שירים במינור ובמאז'ור

גבריאל פרייל

מר פרייל משוחח באפריל

פרייל באפריל רוצה לשכנע מישהו
שגם לפריליות יש עוד מה לומר, לא
תמיד עולה בידו. הוא כל כך
מכור לסתרים, כמקבל, עד
שהאביב מתוך רגז זדוני
משלח בו ענוות, מתחיל
להתחפש כאומר: הנה, פרייל,
גם אני סתו, משחק משחקיו
הקודרים, ואתה –
כך ולא אחרת תלך אחרי.

– אפריל יקר, האם זה רק מקרה
שצלילי שמותינו דומים כל־כך,
פניניים כל־כך; ואותן כונות
מהלכות בנו? אמנם פרייל
באפריל איננו בדיוק פורח כמוה,
אך האמת היא, שבעצמך אולי
אינך תופס עד כמה פועל ומעורר
אחר־צהרים כזה שלך היום, למשל,
המפכה לו כפלג מואר אור־תה צהבהב
מבעד לענני התחפשת הדקים שלך?

– אם גם מתוך נמוק־נקימה לא מובן לי
אתה, אפריל, פורש מעלי
חפת סתו משחירה, הנך בכל זאת
פריילי לאין תקנה.

– כן, רבים הדברים החורשים עלי –
במיוחד גיל כזה יערי רודף אחרי כאילה
ולא נעים, אפריל, לומר שאני מנסה
לברוח ממנו במעין פיליות כבדה
לאפריליות דקה; לפריייליות תוגתית
משתובבת, תאותנית ומתמהמהת.
גוני הצלילים דומים, מתמזגים.

הגשר הקטן

הלילה בא עם התבערות
אני עוד לא עברתי את הגשר
מעלים מעצמי שמות שהקדימוני
מתוך אותה אי־אכפתיות
שלאחר העמות
–
יהיו גם אחרים מבני שבטי
שיאבקו מאחר יותר
עם אותה בעיה טורפת.
אני כבר אהיה מעבר לדברים
החופרים בי כמו הייתי
מכרה סתרים רבים.

מדי פעם אני נזכר
בסמדר, המוסיקה שבה
עיניה המנחשות פלאים –
ומשיר מעצמי
את עלעלי היאוש השגור
מפנה מקום לצבעים
מפרפרים פיוס.

במוזיאון השקט רב
והגשר הקטן עוד לא
טמן לי מוקש.

אהרן אלמוג

על בן מלך שחיפש בת מלכה אובדת

„אהרן הכל מחיה כל נשמה / יצו חסרו לבת נדיב חכמה."
את הפיוט הזה שמעתי לראשונה בבית סבי לפני חמישים שנה, בהיותי ילד כבן חמש. אני זוכר את המסובים שישבו סביב שולחנו ביום השבת ושרו בדבקות משירי שלום שבזי, כאלו אין להם שום דבר אחר בעולמם. יכולת ההינתקות הזאת מעולם החולין, היא שכנראה איפיינה יותר מכל את בני העדה התימנית, שחשו את עצמם ביום השבת כבני מלכים. בבית סבי גלו בי געגועים לעולם אחר, געגועים שקיימים בי עד היום הזה ושאני נותן להם ביטוי בשירי. סבי היה תלמיד חכם שעסק בתורה ולא ביטל זמנו בשיחה עם תינוקות. הוא היה מושיב אותי לידו ומלמד אותי לקרוא את פרשת השבוע. הואיל ועסק תמיד בתורה, סבור הייתי שהוא האיש שנתן את התורה לישראל. חשבתי כך עד לאותו יום שמורי בבית־הספר העממי־דתי, בשתי סטירות לחי, על טעותי. כשהיתה פוקעת סבלנותו של סבי, היתה סבתי מצילה אותי מידיו ומספרת לי סיפורים. אני זוכר סיפור שאהבתי במיוחד על בן מלך שיצא לחפש אחר בת מלכה אובדת. יש להניח שאת אנדרסן סבתי לא הכירה, אבל הבריכה של ביאליק כוודאי הגיעה אליה באיזושהי צורה. ספר שיריו של ביאליק עמד תמיד ליד פמוטי השבת בצד הדיוואן ושירי שלום שבזי. ישבנו בחצר הבית שבנה סבי ברחוב הארי בכרם התימנים, בין שיחי המרווה, הריחן והזרדה וראינו את השמש בראשי העצים מושכת אחריה את השבת. זהו המראה הרחוק ביותר שאני זוכר מילדותי. כל השאר הם בבחינת קולות של שירים והגיות שנספגו בנפשי ואשר הכתיבו לי בקצבם המתמוזים את קצב חיי כמשורר לעתיד לבוא.

אני זוכר איך קיללה אותי פעם סבתי כששברתי מסניה בהיותי ילד. „יא מקסור איל נמוס", שפירושו: זאטוט שבור נימוסים שכמוך. זו היתה, כנראה, תחילתה של השפעה ספרותית על ילד בן חמש, שהיה בא אל בית סבו רק פעם בשבוע, ביום שבת. זוהי אולי גם הסיבה שהתייחסותי לכרם התימנים ואל התימנים בכלל, היתה כאל יצורים של יום שבת, שיושבים מסביב לשולחן ערוך ומסלסלים קולם בשיר. לא ידעתי כמה עמלו ויגעו כל ימות השבוע, כדי להעלות את מטעמי יום השבת על שלחנם.

היתה זו ילדות של ימי שיר־השירים. ילדות קסומה של בן מלך, שיצא לחפש אחר בת מלכה אובדת. כאמור, לא ידעתי שיש גם כרם תימנים אחר, של ימי חולין, דאגות פרנסה ומהומה רבה, אבי עשה הכל כדי להסתיר ממני את הצד האלים של החיים.

המרחקים של ילדותי

„אל סבא הלכנו עם סל של תיקרובת / עטופה מטפחת צחורה."
מינהג מן היפים שאני זוכר. לבוא לבקר ולא בידיים ריקות, כדי לא לבייש את מי שאין לו. ההליכה אל בית סבא בשבת היתה תמיד בבחינת חג. מרחוב הרצל, דרך שדרות רוטשילד, נחלת בנימין, אלנבי, עד לכרם התימנים. היינו עורכים חניית־ביניים, קודם אצל משפחת לוי, ביתם של חפציבה, גלילי ובר־כוכבא (איזה שמות יפים ידעו תימנים לתת לבניהם), בניין של משה לוי, ובעלים של דפוס מל"ן, שהיה ידיד של בית אבי; ואחר־כך חניה נוספת אצל משפחת אהרן כהן, בחצר גמנסית הרצליה. אני זוכר את השקט ששרר ברחובות הכל, כאילו שבתו החיים. שום רעש מהרעשים של תל־אביב לא יוכל למחוק את השקט הזה מזיכרוני. ככל שבגרתי נתקצרה לי הדרך והרחובות נראו לי קטנים יותר, ואני הייתי תוהה על המרחקים של ילדותי.

לימים, כשעברתי באלנבי, באותה פינה סואנת של רחוב המלך ג'ורג', נזכרתי איך חנכתי את המקום הזה בהיותי ילד לפני הרבה שנים. עוברים ושבים הביטו בי בחמלה ונפנו איש לדרכו.

בבריתו של אברהם אבינו

„אותו יום קיץ בחצר של רומיה המיילדת / באו לטקס הברית קהל רב. / בין העצים עמדו שולחנות עמוסים עוגות ויין / ובעור הסכין נוטפת דם והתינוק בוכה / אכלו המסובים ושרו ואיתם המוהל. / הילד, אמרו, יהי רענן / ובתורה יתבונן / בימיו יבוא גואל".

אינני יודע מדוע זכרתי תמיד דווקא את טקס הברית. זה מוזר שאינני זוכר שום חתונה, שום בר־מצווה, אלא דווקא טקס קמאי קדום. יהודים עומדים עטופים טליתות ושרים הללויה לרך הנולד מתוך אמונה שבימיו יבוא הגואל. יש הרבה עצבות בטקס הזה. אחרי ככלות הכל, זה הטקס המכאיב ביותר שאדם עובר, כבר בתחילת דרכו. אבי היה חזן ואני זוכר אותו שר בבריתות־מילה אצל אנשים שכל מה שיכלו להעלות על שולחנם היה לחם ויין לקידוש. אבי היה מנעים להם שירים בקולו ואני אהבתי במיוחד את השיר: „יהי שלום בחילנו ושלווה כישראל / בסימן טוב, בן בא לנו / הילד יהי רענן ובתורה יתבונן / בימיו יבוא גואל".

שנים רבות לאחר־מכן כתבתי דברים בנימה שונה. כמי שנואש מבואו של הגואל, העליתי בשירי את הברית, בריתו של אברהם אבי האומה, אוהב שלום ורודף שלום, כאנטיתזה לכל מה שהתרחש בחיינו בהווה.

משורר בחצר מלכותו של האימאם

סבי ברח מתימן בהיותו בן 14, בשנת תרמ"א. הוא היה יתום ונשקפה לו סכנה שיאסלמו אותו בגלל גילו הרך, לכן הבריחו אותו אחיו בשיירה שיצאה לארץ־ישראל. אחיו הבכור שנשאר בתימן עלה לגדולה במרוצת השנים והיה משורר בחצר מלכותו של האימאם. אם אי־פעם יפשפשו ממכון גנזים בגנזי הממלכה של דרום תימן, בוודאי ימצאו שם בכתובים משורר יהודי בשם: סעיד אל מבאורת. זה היה אח סבי. שם משפחתי הקודם מבורת הוא במקורו מבאורת, שפירושו פרות, חומר נפץ. אבות אבותי בתימן המעטירה עסקו ביצור חומר נפץ. אם היו לצד המורדים, או המלוכנים, אינני יודע. אני נותן להם להנות מהספק.

לאחר תלאות רבות הגיע סבי ליפו, והיו שם משפחות אג'ימן, מויאל ושלוש. ראו ילד יהודי יתום, מגולח ראש, ונכמרו רחמיהם עליו. נתנו לו לחלק חלב. היה סבי הולך כל בוקר עם חמור להביא חלב מערביי יפו ומוכרו לאנשי החצר היהודים. כשנבנו השכונות העבריות מחוץ ליפו, עקר סבי לנווה־שלום והקים משפחה. המצב הכלכלי בארץ היה קשה ואז הציע מויאל אדמות למכירה בחצי חינם. כשראה ששום אשכנזי שפוי אינו מוכן לקנות חלקת כרמים ליד הים, הלך אל התימנים ואמר להם: תימנים, אתם הרי אנשים נבונים, בואו אחרי. הלכו אחריו. נטל אבן וזרק אותה בכל כוחו ובמקום שנפלה, שם קבעו את קצה גבול החלקה. אלמלא זרק מויאל את האבן רחוק יותר, היה כרם התימנים משתרע עד כיכר מלכי ישראל. כך קנה סבי יחד עם משפחות חג'בי, עמרני וצאיום, חלקת כרמים גדולה ליד הים. הם קראו למקום כרם התימנים ובנו במו ידיהם את הבתים הראשונים.

בתצלום למטה: טקס פתיחת רחוב המלך ג'ורג' ה־5 במלאת 25 שנה למלכותו, 1935. מימין לשמאל: שמעון סאמט, יהודה נדיבי (מזכיר העיר ת"א), אלפרד הרולד קרוסבי (מושל המחוז הבריטי), מאיר דיזנגוף, א.ז. בן־ישי (עורך ידיעות עיריית ת"א), ד"ר אופלטקה (מנהל מחלקת הבריאות העירונית), גבריאל צפרוני, אלכס אפשטיין (קצין המחוז), אריה תורג'מן ואהרן מבורת (הוא אהרן אלמוג) בזרועות אביו.

פרצה מלחמת העולם הראשונה והם גורשו בידי התורכים צפונה. עזב סבי את הבית שהקים, נטל את בני משפחתו והלך לזיכרון־יעקב ואחר־כך לצפת, ולאבי שהגיע למצוות עשו בר־מצווה בדרך לצפת. ראו חורשת עצים ובגזעו של אחד העצים מצאו יערת דבש. אפתה סבתי חלת דבש מקמח השעורים שחילק דיזנגוף למגורשים וכיבדה את כולם במאפה ידיה. ישבו כל אותו היום בחורשת העצים, אכלו, שרו, ברכו והודו. כשהגיעו לצפת הלכו לבית־הכנסת של בן נאה ואבי הניח שם תפילין וקרא להם את התורה. אחר־כך עלו להשתטח על קברות הצדיקים ובכו על קברו של האר"י הקדוש. את כל זה סיפרה לי סבתי לפני הרבה שנים. אני זוכר אותה בשנותיה האחרונות כשהיתה בת 90, הולכת כפופה ברחובות תל־אביב עם צרור עשבי ריחן שהחזיקה בידה, כדי להחיות את רוחה.

אלגיה לכרם אלגיה לחיים

„בית היה לסבי בכרם התימנים / בליל הסדר רקדו שם על השולחנות / סבא מת, הלכו השולחנות".

ימי הריקודים על השולחנות בבית סבי היו קצרים מאוד, ושולחנות העץ הנמוכים הפכו במרוצת השנים בדימיוני לארונות קבורה. עם מותם של סבי וסבתי ניתק למעשה הקשר שלי עם הבית שבכרם התימנים. הייתי ילד כבן 14 כשהם נפטרו מן העולם. אני זוכר את המקוננות שהלכו בלוויתם ונשאו קינות אחר ארונם, קינות שחילחלו אל תוך נפשי והפכו במשך השנים חלק בלתי נפרד מהווייתי הרוחנית. שנים רבות לא העזתי לחזור אל המקום הזה. הייתי רואה את הבית מרחוק משיפולי רחוב הרב קוק, ופוחד להתקרב. קולותיהן של המקוננות ניסרו בחלל הריק של זיכרוני ואני הייתי בורח מן המקום. הדרך היחידה לחזור ולנסות להתמודד עם הטראומה הזאת היתה באמצעות השירים שכתבתי. כך נכתבו השירים על בית סבי, כך נכתבה ואלגיה לכרם, שאין היא אלא קינה על החיים עצמם. היום אני יודע שאת המשל בדברי סבתי לא הבנתי ואת בת המלכה האובדת לא מצאתי. שנים רבות כליתי ביזנות אחריה בחלומות. פעם יכולתי להדביק את החיים בשיר, לחוש תחושת ניצחון אחרי כל שיר שכתבתי. היום אני חש ריפיון. החיים חזקים ממה שהשיר יכול להכיל. אולי הגיעה השירה אל סוף דרכה. בימים שמלה של אדם אינה מלה והבטחה אינה הבטחה, אין גם שום ערך לשירה. איזו שליחות רוחנית היא עוד יכולה למלא כשתרבות הבידור והטלוויזיה נותנים לה את המכה האחרונה. איזה ייעוד יש לשירה בכלל כשהאירועים המרכזיים בחיינו הם: קדם־אירוויזיון, קדם־ברודסל וטקס הכתרת האינדקס בחמישה־עשר בחודש. אני חושב ששליחותי נסתיימה. אני נפרד מהשירה בצער.

★

(שודר בתוכנית „לאור הזרקורים" בקול ישראל.)

בעריכת זיסי סתוי

בועז עברון

ואלה מושלים בנו!

„איפה הייתם עד היום?" שאל יגאל הורוביץ את נציגי מערכת הבטחון בישיבת הממשלה שדנה בפרוייקט ה„לביא", ושבמהלכה נדהמו השרים מהעובדות שנתגלו להם על תהליך קבלת ההחלטות לגבי הפרוייקט ועל משמעותו האמיתית, על הנטל שהוא מהווה לצה"ל, למשק המדינה, לכל דבר פרט לתעשייה האווירית עצמה.

אלה דברים שכל אזרח מעוניין יכול היה לדעתם. הפרטים על כך התגלגלו בכל העתונים. כל עתונאי שרק רצה, יכול היה לשוחח עם אנשים שסיפקו לו מידע לא־מסווג עם שפע של פרטים על הבעייה המתפתחת והולכת. עתונאים רבים, לרבות החתום־מעלה, מתריעים על כך מזה שנים. כל מה שהודלף מישיבת הממשלה שדנה בכך ידוע לכל מעוניין כבר שנים. דב זקהיים היה כאן והזהיר.

אבל השרים, חברי הממשלה, המקבלים כסדר מידע חשאי שוטף כדי לדעת איך לנהל את ענייננו והצריכים לכאורה להיות בקיאים בנושא יותר מכל אזרח או עתונאי, השרים האחראים על כלכלתנו ובטחוננו – הם לא ידעו מאומה.

במה הם עוסקים, שם במשרדיהם המרופדים והממוזגים, עם נהגיהם ומזכירותיהם הפרטיים? ועדיין הם „מתקשים להחליט" בענין הזה? האם אינם מתביישים להראות עכשיו את פניהם ברחוב?

אהבת החבל

אמנון רובינשטיין פירסם השבוע ב„הארץ" רשימה הטוענת בזכות הטלת עונש מוות על מחבלים שרצחו ילדים. הוא טוען, בין היתר, כי הטלת מאסר עולם על פושעים כאלה (ואין בעל נפש שלא יזדעזע ממעשיהם) היא צער תיאורטי לחלוטין, שכן בעיסקות החוזרות ונשנות של שיחרור מחבלים תמורת שבויים שלנו משתחררים גם רוצחים שפוטים.

הצרה היא, שרצח ילדים אינו מונופול של המחבלים הפלשתינאים. ילדה בת 12 משכם נרצחה לעיני הוריה על־ידי מתנחל לפני כשנתיים. מה היה עונשו?

ילדים ונערים ערביים נורו ונהרגו על־ידי כוחות הבטחון ומתנחלים בשטחים ש„ירו באוויר" (וכולנו זוכרים את תקופת „הילדים המעופפים"). פרט לפרשת ארגון הטרור היהודי, לא זכור לי מקרה שמישהו נשפט ונידון לעונש חמור על רצח ערבים, כולל ילדים. אני מאמין, שרובינשטיין מתעב רצח ילדים ערבים לא פחות מרצח ילדים יהודים, אבל כידוע לו היטב, אפילו ינהיגו עונש מוות על רצח ילדים, יוטל זה למעשה רק על רצח ילדים יהודים. הלחצים הפוליטיים שבמערכת יטו את הענשת יהודים על אותו פשע, אלא אם כן רצחו יהודים.

אמנון רובינשטיין הוא איש פיקח ונבון, היודע כל זאת כמוני, ומתוך משפטן הוא ער למשמעויות החוקיות של המצב הרבה יותר ממני. אינני מאמין שלא הזכיר את הצד היהודי של המשוואה רק מתוך שיכחה. הרי זה ממש מתבקש מאליו.

החד־צדדיות של רשימתו מעוררת לפיכך את התהייה אם רק שיקולי חוק, צדק ומוסר עמדו לעיניו כשכתב אותה. האם מאחורי כתיבתה עומדים שיקולים הקשורים במעמדו הפוליטי כיום, אחרי פרישת „שינוי" מהממשלה, והסוילה אל חובבי הגבלים והתליות שבימין, לקראת הבחירות הבאות? אולם ודאי ידוע לו, שחובבים אלה רחוקים כל כך מ„שינוי" שאין לו תקווה להגיע אליהם, אפילו עמד שיקול ציני כזה מול עיניו. אודה על האמת – אינני מבין אותו.

האם זה היה הזמן?

ב„זה הזמן" ביום שני בערב ראיין רם עברון סטודנט חבר „קמפוס", שעמד בראש המאבק נגד שכר לימוד מפלה לערבים באוניברסיטאות, ואשר כל פשעו הוא שהינו עולה מברית־המועצות, ולהבדיל מרוב עולי רוסיה – הוא שמאלי והצטרף לרק"ח.

במקום להשתמש בהזדמנות זו כדי לפרוץ את מסך התעמולה ולנסות לברר אם אין גישתו החיובית של אותו סטודנט לברית־המועצות מסבירה לנו משהו על עמדת הרבה יהודים שם, שככלות הכל רוב רובם אינם אסירי ציון, אינם סירובניקים ולא הגישו בקשות עליה לישראל – העביר אותו המראיין דרך אינקוויזיציה אישית. זו כללה את כל החשבון של הציונות עם המדינה הבולשביקית מימי לנין וסטאלין ועד היום, שלא היתה שייכת כלל לנושא, ושכללה גם מכה מתחת לחגורה כמו מכתב משמיץ של סבו של המרואיין.

כנראה שלדידו של המראיין, היה הסטודנט צריך להצטרף ל„התחיה" או ל„כך". זה כנראה בסדר ונורמלי, ולא היו טורחים אז להזמינו לראיון.

כמעט שמעת באוזניך את המשפט אם רוסיה כל כך מוצאת חן בעיניך, מדוע אינך חוזר לשם? המראיין לא היה מעז כמדומני להציג שאלות כאלה לו כפני עולה מארצות־הברית שיש לו הערכה וחיבה למולדתו הקודמת. האם זו גישה ציונית? הרי הציונות טוענת שישראל היא מולדת כל היהודים, ימניים או שמאליים, ואילו מכאן מסתבר שאסור ליהודי גם לחוש זיקה לרוסיה וגם לראות בישראל את ארצו. האם היה כאן צורך „לאזן את הרושם", כדי שלא ייוחס למראיין תווית „שמאלנית" מה?

חיים חפר

יוני 67' — יוני 87'

די לחשב על כך – ואתה שוקע עמוק בדכאון ● רק לתאר לעצמך אלו... – ולהבין מה עלול היה להיות גדל האסון ● רק לחלום בסיוטי לילה את המפלה והכשלון ● אלו את מלחמת ששת הימים היתה מנהלת – – שלישית הלבנון... ●●

המלחמה ההיא

המלחמה ההיא היתה צודקת, ואל יבואו חכמים מן השמאל ● לספר לנו כי „נאצר בכלל לא התכוון", או ש„חוסיין לא הבין את אשכול" ● או ש„אפשר היה לפתור את זה בלי שאף חיל יפול" ● – המלחמה ההיא היתה צודקת, והקורא את קטעי העתונים ● חש בצד הבטחון והכח, את המבוכה ואת האין אונים ● זוכר את ימי ההמתנה, את המקלטים החפוזים לילדינו ● את ההמונים בקהיר, אשר קראו – בלי מליצות – כי אמנם צריך להשמידנו ● את הרגשת הבדידות הנוראה, כי אין אף מדינה לצדנו ● ואת בן־גריון האומר לרבין כי אסור שנלחם לבדנו ● אכן, כלנו חשנו את המצוקה, את עניבת החבל המתהדקת ● וזאת היתה אכן מלחמת אין ברירה, וזאת היתה מלחמה צודקת ●●

המלחמה ההיא היתה צודקת – אך הכבוש הוא בלתי נסלח ● בן אהרן, ספיר, לבון, אלון – כבר אז ראו אותו כך ● הם הבינו בחכמתם, כי גם מנצח צודק יכול להפך לכובש נאלח ● וזה יכול להתחיל מ„כבוש נאור" ואפלו מ„גשרים פתוחים" ● ולהמשיך ב„אף פעם לא היה להם כל כך טוב" וש„העסקים שלהם פורחים" ● ולהוסיף פתיחת אוניברסיטאות תוך כדי „פתוח השטחים" ● ולאט לאט זה עובר לבקבוקי תבערה הנזרקים מצדי הדרכים ● ושנאה המביטה אליך מכל החלונות והפתחים ● והשחתת הנפש של היהודי אשר לומד כיצד יורקים ומכים ודורכים ● ומשיחיות שקר ושתילי מחתרת אשר כבר ראינו כיצד הם פורחים ● וכך, כאשר אנחנו הולמים זה בדעותיו של זה, ובינינו כבר סמבטיון ומים רותחים ● – הרי יום יבוא, והמלחמה הצודקת ההיא, תסתיים במלחמת אחים ● ולא יותר גם יהודי אחד אשר יאמר „קדיש", או ישים על מצבותינו זר פרחים ●●

בלי צער

אז יגאל הורביץ חזר לליכוד. ברוך שפטרנו. יום חג ● ברוך שפטרנו מהקוטר הלאמי הזה שילל לנו כל לילה מן הגג ● הקוטר אשר הטיף לנו לשמר על השקל, מה זה הטיף? – שאגו ● אז הקוטר הלאמי חזר לליכוד – שם, כך אמר, עמיתיו לדרך ולרעיון ● שם – כמו בחזון אחרית הימים, גם יתגשם החזון ● ויגאל הורביץ, ויורם ארידור יעוררו את האהבה ביניהם והיא תחפץ ● ויגור זאב עם כבש ו„מי שיש לו" עם „מי שאין לו" ירבץ ●●

ספיח

חברי הליכוד ב„ועדת אבן" – כך קראנו באחד הסכומים ● טענו כנגד צות ראשי הממשלה על ש„החזירו את הצלומים" ● ולמי שעדיין לא תפס הננו ממהרים להבהיר: ● הטענה היא שאמנם פולארד גנב, אך אנחנו את הגנבה לא חיבים להחזירו ● (אפשר בעצם לקרא גם לנמוק כזה „חוק החזיר") ● ובעיניהם זה צודק והגון וחכם ומוסרי ● ויש בזה בודאי גם שמץ של הדר בית"רי ●●

אוי אולמרט, אולמרט, למה לך להיות עוד עו"ד ח"כ ● כזה שמסדר חוזים ומקים חברות במהירות הבזק ● כאשר עם מוסר שכזה, שבו אתה וחבריך מתהללים ● אתה יכול להיות הצלחה בלתי רגילה, כאשר תעסק בפלילים! ●●

„במחיר 'לביא' אחד אפשר להנחית 50 פייפרים בכיכר האדומה..."

דן מירון

מתי נחדל „לגלות" את פוגל?

א

שיריו הבשלים הראשונים של דוד פוגל נכתבו בשנות מלחמת העולם הראשונה, אך התגלותו בציבור חלה רק לאחר המלחמה. לא היתה זו התגלות מבודדת. במשך שנות המלחמה, שבהן שותקו כמעט לחלוטין כתבי־העת ובתי־ההוצאה העבריים, הבשילה יצירתם של עשרות סופרים חדשים, וזו פרצה אל חלל הספרות בכתבי־העת החדשים, הגדולים והקטנים, שצצו אחר המלחמה („התקופה", „מקלט", „גבולות", „מאסף ארץ", „האדמה", „מעברות", „הדים", „קולות" וכו'). השירה העברית המתה באותן שנים מקולות חדשים – וקולו של פוגל היה מן הרעננים והחדשניים שבהם. שיריו התבלטו מייד במקוריותם, בבשלותם, בגיבושם הסיגנוני־היחודי ובעיקר בחדשנותם: כלומר, בריחוקם המכוון מכללי הפואטיקה הביאליקאית ששלטו בשירה לפני המלחמה. פוגל הוכר מייד כמשורר, המחזק את מגמת ניתוקה של השירה העברית מעגינתה ברומאנטיקה והמקרב אותה אל המודרניזם האירופי בן הזמן (יודעי דבר הבחינו בקשר בין שירתו לאקספרסיוניזם הגרמני־האוסטרי המוקדם, ה„שטֶט", ובייחוד לדמות הבולטת ביותר בין יוצריו, המשורר גיאורג טראקל, שניספה במלחמה).

כמו שירתם של חדשנים אחרים בקרב בני־הדור (אצ"ג, שלונסקי), נעשתה גם שירת פוגל נושא למחלוקת ספרותית. ביאליק עצמו ומרבית המשוררים „תלמידיו" (אם כי לא כולם) הסתייגו ממנה. ביאליק מנה בשירי פוגל פגמים של סתמיות „מאניירית", שרירותיות והעדר רציפות פנימית (ואכן, פוגל הסתייג בגלוי מן הנורמות של המלאות התיאורית ה„פלאסטית", הקישוריות העניינית־הלוגית והעורפות הלשונית והרטורית, שהיו כה אופייניות לביאליק ולתלמידיו). לעומתו, ברנר, שסמכותו לא נפלה מזו של ביאליק, סמך את ידיו על המשורר החדש וקבע: „יש קצב – וקצב עדין – לגניחותיו". ג. שופמן, שהכיר היטב את פוגל בימי ישיבתם המשותפת בווינה בשנות המלחמה (ואף „הנציח" אותו בדמות המשורר דוד גול בסיפורו „במצור ובמצוק"), העריך את שירתו ופירסם דברים משלו בכל כתב־עת ומאסף שיצאו־לאור בעריכתו. י.ד. ברקוביץ קיבל ברצון את שיריו ל„מקלט". אפילו שערי „השילוח", היוקרתי והשמרני בקרב כתבי־העת, נפתחו לשירי פוגל. עם הופעת קובץ השירים „לפני השער האפל" (וינה, 1923) נקבע בבירור מעמדו של המשורר כאחד המבטאים הבולטים – לטב או למוטב – של החדש בשירה.

מעמד זה לא עורער, למעשה, במשך כל שנות העשרים והשלושים. לשווא נתרגם בפשטנות את תמונת האדם הבודד והאבוד, העולה מיצירת פוגל, לתמונת מצבה של יצירה זו בתוך הספרות העברית בת־זמננו. תרגום סנטימנטאלי כזה אינו עולה בקנה אחד עם העובדות ההיסטוריות. שיריו של פוגל נדפסו בקביעות בכתבי־העת המרכזיים ביותר של הספרות העברית

ביאליק מנה בשירי פוגל פגמים של סתמיות, שרירותיות והיעדר רציפות פנימית. ברנר, לעומתו, סמך ידיו על המשורר החדש

בארץ ובחו"ל. הביקורת נתנה עליהם את דעתה לא פחות משנתנה אותה על שיריהם של בני הדור הבולטים האחרים. חשוב מזה: נמצאו מאות רבות של קוראים רגישים, שפוגל היה המשורר „שלהם", והפגישה עם כל אחד משיריו הקטנים היתה להם בבחינת מגע אינטימי עם נפש קרובה נגאור. העובדה ששירי פוגל עוררו גם ויכוח אין בה כדי להפתיע או כדי לקבוע למשורר מעמד של נידח ספרותי. אדרבה, היא רק העידה על עוצמת נוכחותו. בספרות העברית של אותם ימים (אמצע שנות העשרים) החלה להסתמן מגמת המיצוע והמחלוקת, שגברה והחריפה בסוף שנות העשרים והגיעה לשיא של סער־ופרץ בראשית שנות השלושים. האחדות, האמיתית או המדומה, של השירה תחת מנהיגותו של ביאליק נופצה עתה לרסיסים. נוצרו ניגודים בין ישן לחדש ואף בין חדש מסוג אחד לחדש מסוג אחר. ביאליק עצמו נהיה „קונטרוברסאלי", משוררי ה„פליאדה" שלו נחשפו לרביזיה ביקורתית חריפה. סביב צעירים כאצ"ג ושלונסקי „השתוללו" פולמוסים ספרותיים בלתי־פוסקים, והם, הצעירים עצמם, תקפו לא רק את קודמיהם ה„שמרניים", אלא גם זה את זה. אין, איפוא, מן המתמיה או המזעזע בביקורת המסתייגת והעוקצנית שמתח שלונסקי על „לפני השער האפל". זו צריכה להיות מובנת בתוך ההקשר הספרותי־ההיסטורי של מאבקי הזמן, והיא מעידה לא רק על ההבדלים הפואטיים העמוקים, המרחיקים את המודרניזם של פוגל מזה של שלונסקי, אלא גם, כאמור, על רושמו של הספר ועל החשיבות שיוחסה לו כביטוי המגמה החדשנית בשירה. אלמלא הרושם והחשיבות הללו, לא היה שלונסקי תוקף אותו בימים שבהם מי שלא נוגה כמעט לא היה קיים. אגב, פוגל עצמו לא נשאר חייב. גם הוא נטל חלק בפולמוסי הזמן ובהרצאותיו גינה בעקיפין ובמישרין סופרים שונים, ואת שלונסקי בעיקר. רק אדם מחוסר חוש ספרותי־היסטורי ימצא בהתנגחות זו עדות לנידחות או לנשכחות של פוגל.

פוגל לא היה לא נידח ולא נשכח. הוא אף לא נחשב לתופעה חריגה או יוצאת־דופן בספרות. למעשה, למרות חדשנותו הפואטית הבולטת, היה הוא ממשיכה התימאטי והמנטאלי הנאמן והעקיב של מסורת מובהקת בספרות העברית של ראשית המאה העשרים, הלא היא המסורת הקרויה על שמם של „התלושים", ואשר שימשה בעצם ימי „התחיה" בעין אופוזיציה תקיפה (ולעתים יותר מן ה„פוזיציה") לנימה הציונית־הרטורית ולאידיאליזם הרומאנטי ששלטו בספרות. מסורת זו, שמוטב לתארה כמסורת המודעות העצמית האקזיסטנציאלית, מצאה את ביטויה בכל חלקי הספרות בעשור שלפני מלחמת העולם, אך עיקר גילוייה היו בפרוזה החדשנית של הזמן, בסיפוריהם של גנסין, שופמן, ברנר וחבריהם. ואכן, עם פרוזה זו בעיקר היה פוגל קשור נפשית וסיגנונית. אומנם נטו לראות בו (ואף הוא ראה בעצמו) כמעין ממשיך של שירת אברהם בן־יצחק (ברנר עמד על קשר זה כבר ב־1920), אבל הקשר המהותי העמוק יותר היה דווקא עם הסיפורת של גנסין. ניתן להוכיח, שרבים מחידושיו הפואטיים של פוגל נובעים מיישום שירי של עקרונות סיגנוניים שפותחו בפרוזה על־ידי גנסין ושופמן. כך ניתן גם להסביר את תחושת הקירבה הטבעית, המסתמנת ביחסם של פרוזאיקונים כברנר, שופמן וברש אל פוגל המשורר, לעומת הסתייגותם של המשוררים. מכל מקום, הקשר של פוגל עם מסורת „התלושים", שהיה קשר הגותי, תימאטי וסיגנוני כאחד, מלמד על מקומו בתוך המערכת הספרותית, שמסורת זו מילאה תפקיד כה מרכזי ומכריע בהתפתחותה הדיאלקטית, ולא בשוליה או מחוצה לה.

לאמיתו של דבר, הדבקות בתחושת־הקיום ובסיגנונו, שמקורם במסורת זו, ולא איזו חדשנות משרה־זרות או חורגות תימאטית, היא שגרמה לחוסר „ראוּר" מסויים בין פוגל לחלק מקהל הקוראים והמימסד הספרותי־הפוליטי של ארץ־ישראל בשנות העשרים והשלושים. פוגל דבק בעקשנות בחזון „תלישות" ריק מכל רטוריקה גאולתית: חזון של אקזיסטנציאליזם אוניברסאלי קודר ואינדיווידואליזם מופנם, שאין לפניו אלא גורלו האבסורדי של האדם היחיד בבדידותו ובהליכתו לעבר הכיליון. בעוד שמשוררים כאצ"ג, שלונסקי ואפילו למדן תיפשו את קו החיבור בין נקודת־מוצא של תהיה, סתמיות וייאוש קיומיים־אישיים לבין חווית הקולקטיב הלאומי, המפרפר בין

דוד פוגל

חורבן לתחיה, פוגל לא חיפש חיבור כזה. הוא נענה רק היענות מעטה לתימה של הקטאקליזם הקולקטיבי, שרווחה בשנים שלאחר המלחמה בספרות האירופית כולה, ואילו בספרות העברית נוסף לה מיטען מיוחד של קינה על האסון הלאומי (בעיקבות חורבן החיים היהודיים בעת המלחמה, ובעיקר בפוגרומים ובמלחמת־האזרחים שלאחריה). אף היענות מעטה זו היתה משוללת כל תוכן יהודי לאומי. האקסטאזה הלאומית של ימי הצהרת בלפור והעלייה השלישית לא מצאה שום הד בנפשו ובשירתו של פוגל. ממילא לא יכול הוא, כבני דורו הבולטים האחרים, להיעשות למשוררה של ארץ־ישראל החלוצית. הוא לא עלה ארצה כאיש צעיר, לא סלל כבישים ולא רקד הורה, אלא חי את גורל הנדודים והתלישות של גיבורי גנסין ושופמן; וממילא נוצר ריחוק מסויים בינו לבין ארץ־ישראל הציונית־הספרותית.

אבל ריחוק זה לא חייב קוראים, עורכים ומבקרים, שהגיבו על שיריו – גם בארץ – באהדה, ואפילו מתוך הזדהות. כאמור, שום כתב־עת ארץ־ישראלי לא היה סגור בפני פוגל. אפילו המימסד הפוליטי־התרבותי לא התנכר לו. כשהביע את רצונו לעלות ארצה (ב־1929), נמצאו לו ולאשתו ללא דיחוי הסרטיפיקאטים הדרושים. עם בואם של השניים ניסו סופרים בעלי השפעה למצוא להם „סידור" – שלא היה שונה מזה, שנמצא לצעירי־סופרים אחרים באותם ימים של צניעות חלוצית ומשבר כלכלי חמור. פוגל נתקבל בהסברת פנים מיוחדת בבית הספרותי של אשר ברש, שהיה באותם ימים מרכז ספרותי תל־אביבי חשוב אולי יותר מבית ביאליק המפואר וההומה מבקרים־עם. ברש, הסופר־העורך, ששימש סנדק ספרותי לשלונסקי, לאסתר ראב ולמשוררים רבים אחרים, והניח את המסד לפרוזה הארץ־ישראלית החדשה בספריית הפרוזה שיצאה לאור בעריכתו במיסגרת הוצאת „מצפה", קירב את פוגל וסייע לו בכל שיכול. הוא פירסם משיריו ב„הדים", הוציא לאור ב־1927 כספר קטן מיוחד את יצירת הפרוזה הראשונה שלו, הנובלה „בבית המרפא", ועם בוא הסופר ארצה סייע לו בהכנה לדפוס של הרומאן המקיף „חיי נישואים", שאכן הופיע בשלושה כרכים בהוצאת „מצפה" בשנים 1929־1930. הרומאן זיעזע את הקהילייה התרבותית־הספרותית הקטנה של תל־אביב וירושלים בעיצוב הבוטה והישיר של יחסים אנושיים מעוותים (לרבות יחסי מין מעוותים), וזכה, למרות דברי־הסתייגות וגינוי, לקהל קוראים נרחב במגזרי אותן שנים. קראו בו – בסתר – גם בני־נוער רבים, למרות אזהרותיהם של מורים והורים, ואולי בגללן. במשך כל שנות השלושים ריחפה מעל לספר הילה של „ספר אסור", ובטפסים שלו שהשתמרו בספריות הציבוריות כל אותם ימים ניכר מגען של ידיים רבות.

אין ספק, שמבחינה אובייקטיבית יכול היה פוגל ב־1930 להכות שורש בארץ ולתפוס מקום בולט בקרב „חבורת" הסופרים התל־אביביים, שהיוותה את עיקרו של המימסד הספרותי הארץ־ישראלי. אלא שפוגל לא היה מסוגל – סובייקטיבית – לעמוד בתנאי הלחץ והמחנק הרוחניים, שהקיום בלינט של אותו מימסד היה כרוך בהם. נפשו שאפה לבדידות ופנאי. הוא לא יכול להסתגל לקיום של פרנסה קבועה, ולו גם פרנסה „ספרותית" (סופרים התקיימו אז, כשם שהם מתקיימים גם עכשיו, לא רק מהוראה או מפקידות, אלא גם מעבודות תירגום ועריכה או מעיתונאות). דרושים היו לו חיי יצירה מתוך ישיבה „בטלה" בבתי־קפה של וינה ופאריס ומתוך דחק מתמיד של קבצנות־למחצה, שיש בו גם רווחה וחופש מחובות הדאגה לציבור, למשפחה ואפילו לו לעצמו. דחתה אותו גם ההזדהות הרוחנית (ותוך זמן קצר גם הפוליטית), שהמציאות החברתית־הציונית הסוערת העמידה לפני הסופר שחי אז בארץ (הימים היו ימי פרעות תרפ"ט, עליית הרביזיוניזם, התארגנות מפא"י, הפולמוס הגדול על יסוד הסוכנות היהודית). היו לו לזרא החיים הספרותיים הדחוסים והמהבילים של חבורות הסופרים הארץ־ישראליות. הוא חזר אל ה„אלמנט" שלו – חיי וואגאבונד ספרותי עברי בפאריס – ועורר את מורת רוחם של מנהיגים ציוניים, שכעסו על הסרטיפיקאט הטוב ש„בוזבז" עליו. אבל גם לאחר ירידתו מן הארץ המשיכו שיריו להופיע בקביעות בבימות ספרותיות ארץ־ישראליות מרכזיות („גליונות", „מאזניים", „כנסת"): עורכים וסופרים בני דורות ו„קבוצות" ספרותיות שונים (יעקב כהן ופ. לחובר, יצחק למדן, מנשה לוין, אנדה פינקרפלד־עמיר) הוסיפו להתייחס לו בידידות והוקרה. אשר ברש כלל באנתולוגיה „מבחר השירה העברית", שיצאה לאור בעריכתו ב־1938, חמישה משירי פוגל – ייצוג שזכו לו רק מעטים מקרב בני־הדור (לייצוג בולט יותר זכה רק אורי צבי גרינברג). מקומו של פוגל לא נפקד גם באנתולוגיות אחרות, שראו אור במשך שנות הארבעים וראשית שנות החמישים („רפרפת", אנתולוגיית אליהו מייטוס וכו').

הקוראים הוותיקים יותר לא שכחו את פוגל. אומנם, בשנות חייו האחרונות גדל והלך פער הריחוק בינו לבין המימסד הספרותי הארץ־ישראלי לפלגיו ולאגפיו. פוגל סבל עתה בין־השאר מהיעדר הזיקה הישירה בינו לבין אחד מן הפלגים היריבים של הספרות הארץ־ישראלית, שהתגבשו במשך שנות השלושים כל אחד בכתב־העת ובהוצאת הספרים המקורבים אליו. הפער

פוגל לא היה נידח ולא נשכח. הוא אף לא נחשב לתופעה חריגה או יוצאת־דופן בספרות. הוא היה ממשיכה של מסורת ה„תלושים"

גבה והלך בייחוד בין חבורתו של שלונסקי (חבורת „יחדיו"), שתבעה לעצמה את כתר המנהיגות הבלעדית של הספרות הארץ־ישראלית המודרנית, לבין שאר הקבוצות הספרותיות, בהן קבוצות ותיקות יותר (סופרי ראשית־הזמנה, המשוררים תלמידי ביאליק) וקבוצות צעירות יותר (הקבוצה שנתלקטה סביב „גליונות" של למדן, קבוצת המשוררים הצעירים שהתארגנה סביב מנהיגותו־לשעה של ש. שלום וכו'). נטיותיו הפואטיות והאישיות של פוגל הרחיקו אותו משלונסקי, אך גם לא איפשרו מגע הדוק עם בני הקבוצות האחרות, ובתהליך ההתבצרות הקבוצתית־האסכולאית נותר הוא, המרוחק במקום ובזיקה, ללא קורת־גג ספרותית בטוחה. מצב זה, שהיה אופייני, אגב, גם לסופרים אחרים שסירבו ליטול חלק במאבק הספרותי האלים של התקופה, נתגלה במלוא תוצאותיו בשערוריית ספרו השני של פוגל, „לעבר הדממה", שכתב־היד שלו, שנשלח לארץ, תעה במשך שנים ולא מצא לו מו"ל ושסוף שנשתקע ואבד בתוך הניירת של אגודת הסופרים העבריים.

המלחמה לכדה את פוגל בצרפת הכבושה. הוא נאסר (כאזרח אוסטרי) על־ידי הצרפתים עצמם לפני כינון ממשלת וישי, ושוחרר דווקא לאחר הכניעה. בשנת 1944 נאסר שנית בידי הגרמנים ומת בנסיבות שאינן ידועות בבירור. מותו בשואה לא עורר את התעניינות המימסד הספרותי הארץ־ישראלי. שיריו האחרונים שהגיעו לידינו (נכתבו ב־1941) ראו אור רק בשנת 1952. יומנו וחלקים אחרים מעזבונו, שהגיעו ארצה מאמריקה (בידי שמעון הליקין), לא פורסמו במשך זמן רב. תקופת „המאבק", מלחמת השיחרור ושנות יסוד המדינה לא התאימה למפעלי תחיה ספרותיים. מעולם לא היו הציבוריות הארץ־ישראלית כולה והספרות כחלק ממנה נתונות כל־כך לעצמן, להווה שלהן, ורתוקות כל־כך מן העבר הקרוב והרחוק. בין רעמי התותחים ותרועת הגאולה, פולחן הנופלים וחזון המדינה החדשה כ„אור לגויים" – לא נשמע קולם של משוררים בני זמן אחר, מהדגם קולו השקט, האישי, הבלתי־רטורי של פוגל. אבל שעת „אתכסיא" זו הטילה את צילה לא רק על פוגל, אלא על מרבית בני דורו – בין אלה שמתו או ניספו באירופה ובין אלה שחיו ופעלו בארץ. כתביהם לא כונסו: יצירתם היתה ידועה למעטים בלבד; ספריהם הישנים אזלו מן השוק וזה־כבר ולא זכו למהדורות חדשות. כזה היה גורלם הספרותי של מתתיהו שוהם (כינוס ראשון של כתביו רק ב־1964) ושל בר פומראנץ (כינוס ראשון ב־1966) המתים, אך גם של אסתר ראב (כינוס ראשון – 1964), אביגדור המאירי (כינוס מחודש ב־1962), בת־מרים (כינוס ראשון – 1963) ועזרא זוסמן (כינוס ראשון – 1968) החיים. שירי יהודה קרני, מגדולי השירה הארץ־ישראלית בשנות העשרים והשלושים, לא כונסו עד עצם היום הזה. יצחק למדן נשאר ידוע לקוראים כמעט רק על־פי „מסדה" שלו עד לכינוס שיריו כעשרים שנה אחר מותו (1973). ספרי השירה המוקדמים של אצ"ג, גדול משוררי הדור, לא הודפסו מחדש והיו כמעט בלתי מוכרים לקהל הקוראים הצעיר.

ב

במחצית השניה של שנות החמישים החל להתחולל השינוי החברתי והתרבותי שאיפשר האזנה מחודשת לקולותיו של העבר הספרותי המודרני הקרוב ויצירת קשר חי עימו. השעה היתה שעת המיפנה הפואטי הגדול, שהביא ליסוד התרבות הספרותית של מדינת־ישראל (על חורבות תרבות ה„ישוב") ושנזקק להתמודדות מחודשת עם המודרניזם העברי של שנות העשרים והשלושים על כל גילוייו, ולא רק על־פי גילויו ה„רשמי" המוכר, היינו על־פי הפואטיקה של קבוצת שלונסקי־אלתרמן, אשר אומנם זכתה בסוף שנות השלושים ובראשית שנות הארבעים, בניצחון במאבקה על ההגמוניה הספרותית בארץ. הבסיס ליצירת הקשר המחודש עם מודרניזם זה היה קיים ואיתן. המשוררים המתקוממים לא נשכחו „באמת" מעולם. זכרו אותם לא רק בני דורותיהם, אלא גם צעירים מהם. שירי פוגל אומנם לא נלמדו בסוף שנות הארבעים ובראשית שנות החמישים בבתי־הספר (צריך לזכור: גם שירי אלתרמן, שלונסקי ואצ"ג עדיין לא נכנסו אז לתוכנית הלימודים). הם גם לא

(המשך בעמוד הבא)

דוד רוקח
שהיינו קרובים

שֶׁהָיִינוּ קְרוֹבִים זֶה לָזֶה. צְמוּדִים
לְאוֹתוֹ מַזָּל לֹא מַזָּל כָּתַבְנוּ
אוֹתוֹ הַשִּׁיר. כְּאֶרֶץ רַבַּת־אוֹר
עָשִׂינוּ לֵילוֹת כְּיָמִים לֵילוֹת
כְּיָמִים: חָפַרְנוּ בְּחָצוֹר וְחָפַרְנוּ
בְּתֵל־אָפֵק לְגַלּוֹת אֵלִים עַתִּיקִים
לְגַלּוֹת חֲרָסִים וְשִׁירִים שֶׁכָּתְבוּ
מְשׁוֹרְרִים עַתִּיקִים. שֶׁהָיִינוּ
קְרוֹבִים זֶה לָזֶה פָּנֵינוּ
אֶל הַיָּם שֶׁבָּרַק אֵלֵינוּ מַמְרְאָה כְּחֻלְתִּית.
רָאִינוּ רַעֲמוֹת־קֶצֶף שֶׁל אֵלִים עַתִּיקִים
בִּדְמוּת שׁוֹנִיּוֹת, רָאִינוּ שׁוֹנִיּוֹת בִּדְמוּת אֵלִים
וְהֻלְכַנוּ שׁוֹלָל אַחַר קוֹלוֹת־מֶשִׁי
שֶׁל דּוֹלְפִינִים וְלֹא חָשַׁבְנוּ כִּי מַלְחֵי־אַצּוֹת
חָדְרוּ לְדָמֵנוּ לְחַדֵּד חוּשֵׁי רֵיחָהּ.
שֶׁהָיִינוּ קְרוֹבִים זֶה לָזֶה. צְמוּדִים
לְאוֹתוֹ מַזָּל לֹא מַזָּל כָּתַבְנוּ
אוֹתוֹ הַשִּׁיר

★

(בימים אלה מלאו שנתיים לפטירתו של דוד רוקח ז"ל)

לאחר שפרת השירה של פוגל נחלבה עד תום – הועלתה על הדוכן הפרוזה שלו

(המשך מהעמוד הקודם)

נקראו על־ידי הנוער הספרותי באותה שקיקה שבה נקראו שירי אלתרמן או שיריהם של משוררי דור תש"ח; אבל הם היו קיימים ומשפיעים וניתוח נכון של שירת משוררים „צדדיים" לא מעטים בקרב בני דור תש"ח יגלה את השפעתם הישירה. ראה, למשל, שירי דוד סנדו. לימדו אותם באוניברסיטה העברית מראשית שנות החמישים בכל תרגיל ביסודות השיר הלירי, וסטודנטים אוהבי שירה, שחיפשו לשווא עותק של „לפני השער האפל" בחנויות הספרים הישנים (עותק כזה, לכשנמצא, היה כבר אז יקר מכדי השג ידו של סטודנט), העתיקו את הספר בשלמותו אל מחברותיהם מן העותק שבספריה הסמינריונית של החוג לספרות עברית. בנימין הרושובסקי „מכר" את פוגל בכל הזדמנות – בין בפגישות המשוררים הידועות בדירת־הגג שלו ובפגישות הייסוד של חבורת „לקראת" ובין בתרגילי הפרוזודיה שהחל לקיים במיסגרת לימודי החוג לספרות עברית באוניברסיטה. „גילויו" מחדש של פוגל היה, אפוא, מובן מאליו, עניין של זמן קצר בלבד, ויכול היה הוא להיעשות כרצף, שיש בו משום בניין תרבות ספרותית אמיתית: רצף, שיש עמו הן משום יצירת אינטימיות חדשה עם שירי המשורר והן משום השגת סיכום ביקורתי ביחס אליו במסגרת של ראייה היסטורית. הוא יכול היה להתבצע על־ידי התחברות מחודשת עם ההכרה בפוגל בזמנו (התחברות מחודשת, נאמר, עם „מסורת ברנר־ברש") ועל־ידי הוספת רבדים חדשים להכרה זו. הוא צריך היה לקשור את פוגל בבני זמנו הקרובים אליו ולהפוך את ההתעניינות המחודשת בו להזדמנות להתוודעות מחודשת לשירתו של דור שלם.

אך ה„גילוי" של פוגל בשנות החמישים לא נעשה בדרך זו. להיפך, הוא נעשה בדרך, שהחדירה לתרבות הספרותית הישראלית דגם־יחסים בעייתי ואפילו מזיק עם העבר הספרותי. אבי הדגם היה המבקר וה־SAVANT הספרותי שלמה גרודזנסקי. גרודזנסקי היה מאותם קוראים עבריים צעירים של שנות העשרים והשלושים, שאימצו להם את פוגל כמשורר „שלהם" (באמריקה ה„עברית", שבה גדל, היו קוראים רבים כאלה, והבולט שבהם, המשורר גבריאל פרייל, הושפע מפוגל השפעה מעמיקה ומפרה) ויחד עם שירתו אימצו גם את כל המתחים והסיכסוכים הספרותיים, שבהם היה מעורב, אשר מהם, לדעתם, נבעה „השכחה", והפנימו את עלבונו ומרירותו. אבל גרודזנסקי היה לא רק חסיד נאמן של פוגל, אלא גם פוליטיקאי ספרותי. הוא לא רק הזדהה עם דימוי של פוגל נידח ואבוד, קדוש מעונה של התרבות העברית, המתאכזרת למיטב בניה, אלא גם השתמש בדימוי זה כבמכשיר יעיל, ממש כבאיל־מצור, כמיתקפה שנועדה לקעקע ולערער את שלטונם של שלונסקי ואלתרמן בשירה ובתרבות, ובצורה זו לבטל – עשרים שנה לאחר מעשה – את ניצחונם ההיסטורי. גרודזנסקי הוא שיצר (בעיקר בשיחותיו האינטימיות ורק מעט מזעיר בכתיבתו) את פוגל האיקונה וזבת־הדם, שאפשר להרימה על נס בעת מסע־הצלב הספרותי החדש. כך קיבלו אותו מידיו תלמידיו – בראשם המשורר נתן זך – שלא היו מסוגלים אז, בגלל דלות ידיעותיהם בספרות העברית ובמסורות הביקורתיות שלה, לבדוק את הדימוי

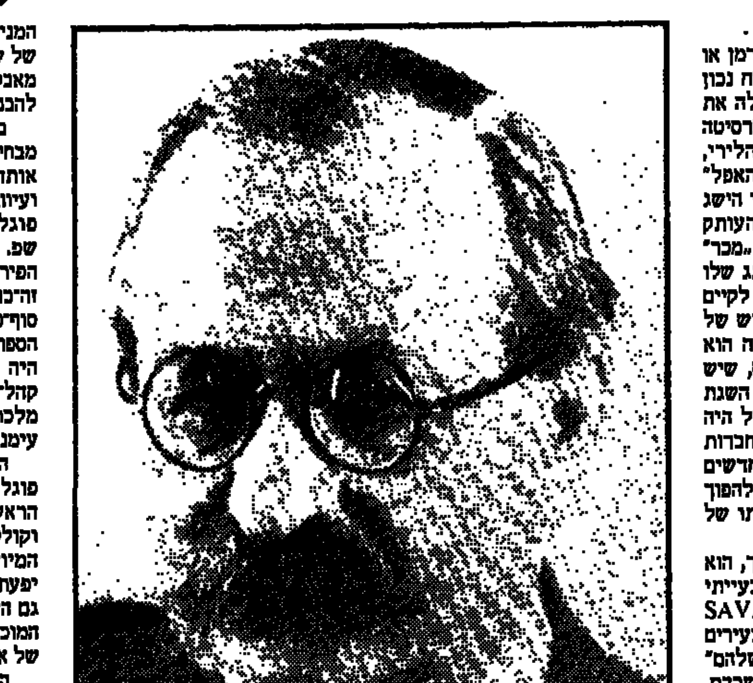

אשר ברש

בדיקה מפוכחת לאור העובדות ההיסטוריות. כך הוצל פוגל משכיחה כביכול בצורה שבאה לשרת אינטרסים ספרותיים מיידיים לא פחות, אם לא יותר, מאשר לחדש את המגע האותנטי עימו ועם שירתו. עוד קודם שעמד פוגל המחודש על רגליו, וכבר גוייס למערכה ספרותית מיותרת לגמרי מבחינתו – המערכה לא נגד שלונסקי, יריבו ההיסטורי, אלא נגד אלתרמן, תלמידו של שלונסקי, אשר בזכות כישרונו הגדול נחלה הפואטיקה של מורו את ניצחונה. המערכה נגד אלתרמן היתה, למעשה, המערכה בעד השירה הצעירה האנטי־אלתרמנית, אף כי גם בתוך שירה זו נמצאו גילויים בולטים, שקירבתו היתירה של פוגל לא היתה נחוצה ואף לא היתה נוחה להם (למשל, שירת דוד אבידן, שיצירת אלתרמן קרובה אליה עשרת מונים יותר מאשר שירת פוגל). ברמזים ואף בפירוש הועמד פוגל עתה לפני הקוראים בפוזיציה שרירותית של או־או: או הוא או אלתרמן, או „לפני השער האפל" או „כוכבים בחוץ" – כאילו לא תיתכן הוויה ספרותית מורכבת ועשירה, שתכיל בקירבה, זה בצד זה, ותוך מתח הדדי עז ומפרה – את שני ספרי השירה הנפלאים הללו. בהזדמנות זו אוזנו (או חוזקו) הגינויים לשירת אלתרמן בשבחים סופרלטיביים לפוגל; שבחים המביכים בגוזמאותיהם והמהווים ניגוד חריף לזוך הבלתי־יומרני ולאיפוק של שירי פוגל עצמם.

הדגם שנקבע בגילוי מחודש זה של פוגל חדר לתרבותנו, שימש דוגמה ל„גילויים" ספרותיים מקבילים והיטה גם אותם מאפיק של המשכיות היסטורית־ספרותית מחודשת לאפיק המיתוס הסנסציוני של גאולת הסופר המוזנח ותיקון העוול המדומה שנעשה לו. במקום הרחבתה של פרספקטיבה היסטורית הביאו גילויים אלה לטישטושה או לביטולה. ה„רלוואנטיות" החדשה, שהוענקה ליוצר השכוח־כביכול, היתה זו של המאבקים הספרותיים האקטואליים, והיא חייבה תכופות סילוף דמותו ההיסטורית, הפעלת סלקציה שרירותית ביחס ליצירתו ודחיקתו של הסופר לאותם מצבי או־או מלאכותיים: או ברנר או עגנון, או שטיינברג או ביאליק, או אבות ישורון או אלתרמן. אומנם נעשו גם ניסיונות – ביחוד בתחום האקדמיה הספרותית – לעקור את יצירתו של פוגל משדה הפוליטיקה הספרותית ולפרש אותה במיסגרת ההיסטוריה של השירה. ניסיון ראשון, מכריע בחשיבותו, עשה בכיוון כזה דן פגיס ז"ל, שאסף את שירי פוגל, כינסם והוציאם לאור (מהדורה ראשונה, 1966), ליקט את העובדות הביוגראפיות, אסף וסקר את התגובות הביקורתיות וניתח את השירים לגופם. משום שהסתמך על העובדות ואף על

ניסיונות להציב את „חיי־נשואים" על רמה אחת עם יצירות כ„בטרם" ו„סיפור פשוט", הם מוגזמים ומוטעים

הבנה פסיכולוגית נכונה של לשות המשורר, הסתייג פגיס מן המיתוס של המשורר הנידח והאבוד, הזקוק לגאולה על חשבונם של אחרים. למעשה, הרסה סקירתו העניינית מיתוס זה וחשפה את מהותו כסטריאוטיפ כוזב. פגיס אף נזהר מהפקעת ה„שער" של השירים, אשר איכותם הפיוטית החד־פעמית אומנם נעלה על כל ספק. איכות זו לא הסתירה מעיניו את ההיקף האמיתי, הניכר אך המוגבל, של מאורע הופעתו של פוגל בספרות העברית.

על גבי היסוד שהניח פגיס בנו אחרים. נכתבו מחקרים ומאמרים עניינים – לעתים גם מרתקים – על המיכנה התמאטי והצורני של שירי פוגל. זה לא כבר נתגלה כתב־היד האבוד של „לעבר הדממה", ויצא לאור במהדורה כמעט אקדמית (על־ידי אהרן קומם). אומנם מרבית השירים היו כלולים כבר במהדורתו של פגיס, שלוקטם מתוך כתבי־העת). בכל אלה לא היה, מכל מקום, כדי לשנות את המקום ה„מיתולוגי" שנקבע לפוגל בתרבותנו. פוגל נהפך למעין גיבור־תרבות או אנטי־גיבור של תרבות. מהדורת פגיס יצאה בהדפסות מחודשות מדי כמה שנים והגיעה לביתו של כל שוחר שירה עברית. שירי פוגל כלולים בכל אנתולוגיה ונלמדים בכל מקום שבו מלמדים לירקה עברית, ולו גם ברמה ההתחלתית ביותר; כמה משירי פוגל הולחנו והם מושרים בפי זמרים פופולאריים. נועם שריף כתב פואמה סימפונית, העומדת בסימן התרשמות מ„לפני השער האפל" והקרויה על שמו. אבל מכל אלה לא היה כדי לחסל את פוגל האיקונה: חוקורת, זבת־הדם, וזהו, כנראה, איקונה יקרה, נוחה ושימושית משיותר לה להיעלם ולהיבלע בקלסתר פניו האמיתיים של פוגל האדם והסופר ההיסטורי.

ג

איקונה זו מצויה עימנו גם היום, והיא ממשיכה להשפיע על הדינאמיקה של יצירת הקשר בינינו לבין עברנו הספרותי השפעה מזיקה, מפשטת ומשטחת. אם בשנות החמישים היתה הצדקה אובייקטיבית כלשהי לזעקה נגד „השכחה" של פוגל (ולמאבק על השבת כבודו הספרותי ה„אבוד"), הרי שהצדקה מיזערית זו נעלמה זה מכבר. גם אם ניתן אולי להבין את השימוש המניפולאטיבי שנעשה ביוקרה המתחדשת של פוגל במיסגרת מאבקה הקשה של שירת שנות החמישים על עיצוב זהותה וביצור מעמדה, ואפילו במיסגרת מאבקה לערעור סמכותו הספרותית הרועצת של נתן אלתרמן, הרי אין מקום להבנה כזו היום.

באחרונה, לאחר שפרת השירה של פוגל כבר נחלבה, כנראה, עד תום – מבחינה ספרותית פוליטית – הועלתה על הדוכן הפרוזה שלו. „מגלים" לנו אותה בקול תרועה, כנהוג, וכתמיד מלווה התגלית במסכת של טעויות ועיוותים היסטוריים. הוצאת „סימן־קריאה", שגילתה את זיקתה לפרוזה של פוגל כמעט מיום היווסדה („נוכח הים", הנובלה האחרונה של פוגל, שפ. לחובר הדפיסה ב־1934 ב„ספר השנה של ארץ־ישראל", היתה אחד הפירסומים המוקדמים של בית־ההוצאה שליד כתב־העת החשוב), הבטיחה לנו זה־כבר, לפני עשור שנים ויותר, מהדורה חדשה של „חיי נישואים" ועתה, סוף־סוף, גם קיימה את הבטחתה. הרומאן ראה אור מחדש במסגרת סידרת הספרים, שהוצאה זו מפרסמת בשיתוף עם הוצאת הקיבוץ המאוחד וכתר. ניתן היה לברך ללא סייג על העמדה מחודשת זו של סיפורי פוגל לרשות קהל־הקוראים, אלמלא הקונטקסט התרבותי־הספרותי שלה, שהיה טבוע מלכתחילה בחותם הדגם הקלוקל של ה„גילוי" הספרותי המדומה, שנותר עימנו משנות החמישים.

המהדורה שהובטחה לנו אמורה היתה מראש להיות מהפכנית ולחשוף את פוגל הפרוזאיקן ה„אמיתי". „חיי נישואים" סורס ועוות, כביכול, במהדורתו הראשונה. לפוגל לא הותר לדבר בו בקולו האמיתי. הטקסט שלו „שופר" וקולקל בידי העורך, אשר ברש, משום שלא הלם את פואטיקת הפרוזה המיושנת שלו, של העורך. עכשיו יוחזר הטקסט למקורו ויתגלה במלוא יפעתו. טענה־הבטחה זו, שמנחם פרי השמיעה במשך שנים בעל־פה ולבסוף גם העלה אותה על הכתב, שיבצה את הפירסום המחודש של הרומאן בהקשר המוכר של „גאולת" פוגל מידי מעניו וחוסמי־דרכו – הפעם מידיו המעוולות של אשר ברש, רחמנא ליצלן.

הטענה הופרכה לחלוטין מבחינה עובדתית. התברר מעל לכל ספק, שהתיקונים שמצא פרי בכתב־היד של „חיי נישואים" וייחסם לאשר ברש, היו תיקוניו של פוגל עצמו. הטקסט שנדפס, אפוא, בהוצאת „מצפה" בשנים 1929־1930 היה כולו על דעת המחבר ושום טקסט אחר אינו יכול להיחשב כנוסח אחרון, קאנוני, של הרומאן. אין פירוש הדבר, שפרי לא היה רשאי לפרסם נוסח מוקדם יותר – ועדיף בעיניו; אבל חובתו המינימאלית כאיש ספרות ותרבות היתה ללוות נוסח זה בהתנצלות ברורה ומפורשת, בבקשת מחילה מזכרו של ברש, עורך־החסד של מיטב המודרניסטים העבריים והאיש שהיטיב עם פוגל האדם והסופר יותר אולי מכל אדם אחר. התנצלות כזאת היתה חשובה לא רק כאקט של יושר אינטלקטואלי, הוראה בטעות ותיקון

פוגל היה מאותם משוררים אשר רק האירגון ה„מלאכותי" של לשון השירה מאפשר לו דיבור טבעי ובמלוא הקול

עוול; אלא גם כמחווה בעלת משמעות רחבה יותר כלפי נדיבותו ותבונתו של העבר הספרותי, שעלינו לראות עצמנו כממשיכיו וכמחדשיו. שום תרבות אמיתית לא תצמח מעמדה של „עימנו נולדה חוכמה" כמו גם מזו של „עימנו תמות חוכמה". סוף־סוף לא אנחנו „גילינו", לא את השירה ולא את הפרוזה של פוגל. אם מישהו „גילה" אותם היו אלה אנשים כברנר, שופמן וברש. הרי היה זה ברש שהעמיד לרשותו של פוגל את „הספריה המקורית" של הוצאת „מצפה", אשר במיסגרתה פורסמו הן „בבית המרפא" והן „חיי נישואים". ברש ידע, ללא ספק, שהרומאן הנועז יגרום ל„זעזוע" ספרותי ויגרור, בין השאר, ביקורת שלילית גם עליו, על העורך. אם למישהו – מלבד פוגל – מגיע „קרדיט" על הבנה ספרותית, אהדה לסופר צעיר ואומץ־לב ציבורי בקשר לפירסום „חיי נישואים", הרי מישהו זה הוא אשר ברש, ולא מנחם פרי.

אבל מחווה של כבוד לברש העורך יכולה, כנראה, להיעשות רק במיסגרת של תרבות ספרותית דיאלקטית־המשכית, הניזונה מקשר חזק עם העבר הספרותי כמו גם מיחס ביקורתי־אוהד ומשמירת מידה של ריחוק היסטורי ביחס אליו. תרבות כזאת היא היפוכו המוחלט של „טריפ" פוגל, הנמשך והולך מיום ייסודה של הספרות הישראלית באמצע שנות החמישים. הפירסום המחודש של „חיי נישואים" נעשה עתה אף הוא בהקשר של „טריפ" זה.

„חיי נישואים" היה מוכר, כמובן, לקוראי הספרות העברית מהופעתו ועד היום. בשנות השישים, בשולי ה„גילוי" הראשון של פוגל המשורר, נעשה כבר ניסיון „לגלות" מחדש גם אותו, ואגב כך, כנהוג, להגזים עד מאוד בחשיבותו (ראה בעניין זה מאמריו של גבריאל מוקד „חיי נישואים" של ד. פוגל – עיון חוזר" ו„דוד פוגל כמספר", מן השנים 1962 ו־1964). אף־על־פי־כן נקראים אנו „לגלות" אותו עתה מחדש ולהכיר בו כבפרוזה עברית „גדולה" – מדרגת הפרוזה של גנסין ועגנון, אם לא למעלה מזה – וזאת, כאמור, בנוסח פרובלמאטי, המבוסס על נסיגה בלתי־עקיבה ובלתי־שיטתית מן הנוסח המוגמר שנקבע בידי פוגל עצמו לנוסחים קודמים של הטקסט. גם קריאה מחודשת זו אל הרגל הפוגלי (אחר מיהמוה של עשור ויותר. לא ברור מדוע עיכבה הוצאת „סימן קריאה" את הבשורה עד כה) נעשית במיסגרת של מאבק ספרותי אקטואלי, שלא לדבר על האדרת שמם וסמכותם של המגלים עצמם. האספקט הספרותי הכלל־אישי של התגלית משתלב במאבק בעד סיפורת עברית פסיכולוגית „פרטית"־אוניברסאלית, העוסקת במצב האדם ולא במצב היהודי או הישראלי, וכן במאבק נגד מרכזיותו של עגנון כדמות־המפתח בפרוזה העברית והיהודית של דורותינו. תוכנו וערכו של מאבק כפול זה, שיש לו צדדים סיגנוניים־פואטיים אבל גם חברתיים־פוליטיים, אינם עניין לדיון הנוכחי. כאן אפשר לקבוע רק זאת, שפוגל מגוייס פעם נוספת, שלא בטובתו, למערכה שלא הוא ולא מורשתו אינם זקוקים לה; ואגב מערכה זו, גם טעות והטעייה בקריאת יצירתו. „חיי נישואים" מוצג לפנינו כרומאן שאין כל קשר בינו לסיפורת העברית־היהודית ה„מרכזית" של זמנו ושאין בו זיקה לפרובלמטיקה יהודית לאומית, שעה שקריאה נכונה ומעמיקה של תיאור מאבק המינים בין הגיבור גורדוויל לבין אשתו תיאה, לא יוכל להתעלם מרובד המשמעות היהודי־הלאומי המצוי בדראמה זו של סבל, אלימות, שינאה עד רצח, שיתוק ויצר הרס עצמי. כאן מתנגשים גיבוריה, שהם, בין השאר, גם יהודי וגויה: העיף המנטאליות היהודית המזרח־אירופית הפאסיבית ונציגת המנטאליות הגויית ה„פאגאנית" (ומכאן כינויה של הגיבורה, „תיאה", אלה), בת מסורת הצבאיות הקסרקטינית האירופית. גורדוויל מביא עימו מביתו היהודי־הסוחרי שלוות נפש, שמעורבים בה יסוד לאומי ויסוד מעמדי (הוריו ירדו מנכסיהם); ואילו תיאה מגלמת את פשיטת־הרגל התרבותית והמוסרית של האריסטוקרטיה הצבאית הנוצרית, אשר לא רק איבדה את עושרה ומעמדה, אלא השליכה לאשפתות את מידות האיפוק, המישמעת העצמית והדתיות הנוצרית ונותרה רק עם הרצחנות, האגואיזם והיצריות הפרועה, שהיו בה גם קודם־לכן ואחיה של תיאה, התוגך החולים להנאתו, מגלם אף הוא, לפי דרכו, אותה פשיטת־רגל, והעימות בינו לבין גורדוויל אף הוא, ביסודו, עימות בין גוי ליהודי. „חיי נישואים" עוסק, איפוא, בין השאר, בעיצוב „מצב היהודי" ארכיטיפי־וייניגרי, משום כך

(המשך בעמוד הבא)

אשר רייך
בית

1.

מִישֶׁהוּ בָּנָה בַּיִת עַל גַּבִּי.
וּבַנְּסִבּוֹת הַמְּקוֹמִיּוֹת זֶה מוּבָן מֵאֵלָיו:

אֲדָמָה יְקָרָה, רְווּיָה דָּמִים
וְהַדְּמָאוֹת בְּעַנְפֵי הַבְּנִיָּה וְהַהֶרֶס
פּוֹרַחַת.

מִכָּל הַגּוּפִים שֶׁעָבַרְתִּי
קִבֵּל אֶת צוּרָתוֹ הַבַּיִת
הַלָּבוּשׁ שָׁנִים. עַצְמוֹת צִמְחוֹ,
הָיוּ לְחוּט שִׁדְרָה.

2.

בַּלַּיְלָה, בְּעוּרִי עַד לַמֶּחֱצָה,
אֶרְאֶה כְּהָרָה אֶת צִלְלִית הַבַּיִת.

פְּנֵי אִשְׁתִּי בַּחַלּוֹן
וְיַלְדֵי זְקוּפֵי עַל הַגַּג,
גָּדֵל גָּבֹהַּ מֵעַל רֹאשִׁי.

גַּם הַזְּמַן חוֹלֵף־עוֹבֵר מֵעַל רֹאשִׁי
מוּבָל בִּידֵי עֲנָנִים הַמּוֹבִילִים אֶת בֵּיתִי.
אֲנִי מְנַעֵר אֶת הָעֲנָנָה
כְּשֵׂעָר מֵעַל פָּנַי.

וַאֲנִי מְנַעֵר חֲלוֹמוֹת מְאֻבָּקִים
כִּשְׁטִיחִים מֵעַל מַעֲקֵה מִרְפֶּסֶת.
וּכְשֶׁרֹאשִׁי נוֹפֵל עַל הֶחָזֶה הַכָּבֵד,

אֲנִי נִרְדָּם לִשְׁמֹעַ אֵיךְ דֶּלֶת הַבַּיִת נִפְתַּחַת
וְיֶלֶד בִּדְמוּתִי יוֹצֵא מֵהַמְּסִלָּה זוֹרַחַת.
כָּל שִׁמְשֵׁי הַחֲלוֹם נֶעֱלֶמֶת בְּצֵל לַהֲקִיצֵנִי:
אָז אֶרְאֶה בַּיִת
דְּמוּי אָרוֹן, לְאַט־לְאַט נִפְעָר
לִבְלֹעַ אוֹתִי.

תרבות ספרות אמנות

פוגל נטש את הפרוזה משום שלא היה פרוזאיקון אמיתי

(המשך מעמוד 3)

הכרח הוא שהימשכותו המאזוכיסטית של גורדוייל לתיאה, הגויה ה„אריסטוקרטית", תוצג בו לעומת אי היענותו ללוטי בורנהיים, היהודיה הבורגנית. התמאטיקה של הרומאן אינה רחוקה כלל מזו של „האדונית והרוכל" של עגנון, ויש בה המשך פיתוח הקומפלקס הארוטי של אהבת היהודי לגויה דווקא; קומפלקס שמצא את גילומו כבר בפרוזה של ההשכלה („הגמול" של סמולנסקין) ונקבע במרכז הסיפורת המודרנית על־ידי מ.י. ברדיצ'בסקי. ב„חיי נישואים" קרוב פוגל אל התמאטיקה היהודית הרבה יותר מאשר ב„לפני השער האפל".

ד

בעיקרו של דבר, מכל מקום, מוטעית לא הקריאה ה„אוניברסאלית" הבלעדית של „חיי נישואים", אלא גם הטענה המוגזמת בדבר ערכו האמנותי. ניסיונות להציבו על רמה אחת עם יצירות כ„בטרם" או „סיפור פשוט", „שירה", „פרנהיים" ו„פנים אחרות" – יכרעו תחת נטל ההגזמה, ובטווח הארוך יביאו רק נזק לתהליך השיבוץ הנכון של הרומאן במסורת החיה של הסיפורת העברית.

פוגל לא היה פרוזאיקון „מלידה". הפרוזה שלו, אפילו ב„נוכח הים" (סיפורו הקולח והמגובש ביותר), לא השתחררה מעולם מאיזו פרימיטיביות ונוקשות, המעידות על כך שהרצף הפרוזאי חרג מתחום ההבעה הטבעי שלו. הללו ניכרות במיבנים הלינאריים חסרי ההמצאה והברק של הסיפורים, בדלות האינוונטאר של האמצעים הטכניים העומדים לרשות המספר, במונוטוניות של ההרצאה הסיפורית, ויותר מכל בלשון. אכן, פוגל, בעיקבות ברנר ושופמן, חתר להעמדת סיגנון פרוזאי „רזה", משוחרר מעודפי ספרותיות וקרוב ללשון הדיבור. אולם אותה זיקה ל„רזון" סיגנוני ולישירות דיבורית, אשר כה ריעננה את לשון השירה של פוגל, שבה נפגשה עם העברית הפיוטית ה„גבוהה" וריסנה אותה, הביאה בפרוזה לרדידות, ליובשנות ואפילו לחוסר דיוק (בעברית של התקופה, כפי שגילה ברנר ביצירותיו המאוחרות דווקא, קשה היה, כמעט אי־אפשר, לדייק ללא זיקה למקורות הספרותיים־ההיסטוריים של הלשון, וברנר המאוחר נעשה, בעיקבות כך, לחסיד הרמיזה המקראית). גרוע מזה, בניגוד כה בולט לשירים, כרוכה זיקה זו עתה אצל פוגל באיזו אטימות אקוסטית ובהעדר רצף ריתמי. את שירתו חסרת המישקל והחרוז של פוגל קיבל ברנר בשעתו בזכות הריתמיות שלה („יש קצב – וקצב עדין – לגניחותיו"). כן נתמחשה לו האמת החווייתית והאינטגראליות האסתטית שלה. אבל הפרוזה של פוגל אינה נישאת על גליה של ריתמיות (כמובן, המדובר בריתמיות של פרוזה, שאינה חייבת להיות דומה לזו של השירה). אפילו בנוסח ההיברידי שהרכיב פרי – הלשון של הספר היא פריכה, חסרת אלאסטיות, נלעסת כמו פת יבשה, ומבחינת הקורא בן ימינו מיושנת לאין ערוך יותר מלשונו של עגנון בסיפוריו ה„ספרותיים"־הנמלצים ביותר. שכן אפשר להשתמש בלשון המליצה שימוש חי, ממש כשם שאפשר להשתמש בלשון הדיבור שימוש מת. למעלה מזה, בעברית של התקופה דרש הסיגנון ה„רזה", הבלתי־אלוסיבי, קלות, מיומנות, נשימה נבונה ושליטה עצמית אמנותית הרבה יותר משדרש הסיגנון האלוסיבי־ספרותי „עשיר", שמסורת ארוכת שנים הרגילה את הסופר בשימוש נכון בו. מיטב סיפורי שופמן כתובים כאילו ללא כל מאמץ סיגנוני, בלשון הנראית פשוטה ושקופה וכמעט חסרת „סובסטאנץ" משל עצמה. אבל השגת שקיפות זו היתה אפשרית רק משום ששופמן, מגדולי בעלי סיגנון הפרוזה בספרות העברית, היה אמן עילאי של המשפט המרווח והמחודד כאחד, והתחביר העברי היה מתוח על גבי הגוף הרזה והשרירי של סיפוריו כמו „טייטס" על גופו של רקדן מאומן. פוגל, שקיבל את הפואטיקה הסיגנונית של שופמן, לא קיבל את כישרונו וכישוריו, את מיומנותו ואת חושיו הסיגנוניים החריפים, חושים של פרוזאיקון „טבעי". מגנסין הנערץ עליו לא למד פוגל בתחום סיגנון הפרוזה את העיקר. המוסיקאליות המופלאה, שאיפשרה לגנסין לשמור על נשימה קצובה לאורך הפריודות הארוכות, המסובכות והנפתלות ביותר, והיצירתיות התחבירית והדיקדוקית החד־פעמית שלו (דרכו בשימוש בתואר־הפועל, למשל), הן מעבר לאופק של פוגל הפרוזאיקון, מציאות שאי־אפשר אפילו לחלום עליה.

פוגל היה מאותם משוררים, אשר רק האירגון ה„מלאכותי" של לשון השירה מאפשר להם דיבור טיבעי, דיבור במלוא הקול (דומה לו בכך, אם לא בשום דבר אחר, נתן אלתרמן, שלשון הפרוזה שלו היא עפר ואפר). אבל לא רק לשון פרוזאית אלאסטית וחיונית חסרה לו לשם יצירתה של פרוזה „גדולה". חסרו לו, למעשה, אם כי במידות שונות, גם מרכיבים מרכזיים אחרים, שבלעדיהם לא תיווצר תשתית אמנותית של פרוזה סיפורית סוחפת באמת, ובעיקר שניים: ראשית, עניין אמיתי ב„זולת" האנושי ובהווייתו המגוונת והמסובכת; סקרנות בלתי־נדלית ביחס לניסיון האנושי באשר הוא. שנית, יכולת של אינטגראציה אינטלקטואלית, של חיבור משמעותי של חלקי המציאות המעוצבת בסיפור לרצף רוחני, שבלעדיו אין כל הצדקה להתמשכות הטכנית של הרצף הסיפורי. אשר לעניין ב„זולת": פוגל, כאדם וכסופר, היה מסוגר בתוך עצמו, בלתי מעוניין, למעשה, בניסיון החיים ובתחושת הקיום של מי שאינו הוא. על מיגבלה (אנושית ואמנותית) חמורה זו מלמדים כמאה עדים פרקי יומנו, שנדפסו בהמשכים רבים ב„מאזניים", וחסידיו צריכים היו, למעשה, לקוות שה„התעלמות" מפוגל וההתנכרות לו יגמלו עימם את חסד ההשכחה והגניזה. כל־כך משוממים ותפלים הם פרקים אלה על הנארקיסיות צרת־האופק המסתמנת בהם בכל פינה. האיש המשתקף מהם אינו רואה ואינו רוצה לראות את פני זולתו. ממילא אין הוא רואה ראייה אמיתית גם את פניו הוא. ההוויה החברתית הרחבה אינה קיימת לגביו. ההוויה האנושית הקרובה, המקיפה אותו, דהויה וממורטטת. בפרוזה הסיפורית של פוגל מסתמנת אותה עניות רוח בכל מה שנוגע לעיצובם של הגיבורים שאינם בבואתו הנפשית של המחבר (אומנם ב„נוכח הים" מתגלה, מבחינה זו, מידה כלשהי של התרעננות).

ב„חיי נישואים" מסתדרים כמעט כל הגיבורים שאינם גורדוייל בשתי קבוצות: סטריאוטיפים סנטימנטאליים משטניים־צעקניים מזה, ודמויות חיוורות, בלתי ממומשות מזה. לתחום הראשון שייכות בעיקר הנשים, ובראשן שתי הגיבורות – תיאה, המיפלצת הנימפומאנית־הסאדיסטית מזה, ולוטי, האוהבת הנאמנה, העדינה, הכלה באהבתה הטהורה מזה. לתחום השני שייכים מרבית הגברים – אולריך, אסטל ודומיהם. לרגעים נדירים קולטות דמויות אקראיות (כגון הסנדלר, ידידו של גורדוייל) מידה של ממשות, אך גם מתאפסת עד־מהרה ברצף המרצפים הסתמיים. העולם ה„חברתי" של בתי־הקפה הבוהמיים, בית מיסחר הספרים שבו עובד גורדוייל ומקדמה וכו' נמסר מסירה חוורת ונעדרת כל מקוריות. אפילו רחובות וינה עצמם, שהגיבור נגרר לאורכם במשך חלקים שלמים של הסיפור כמעט ואינם יוצאים מסתמיותם התיאורית. אף כי פוגל מפרש בקפדנות בשמותיהם ומאפשר לקורא הבקי לסמן את מסלולי נדודיו של גורדוייל בדייקנות, מבלי לפסוח על כיכר זו או סימטה פלונית, אין הם נעשים בסיפור להוויה חיה ונרגשת. שני עמודים באחד מסיפוריו ה„וינאיים" הטובים של שופמן מכילים, מבחינה זו, יותר מציאות מכל הרומאן של פוגל. רק לעיתים רחוקות מתקיימת האווירה העירונית על־ידי הבזקות שופמניות טיפוסיות, כגון הגילוי, שהשוטרים שלבשו את גלימות־הגומי הכתומות שלהם בלילה הגשום נעשו כביכול קטנים ושפופים, מעוררי רחמים.

אשר לדלות האינטלקטואלית – המדובר הוא, כמובן, באינטלקטואליות פנימית, ולאו דווקא באירודיציה ובידענות. אומנם גם הדלות שבהשכלה כפשוטה מצביעה על עובדה חשובה. פוגל ישב בעיר וינה בתקופה שבה היתה השכבה האינטלקטואלית של העיר שרויה בתסיסה רוחנית עצומה. אין כל סימן לכך שתסיסה זו נגעה לו ועוררה את נפשו. ביצירתו וביומניו לא נמצא שום הד לא לוויטגנשטיין ולא לקארל קראוס, לא למאהלר, שנברג וברג ולא לקלימט, שילה וקוקושקה, לא לסוציאליזם של אוטו באואר ולא לפאשיזם של אדולף היטלר. הפסיכואנאליזה הפרוידיאנית, שיש הטוענים להשפעתה הישירה על „חיי נישואים", היתה מוכרת לו הכרות שטחית ביותר, הכרות של שיחות בית־קפה, ו„חיי נישואים" עצמו מעיד על כך שפוגל לא קרא או לא הפנים את תפיסתו של פרויד במהותם של המנגנונים הפועלים באינטראקציה הסאדו־מאזוכיסטית. אילו הבין או קיבל את הנחותיו של פרויד על דבר תהליכי הסובלימאציה, שבהם כרוכה היצירה האמנותית, לא יכול היה להציג לפנינו דמות אדם כגורדוייל, האמור להיות בעת ובעונה אחת סופר אמן ואדם המדחיק את ריגשותיו ללא כל מוצא סובלימאטיבי.

תפיסת המציאות של פוגל מתמצה בכמה תובנות אקזיסטנציאליות והבחנות פסיכולוגיות בסיסיות. תובנות והבחנות אלו הן בבחינת חוויות־יסוד של המחבר, ובכך מעלתן. פוגל אינו מגלגל בהפשטות מעוכלות־למחצה, אלא מרוויח ריווח ממקור ראשון, בבחינת „מבשרי חזיתי". חסרונן, מכל מקום, אינו רק בדלותן האינטלקטואלית, אלא בסטאטיות הבסיסית שלהן. המציאות האנושית מצטיירת בכל יצירת פוגל כהוויה מקובעת, בלתי־משתנה, בלתי־מתפתחת, פשוטה, למעשה: האדם נולד אל תוך עולם זר ואדיש. האינטימיות החולפת של הילדות בצל האם והאב אובדת עד־מהרה ומותירה אחריה בבואה חלושה של אור זיכרונות, שאי־אפשר למצוא בו לא נחמה ולא עוצמה להתמודדות עם העולם. הפגישות בחיים לאחר־מכן – לרבות פגישתם של הגבר והאשה – הן תחליף כוזב וריק לאינטימיות האבודה של הילד. עד־מהרה הן מסתיימות בפרידה, או שהן מתגלות, כמו ב„חיי נישואים" כמלכודת רצחנית. האדם אינו נלחם, למעשה, על אושרו ועל מימוש רצונו. הוא מקבל על עצמו את גזירות החיים קבלה פאסיבית. במהרה אופף אותו מכל צד אופל המוות הקרב. לכל אורך הדרך הוא לבדו. למציאות החברתית אין השפעה עליו. עולם הרוח והאידיאות אינו ממשי לגביו, אלא בגילומו האמנותי, העשוי לנגוע בנפשו, אך לא לשנות את חייו. וכך חוזרים הדברים על עצמם מדור אל דור, ללא שינוי, ללא ניגודים פנימיים־דיאלקטיים, אפילו ללא ניואנסים שיש ביניהם הבדלים משמעותיים. קשה לומר, שזוהי השקפת־עולם מקורית, מעניינת או משכנעת במיוחד. זהו אקזיסטנציאליזם למתחילים, שאינם מסוגלים ליישם את מחשבתם לסיבוך ולעושר האמיתיים של הרצף הקיומי, והם נאלצים לעשות ברצף זה רדוקציה אחר רדוקציה, שאם לא כן הוא יישמט כליל מתפיסתם ומהבנתם.

השקפה זו משמשת גם ביסוד שירתו של פוגל, ואכן פוגמת היא בסטאטיות ובמוגבלות שבה גם בשירים, שה„עולם" הנוצר מצירופם הרבה פחות מעניין מן העוצמה האקספרסיבית המאפיינת כל רסיס חוויה ותובנה כפי שהוא מעוצב בכל אחד מן השירים הקטנים לעצמו. שירת פוגל חסרת דינאמיות חווייתית, ריקה כמעט מזיקות אנושיות פעילות ומפעילות. מבחינה זו, ממדיה בצד שירת משוררים כביאליק, אצ"ג ואלתרמן הם ממדי ננס. אבל הסטאטיות והאופקים הצרים והמוקבעים פוגמים בשירים לאין־ערוך פחות משהם פוגמים בפרוזה. לא במקרה השכיל פוגל תמיד להישאר בתחום השיר

לא רק לשון פרוזאית אלאסטית חסרה לו, חסרו לו גם עניין אמיתי בזולת ויכולת של אינטגרציה אינטלקטואלית

פוגל לא חשב מחשבה מקורית ולא ראה את העולם האנושי בראייה מקורית, אבל את הניכור הכיר הכרות אינטימית

הקצר מאוד, הממצה רגע חווייתי בודד. לא מיקרה הוא גם, שבמיטב שיריו נמנע כמעט לחלוטין מאינטלקטואליזציה של הרגע החווייתי והתרכז במסירתו הישירה, האישית החד־פעמית (ניסיונותיו בתחום הלירקה האינטלקטואלית – כלומר, ניסיונותיו בתחום הסונטה – הסתיימו תמיד בכישלון פיוטי. יתר על כן, פוגל התגלה בהם כאפיגון של משוררי הסונטה בקרב תלמידיו של ביאליק, כגון יעקב שטיינברג). במיטב שיריו הגיע פוגל, מכל מקום, לביטוי שלם, טהור מכל סייג, אישי, נוקב בישירותו ובמוחשיותו של אותם מצבים קיומיים שהיו מוכרים לו כחוויות בלתי־אמצעיות. פאראפרזה מופשטת של השירים תשאיר אותנו עם צרור „אמיתות" חבוטות ותפלות. אבל ההמחשה השירית הציורית והמוסיקאלית מצילה אמיתות אלה מקליפתן הממורטטת והגישה אותן בטוהרן הראשוני ובאותנטיות האנושית המוחלטת שלהן. אכן, לא נלך גם אל שירי פוגל לשם התמודדות עם עולם ריגשי והגותי מורכב, עשיר ודינאמי, אבל נלך גם נלך אליהם כאל מודלים של הבעה לירית אבסולוטית: הבעה, ההופכת אפילו את חוסר ה„עולם", את הדלות הנפשית עצמה, למציאות אנושית מלאת־משמעות. הדלות האינטלקטואלית לא סייעה, איפוא, גם לפוגל המשורר, אך היא לא חסמה אותו בנוגע למרחקים הקצרים של השיר הלירי הקטן (המיתווים הרעיוניים הרחבים יותר, שהמשורר ניסה להעמיד באמצעות הסידור והעריכה של השירים במיסגרת שני קובצי שיריו, היא בעלת עניין מוגבל בלבד). אבל היא קטעה את נשימתו ולא איפשרה לו לעמוד היטב בריצות למרחקים המאראתוניים של הרומאן. כאן מהווה ההעדר של „עולם" אנושי אורגאני ומורכב ושל אינטלקט דינאמי־אינטגראטיבי, המסוגל לחבר את חלקיו של עולם זה לרצף רב־משמעות, מיגבלה שכמעט אי־אפשר להתגבר עליה.

ה

בקביעה זו אין משום הכחשה של הברקות הכישרון, המתגלות ב„חיי נישואים" מדי פעם. פוגל אומנם לא חשב מחשבה מקורית ולא ראה את העולם האנושי בראייה מקורית, אך את הניכור הקיומי שבו היה שרוי הגיבור־גורדוייל הוא הכיר הכרות אינטימית, והיה בכוחו למסור בפירוט, באמינות ולעיתים גם בדקות מפתיעה את הניואנסים של התנהגות האדם המנוכר, הנאורוטי עד בלי די. המדובר הוא בהתנהגותו הפיסית, בפרטים הקטנים של תנועתו בתוך המציאות המקיפה אותו, באינטראקציות הקטנות שבינו לבין אלה שבהם הוא נתקל – ולא במסירת תכני התודעה שלו. על תכנים אלה לא סיפר פוגל לקוראיו שום דבר שכל אדם מצוי אינו יודע אותו. לדוגמה: אין שום עניין פסיכולוגי או אינטלקטואלי בתיאור יאושו של גורדוייל אחרי התאכזבותה של לוטי בורנהיים, או גם בתיאור רגשותיו הקשורים ביחסיו המאזוכיסטיים עם אשתו תיאה. ניסיונותיו הישירים של פוגל לחדור אל התת־מודע של הגיבור באמצעות חלומות מסתיימים על־הרוב בבנאליות המקובלת והרווחת בתחום זה של ספרות החלומות הפסבדו־פרוידיאניים (השוואתו של פוגל בעניין זה לעגנון, האמן הגדול של השימוש הסיפורי בחלום, היא מגוחכת ממש). לעומת זאת, יש עניין רב – כמעט קסם – בתיאור התגובה על סטירת הלחי המהממת והראשונה שספג גורדוייל מידיה של תיאה. בעוד לחיו בוערת ומוחו שקוע בכעין עילפון מבחין גורדוייל בפיסת הריצפה שבחדר, אשר אור השמש מאיר אותה ומשווה לה גוון לוהט. גורדוייל ניגש אליה, מתכופף, מגיע את כף ידו אל האריחים ומציין לעצמו בהפתעה, וכמו גם בשביעות רצון, שהריצפה חמה הרבה פחות משאפשר היה לחשוב, ובעצם היא צוננת. זו דרכו לומר לעצמו שגם הקלון הצורב שספג זה עתה הוא מדומה, או שאינו נורא ואפשר לחיות איתו, וזו גם דרכו לסמן את זהותו על־פי ההזדהות עם הריצפה שהכל דורכים עליה. „חיי נישואים" מלא הברקות תיאוריות כאלה, והן המקיימות את עניינה של הקריאה בו. הוא אינו רומאן של „זרם תודעה" – טעות, שחוזרים עליה אצלנו בכל מיקרה, שבו מתקשים בהגדרת זהותה של סיפורת פסיכולוגית. גורדוייל הוא אדם מנוכר כל־כך לעצמו, אדם אשר הרחיק כל־כך את רגשותיו, עד שתודעתו היא כלי ריק, או מחסן סתמי של כלים וגרוטאות שהצטברו במיקרה. המאורעות האמיתיים מתרחשים אצלו אך ורק בתחום התת־מודע, ואילו היה פוגל כותב רומאן שבו היה מתרכז במסירת תודעה, לא היה לו מה לספר ולא היה לנו מה לקרוא. „חיי נישואים" הוא רומאן של התנהגות נאורוטית בלתי מודעת ובלתי מוסברת למתנהג עצמו, רומאן ביהייביוריסטי, ניתן לומר, בתנאי שאנו מנתקים את המושג מן הדוקטרינה הפסיכולוגית הקרויה ביהייביוריסטית.

אבל גם כרומאן מסוג זה חסר „חיי נישואים" רצף של אורגניות פסיכית אמיתית. הגיבור של פוגל חוזר על דגמי ההתנהגות שלו בצורה קשוחה מדי, ניתנת לחיזוי, אוטומטית, ריקה מכל ספונטאניות. יכול להיות שאנשים חולים מאוד אכן מתנהגים כך, כאוטומאטים נבובים של הדחקה והרס עצמי, אף־על־פי שלא זהו הדבר שאנו למדים מתיאוריו האנאליטיים הקלאסיים של פרויד, המציג לפנינו את „אנה או", את „פראו אמי פון", את „האנס הקטן", את שרבאר, ומעל לכל את הרוסי הצעיר שכונה בשם „איש הזאב" כאנשים מלאי חיים ומורכבות, מלאי חידות והפתעות, שהקריאה על אודותיהם היא בחינת הרפתקאה מלאת מתח וסיפוק (למען ההגינות צריך להוסיף, שלא רק מספר מוגבל כפוגל, אלא גם גדולי המספרים המודרניים אינם יוצאים נשכרים מן ההשוואה עם יצירותיו אלו של פרויד, שהכישרון הספרותי הגאוני שפעל בהן הקביל לכישרון המדעי ולברק האינטלקטואלי שהשלים אותם). אלא שאנשים חולים כל־כך אינם מעמידים בדרך־כלל גיבורים ספרותיים מוצלחים, מה־גם, שבדרך כלל אין תובעים מאיתנו שנאמין כי אנשים שמתנהגים כאוטומאטים של הדחקה והרס־עצמי הם באותה שעה עצמה גם סופרים דקי ראייה, שכתביהם מתקבלים בכבוד במיטב כתבי־העת הגרמניים בני־הזמן, וכך, כאמור, הציג פוגל את גיבורו. לרגע אין אנו מאמינים בקיומו זה של גורדוייל הסופר היוצר עם גורדוייל הקרבן המטומטם של הנאורוזות של עצמו ושל הסאדיזם של אשתו, ולא במיקרה נמנע פוגל כמעט לחלוטין ממסירת תוכנן של היצירות שכותב גורדוייל. פשוט לא היה לו מה לספר.

בהקשר זה – הקשר הקאריירה הספרותית המדומה של גורדוייל – ראוי לשפוך מעט אור גם על מיתוס כוזב נוסף, שטופח אומנם על־ידי פוגל עצמו, ואומץ עתה מחדש על־ידי עיתונאי־תרבות סנטימנטאליים ללא כל בחינה ביקורתית של העובדות: הלא הוא המיתוס על דבר הקרתנות התרבותית של הספרות העברית ומבקריה, אשר הם, כביכול, בתגובתם השלילית על הפרוזה של פוגל האירופי־הווינאי גרמו לדחיקתה של יצירת הפרוזה שלו ולהימנעותו מכתיבת רומאן נוסף אחרי „חיי נישואים". חובה להזכיר, שפרישתו של פוגל מן הפרוזה בכלל, באמצע שנות השלושים, והימנעותו מכתיבת רומאנים נוספים בפרט, במידה שתרמו לה גורמים חיצוניים של „התקבלות" שלילית, הרי מקורם של גורמים אלה לא היה בספרות העברית ובקוראיה. פוגל אומנם עזב את ארץ־ישראל ב־1930 בכוונה לכבוש את הקהל שיעריך אותו נכונה במרכזי הספרות הגרמנית, אך שיפוטו של הנוסח הגרמני של „חיי נישואים" במישרדי מערכות הספרים הגרמניות (בעיקר, הוצאת פישר היוקרתית) היו משפילים ומכוונים לאין־ערוך יותר מדברי הקיטרוג של המבקרים התל־אביביים. הקוראים של ההוצאות הגרמניות הגיבו על כתב־היד של פוגל באדישות ובביטול. לגביהם חבש כאן המחבר מגבעת שכבר התמרטט מיושן במשך רבע המאה שחלף מפירסום „פרופסור אונראט" של היינריך מאן, וייצר נוסחת „מוריץ הקטן" של רומאן היחסים הסקסואליים המעוותים, שהספרות הגרמנית כבר שבעה ממנו עד לקבס ולא היתה מוכנה לגעת בו בקצה המזלג אלא אם כן עוצב בכישרון ובתנופה כאלו של אלפרד דבלין, למשל. מן הספרות העברית היו הקוראים הגרמנים מוכנים לקבל דווקא את „והיה העקוב למישור" או את „אגדת הסופר" או אפילו את „מסעות בנימין השלישי", אבל תרגום גרמני של „חיי נישואים" היה לגביהם בבחינת הכנסת תבן לעפריים. רק הסביבה ה„פרובינציאלית" במקצת של תל־אביב הספרותית (אם כי יש לזכור: ב־1930 היתה תל־אביב התרבותית הרבה יותר אירופית־מטרופוליטנית משהיא עכשיו) יכלה להיענות ל„חיי נישואים" היענות של ממש, ולו גם היענות של זעזוע.

בעיקרו של דבר, ומכל מקום, פוגל נטש את הפרוזה הסיפורית משום שלא היה פרוזאיקון אמיתי. כל פרשת הפרוזה היתה בבחינת אפיזודה בחייו היצירתיים: אפיזודה שנמשכה לא יותר משבע או שמונה שנים (בעוד ששירה יצר פוגל במשך שלושים שנה, ללא הפסק). אין פירושו של דבר, שאפיזודה זו היתה בלתי פוריה ושהיא לא הותירה בידינו שום תוצאה העשויה להיות לחלק מן המורשת החיה של ספרותנו. „חיי נישואים", למרות כל פגמיו, הוא רומאן בעל ערך אמנותי וחיות רוחנית. אלה נובעים מן האינטגראליות הפנימית שלו, תוצאת הנאמנות העיקשת של פוגל לחוקיה של הוויית הניכור שתיאר: ההרחקה, הדביליטאציה העצמית השכלית והריגשית, האמנזיה (גורדוייל כמעט אינו זוכר דבר. בכל הסיפור מופיע זכרון נעורים אחד: אומנם אופייני: פרשת יחסי המין שנכפתה על גורדוייל הנער על־ידי המשרתת), חוסר היכולת להרגיש ולהגיב – עד להתפרצות האלימה האחרונה. ניתן לטעון שהאפרוריות, הדלות והסטריאוטיפיות שבציור המציאות שמחוץ לגורדוייל אינן אלא השתקפויות לגיטימיות של הניכור הטוטאלי שבו הוא שרוי. כיוון שהוא, הגיבור שבו מרוכז הסיפור, אינו מסוגל „להתייחס" לשום מציאות, אף לא לזאת של רגשותיו הוא, ממילא לא תיתכן בסיפור גם מסירה חיונית ומוחשית של מציאות. הנאמנות לניכור של גורדוייל מעניקה לרומאן איזו מונוליטיות קשה, אפורה, עניה, מרופטת, מונוליטיות של גוש מלט שהתקשה, וממנה כוחו האמנותי וחשיבותו כתופעה משמעותית ברורה של הסיפורת העברית הפסיכולוגית. אבל לא כל תופעה משמעותית היא גם פרשת־דרכים. במהלך המוביל מן הפרוזה הבלטריסטית והאוטוביוגראפית של המאה התשע־עשרה לברדיצ'בסקי, ממנו לברנר ולגנסין ומהם לעגנון והלאה – „חיי נישואים" הוא „תחנת שרות", מקומו בתוך מסורת הספרות העברית הוא ודאי, אך אין הוא שרוי בתחום של יצירות־המופת או יצירות־המפתח.

מותר, אם כן, לברך על פירסומו מחדש של רומאן זה (מבלי להיכנס לבעייתיות של הנוסח, הראויה שתעסיק את המומחים), ועם זאת להביע מישאלה, שהפירסום לא ייהפך למאורע ספרותי מדומה של „גילוי" אוצרות נעלמים. ראוי לנו שנחדל אחת ולתמיד מגילויים כאלה, שיש בהם יותר משמינית התנשאות פטרונית הן ביחס לסופר ה„מגולה", אותו מבשרים שהגיעה לו, כביכול, שעת הגאולה והתמורה, והן ביחס לקהל הקוראים ולקהיליה הספרותית, המוצגים כציבור של בורים חסרי ידע והכרה. פוגל, כמו כל סופר, זקוק לקריאה מתחדשת ומתרעננת. עלינו לנסות מדי־פעם להביט בו בעיניים חדשות. אבל עיניים כאלה אינן יכולות בדרך־כלל להיות עיניהם של בעלי ה„תגליות", שראו, כביכול, מה שלא ראתה שפחה על הים. קריאה מתחדשת פוריה, יכולה להתקיים כמעט רק במיסגרת דיאלקטית המשכית של מסורת קריאה, או מה שהאנגלים מכנים בשם „המסורת הביקורתית". קורא טוב של פוגל המשורר והמספר יכלול בראייתו את אבחנות העבר ויוסיף עליהן, או אפילו יחלוק על פיהן. הוא יחוש ביחס המוטשטש של בריש ולא יזדהה אותה מלפניו. את ה„תגליות" הספרותיות נניח לארכיאולוגים ול„מקיצי הנרדמים" האמיתיים, חוקריהן של גניזות, מגלי כתבי־יד של יצירות שלא היו ידועות עד כה. ואף להם נהיה אסירי־תודה כל שיידקו בהצגה היסטורית ביקורתית ומפוכחת של תגליותיהם. כשהמדובר הוא בטקסטים כאלה של פוגל, אין צורך במקיצי נרדמים. להם דרושים קוראים נבונים ומשכילים, שיקראום כהם מכבוד, באהדה, באהבה, אך ללא נוסטאלגיה סנטימנטאלית וללא סנסציות עיתונאיות; בפיכחון, בביקורתיות ובידיעת המידה הנכונה.

דן מירון

תרבות ספרות אמנות

ראובן מירן

ארבעים ושתיים מעלות בצל

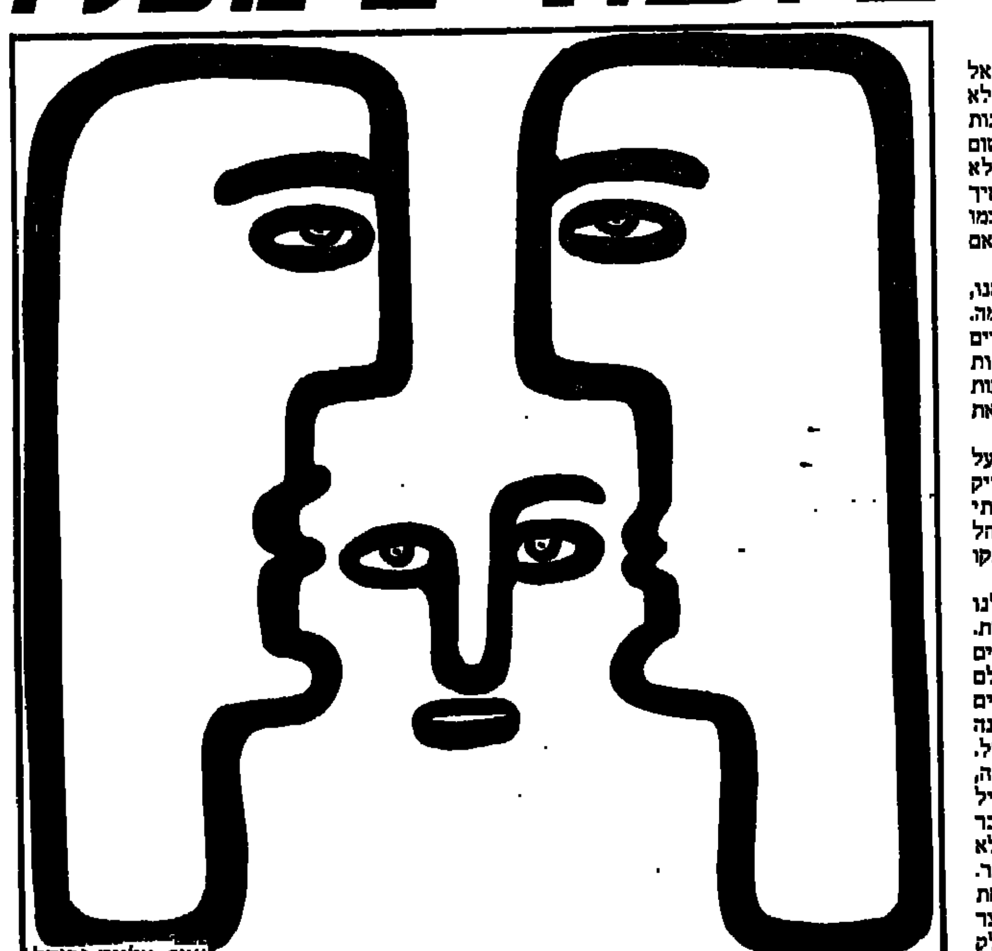
איור: אלונה פרנקל

א

הנוף היה מיותר. לא היה בו משהו שדיבר באמת אל ליבנו. הוא היה שם, שרוע דומם מסביב, אבל לתוכנו לא הצליח לחדור. בתוכנו רבץ ישימון חסר גבולות. ריקנות גדולה מילאה אותנו וכנראה שלא השאירה מקום לשום דבר אחר. אני חושב שריק ידע שהסוף קרוב. הוא לא דיבר. אני רציתי לומר לו משהו, אבל לא ידעתי איך להתחיל ועזבתי את זה לפעם אחרת. בעיניה החומות כמו שקדים לא קלופים של מימי מצאתי סימן שאלה: האם תהיה פעם אחרת?

החלטנו לנסוע רחוק כי רצינו להתקרב שוב לעצמנו, אולי בפעם האחרונה. ליווינו את עמודי הטלגרף דרומה. הצפון התרחק אבל הדרום עדיין לא הגיע. צללים קצרים חתכו את הכביש לרצועות אפורות. מי השיטפונות שניתכו עליו חוררו בו חורים. החום סדק בו סדקים. רוחות רעבות גלשו מן ההרים בלילות ירח קרים וכירסמו את שוליו הרכים.

הייתי בן שלושים ובאותם ימים לא רציתי לחשוב על שום דבר. ידעתי שמה שהיה לא ישוב לעולם. מימי וריק היו כל מה שהיה לי והם כבר לא היו שלי. הסתכלתי בשמיים החיוורים. הם היו פרושים מעלינו כמו אוהל חמצן, אבל הפרידו בינינו לבין האוויר. השמיים חנקו אותנו.

הייתי חזק למדי, אבל ריק היה חזק יותר. יכולנו לעשן ולשתות ולקום בבוקר בלי להרגיש שום עייפות. בבקרים צוננים היינו רצים בחורשת האורנים ונושמים עמוק עד אל ריאותינו הוורודות והגמישות. הדם הלם בעורקינו ומילא אותנו חיים. מיוזעים היינו שבים לביקתה הקטנה. מימי היתה מנגבת את זיעתנו ומכינה לנו קפה. היינו יושבים צמודים אליה במיטבח המהביל. היא אהבה להקריא באוזנינו פרקים מספר שכתבה, לדבריה, אבל אנחנו ידענו שהיא מעתיקה אותם מ„ז'יל ורן". היה לה כובע צמר שסרג לה חייל אחד שעבר לילה בסביבה והיא לא היתה מסירה אותו מראשה אלא כשהלכנו לישון. הימים היו קצרים והלילות עוד יותר. חיינו בתוך שקט מופלא שהופרע רק על־ידי צניחת האיצטרובלים על עלי המחט. הנוף כיתר אותנו וצר עלינו בלי שהרגשנו בו, עד שנכנענו והפכנו לחלק ממנו.

ב

הנוף היה עייף. נסענו דרומה, צמודים לעמודי הטלגרף שצילם התקצר והלך ככל שהיה המידבר צהוב יותר. היה חם ויבש. עצרנו לצד הדרך, בצל הדקלים. ריק פתח את מיכסה המנוע של המוסטאנג הנאנק. שכבנו על הגב בתוך השקט הכחול. הנוף היה סחוט. לא מצאנו בו דבר שדיבר באמת אל ליבנו. אנחנו היינו הנוף. ידענו שכדי שנהיה באמת ביחד צריך כל אחד מאיתנו להיפרד מעצמו. אבל איש מאיתנו לא רצה להיפרד באמת מעצמו. הנוף הביט בנו ללא רחמים. בלי שמץ של אהדה. רק חשד בטוהר כוונותינו. קומנדקר ריק מחיילים חלף על פנינו אבל לא עצר. הוא הותיר אחריו ניחוח דק של דלק שרוף. עצמתי את עיני וראיתי את מימי ואת ריק נוסעים בג'יפ סיור בין מציאות לחלום. ריק היה מרוכז בנהיגה ושערה של מימי היה פרוע ברוח. החול היה רך והם לא יכלו להבחין במוקש הישן שהוטמן שם במלחמה קודמת, לא שלהם.

פקחתי את עיני בגלל השקט. השמש עמדה ללא נוע במרכז השמיים. הרדיו שתק. מימי וריק ישבו במכונית. „אנחנו מחכים לך", אמר ריק. נדחקתי למושב האחורי. הוא לא היה מודאג. מימי נשענה על כתפו המצולקת. עיניה נעצמו והמוסטאנג החל לנסוע. קרני אור זרות נפלו על פניה של מימי. הן לא ליטפו אותה. השמש היתה חמה אבל היא כבר לא היתה שלנו. היא לא היתה שם בשבילנו.

פעם היה הכל שונה. פעם היו הדברים אחרים. השמש היתה חמה, לוהטת, שוטפת, לוטפת, קולפת. אורה חילחל לתוכנו והפך לבעירה פנימית, לכוח מניע. השמש היתה אז שלנו. גם בצל. גם בלילה. בקיץ היינו גולשים מן הגיבעה אל החוף. האורנים היו נשארים מאחור. מימי היתה רצה על החול החם ואנחנו דלקנו בעיקבותיה. הייתי מהיר למדי אבל ריק היה מהיר יותר. יכולנו לרוץ לכל מרחק שרצינו. רק הים עצר בעדנו. כמו עוברים תמימים כרחם ענקית היינו נאספים לתוך הכנפיים השחורות של נהמתו הלחה. הייתי בן שלושים, נוח לכעוס ומהיר לסלוח, אבל את נהמת הים לא יכולתי לשכוח. היא שקעה עמוק בתוכי, נאחזה בחדרי לבי כמו אזוב לח. היא הפכה לנהמת הלב.

הכביש הפסיק להתפתל. ריק נהג בשקט. מימי הציעה לי סיגריה בלי להסב את ראשה לאחור. אני לא רציתי לעשן. החום היה גדול אבל אגלי זיעה לא ניגרו ממצחו של אף אחד מאיתנו. היינו קרובים מאוד זה לזה אבל גם רחוקים. חיינו את החיים שיכולנו לחיות, לא את אלה שרצינו.

המוסטאנג הזקן אסף כוח ודהר על רמת הרוחות. היינו רחוקים. הצפון נשאר אי שם מאחורינו. לא היה לנו מה להפסיד. לכל היותר: עבר שממילא לא יחזור, שמש שלא זורחת בשבילנו, חיים שלא היו אף פעם שלנו. דהרנו דרומה והצפון נשאר אי שם מאחורינו. זכרנו אותו במעומעם. ריק אמר לפתע שחם. מימי פתחה את הרדיו. קריין אמר בקול שיכול היה להיות של כל אחד שבדרום הרחוק צפויות ארבעים ושתיים מעלות בצל.

„סיגריה", ביקשתי.

ג

כשהגענו ראינו את האורות. הם היו נוצצים וקרים. מישהו קיבץ אותם בצפיפות על גלימת הלילה. הם קרצו לנו במתיקות מרמזות תקווה, אבל לא הלכנו שולל אחריהם. היינו שועלים ותיקים מדי ולמדנו להבחין מהר בין עמית לטורף. די היה לנו במבט חפוז אחד כדי לראות את כל התמונה. הדברים הסתבכו רק כשהגענו לעצמנו. הם הפכו אז למטושטשים וקשים לאיבחון. כמו דיו שחורה שנשפכה על מפת הדרך ומכתימה אותה באופן אקראי לחלוטין. מה שנמחק, נמחק. מה שנשאר, נשאר. ומה שנספג, נספג.

האורות היו קרובים ואנחנו נסענו ישר לקראתם. הכביש ירד מרמת הרוחות אל הביקעה וחצה אותה כמו סרגל עד המיפרץ. ריק פתח את הרדיו אבל נדמה היה לי שהוא מנסה לחמוק מן התחנות. הן היו צפופות מאוד, ממש דבוקות זו לזו בתוך המעטה היבש של הלילה. המחוג הירוק של הרדיו נלכד באחת מהן ונתקע בה. צלילים רכים ונעימים מילאו את החלל המצטמצם. שפן בודד חצה את אלומת האור בריצה ונעלם בין הסלעים.

העיירה המאובקת היתה שקועה בשינה ללא חלום על קו המים. ההשתקפות במימיו העומדים של המיפרץ יצרה אשליה של מגדלים ושל איכות שלא היו שלה. כמונו היה גם היא מעל לאמצעים וליכולת האמיתיים, עוטפת את עצמה בחלום פרטי, רוצה להאמין שהבבואה המשתקפת במים היא המציאות.

החום כבד והפך לדביק אבל היינו רגילים גם לזה. הרחובות היו שוממים. מצאנו ללא קושי את בית המלון שחיפשנו, רחוק, אפל, מוקף דקלים עתיקים. זה היה בניין ישן בן שלוש קומות, ששה חדרים בכל קומה. החדרים היו ריקים ושכרנו את כולם. היינו עייפים והלכנו לישון כל אחד בקומה אחרת. ידעתי שאחרי שריק ירדם תחצה מימי את הפרוזדורים האפלוליים וכמו חיית לילה מבויישת תמצא לה מקום לצדי. ישבתי על המיטה והסתכלתי החוצה דרך החלון האטום. המוסטאנג השחור נח בתוך מעגל עדין של אור חיוור. מעבר למיפרץ היה חושך ואני כבר שמעתי את הקול הרך של כפות רגליה היחפות.

ד

בבוקר התעוררתי ראשון. התקלחתי וירדתי לחדר־האוכל. מלצר לבוש מכנסי טריילין שחורים וחולצה לבנה עם שרוולים מקופלים עד המרפקים מזג לי קפה חמצמץ לתוך ספל פיירקס מוכתם. ביקשתי עיתון בוקר אבל המלצר אמר שיש רק של אתמול. „המטוס נוחת בצהריים", אמר. הוא הביא לי קנקן חרס מלא חלב רותח. מזגתי ממנו על הקפה שהתקרר. קרום שמנוני עבה כיסה כמעט על הכל.

שתיתי ספל קפה נוסף ואכלתי עוד לחמניה מרוחה בחמאה מלוחה, אבל מימי וריק לא הופיעו והתחלתי להבין שזה עלול להיות המצב נכון לעכשיו והחל מרגע זה. ביקשתי מהמלצר שיפתח את הרדיו ומישהו ששמו שכחתי שר בקול אדיש וכמו לפי הזמנה:

„יש לי זכות לשתוק,
להיות לבד עם עצמי".

המלצר הסתכל בי ושאל אם זה בסדר. אמרתי לו כן.

„אני נדון לעונש כבד,
חי בעולם כמו זאב בודד".

איש לא ירד במדרגות של בית המלון הריק. הדקלים העתיקים בחוץ הטילו צל חיוור על החול.

„ולמרות הכל, בוער בי חשק גדול
לומר שאני אוהב אותך
וכל המלים היפות
שאיתן ובלעדיהן קשה כל־כך לחיות".

חיפשתי סיגריה אבל לא מצאתי. עליתי בחזרה לחדר והסתכלתי ברחוב. המוסטאנג נעלם מעבר לחלון האטום. כתמים של שמן שחור נספגו בחול הצהוב במקום שבו עמד. משכתי את הווילון בכוח וכיסיתי את החלון. משהו ניסה לחנוק את גרוני אבל הדחתי אותו ממני. הייתי בן שלושים והייתי חזק למדי, גם אם ריק היה לפעמים חזק יותר. ידעתי כבר שכשמשהו צומח קשה לראות את זה כל־יום. צריך לתפוס מרחק, לתת לזמן לעבור, רק אז אפשר להבחין בצמיחה באמת. גררתי את תיק הנסיעות הכחול שלי מתחת למיטה ומצאתי בתוכו חפיסת סיגריות מעוכה. הדלקתי לעצמי אחת. נכנסתי למיקלחת ואספתי את כלי הרחצה והגילוח בתיפזורת לתוך התיק. סגרתי את הרוכסן במשיכה אחת וירדתי לדלפק הקבלה. בקול שקט ביקשתי את החשבון. הפקיד בחן אותי בשתיקה. נדמה היה לי שרצה להגיד משהו, אבל הוא לא אמר דבר. היו לו עיניים בהירות בגוון שקשה למצוא באיזור הזה. שאלתי אם יש לו חדשות על מזג האוויר והוא אמר שגם היום צפויות ארבעים ושתיים מעלות בצל. שילמתי את החשבון, ירדתי לחוף והתיישבתי על החול הלוהט עם הגב אל הים.

יוני־יולי 1986, מיפרץ אילת.

אבנר טריינין

מתוך הרכבת הטראנס־סיבירית

בימי המהפכה, כף מספרים,
הרכבת ממוסקבה בואכה ולדיווסטוק,
ואיזה ערבות, היתה שורפת
הקרונות מחוסר פחמים. קרון אחר קרון,
כף וכף מילים על כל קרון
בכבשנו של הקטר. עד שלבסוף
רק הקטר נוגע מתנשף בוולדי־
ווסטוק. קיטור סופי נופח
מתנשף שם בקצה המזרחי של אסיה,
בקצות השיגות והשונדרות
נוראות של אסיה, של הסדור הירחי
סביב לשמש הקרחית. ואיפה
הקרונות? ואיפה הנוסעים?

★

הרחק בגיל העמידה אני הבקר מתנשף
במעלה הארנים בפאתי האוניבר־
סיטה, בוסס בסבך טפסנים קלועי קיסוס
עם שושני הבר ונסויי עלים
מהססים בבערת קלל מעמידת
פנים ורמונטיות מעל סלעי ירושלים.
והמראות רומצים כבים
כמעבר לחלון רכבת ביעף
בתוך מחי על המסך,
הפרט האלם תקוע בתוכי
ברצף זמן שוצף ללא מחוג
או מחוגים שעוד עומדים על תשע
פחות עשרים בשעוניה של מיס הבישאם –
והיא כשלד מעשר נרי כלולות
תמיד יושבת בכרסה בתוך תקוות גדולות.

★

אחד במאי 87', יום השנה למות אבי
ממחלה או מות טבעי (מה לא טבעי
במחלה, רעב, גז, פצצת נפלם,
סתם פגז ושאר מיתות מחכמות
פרי טבעו של האדם?) והוא גם
חג הפועלים עם ההמנון האינטר־
נציונלי, בקצור יום זכרון:
עולים להר עם זר פרחים, הנוף יפה
כי השנה היתה גשומה. אגב
בית־זית שנשקף מעל הוא מאגר
מלאכותי. גם הקברים.

מותו נודע לי בניו־יורק והתאמצתי
להתאבל. שכן לפני המות הסופי
הקדים ומת כבר כמה פעמים.
גם זה טבעי למי שמאריך ימים
וביחוד למי שהתגלגל כבר בהיותו
בן תשע בקרון רכבת טראנס־
סיבירית, במסעו מויטבסק לחרבין.

אחרי הלויה והוא כבר מכסה
(שבועים לפני כן בקש לשוא לכסותו
בכל שמיכות שמסביב מקר המות
הקרב) באתי אל אמי והיא יושבת
לבדה ושחה לי בניע של קריצה,
כי לוניה (כך קראה לו)
השכים לצאת הבקר ועדין לא חזר
ורק השד יודע היכן הוא מסתובב.

★

נע או נח? חי או מאבן?
היש מובן לזה או למנח אחר
כאשר גם המנח על משכבו
נע עם הכדור ללא מובן
בתוך ריקות קמורה או קעורה?
וממילא תוסיף ותכנה:
קחו, תלתן־הארגמן, תנועה, גופה,
עלי כותרת ורדים, וכלבך שהמלה
תגוע בראשה, הצדה, לפנים, תוציא
עלים, פרחים, מגע, או כל שפה שבה
אחר יהיה אחד ועוד אחד
ולא כמו הדברים האחרים
שבמקרא, ולפיכך תוסיף עוד לכנות
ולהבדיל עד שלבסוף תהיה אחד
עם כל החמרים, נעים נחים
כמו בבל, כמגדלה אשר בחול.

★

הכל במקומו,
הקיר והשיח כפי שהנחתי,
הכיור והמים יורדים בקירות,
התריס עולה והוילון מוסט,
הפיקוס עדין צומח,
הרצפה נענית למדרך,
הנעל הנעל לרגל,
הדלת נפתחת וכבה
ננעלת, פיור ואור ודמות
במקומו שאין
הוא יכול לטייח.

ק.א. ברתיני

המשורר שתירגם את טשרניחובסקי לרוסית

לפני שנתיים־שלוש הופיעו בפאריס בזה אחר זה שני כרכים – יחד 470 עמודים – וכותרם „ולאדיסלב חוראסביץ', אסופת שירים", עריכה והערות של יורי קולקר (והספרים הגיעו אלי, לאחר שנודע לי, כי יורי קולקר, משורר וחוקר ספרות, עלה לפני זמן לא־רב מברית־המועצות). בהערת־הפתיחה מציין קולקר, שהאסופה מכילה את כל יצירתו השירית של חוראסביץ', עם כל התיקונים, שהכניס המשורר עצמו, ועם ההשלמות, שנעשו בידי נ. בֶּרבֶּרובָה (גרושתו) על־פי טיוטות ופירסומים. כן צירף העורך שירים של חוראסביץ', שהופיעו בפריודיקה בברית־המועצות ומחוצה לה, ושלא כונסו לספרי שיריו. בכרך השני נכללו גם השירים שתירגם חוראסביץ'.

כל החומר השירי, בין מקור בין תרגום, מלווה בהערות של המשורר ושל העורך. כן הובאו נספחים: רשימות אוטוביוגרפיות והערות כלליות על כל ספר מספריו של המשורר לפי סדר הופעתם; הערות פרטיות לכל שיר ושיר, חלקן של המשורר עצמו וחלקן של העורך; ביבליוגרפיה של ספרי המשורר ופירסומיו, וגם של מאמרי־ביקורת ורשימות על יצירותיו. ועוד תוספת: חיבור ארוך של יורי קולקר על חייו ויצירתו של חוראסביץ' ומאמר של דימיטרי סְוריוחין על השירה הלועזית בתרגומו של חוראסביץ'.

דיין הוא שנציין שני דברים מופלאים: א. חיבורו של קולקר נערך על יסוד הרצאה שהשמיע ב־1981 בלנינגראד בבית פרטי בערב מוקדש לזכרו של חוראסביץ', במלאות 95 שנים להולדתו. ב. סוריוחין מצטט, בין היתר, את מאמרו של קולקר „שאול טשרניחובסקי וולאדיסלב חוראסביץ'", שהופיע ב„אלמנך לנינגראדי יהודי", חוב' א', ספטמבר 1982, הוצאת סאמאיזדאט –. ואתה משתאה לעוז ולתושיה: איך עלה בידי קולקר להעביר את החומר כולו, ערוך לדפוס, לפאריס; איך מקיימים בלנינגראד בדירה פרטית ו„לא מטעם" ערב מוקדש לחוראסביץ', עם הרצאה ארוכה; ואיך מוציאים „אלמנך יהודי" בסאמאיזדאט על כך רשאי ודאי לענות יורי קולקר עצמו.

מהגר תרבותי

אך נפנה אל כמה פרטים ביוגרפיים חשובים לענייננו מחיי חוראסביץ' עצמו. הוא נולד ב־1886 להוריו פליציאן וסופיה. אבי־אביו, יאן חוראסביץ', פולני קתולי, השתתף במרד הפולנים של 1863. אבי־אמו, יעקב בראפמאן, היה יהודי מומר־להכעיס, שפירסם כתבי־פלסתר נגד היהודים והיהדות, ובעיקר התבלט לשימצה ב„ספר הקהל" שלו (1869), שבו הרחיב טיעונים על הסכנות הכרוכות בניהול עצמאי של היהודים ביישוביהם, ספר שסייע להפצת האנטישמיות בימי הקיסר אלכסנדר השני.

הוריו של ולאדיסלב התגוררו בליטא, ושפת הדיבור בבית היתה מעורבת: רוסית ופולנית. האם גידלה את בנה ברוח האמונה הקתולית, אך לימים השתחרר מן הקתוליות, אם כי הוסיף להאמין באלוהים. את הקריאה למד בגיל שלוש, ושירים החל לכתוב בהיותו בן שבע. המשפחה עברה למוסקבה, ובגיל עשר נכנס לגימנסיה. את תעודת־הבגרות קיבל בהיותו בן שמונה־עשרה. עוד בהיותו תלמיד הגימנסיה פירסם משיריו, והוא אז בן שש־עשרה. עד־מהרה נעשה מעורה בחיים הספרותיים והתקרב למשוררים בעלי כיוונים שונים. עם זאת, שמר תמיד על עצמיותו ולא נרתע מלמתוח ביקורת על שיריהם של מבוגרים ומפורסמים. את לימודיו באוניברסיטה לא הצליח לסיים בשל קשיים כספיים, ואת קיומו החומרי ביסס על עבודה ספרותית: כתיבת רצנזיות, עריכה ותרגום.

רגישותו החריפה לאמת שביצירה והתעקשות לשמור על עצמיותו מנעה ממנו אפשרות כלשהי להסתגל לדרישות המישטר החדש שלאחר המהפיכה, והוא נדד לאירופה – לברלין, לפאריס ולאיטליה. אחים־לדעה ולהרגשה מצא באנדריי בֶּלי ובמקסים גורקי, שעימם נפגש לא־אחת מחוץ לגבולות ברית־המועצות, וכמוהם סירב לחזור לשם. אז, בשנות העשרים הראשונות, כתב גורקי: „חוראסביץ' הוא גדול המשוררים כיום". ובֶּלי מתלהב: „אומרים על חוראסביץ', „כן, גם הוא משורר", ומתחשק לצעוק: „לא גם, אלא משורר בחסד עליון, יחיד במינו". אבל גורקי חזר תשימהר לברית־המועצות, ומהרהקים הוא כבר פוסל את חוראסביץ', הנראה ונשמע לו כפסימיסט. ובֶּלי, במסיבת הפרידה מחבריו הסופרים בברלין, לפני שובו לברית־המועצות, זועם על חוראסביץ' ומבכיין על ניתוק הקשרים עימו.

אבל חוראסביץ' אינו חוזר. הוא חי באירופה לא כמהגר פוליטי, אלא כמהגר תרבותי, בהגדרתו של שלפי. חייו שם היו קשים מבחינה חומרית, וגם יצירתו הפיוטית מידלדלת והולכת. הוא מת מסרטן בפאריס ב־1939.

לא עברית אלא יהודית

בעצם, חוראסביץ' התמיד ביצירתו הפיוטית שנים לא רבות, עד 1927 בערך. אחר־כך כתב שירים בודדים, מעין ספיחים לקודמיהם. אך ראוי לזכור ולציין, כי חלק אינטגראלי מיצירתו השירית תופס מיפעלו התרגומי. תחילה נמשך לפולנית שהיתה, כאמור, שפת דיבור בבית־הוריו, והוא ידע יפה את ספרותה. הוא גם תירגם את מיצקביץ', את קראשינסקי, את טטמאייר, את סלונסקי ואחרים. אחר־כך תירגם מן השירה הלאטבית, מן השירה הפינית, מן השירה הארמנית, והעיקר – מן השירה העברית, שהוא קרא לה, אגב, לא עברית־עתיקה, כנהוג אז ברוסיה, אלא יהודית.

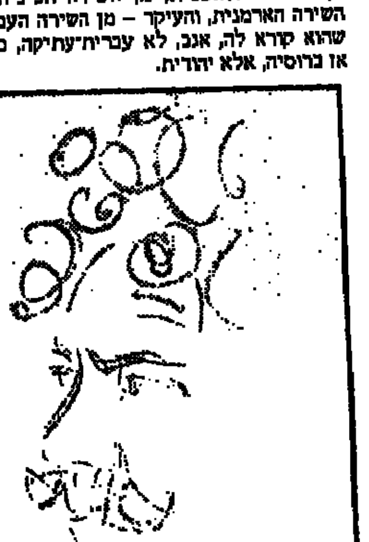

טשרניחובסקי, ציור של פ. ליטבינובסקי

ואלה הם דברי תרגומו מן השירה העברית: „למנצח על המחולות" של ח.נ. ביאליק; „בלילה" ו„בשביל המשיח" של דוד פרישמן; „יום־יום אני הולך למעונך" ו„ארצי" של יעקב פיכמן; קטעים מתוך „תחת צלילי המנדולינה" של זלמן שניאור; „השומרוני האחרון" ו„על נהר כבר" של דוד שמעונוביץ (שמעוני); „אלול בשדרה" של אברהם בן־יצחק; „מולדת" של יצחק קצנלסון, והעיקר – משל שאול טשרניחובסקי: „שיר לעשתורת ולבל", „מות התמוז", „קסמי יער" וארבע אידיליות: „כחום היום", „ברית מילה", „לביבות", „חתונתה של אלקה".

ראשית מיפעלו התרגומי של חוראסביץ' מן השירה העברית חלה בגין הידידות, שנוצרה בינו ובין לייב יפה (1875–1948. כתב בין היתר שירים לאומיים ברוסית, עלה ארצה ב־1919, והיה פעיל בשליחויות ההסתדרות הציונית. בסוף ימיו שימש מנהל ראשי של קרן־היסוד ונהרג בהתפוצצות בית־הסוכנות בירושלים). צעדו החשוב הראשון נעשה כשותפו של לייב יפה בעריכת „אנתולוגיה עברית", שראתה אור ברוסית ב־1918, בהוצאת „ספרות", והופיעה בכמה מהדורות במשך זמן קצר יחסית. בנוסף למה שתירגם חוראסביץ', נכללו באנתולוגיה תרגומים, שנעשו בידי משוררים רוסיים מפורסמים, כגון: ואלרי בריוסוב, ויאצ'סלאב איוואנוב, פיודור סולוגוב, ולאדימיר ז'בוטינסקי, יֶלנה ז'ירקובה (והלא היא המשוררת אלישבע), ס. מארשאק ואחרים.

חוראסביץ' נהנה ממלאכת התרגום עד כדי כך, שב־1922 הוציא בברלין כעין אנתולוגיה קטנה בשם „מן השירה העברית". בהקדמתו הוא כותב: „עלי לציין שבגלל אי־ידיעת השפה העברית נעשו הניסוחים הללו לא מן המקור, אלא מן התרגומים המילוליים... מובן מאליו שדיוק התרגום היתה דאגתי המתמדת. ברם, השתמשתי בו הזמן באיות לאטיני של הטקסט המקורי העברי, וכך שמרתי על התכונות הצליליות של המקור, כגון הקצב, מיבנה הבתים, אופי החריזות, מיספר השורות וכו'. במידת האפשר השתדלתי למסור גם את המיוחד שבמיצלול".

לספר „מן השירה העברית" הכניס גם תרגומים חדשים, נוספים על אלה שנכללו ב„אנתולוגיה העברית", בעיקר של טשרניחובסקי. על־פי עדויות של בני הדור היה חוראסביץ' מוקסם משירת טשרניחובסקי, וביחוד התפעל מן ההכסאמטר הדאקטילי, שבו השתמש המשורר באידיליות שלו. יורי קולקר וחוקרים אחרים מציינים, שבהשפעת טשרניחובסקי ניסה גם חוראסביץ' עצמו להשתמש ביצירות מקוריות שלו במישקל זה.

בן חורג לרוסיה

יורי קולקר מציין את השפעתו של טשרניחובסקי על חוראסביץ', מבחינה פרוזודית, ואילו דימיטרי סוריוחין מרחיב את היקפה. הוא סבור שזיקתו של חוראסביץ', לשירת טשרניחובסקי, ואולי גם לשירה העברית בכלל, מוצאה ממעמקי־נפשו של חוראסביץ', מן הרגישות לגורל העם היהודי והדרך, שחוראסביץ' עצמו, שמוצאו לא היה רוסי, חש את עצמו מנוכר, ובאחד משיריו כינה את עצמו „בנה החורג של רוסיה".

הוא עמד בקשר עם טשרניחובסקי הן ברוסיה והן בתקופת ברלין שלהם. וחשוב לציין ש„חתונתה של אלקה", שהופיעה ב„התקופה", כרך י"ד־ט"ו, בשלהי תרפ"ב, ראתה אור בתרגומו בכתב־העת „בֶּסֶדָה" (כתב־עת ספרותי א־פוליטי, בעריכת גורקי, בֶּלי וחוראסביץ') ב־1924.

יש לציין במיוחד את הצלחתו של חוראסביץ' כמתרגם שירים עבריים, בעיקר של טשרניחובסקי. מבקרי דורו, ברוסית ובעברית, העריכו את הישגיו המופלאים בתרגומים אלה. כשלעצמי עברתי על כל תרגומיו מעברית, ומצאתי שהשיג את השלמות, שאליה שאף באמצעים ששיכלל לעצמו. ראוי להעיר, שתרגומי ביאליק של ז'בוטינסקי זכו, ובצדק, לכל השבחים, ועם זאת כשאני נוטל היום את ספר התרגומים לרוסית, שהופיע בשעתו בכמה מהדורות ובארץ גם בהוצאת „דביר", אני מוצא חריגות מן הדיוק, הן במטאפורות והן בחיתוך הטורים והבתים – מה שאין כן חוראסביץ' לגבי טשרניחובסקי. הוא שמר על כל תכונות המקור. תרגומי חוראסביץ' משל טשרניחובסקי נכללו בספר הרוסי „שירים ואידיליות של טשרניחובסקי" (ספריית „עליה", תל־אביב, 1974, בעריכתו של לואיס ברנהארט). במבוא לספר כותב העורך, בין היתר, „תרגומים רבים נולדו כתוצאה משיחות רבות בין המתרגם והמחבר. עבודה יצירתית משותפת זו, שהתחילה בפטרבורג, נמשכה בברלין".

ובכן, דיוקו של חוראסביץ' מוליך לעיון בתרגומו, כשאתה נתקל באבן־נגף בבדיקת הטקסט של טשרניחובסקי. והנה מקרה, הבא ללמד על מיקרים אחרים:

„חתונתה של אלקה" היא היצירה האחרונה בתרגומו. ודווקא במקורה העברי אתה מוצא דברים תמוהים. ראשון: בשיר החמישי, בקטע השני, מונה טשרניחובסקי „ציפרים קטנות, שנשארו לנו בחורף", ביניהן ה„חלחי". מי שאינו מוכן להסתפק בפירוש הסתמי „מין ציפור" ומנסה למצוא פירושו באחד המילונים, מעלה חרס – השם אינו קיים שם כלל. אתה מעיין בתרגומו של חוראסביץ' ומוצא שהוא מזוהה ברוסית בשם שצ'גול, שלפי המקובל שמו העברי „חוחית". מר לוינסקי, חתנו של טשרניחובסקי, העמל זה שנים להכניס תיקונים במהדורות שירי טשרניחובסקי על־פי כתב־היד או על־פי ההגהה של המשורר (ותיקונים אלה נעשו במהדורת „דביר"), מניח, שהמתרגם עמד בכתובים עם המחבר ביחס ל„חתונתה של אלקה", וממנו קיבל את פירוש השם „חלחי". על יסוד הנחה זו אתה מוצא במהדורת „דביר" את המלה „חוחית" במקום „חלחי".

מילונים וזואולוגיים

אני הרחבתי את ההשערה: המעיין בכתבי־היד של טשרניחובסקי ובעלי־ההגהה שלו, מבחין שהלמ"ד אצלו דומה מאוד לו"ו; יש איפוא רגליים להשערה, שטשרניחובסקי השתמש במיקרה שלנו במלה חוחי (ולא חלחי) במקום חוחית. היינו, בזכר ולא בנקבה. אולי התחשב בעובדה, שברוסית וכן בגרמנית (שטיגליץ) השם הוא בזכר.

פניתי תחילה ללקסיקונים למיניהם, למאמרי הביקורת באידיליה זו, ליודעי הלשון – ויצאתי בידיים ריקות. וזאת לדעת, בכל פניותי אל המומחים ניסחתי את דברי כשאלת־תם בלי לרמוז על השערה כלשהי. בין היתר פניתי גם אל המשורר שמשון מלצר, שידעתי, כי הוא חבר האקדמיה ללשון. שיערתי, שיוכל להפנות אותי אל רשימות מונחים. על זה יעץ לי לפנות אל המזכירה המדעית של סניף האקדמיה ללשון בתל־אביב, נורית רייך. אך תוך כדי שיחה סיפר לי לתומו על פגישה עם טשרניחובסקי, שנערכה בביתו. כשנכנס לשם, הצביע המשורר על ספר עב־כרס, באמרו שזה מילון יווני, שהוא נעזר בו תמיד, ופתאום פתח בתלונה על המגיהים והסדרים, המסלפים לפרקים מלים בשיריו, כי הם מחליפים ו"ו בלמ"ד ולהיפך. מצאתי, אם כן, בעדות מיקרית זו תמיכה בהשערתי.

פניתי אל נורית רייך וביקשתי שני דברים: האחד, לעיין במילונים הזואולוגיים וברשימות האקדמיה, מהו השם „חלחי"; השני, למצוא מאימתי מתחיל השימוש בשם „חוחית", שלפי המילונים הוא מימי ההשכלה בערך. ביחס לשאלה האחרונה ענתה בו־במקום, שתחפש במילונו של מנדלי מו"ס. ואשר לשאלה הראשונה – תחפש. כעבור ימים מיספר טילפנה אלי, שלא מצאה כלום ביחס ל„חלחי", ואשר ל„חוחית" מצאה ואף העתיקה למעני: ב„ספר תולדות הטבע, חוברת שנייה: העוף, מאת שלום יעקב אברמוביץ (הוא מנדלי מוכר־ספרים), ז'יטומיר תרכ"ז, עמ' 154: „חורפי החוחי (שטיגעליץ, דיסטעלפינק). החורפי הזה הוא אחד מציפורי אירופה היפים, כן בשלל צבעיו וכן בתוארו הנחמד", ובעמ' 165: „הציפור הנחמד הזה בשם חוחי יכונה, מפני אשר מחיית נפשו היא ביותר זרעי החוחים והדרדרים". אם כן, מתאשרת הנחתי. ואיך זה לא הבחין טשרניחובסקי, שהיה, אגב, אחד העורכים של „התקופה" י"ד־ט"ו, בהפיכת „חוחי" ל„חלחי", ואיך לא השגיח בטעות זו, שנשתרבבה במהדורות הבאות של אסופות שיריו – חידה היא.

אברהם הוס

טיול

...וַאֲפִילוּ לֹא בִּקַּשְׁנוּ לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲזָאִים,
כִּי הֶחָזוּי הוּא בְּגֶדֶר שֶׁמָּא,
וְהָרָצוּי – בָּרִי.

כַּאֲשֶׁר יָצָאנוּ הָיוּ הַשָּׁמַיִם כְּחֻלִּים.
אַף כִּי מְצֻפְּפִים בְּעַנְנֵי נוֹצוֹת
מֵאֹפֶק עַד אֹפֶק.
בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם הִתְעַבּוּ עָבִים
וְצָנְחוּ מַטָּה מַטָּה,
וְהִקִּיפוּ אוֹתָנוּ סָבִיב סָבִיב;
הָרְאוּת יָרְדָה לְאֶפֶס,
עֲרָפֶל שֶׁעֵינֵנוּ דַּיְסָה־בֶּחָלָב,
מִיָּמִין וּמִשְּׂמֹאל וּמִפָּנִים וּמֵאָחוֹר.
שׁוּב לֹא רָאִינוּ הֵיכָן אָנוּ הוֹלְכִים,
וְלֹא יָדַעְנוּ לְהַגִּיעַ לַיַּעַד שֶׁאֵלָיו
רָצִינוּ לְהַגִּיעַ.

לֹא הִקְפַּדְנוּ לָקַחַת אִתָּנוּ מַצְפֵּן.
אוֹ שֶׁלָּקַחְנוּ אוֹתוֹ וְהוּא נָשַׁר מִכֵּלֵינוּ
מִתּוֹךְ פִּזּוּר־הַנֶּפֶשׁ.
אוֹ שֶׁהוּא נִמְצָא בְּכִיס צְדָדִי
שֶׁל תַּרְמִיל־גַּב שֶׁל אֶחָד מֵאִתָּנוּ
וְשָׁכַחְנוּ הֵיכָן הַכִּיס וְהֵיכָן הַתַּרְמִיל וְהֵיכָן
הָאֶחָד.

אִבַּדְנוּ אֶת כִּוּוּן הַצָּפוֹן.

יורם בן מאיר

ארגה

בכל יום ויום. כבכל ימות האדמה
שמש עולה
תרג
לארג זהב על מחלול של תכלת, אף שמחלול איננה
עוד.

זמן לא זמן. לא סתו. דיג. כביר אמן המגלה את
המיטב. מתקין חכה או
רשת לרדת
ים שאינו מלא, שהוא כשדה
נחרשת, מחכה: מרחב ללא כתב, או תו, ונקי. לא
מסיג. ואין פלחים פלחים של
מלים או גבולים לדעת

אדם אחר. איש תם או חיה. שלא מהכא. שלא
מהתם. נצור אל
סוד רשת
האצבעים: בלתי נמסר. לחיות, חייו, קרובים יותר להסתתר
בארגמן, שירער. לפתאם היה ירק –
עד מכל ירק. עז מכל הצובאים עד
רחוק: רצא. לרצר. ללא רצון. למצא בתעיה
תנועה נכונה אל
מנוחה
עסקים

קרקר טרשי. קשי תול. הורק
סביב סביב. משהו כחיל. מתחיל
סורק. זו. אפשר אשר לא הוגי ישלח ביד
ישלח. או שיר־יפלח תם אל תהום:
רטט יאבר. יהוה אשר יהוה. על יסוד
קשה בחקקות מלים של נפילת
הרוח, שתנבא.
ושיר מפרי היטב. יעדו רגשים. יהגה
דעת

רצון אין לדעת הדברים שאד לרחוקות
נדע
בשיר

הלוח הכללי | הלוח הנפוץ ביותר | הלוח הגדול ביותר

המשרד הראשי: יגאל אלון 125, טל. 261211 • המחיר למלה: ימים א׳, ב׳, ד׳, ה׳: 3.96 ש"ח • יום ג׳: 6.21 ש"ח • יום ו׳: 8.79 ש"ח (מינימום 8 מילים)

דירות

וילות ובתים

• וילה 5½ על דונם ורבע אדמה בכרישה 06-530517 (12691)
• משק בעמק־חפר וילה +מטעים 06-365182 (12685)
• בזכרון־יעקב בהר־הכרמל 87.100 מ"ר דולר המשרד באתר פתוח א, ב, ג, 03-295966-7, 06-398817 (12687)
• לרציניים וילה לוקסוס 500 מ"ר 1.1 דונם +בריכת שחיה 30 דקות מתל־אביב 03-286181 (12650)

בהרצליה הצעירה קוטג׳ מושקע במקום מעולה 200,000 בבית 052-540738 עבודה 267877 (12627)

• בשכונת "נוה־חדרים" בראשון־לציון קוטג׳ 5 חדרים 170 מ"ר +חצר "אלרם" 03-205541 03-959356 (12559)
• ב"גני הרצליה" של "אלרם" קוטג׳ים בשלבים בטכנולוגיה גבוהה 03-205541 052-57451 (12534)
• בזכרון־יעקב קוטג׳ים יוקרתיים לכל גינה מיידית +בריכת שחיה משותפת 052-70667 (8006)
• בכפר־סבא קוטג׳ים 6 חדרים 03-664651 (7986)
• "קיר האס" בראשל"צ בקרית מרם, נמכר קוטג׳ 250,000 דולר 05-842344 (7793)

נתניה למכירת פנטהאוז מקסים באזור יוקרתי צופה לים. 3 חדרי שינה+ סלון ענק+ מטבח מהודר 3 חדרי שירותים 3 חדרי אמבטיות. גינה מרפסת עם השקיה אוטומטית +טלפון +מעלית 2 שעתי חניה למכוניות בלי מתווכים 053-22756 $170,000 (7758)

• למכירה בסכלה וזכרון־יעקב וילה+ 1 דונם 03-5563686 (5109)
• באלפי־מנשה 4 בדו משפחתי 400+ 052-925414 (50320)
• ברעננה קוטג׳ מפואר 290 בנוי, 052-29488 (30030)
• בקירואן למכירת קוטג׳ 5, בעבודה 350363 (29947)
• מודיק קוטג׳ בסביבה יוקרתית חצי דונם 06-324781 (29817)
• בגיורא המשון להשכרה בית/ דירה 03-380228, 03-341182 (29813)
• בגבעת קוטג׳ 5 חדרים, 3 מפלסים 190,000 דולר 5520990 לא בשבת (29791)
• בפתח־עמיל דו משפחתי 340 מ"ר 03-498275, 03-475287 (29271)
• בהרצליה־הצעירה קוטג׳ מפואר 052-553752 $199,000 053-33050 (29601)
• בהרצליה קוטג׳ גבוה ושמור 052-540066 (29557)
• בהרצליה־פיתוח יפה במפלסים במיקום מעולה 052-558066 (29541)
• בחולון קוטג׳ מפואר 288,000 858637 (20022)
• ברמתון קוטג׳ גבעת נוף 03-719845 (19241)
• ברמה־שרת המערבית במיקום מעולה קוטג׳ 6 חדרים 260,000 דולר 03-403511 (14264)
• למכירה חלוקה פנטהאוז דופלקס 03-403552-3 (14252)
• למכירה השכרה בכרמל 03-484611 (10438)
• בזכרון־יעקב קוטג׳ 6 חדרים+ מרתף 03-9241235 (9035)
• ברמלה בנוה־דוד 140 ½ דונם 08-225178 (9810)
• למכירת וילה מפוארת ומיוחדת בצהלה (בני־צהלה) 03-456199 03-265494 (26246)
• בבוויה, וילה 1½ דונם, 5 חדרי שינה, 3 שרותים, מטבח, 5 מפלסים, 330 מ"ר 03-351577 (19981)
• בתל־ברוך בבנייה בית מאר 240 03-243192 (19747)
• בהרצליה פיתוח למכירת וילה גדולה 368,000 שקט וקרוב לים 052-578556 (19083)
• בזכרון־יעקב בנייה 3 מקסימה 03-510699 (19851)
• למכירה דו משפחתי בתל־ברוך 365 03-265484 03-435199 (19040)
• בזכרון־יעקב ½1 דונם, 180 בנוי (19019)
• 3 +שיכלולים אפשרות 03-684407 (8132)
• בתל־ברוך בית משפחתי 3+ מגרש 03-5563638 03-793862 (7611)
• בחולון קוטג׳ 4+ 03-5563618 (7094)
• במכירת דירת קוטג׳ 3 מפלסים 6 03-996987 (7023)

• ברמת־השרון וילה 5 חדרים 4+ דונם+ משק עופות 052-32680 (7015)
• למכירה בכפר־אוזרון וילה יפה ומפוארת 08-464121 לא בשבת (7002)
• וילה משק למכירה בבית־יהושע מיידי 053-699138 לא בשבת (6944)
• ליד שוק הכרמל בית למכירה/ להשכרה 03-798951 03-650138 (6598)
• בחולון בחסוף, 4 בשלבי בניה 03-5052586 (6590)
• בנוף־ים למכירה, דירה בוילה מיוחדת+ גינה מטופחת 052-77679 (6558)
• בהדמונות בהרצליה, גן רש"ל למכירה קוטג׳ 800 אדמה 052-84525 (6554)
• ברעננה וילה מפוארת על 4 דונם 052-31086 דולר 1,700,000 (6507)
• ברמת־השרון מפרטי קוטג׳ טורי מושקע ושמור 3 חדרים+ סלון +מרתף 180 מ"ר בני שנה 195,000 דולר 03-494430 (6501)
• ברמת־השרון דופלקס פינתית מקום יחודי 471308 לא בשבת (6441)
• דירת קרקע בנוה־עמל הרצליה 4 חדרים 052-555665 (6424)
• קוטג׳ 8 חדרים 3 מפלסים 290,000 בכפר־גנים בפתח־תקוה 03-905918 03-9224503 (6354)

לרציניים בלבד בפתח־תקוה פנטהאוז מיוחד בשטח כולל 350 מ"ר 230,000 דולר עין־גנים (6316) 03-908170 62

• בכפר־גנים בפ"ת קוטג׳ 6 חדרים 03-906132 03-9224384 280,000 (6296)
• ברמת־השרון קוטג׳ 6+ מרתף גדול 03-834288 עבודה 03-471301 (4963)
• ברמת־גן פנטהאוז מקסים 350,000 דולר קומפלט 03-245023, 03-236125 (4852)
• בסביונות רחובות קוטג׳ יפה, 7 חדרים+ מרפסות 08-413270 (4821)
• למכירה/ השלמה לצמיתות או לתקופה וילה בעומר ליד ב"ש עבור רופא/ דירה בת"א וסביבתיה מאוגוסט 057-79524, 057-78327 1987 (4612)
• ברמת־השרון המערבית בית מסודר ½ דונם וגינה 03-470833 (4359)
• ברמת־אביב הירוקה בית ישן על מגרש 330 מ"ר 03-426293-4-5-6 (4527)
• למכירה בהרצליה הצעירה קוטג׳+ מרתף+ גג +תוספות 052-552270 (4285)
• ברמת־השרון למכירה דו־ משפחתי מפואר 250 בנוי, 330,000 דולר 03-483626 בערב (2601)
• קוטג׳ חדש ביד־אליהו 6+ מרתף מרכזי ושקט 03-882662 (366)
• "בכוכב יאיר" וילה וגינה יפיפייה מיסודת 052-923869 (לא בשבת) (299)
• בהרצליה ב׳ פנטהאוז 5 חדרים בבניה 052-82814 052-88253 (501)
• בזיכרון־יעקב קוטג׳ מפואר בגמר ברחוב המייסדים 82, 03-470652 (10331)
• בנורית קוטג׳ גדול ומפואר+ הסקה 055-92274 בערב 03-5513208 (27930)
• בהרצליה־פיתוח וילה מפוארת 500 מ"ר קרקע 250 מ"ר בנוי 270,000 דולר 052-555985 (27904)
• בשיכונדין פנטהאוז ודירות גן מהודר תימן לרציניים! 03-497914, 03-471433 (27858)
• בשיכונדין קוטג׳ מפואר ביותר על גבעה 03-497914, 03-471433 (27834)
• מאדר־כלב בהרצליה פיתוח, בשלבי בניה קוטג׳ פינתי מפואר במיקום מעולה 052-552692 052-570425 (28480)
• בחולון קוטג׳ מפואר ומיוחד. 03-807488 דולר 360,000 (27400)
• פרטי 3 +חצי דונם, סאבה, קרית־מוצקין, פתח־תקוה 057-959012 (27349)
• בהרצליה הצעירה קוטג׳, מרתף וגילית־גג 052-542612 190,000 דולר (27508)
• קוטג׳ חדש אירואלי לרופא בהרצליה הירוקה 052-87345, 03-289253 (27146)
• למכירה בית ומשק 12 דונם במושב ליד ת"א 03-984148 (27140)
• בגן יבנה מגרש+ בית לא גמור 03-9662938, 03-9661710 (27098)
• למכירה וילה בכרמיאל, גינה מטופחת 170 מ"ר, 04-985552 04-911687 (27087)
• קוטג׳ מפואר בנתניה+ מרתף ענק 140,000 דולר 053-614133 (26759)
• ברמת־השרון המערבית מארכיטקט דו משפחתי כ־240 מ"ר+ מרתף 03-403036, 03-482417 (26723)
• בשיכון־צמרת קוטג׳ מפואר לכניסה מיידית 240 מ"ר 03-426293-4-5-6 (26690)
• באפקה וילה במיקום מצוין למחליטים 03-424697, 424472 (25256)
• במיקום מעולה 500 מ"ר+ בית ישן 03-426293-4-5-6 דולר 300,000 (25215)
• בהרצליה הר־שיק קוטג׳ מפואר 5+ 33+ מרתף 052-541415, 03-826116 (24999)
• בכיכר־הנוריה פנטהאוז 4+ מרפסות+ 33 03-5464970 (24892)
• בקרית־אונו קוטג׳ מפואר 6, חדש יפהפיה 03-659053 240,000 (24826)
• בהרצליה־פיתוח וילה יפהפיה +מרתף למכירה / להשכרה 052-78181, 052-72266 (24751)
• ברמת־השרון המערבית וילה + דונם למכירה/ להשכרה 03-484143 052-78181 (24738)
• בהדמונות קוטג׳ 4+ חדר+ גג שקט א"ל חולון (23879)
• קוטג׳ מפואר 6 חדרים בשיכונדין גינה+ חניה 03-474660 (23875)

• במגדיאל גיל־עמל 6 ודו־מפלסי תוספות 150,000 דולר 052-449744 (23806)
• בהרצליה הירוקה למכירת קוטג׳ חדש +מרתף מיידית 052-545998 052-546166 (22389)
• באזור למכירה קוטג׳ תלת מפלסי 03-281619 עד 22.00 מ־13.00 (18740)
• בבני־ברק קוטג׳ למכירה (לדתיים בלבד) 03-572270 03-570565 (18894)
• למכירה בית ישן ליד כיכר־דיזנגוף 03-7519915 (22257)

"ג׳ני" מחשב ההשקיה לגן – תשקית נכונה עם מקסימום מחשב במינימום מחיר. להשיג בחנויות ואצל קבלני הגינון המקצועיים. משווק ע"י חברת "עומר" בע"מ טלפון 052-570358 052-572436

• ברעננה 40 מ"ר ½ דונם 65,000 065-34286 052-26966 (26591)
• ברמת־צהלה, 4½ מסודרת +ריהוט+ גג רשיון בניה 03-473863 (24677)
• בכתיים ברמת־הצפיא 3 חדרים+ גג מרפסים 03-298361 (23719)
• באורנית בית דו־ מפלסי +מרתף למכירה/השכרה 052-547437 (23690)
• בתל־ברוך וילה גדולה, מרתף עם כניסה נפרדת 03-484142 (23557)
• קוטג׳ טורי בהרצליה ב׳, 220 מ"ר בניה, במצב מצויין 169,000 דולר 052-556822 עבודה 053-72342 (23457)

קבלת מודעות 24 שעות ביממה – הלוח הכללי ומשפחתיות 379–379 לבעלי כרטיסי אשראי

• בנתניה פנטהאוז גדול ומסודר +חניה 053-333477 יפהפיה 5120,000 (23394)
• בתל־גנים דו קומתי 2½ +גינה כניסה נפרדת 03-768026 (23280)
• למכירה קוטג׳ מפואר בסירקין פתח־תקוה 03-909410, 03-905581-2 (22948)
• בהוד־השרון למכירה קוטג׳ 380/200 4 מפלסים יפה 052-448427 לא בשבת (22943)
• במגדלי־בר כוכבא פנטהאוז מפואר דו מפלסי נוף מרהיב לכניסה מיידית 03-403552-3 דולר 275,000 (22907)
• באפקה קוטג׳ יפהפה תלת מפלסי +מרתף 03-426293-4-5-6-7 (22898)
• בהרצליה הצעירה קוטג׳ חדש לכניסה מיידית, מרתף מואר והשקעות רבות 03-403552-3 דולר 190,000 (22879)
• למכירה משק בכפר־מרדכי ליד עשרת 055-92042 (22762)
• בנתניה קוטג׳ דו־ משפחתי בבניה סוקולוב פינת גורגוס מרפים במקום בשבת 12.00 עד 14.00 או בטלפון 03-220850 03-255708 ובערב (22758)
• ברמת־השרון המערבית למכירה קוטג׳ על 400 מ"ר 03-449614 (22750)
• בהרצליה פיתוח וילה חדשה ומשופרת 240,000 052-570878 052-558731 (22751)
• בחולון קוטג׳ ברחוב פרישמן 4 חדרים 03-887660 (22728)
• בהדמונות בכפר־יונה בית דו־ משפחתי בשלבי גמר 059-79624 (22730)
• קוטג׳ חדש אירואלי לרופא בהרצליה הירוקה 052-87345, 03-289253 (27146)
• בדו־ משפחתי בגבעתיים +אפשרות לבנית קומה נוספת 03-941675 (22345)
• להשכרה ברמת־גן במרכז וילות שקט, גדולה בדו־ משפחתי ק"ב+ גינה 03-786723, 03-784415, 05-494051 (22233)
• ברמת־גן ברחוב הגפן 2 חדרים +אפשרויות בניה 03-779749 (22038)
• בזכרון ודמשכתה, 08-455011 לא בשבת. 08-491886 בעבודה. (22057)

קבלנים מציעים

בגבעות־שומרון – קוטג׳ים באלפי־מנשה – וילות מדורגות באור־אל – דירות מרהיבות ברמלה – בתים דו־קומתיים במחירי מבצע "אברהמי ובניו" 03-9644222, 08-221133, 052-441461 (7736)

דירות למכירה

• בנאות אפקה 5 חדרים +סלון הסקה +חניה +מעלית 03-491174 (7794)
• 5 חדרים והול גדול 052-72613 03-220067 (7658)
• וילות ק"ק קרותים מסודרת, מיידי 03-5055406 בערב (6909)

• באריאל 3 חדרים 28,000 בית: 03-913444 הורים 03-801023 (2811)

ת"א־יפו

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

בשיכון־ל׳ דירות לאיכלוס מיידי 5 חדרים וחלוי־אשכול 40 לפרטים חברת "אביב" (14137) 03-7512203

• קטס ע"י דיזנגוף 4 ענקית ק"ב, חזית. 115,000 מיידית "מנהטן" 03-5461365 03-5460515 (12614)
• ברמת־צהלה, 4 מושקעת ומסודרת, ק"א. 03-493314, 03-414388 (12388)
• 4 בשד׳ נורדאו חזית ק"ב+ תוספות 03-7514207 03-7525836 (7775)
• בהדמונות רחוף מתושב חוץ, 4½, מעלית+ חניה, 03-248272-3 (30245)
• ברמת־צהלה דירת גג מקסימה +נוף +שיפורים 03-265484, 03-455199 (30142)
• ברחוב מאנה, 4½ ק"א, חזית 134 מ"ר, 03-418774, 03-248412 (29569)
• בהדמונות דירת מסודר 2 קומות +רשיון בדיזנגוף 03-421788 (20269)
• 5, 163 מ"ר רמא"ג בראנבי ק"א 03-421227, 200,000 (14228)
• ברמת־אביב ג׳ 4 מורחבת ק"ג 03-426293-4-5-6 דולר 98,000 (14186)
• בפייבל 4 גדולים +מעלית 03-252703 לא בשבת 03-448138 (10448)
• 5 בלמוד מציאה ענקית: מפוארת+ השקעות! 426626 423954 (19573)
• ביד־אליהו 4 גדולים ק"א חזית לגן מיידית 882662 (18529)
• ליד העירית דירה ענקית שקטה ומיוחדת 03-224414 (6429)
• בתל־כביר 4 מרווחים +פ"א מיוחדת +תוספות 03-837718 (5011)
• דירת גג משקעת 4 חדרי שינה 2+ מטבחים, 3 שרותים צהלה 03-494765 (4708)
• בהדר־יוסף, "פארק־הירקון" 5 מפוארת ומושקעת מאד מדהימה! 03-495999 (4631)
• בצפון היוקרתי (ויסוצקי) 3½+ ½4 +מעלית יפהפיה 03-219548 (4353)
• בנאות־אפקה 4 ק"א בלעדי 03-426293-4-5-6 (4330)
• ברמת־אביב ג׳ "אלרם" 4½ 145 מ"ר ק"ב בשבת 410571 425291 (4508)
• ברמת־החייל, 4 גדולה יפהפיה +נוף +דוד"ש חזית 03-483369 (1101)
• ברמת־אביב ג׳ בריקאנסי 4 גבוה +השקעות 190,000, 03-424472 03-424697 (27918)
• בצמרת 5 חדרים מעלית, חניה, חימום, מזגנים, מטבח אמריקאי, שני שירותים 03-442852 (27112)
• ברמת־אביב 6 חדרים (5 חדרים+ חדר עבודה) גדולה, חדשה, ק"ח, חזית מיידי 03-959577 (27068)
• בנאות־אפקה בהדמונות 5 חדרים יפהפיה ק"ב+ מעלית בבניין קטן 03-624620, 03-623673 (23836)
• ברחוב ביטוסים, שכון־דן בבנין 4 דירות דירת גג 5 חדרים מסודרת 230,000 דולר, יש אפשרות לכניסת יחידה נפרדת בקומת קרקע (55 מ"ר) מתאים במיוחד לרופא / בעל מקצוע חופשי 03-490148 (26883)
• ברמת־אביב ג׳ 3 שקטה+ השקעות מפוארת לרציניים 03-426293-4-5-6 (26682)
• באוודר־ים 4 גבוהה בשלב א׳ +שרות בנקאית מלאה 03-252511 (25582)
• ברמת־אביב ג׳ 4½ ע"ע מסודרת ושקטה 120,000, 03-424472 03-424584 (25304)
• בנוה־אביבים, 5 170 מ"ר, גבוהה+ נוף 03-424584, 03-424472 (25228)
• בצפון היוקרתי ברחוב שרת 4 ענקית +מעלית 03-5462734 (25098)
• ביד־אליהו 4 ק"ב פינתית מטבח כפרי + תוספות 03-393573 (25865)
• בהדמונות מתושבי חוץ 4½ ברמת־אביב (האוניברסיטה) מיידי 03-442347 (24850)

דירות גן פנטהאוזים וקוטג׳ים בבניה בתנאים נוחים 03-5523305 (23863)

• בכ"ד 5 חדרים ביד־אליהו כדאי לראות 03-392950, 03-371803 (10300)
• בכורזון, 6 מפוארים+ תוספות, 180,000 דולר 03-245069, 03-240930 (26406)
• ברמת־צהלה 4 מפוארת +חדר עבודה 150,000 03-247788 (26590)
• ברמת־צהלה 4 מרווחת ביותר שקטה מיידית לרציניים 03-497914 (24682)
• למכירה/ השכרה 4 משארת+ חניה+ מחסן 03-425485 (23661)
• בנחלת־יצחק 4 חדשה+ הדר ארונות+ שירותים צמודים 03-219663 (23616)
• ביד־אליהו 3 חדרים +33 מפוארת 03-504785 דולר 125,000 (23536)
• 4 בשדרות בן־ציון, גבוה, מעלית, חניה 217432 (23483)
• ברמת־אביב במקום מעולה 4½ חזית גדולה ומטופחת 03-426293-4-5-6-7 (22936)

• בהדר־יוסף 3 גבוהה הכל השקעות 03-426293-4-5-6-7 דולר 150,000 (22887)
• בקרבת הים בבנין יוקרתי צורה מפוארת 150 מ"ר ודירה בקומה 03-242192 (23254)
• ברמת־אביב ג׳ וברגעו 3 מפוארת 168 מ"ר+ תוספות 216750 (22420)
• ברמת־אביב ג׳ 3 במעבה גבוהה+ תוספות כל השיכלולים 256853 (23408)

דירות למכירה 3–3½ חדרים

• מיידי בתל־אביב ליד מתניים 3 ק"ג 03-591315 בערב (7874)
• במרכז ת"א בבנייה 3+ ולכניסה 03-659053 (5553)
• בבנית־סקי 103 ת"א ק"ג בלי מעלית 3 גדולים 100,000 דולר 03-5460695 (10254)
• פארק־הירקון והדר־יוסף 3 גבוהה נוף +מעלית 03-256853, 65,000 (30108)
• בצפון המרכזי 3 ק"ב לחזית באזור מצוין 03-446485 (29966)
• מציינת 3 ק"א +מעלית +סלולה +דוד"ש 03-300760 (29761)
• 3 ענקית, בשד׳־נורדאו +מעלית +רחוק לוקסום, מתושב חוץ 03-295308 (18768)
• 3 משופצת קומפלט ליד כיכר דיזנגוף אפשרות 33+ 03-449249 (8991)
• למכירה 3 עם אפשרות ל־3½ באזור טוב 03-7514206 (18976)
• בהדמונות ביד־אליהו 3 מסודרת, מושקעת למצב מצויין 03-591740 (20005)
• במעוז־אביב 3 70 מ"ר +טלפון ק"ד 03-482641 60000 (18902)
• בנוה־שרת דירת 3 חדרים ק"ד שמורה 03-479205 אחה"צ (18454)
• 3½ נחוית כפולה חניה נחלת־יצחק 6 255031 (6908)
• בכביכו ליד דיזנגוף 3, 3+ 1 33+ 03-659053 (6550)
• בעמק־הברכה 3½ חדרים גדולה ומסודרת לחזית סלטן 03-355041 (4985)
• 3 חדרים בחובבי־ציון פינת בוגרשוב חזית 03-7524661 (4625)
• באבן־גבירול 3, ק"א, מזגן טלפון, מושקעת, 052-551896 (4355)
• 3 גדולים ומושקעים בויצמן ק"ג 03-265484 (105,000) (4283)
• 3+ ס"א+ דוד"ש מסודרת+ ארונות, רוטשטיין 32 03-398079 (4274)

• בצפון: 3 גדולים חזית ק"ב+ מעלית+ חניה 03-220952 (2650)
• בארלוזורוב 3½ משופצת, סירדים כפולים+ מטבח אמריקאי+ מזגן בעבודה 03-7521244 בבית: 03-224754 (2568)
• בהדמונות בגבול גבעתיים ת"א 3 מרוהט יפה 03-256183 (2536)
• בצפון 3 גדולה משופצת ק"ב 03-5462734 76,000 (4711)
• בצפון היוקרתי 3+ מעלית +חניה מיידי 03-5464552, 03-454525 (3941)
• 3 בצפון השקט ק"ג חזית +מעלית חניה 03-449614 120,000 (2391)
• בצפון תל־אביב 3 ק"ב יפהפיה ומסודרת שקט 03-659053 (1211)
• לדתיים 3½ ביד־אליהו ק"ב +מעלית 03-397362 אחה"צ (26673)
• ביד־אליהו 3 ק"ה מסודרת +חניה +מעלית 03-304934, 559,000 (27345)
• בתוכנית ל׳ 3 ק"ז משופצת מיידי 03-421385, 03-953588 (27256)
• בצפון השקט, 3 מסודרת ק"ב 03-485651 דולר 112,000 (27031)

במגדל דיזינגוף דירות לוקסוס 2׳ 3׳ 4 חדרים 03-295303 "ישראהום" (26968)

• בסתניים 3+ פ"א 97 מ"ר 03-392986 לא בשבת (26862)
• בבבלי בהדמונות 3 חדרים +שרותים צמודים+ מעלית 03-5460306 (26787)
• בבורגשוב 3 גדולים חזית ק"ב+ מעלית 89,000, 052-31024 03-494883 (26734)
• ביד־אליהו 3 חד׳ קומתי +הול+ 2 חצרות 03-335477 (26725)
• ליד הבימה 3½ גדולים ק"א חזית 03-236063 130,000 (25282)
• למכירה 3½ בצפון השקט ק"א מעלית+ חניה 266373 (25052)
• ביד־אליהו 3½ מסודרת +ארונות ק"ג +מרפסת 03-555336 59,000 (18619)
• בנוה־שרת בכורים 3 ק"8 מסודרת 03-492308 550,000 (24658)
• 3 מסודרת בקרית־הברכה מתאים לדתיים 03-210703 דולר 110,000 (25657)
• ביד־אליהו בהגיבור־האלמוני 3 ק"ג+ דוד"ש מסודרת 60,000 03-398060 (23438)
• 3½+ מעלית+ מטבח אמריקאי+ ארונות מסודרת ביפו 03-838661 (23300)
• בצפון דירת קטנ׳ 3½ +תוספות, יפיפיה, בהדמונות 03-295308 (23772)

• בכפר יסיפיה 4+ 33 ק"ו מעלית נוף 393598 (22767)
• בצפון מיידי 3½ ק"ב עורף שקט 03-5463926 88,000 (22746)
• ביד־אליהו 3 +ס"א +דוד"ש פנויה ומסודרת 392552, 883966 (22454)
• בנווה־צהלה, 3, ק"ר וכליו חזית, מסודרת 03-485198 (22402)
• ביהודה־הלוי פינת אבן־גבירול 3 משופצת כחדשה דוד"ש 03-288275 (22348)

דירות למכירה 2–2½ חדרים

• בצפון (הלסנקי) 2 גדולה 45 מ"ר גוח 256853 75,000 (6954)
• 2 קרקע בצפון הישן +מרפסת מגורה 03-265484 (59,000) (6631)
• ברמת־אביב הירוקה 2½ ק"ק שקטה, דוד"ש+ מטבח 03-419665 (4645)
• תל־אביב 2 חדרים גדולים+ תוספות +מחסן+ גינה 03-335792 (4294)
• בצפון ת"א 2+½, 1, ק"ב +טלפון+ תוספות 03-450483 (1381)
• דירת 2½ בסביבות התחנה־המרכזית +טלפון 03-377603 29,000 (27957)
• למכירה דירת 2½ חדרים עם מטבח אמריקאי 03-445786 (27099)
• ביד־אליהו ת"א 2 חדרים אפשרויות להרחבה 04-713551 (25506)
• מיידי! בצין־הקורא 2 מסודרת להפליא+ טלפון ק"ג 35,000 דולר 03-373510 (23417)
• 2+ חצר מחסן בגני אפשרות בניה אחה"צ 03-354507 (17115)

דירות למכירה 1–1½ חדרים

• בצפון הצרכים דירת חדר ע"ע יפה 41,000 +תוספות 03-440469 (28556)

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

• בקירואן 4 חדרים סלון כפול ק"ב+ מעלית 03-421189 (26845)

בפתח־תקוה דירות ל׳ איכלוס מיידי 4 חדרים ברח׳ רוטשילד 18 – 20 לפרטים חברת "אביב" (14141) 03-7512203

• בקרית־הרצוג בני־ברק, דירות 4, 3 חדרים ודירות 5 חדרים עם 33 צמוד 03-664631 לדתיים בלבד (12511)
• בגבעתיים – דירות פאר 5 חדרים, רחוב מדיעין –ריינס 03-664631 לדתיים בלבד (12504)
• בהדמונות בפתח־תקוה 4 מרווחת ק"א ע"ע חזית +תוספות 03-9329728 (8036)
• בפתח־תקוה דירה יפהפיה 4+ ק"ק 03-9321969 03-9341553 (7743)
• יד־אליהו 3 חדרים +33, מטבח 03-393577 16.00 (5888)
• בבני־ברק 4 ק"א 3 כיורים, חניה 03-791323 (50304)
• בהדמונות ביד־אליהו, 4 חדרים 90 מ"ר 08-456328, 03-395874 (30145)
• בגבעתיים 4 ק"ק משופצת ומשוכללת מינות +דוד"ש 03-311083 (29905)
• בקירואן ק"ד ובלי מרווחת ומשופרת 3 כ"א 03-359999 בערב (29802)
• בפתח־תקוה ק"ב 4+1 על הגג מצויינת בערב 9523266 (9039)
• בגבעתיים: בהדמונות 4 מיוחדת דיירים 03-256183 (20270)
• בקרית־אונו 4½ מפוארת יוקרתי 03-346271 03-358620 לא בשבת (20096)
• בפ"ת ברוטשילד 4 חדרים כניסה נפרדת +חצר 03-916777 (19897)
• ברמת־גן, חדש, 4 ק"ב 4+ 1 +33 (6555) 03-659053
• בר"ג 4 מסודרת +דוד"ש מטבח 765767 16.00+ לא בשבת (6452)
• בגבעתיים 4½ מפוארת מטבח אמריקאי+ 3 שרותים+ מחסן+ כניסה נפרדת 145,000 דולר 03-317686 (6435)
• בנוה־מונסון הדר ארונות +מחסן ק"ב מטבח 03-346068 03-338854 (4695)
• בגבול רמת־גן־ תל־אביב (בביאליק) 4 לוקסום ק"11 פנטסטית מציאה! 03-295303 (3152)
• בפ"ת בכפר־גנים 4½ מפוארת ק"ב +מעלית +תוספות 03-9222268 (3077)
• בכפר־גנים לדתיים 4+ 33 מפוארת 03-9241770 (2892)
• בפתח־תקוה, כפר־גנים לחמיה־ציון 32, 5 חדרים מרווחת + מרפסת שמש ק"ד 135,000 דולר 03-268388 (2577)
• בנוה־יהושע 4 מסודרת +תוספות רבות ק"ב בהדמונות 03-354931 (270)

חלום ח"יך בחשבון פשוט

• **אתה מקבל**
1. וילה מרווחת 6½ חדרים
2. מגרש 500 מ"ר.
3. איכות חיים ברמה אחרת לך ולמשפחתך.
4. אוירה חברתית מיוחדת.
5. קאונטרי קלאב חדיש.
6. שרותי קהילה מגוונים.
7. פיתוח סביבתי מלא.
8. ישוב יפהפה בפאתי כפר־סבא המונה כ־500 משפחות.
9. נוף מרהיב, אויר פסגות צלול.

• **אתה מביא**
1. את דירתך הישנה בשווי של כ־$70,000
2. רק $10,000 במזומן!

• **היתרה:** ללא מאמץ, בתנאי תשלום נוחים ביותר!

מבצע – שבועות מוגבל ל־7 ימים ול־5 וילות בלבד!

אנו מחכים לך בצוותא – אלפי מנשה במשרד המכירות שבמרכז המסחרי בחג השבועות מ־10 בבוקר עד 2 אחה"צ טל. 052-925197, או בת"א, מיום ה׳ טל: 03-202631-2.

להתראות בצוותא!

צוותא אלפי מנשה

הלוח הכללי

הלוח הנפוץ ביותר

הלוח הגדול ביותר

• באחוזה־רה, בבני־ברק 4 חדרים 120 מ"ר שרותים כפולים 03-782978 (253)

• בגבעת־הברושים בגבעת־שמואל 4, ק"ב מעלית. שירותים כפולים, פוטף 03-5321530 (27925)

• בגבעתיים 4+ פ"א ק"ר (בלי) 3 כ"א מרווחת סינר מיידי 03-231455, 03-216819 (26850)

• בשדרות־ירושלים 4+, גג, תניה מ' מואר ק"ב (בלי) 03-762592 (26748)

בעמק־ברכה, 3 ימים, מרכזי ושקט, ק"א, חזית, 03-311561 (7705)

דירות למכירה 3–3½ חדרים

דירות למכירה 2½–2 חדרים

דירות למכירה 1½–1 חדרים

ברעננה, ע"י מרכז נולן, בבניה ע"י "קרת" למכי־רת דירות 4 חדרים +גג +חדר על הגג. 3 כיווני אויר, 3 קומות בבנין, 2 דירות בקומה, 120,000 $ (כולל מע"מ, פיתוח ותניה). המשרד: אבן־גבירול 30, ת"א, טל' 03-257455 שעות: 17.00–08.30 (12637)

דירות למכירה 2–2½ חדרים

חולון–בתים

דירות למכירה

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

בחולון אלופי־צה"ל 3+ גג מרוצף+ חדר על הגג במצב מצויין בסטנדרד של 4 חדרים+ מטבח אמריקאי חדש+ תוספות (4267) 5562685

לזוכאי משרד השיכון: חברת "פלוס אמילון בע"מ" בונה בבתים במסגרת תכנית תבנית של משרד הבינוי והשי־כון דירות 4' 3 חדרים במחירים ותנאי תשלום נוחים. פרטים במשרד. בלפור 132 בת־ים, 03-5519882 (23601) 03-992450

דירות למכירה 2½–2 חדרים

דירות למכירה 3–3½ חדרים

דירות למכירה 1½–1 חדרים

דירות למכירה 2–2½ חדרים

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

דירוג

דירות למכירה 1½–1 חדרים

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

דירות למכירה 3–3½ חדרים

שרון

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

במגדל דיזנגוף שיא ה־לוקסוס +בריכה, מגוון דירות "ישראמקו" (7440) 03-295303

דירות גג

דירות מרוהטות

ברמת־גן פנטהאוז גדול ומפואר נוף מרהיב שקט ומרכזי 03-7514616 לא בשבת (22087)

דירות בקיבוצה

ביקוש דירות

חדרים מרוהטים

עסקים

דירות בשכירה

אולמות

מגרשים

• מגרש, גוש 1937, חלקה 399, 1004 מ"ר, ברנע, 03-285802, 03-597449 (12382)

• בירושלים, במרכז, 925 מ"ר לקניה מיידית 550,000 03-659053 (8559)

חנויות

משרדים

בשכ"ח משרדים 236 מ"ר באבן־גבירול ליד ש־אול־המלך 03-216291 (12609)

הצעות עבודה

פועלים/ות לעבודות הרכבה באלקטרוניקה /חשמל בחולון ובת"א. העבודה במשמרות "א.ו.ת" 03-203052-3 (12723)

למפעל אלקטרוניקה מלחימות מנוסות, לעבו־דה מיוחדת, השכלה תיכונית, תנאים מצויי־נים. "א.ו.ת" (7838) 03-203052-3

מתקני אנטנות לטלוויזיה מנוסים בלבד +רשיון נהיגה 03-201051 (12695)

למחסן קירור לשיווק גלידה בפ"ת דרושים מחסנאי אחראי, מלגזן, פועלים לחכנת הזמנות. תנאים טובים למתאימים 03-912965 03-916491 03-909803 לפנות לדב או פליקס (12748)

ל"קריירה" דרושים/ות מרכזנים/ות +ידע באנג־לית לעבודה בשעות אחה"צ בתל־אביב (12679) 03-240291-2

למפעל תעשייתי בחל־אביב עוזר מנוסה למנהל מחלקת ייצוא "א.ו.ת" (12724) 03-203052-3

למפעל בחולון: עובדות מיון לעבודה בין השעות 14.00– 20.00, מיידי. "א.ו.ת" 03-203052-3 (12666)

1200 ש"ח לחודש! מש־כורת קבועה לצעירים/ות "עידונים" תנגב 4 תחנה־מרכזית (12517)

ל"א.ו.ת" 1. למפעל בפ"ת עובדי מתכת ופועלי הרכבה 2. מסג־רים מנוסים (12626) 03-203052-3

אח/ה מאזור פ"ת, אם הינך מחפש/ת עבודה במקום מסודר, עלוך ל־חיות שאפתן/ית, עמלות +בונוסים (משכורת) נא להתקשר 03-902080 ל־קובי. (5094)

מנהל חדר אוכל (400 איש) רצוי בוגר תדמור לעבודה קבועה א.ב.א (12595) 03-282487

לדפוס דרושים דפס מולטיליט ½, ¼, כורך מקצועי ועובד/ת לא מ־נוסה. 03-611893 (5076)

קופאי +נסיון בבנק לע־בודה מיידית קבועה 03-282487 א.ב.א (12580)

בוגרי תיכון לעבודה בילתי מקצועות (שלחי־ות, מחסן, וארכום) "תיגבור" 03-282257-8. (5063)

תישלתם בענף הדפוס "בית הדפוס" מחפש בעל נכונות למידה, למשרה מלאה. (7968) 03-708636

מעוניין בהשלמת הכנ־סתך? אנו מציעים עיסוק ועניין באזור מגוריך ובש־עות הפנאי לערים יד־אליהו, גבעתיים, רמת־גן, יפו ובני־ברק 03-812161 לסימה (12545)

כרסם קונבנציונלי +נסיון בתעשייה לתקופה מ־מושכת תנאי שכר טו־בים "תיגבור" (5044) 03-296846

למפעל ליציקות תכשי־טים דרושות עובדות למחלקת השעוות תכשי־רה במקום 03-823953 (7954)

מבני תעשיה

חנויות אוזרים –רווגוין מציעות בגבעתיים ברח' הפוצות־ישראל מבני־תעשיה ומלאכה קלה עד 430 מ"ר. כניסה ב־אוגוסט 87. לפרטים: 03-745964 באחור, ימים א'–ה' בין השעות 10.00– 13.00, 15.00–17.00 יום ו' 10.00– 13.00 (12704)

בוגרי בי"ס מקצועי (מכ־ני) כמבקרי טיב, הכש־רה תינתן במפעל (עבו־דה במשמרות) תנאים ושכר טובים למתאימים "תיגבור" 03-297840 (8628)

ל"יויות" דרושים תיי־לים משוחררים 1. בוגרי בית ספר מקצועי טכני להכשרה להתקיף מסיק דוודים/ מבונאי אחזקה 2. בחור אחראי קטנוע לשליחויות 3. עובד מחסן+ רשיון נהיגה רצוי על מלגזה לפנות לב"א טל' 03-786141 (12529)

דיילות נאות לחברת קו־סמטיקה גדולה (נסיון ב־קוסמטיקה) לאזורים ר"ג, גבעתיים, פ"ח ות"א 03-286111 (8607)

• מכונאי החוקה ידע בהידראוליקה והנואמטיקה. "עתיד" סוקולוב 25 חולון. 03-840539 (8613)

• איש אחזקת מכונות ומכנים. שכר גבוה. "עתיד" סוקולוב 25 חולון. 03-840539 (8604)

סטודנטים/יות למרכז מידע ומודיעין לחברה גדולה בת"א (8600) 03-286111

• שכר גבוה לפקיד/ה +ידע בספות למשרד בת"א 03-293220 (8585)

• עובדים/ות בלתי מקצועיים/יות לשעות אחה"צ "עתיד" סוקולוב 25 חולון 03-840539 (8587)

בוגרי מכניקה עדיפה לעבודה במשמרות בא־זורים: רחובות, ת"א ופ"ת 03-286111 (8588)

בוגרי י"ב 12 שנות למוד יוכשרו כמפעילים בקוי ייצור ומבקרי טיב מתא־זורים: ת"א, נוה־דן וא־זור השרון 03-286111 (8576)

עובדים כלליים לרשת שיווק לאזורים כפר־סבא, הרצליה, רמת־אביב ות"א 03-286111 (8572)

מסגר מכני ידע בכיפוף ועירגול פח קורא שר־טוט עבני תנאים ושכר טובים "תיגבור" (8574) 03-296840

• כבנע ביותר לקיץ 1987 לצעירים/ות 100 ש"ח ליום ש"ע נמישות N.R.S הנגב 4 תל־אביב. (8578)

קופאים/ות לרשת שיווק לאזורים: הרצליה, רמת־אביב ת"א פ"ת בת־ים וחולון (8568) 03-286111

מכונאי תעשייה/ ואחז־קה בוגרי בי"ס מקצועי רצוי נסיון, למשמרת יום וערב הסעות +ארוחות. תנאי שכר טובים "תיג־בור" (8570) 03-297840

מכונאי רכב בנזין/ דיזל נסיון 3 שנים לעבודה עצמאית "תיגבור" (8561) 03-296846

מלחימות/ מתוזות, מרכיבות מעגלים לחב־רת אלקטרוניקה למשמ־רת ראשונה /שנייה בא־זורים: פ"ת, ב"ב וחולון (8564) 03-286111

זמיר

שרותי כח־אדם בע"מ

ZAMIR

מציעה לך:

לתשומת לב! סניפנו בת"א עבר למשרדו החדש והמרווח ברח' בן־יהודה 26 טל. 03-289505, 03-284494 – לנוחיות לקוחותינו ועובדינו.

• מתגרם מכונות, ניסיון בתכנון ופיתוח

• הנדסאי מכונות ניסיון בויזור מכני במערכות אלקטרוניות מאזור רחובות ואשדוד

• טכנאי/הנדסאי כימיה מנוסים

• מזכירה טכנית, רצוי שפת אם אנגלית, ניסיון בהפעלת מחש־בים אישיים

• כלכלן/תואר ראשון בכלכ־לה/תעשיה וניהול. נסיון בתמ־חיר תחשיב, הכנה וניתוח דוחות כלכליים. רצוי ניסיון במחשב מיני/מיקרו

• כשכר גבוה טכנולוג מזון ני־סיון בתעשיה, לעבודה משמרות ברחובות

• לעבודה בפתח־תקוה מנהל עבודה יוצא חיל לעבודת משמ־רות שכר גבוה הסעות וארוחות מובטחות

• מבקרי הרכבות אלקטרוניות, נסיון בהרכבות והלחמות, ידע בקריאת שרטוט, לעבודה באש־דוד

• מסגרי קונסטרוקציות הרכ־בות מנוסים

• כיסמים /חרטים C.N.C מדנילים N.C מנוסים

• מכונאים /פחחים תעשייתיים /מכונאי פח מנוסים

• שרברבים מנוסים בעלי פרו־פיל 72 ומעלה

• מלחימות/מרכיבות/מתוזות מנוסות מרותכות, הרצליה והס־ביבה

• מכונאי טנקים/מטוסים/ נגמ"שים אביזרים יוכשרו כמ־כונאי אחזקה לעבודה במשמרות אפשרות לקביעות, הסעות מרמ־לה לוד, פ"ת, כ"ס

• מכונאים בעלי פרופיל גבוה לעבודות מירוק באזור לוד

• מנועים/מסט"ניקים כל סוגי המטוסים יוצאי ח"א, פרופיל צבאי גבוה 5 י"ע ארוחות והס־עות

• כוגרי מגמת חשמל /אלקטרו־ניקה פרופיל 72 ומעלה להתק־נת מרכזיות, 5 י"ע, הסעות וא־רוחות

• בשכר גבוה בוגרי בי"ס מק־צועי למכונאות/אביזרים/או־מוסציה ניסיון בהפעלה מתקנים כימיים

• מבקרי טיב/לבורנטים 10 עד 12 שנות לימוד, למשמרות, פ"ת/כ"ס/לוד/רמלה

• בתנאים מצויינים מפעיל מתקנים כימיים לעבודת משמ־רות ברחובות

• מחסנאים מנוסים ניסיון ב־תוצרת גמורה בעבודה במחסן ממוחשב

• חשמלאים מוסמכים /חשמלאי רכב מנוסים

• קירורניקים/טכנאי קירור

• חפ"ם קורסים פרופיל גבוה

• כשכר גבוה רתכים ניסיון 3 שנים בתעשיה, שריון/ארגון/CO_2 פרופיל גבוה והמלצות

• מכונאי /פחחי רכב מגוש דן

• שומרים פרופיל גבוה לוד/י־הוד /אור יהודה לעבודה מיי־דית

• עובדות ייצור לשלוש משמ־רות רצוי נסיון בתעשיה לעבו־דת כפו ייצור במפעל אלקטרו־ניקה

• צבעי ריסוס מנוסה פרופיל 72 ומעלה, 5 י"ע ארוחות והסעות

• בוגרי מגמת אוטומציה למ־שמרות לעבודה באזור לוד

• צנרים מנוסים מאזורים ת"א,יבנה לעבודה מיידית

• לעבודה בלוד דרושים עובדים בעלי פרופיל גבוה גיל עד 30 לעבודה במקצועות ניקוי מטו־סים והכנתם לצבע, נגנות, חצר־נות, סבלות הסעות וארוחות מו־בטחות

• מזכירות/כתבניות עברית/ אנגלית למשרה מלאה

• מזכירה בכירה+טלקס ותכת־בות אנגלית/עברית

• כתבניות עברית ואנגלית מ־נוסת למשרות מלאות

• מעבדות תמלילים עברית וא־נגלית מנוסת בלבד

• מרכזניות מנוסות, למשרה מלאה באשדוד

• פקידת כ"א דינמית למשרה מלאה באשדוד ורחובות

• בשכר בהתאםמעבדת תמלילים, שפת אם אנגלית, לפיסורה מל־אה מרחובות לעבודה קבועה

נבחגינו יעמדו לרשותכם בימי א'–ה' בין השעות 08.00–18.00 ובימי שישי וערבי חג בין השעות 09.00–13.00. אנא התקשר/י עמנו לקביעת ראיון אישי סניף ת"א: בן־יהודה 26 טלפונים: 289505, 03-284494 סניף רחובות: הרצל 202, טל. 08-473852 לתושבי חיפה והצפון: מגוון הצעות עבודה מעניינות, קבלת פרטים בטלפון 04-670373

חברתנו תעניק לך תנאים טובים ושכר הולם בהתאם לכישוריך.

מלגזן +רשיון נהיגה+ נסיון בעבודה לתקופה מ־מושכת תנאים טובים "תיגבור" 03-289597 (8566) 03-296846

פקידים/ות

לחברת ביטוח בת"א: 1. מפעילת טלקס, אנגלית שפת אם 2. פקידת תבי־עות רכב מנוסה 3. קלד־ניות מנוסות בהפקת פו־ליסות 4. פקיד/ת גביה +הנהח"ש סוג 2 "א.ו.ת" (12717) 03-203052-3

סי"ט אנד סאונד

לימוד כתבנות– עיבוד תמלילים

שיטה אורקולית בלעדית היחידה בארץ המבטיחה הצלחה. שעור דוגמה חינם ת"א: 656022, 658454

ל"א.ו.ת": 1. פקידה +הנהח"ש 2. פקידה +רקע בגרפיקה 3. מרכז־נית +הדפסה עברית וי־דע בסיסי באנגלית 4. קלדניות מנוסות (12716) 03-203052-3

ל"א.ו.ת" דרושים: 1. מעבדות תמלילים דו ל־שוניות 2. כתבניות דו ל־שוניות 3. מזכירות דו ל־שוניות 03-203052-3 (12670)

מרכזנית תדקס מאזור נתניה לעבודה מיידית 03-287817 א.ב.א (12597)

למלון מזכירה אידיאלית חשולטת בשפות למש־רה מלאה/ חלקית (7674) 03-440022

הטור של דנאל

• רתך ארגון 3 שנות נסיון לפ־חות בריתוכי אלומיניום, יכולת קריאת שרטוט פרופיל 72 ומע־לה לעבודה בתנאים מעולים

• כרסמים־חרטים, שנתיים נס־יון לפחות בתעשיה, יכולת קרי־את שרטוט עבודה עצמאית לע־בודות מתכת מדויקות, פרופיל 72 ומעלה באזור גוש דן

• מכונאי דיזל מעולה נסיון של 5 שנים לפחות לעבודה במוסך, עבודה קבועה

• מסגרים עם נסיון בריתוכי חשמל CO_2 או אסטנן, יכולת קריאת שרטוט יתרון למסגרו עבודות באזור גוש דן

• חוטי לוחות חשמל בעלי רשיון, עוזר או נסיון בתחום לע־בודה קבועה

• רסם אוטסט נסיון על B.A ו־D.I.K רבע גליון ושמינית לעבודה בתנאים מעולים מאזור גוש דן

• נגרים בוגרי בתי ספר במגמת נגרות בעלי נסיון של שנה לפ־חות בתעשיה לעבודה קבועה

• מפעילי C.N.C בוגרי קורס המעלה של מטור העבודה נסיון של שנה לפחות בתעשיה, לעבו־דה עם אפשרות למשמרות באזור גוש דן

• חשמלאים עוזרים או מוסמכים בעלי נסיון של שנה לפחות למי־גוון עבודות אחזקה והתקנה

• מלחימות/מחווטות יכולת קריאת שרטוט טכני וקריאת רכיבים נסיון ב־WIRE-UP למגוון עבודות באזור גוש דן

• יוצאי צבא בעלי פרופיל 72 ומעלה לעבודות ניקוי מטוסים 5 ימים בשבוע ארוחות והסעות מובטחות

• עובדי תהליכים במתכת בוגרי בתי ספר במגמת מכניקה פרו־פיל 72 ומעלה ל"5 ימי עבודה בשבוע ארוחות והסעות

• לעיצוב תצוגה באזור גוש דן דרושה מעצבת פנים בוגרת המגמה לעיצוב בבצלאל או במ־כון הטכנולוגי

• מסגר מיכני בוגר ביה"ס מק־צועי לעבודת מתכת אפשרות לקביעות בגוש דן

• צבעי תעשייה, נסיון בצביעה אפוקסית בעל נסיון למפעל מ־בוסס לאזור אשדוד ורחובות

• צנרים בעלי נסיון למפעל מ־בוסס לאזור אשדוד

• מכונאי כללי רצוי גנרטורים או משאבות בעל נסיון בהרכבה מיכנית של מתקנים ומכונות לאזור אשדוד או רחובות

• מסגר כללי בעל נסיון בהרכ־בות מתקנים ומכונות, ריתוך חשמלי ואוטוגני למפעל מבוסס באזור אשדוד רחובות

• מבקר הרכבות אלקטרוני בעל 3 שנות נסיון למפעל בטחוני מאזור אשדוד רחובות

• מלחימות מעגלים מודפסים לעבודה במשמרות באזור אש־דוד ורחובות

• מלחימות מיקרוסקופ, ראיה טובה, בעלות 3 שנות נסיון לע־בודה במפעל בטחוני לאזור אש־דוד ורחובות

• פקידה לפולקת ייצור, נסיון בעבודה עם קהל, ידע בשפה לועזית, רצוי אנגלית לאזור אשדוד ורחובות

• מזכירה עברית/אנגלית לאזור ת"א המרכז

• מעבדות תמלילים בכל סוגי המעבדים באזור ת"א המרכז

• מרכזניות לעבודה לפי שעות מאזור ת"א הרצליה

• כתבנית עברית/אנגלית לע־בודה באזור ת"א

• מעבדת תמלילים עברית/ אנגלית על כל סוגי המעבדים לעבודה באזור ת"א

יש לכם סיבה לקום לעבודה

הנהגה שלנו היא אדם – דנאל

למתאימים: שכר גבוה בהיקף ותנאים סוציאליים מעולים: תנאים, הבראה, ימי חג, מתנות, ביטוח; ביטחון.

מחירון מכוניות משומשות, יוני 1987

(המחירים נקובים בדולרים, לפי שער 1.6 ש"ח לדולר)

מאת אפרים מוהר, שמאי ומעריך נזקים, מומחה לירידת ערך המכונית לאחר תאונה

המחירים מעודכנים לתאריך 1.6.87

דגם	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
אודי"80 1.3 אל.אס, סי.סי, סי.אס	3,800	4,400	5,500	6,200	7,200	8,400	11,000	12,700	15,000	16,500	19,200	21,000
אודי"100 1.6 אוט'			5,300	6,000	7,000	9,000	10,800	13,000	—	—	—	—
אודי"100 1.8 סי.סי. אוט'	—	—	—	—	—	—	—	—	24,700	29,000	33,000	39,600
אודי"100 1.8 סי.די. אוט'	—	—	—	—	—	—	—	24,200	28,000	33,000	38,800	45,000
אופליקרט 1.3 / 1.2 4ד' / 5ד' + 5%	3,000	3,500	4,000	4,500	5,800	7,800	9,000	10,000	11,200	12,700	15,300	17,500
אסקונה 1.3 4ד' / אוט' +8% / 5ד' +7%	—	—	—	—	—	8,200	9,200	10,200	11,500	13,200	15,500	17,500
אסקונה 1.6 / אוט' +10% / 5ד' +7%	3,800	4,800	5,700	6,200	7,300	9,000	10,500	13,000	14,400	15,800	17,700	19,000
אופל'מנטה 1.6 / אוט' +8%	2,900	3,500	4,000	5,200	6,400	7,400	9,400	11,300	14,000	—	—	—
אופל רקורד 1.7/1.8 / אוט' +10%	3,400	3,800	4,500	5,400	6,700	7,800	9,300	11,800	13,300	16,500	19,800	23,800
אופל קורסה 1300 3ד' ג'.טי	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11,600	14,200	17,000
אוטוביאנקי ג'וניור־נורמל	2,300	2,500	3,000	3,400	3,800	4,400	5,000	6,000	6,600	7,300	8,500	9,500
אברט 1049 סמ"ק מ 81 5 הילי'			4,000	4,800	5,600	6,500	7,300	8,200	9,000	10,000	11,200	
אלפאסוד 1.2	2,200	2,400	2,800	3,500	4,500	5,500	6,400	7,500	9,000	—	—	—
אלפא 33 1.3 (1351)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11,000	14,000	16,000
אינוצ'נטי 993 / 1300 25%	—	—	—	—	—	—	—	5,000	5,800	6,300	—	—
ב.מ.וו. 316, 1.6/1.8	—	5,700	6,500	7,500	10,000	11,300	13,800	15,800	17,800	23,500	26,000	28,000
ב.מ.וו. 318	—	6,300	7,300	8,800	10,800	13,000	14,800	16,000	18,300	25,300	27,600	30,000
ב.מ.וו. 320 1.9	—	6,200	8,200	10,500	12,400	14,000	16,700	21,000	27,000	33,600	37,000	43,500
ב.מ.וו. 518 1.8	5,200	6,500	7,800	9,300	11,800	13,600	16,000	19,000	22,700	25,500	29,500	33,500
ב.מ.וו. 520 2.0 אוטומטית	5,800	6,500	7,500	10,500	12,600	16,300	19,000	25,000	31,000	37,300	42,000	48,600
ב.מ.וו. 525 (2492) אוט'	6,000	6,500	8,000	11,000	13,200	16,300	22,200	27,600	35,700	45,500	56,700	63,700
ב.מ.וו. 528 (2800) אוט'	—	—	—	—	—	—	—	30,000	39,000	46,600	57,700	66,000
תוספת כל הדגמים ל־4 דלתות 4%												
דיהטסו שרייד 1000 4 הילי'	—	—	—	—	—	—	—	7,000	9,000	9,700	11,000	12,600
דיהטסו שרמנט 1.3 אל.די	—	—	—	—	—	—	—	8,400	10,000	11,000	13,900	15,200
דיהטסו שרמנט 1.6 אל.די	—	—	—	—	—	—	—	—	11,000	12,600	13,600	18,300
טלבו הורייזון 1.1 / 1.3 +8%	—	—	—	2,700	3,600	4,500	5,400	6,400	7,400	8,600	9,600	—
טלבו סולרה 1.3	—	—	—	—	3,600	5,000	6,000	7,000	8,000	9,000	10,800	—
טלבו סולרה 1.6 אס.איקס	—	—	—	—	6,000	6,600	7,600	9,000	11,000	13,000	15,000	—
וולוו 345 ג'י.אל 1.4	—	—	—	—	—	8,000	8,800	11,000	12,800	15,000	16,200	20,000
וולוו 240, 244 1.8 אל.די	7,200	8,800	10,300	11,200	12,200	13,600	15,500	17,700	20,000	23,500	27,500	31,000
וולוו 760 2.9 אוט'+מזגן	—	—	—	—	—	—	—	—	45,000	54,000	67,500	82,000
לנציה 1.3 בטה מ־81 דלתה	1,500	1,800	2,100	2,500	3,200	4,000	6,600	8,000	9,500	11,200	13,200	15,300
לנציה פריזמה 1.3	—	—	—	—	—	—	—	—	10,200	11,500	13,500	15,500
לנציה פריזמה 1.6	—	—	—	—	—	—	—	—	11,000	13,500	17,000	19,000
מוריס/אוסטין מיני 1000	2,000	2,300	2,700	3,200	3,800	4,400	5,000	5,600	6,800	7,800	8,700	—
אוסטין מיני מטרו 1300	—	—	—	—	—	—	—	7,000	7,800	8,700	9,500	10,500
מרצדס 200		14,000	16,800	18,500	20,000	23,700	26,500	32,400	42,200	52,500	62,000	68,000
מרצדס 230 א'	13,400	15,500	17,000	20,000	23,200	28,000	32,400	37,700	47,600	55,000	64,000	75,700
מרצדס 280 אס. / אס.אי. + 8%	20,600	23,700	25,400	29,300	37,000	45,000	54,000	68,000	74,200	82,400	90,000	—
סובארו 1.3 די.אל. / אוט' + 7%	—	—	—	—	—	7,200	8,000	8,800	9,300	10,500	13,300	15,000
סובארו 1.6 4 די.אל. / אוט' + 7%	—	3,700	4,000	5,000	6,000	7,300	8,700	9,700	12,000	13,500	15,000	16,000
סובארו 1.8 אוטומטית	—	—	—	—	—	8,000	9,000	10,500	12,800	15,800	18,000	21,600
סוזוקי אלטו 796 3ד' / 4ד' + 8%	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8,000	9,000	10,000
סיטרואן ויזה 652 קלאב	—	—	—	—	3,000	3,600	4,600	6,000	7,000	8,200	—	—
סיטרואן ויזה 1124 סופר	—	—	—	—	4,600	5,200	6,000	6,900	8,400	9,300	10,600	12,400
ג'י.אס 1.2 קלאב, 1.3 פלאס	2,400	2,600	3,000	3,300	3,800	4,800	6,800	8,200	9,500	10,500	12,300	
סיאט פורה 900 אל 3 ד'	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8,000	9,000	—
סיאט פורה ג'י.אל 5ד'	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8,800	9,900	—
רונדה 1.2 ג'י.אל. /ג'י.אל.איקס+8%	—	—	—	—	—	—	—	—	9,000	10,000	11,300	12,600
רונדה 1.6 ג'י.אל.איקס.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14,300	16,000	—
מלגה 1.2 ג'י.אל / ג'י.אל.איקס+8%	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12,400	14,000
פולקסווגן גולף 1.1, 3ד' / 5ד' + 5%	3,600	4,500	5,500	6,000	7,000	8,300	9,300	10,300	11,400	12,500	—	—
חיפושית 1.2, 1.3	4,200	4,800	5,300	5,800	6,500	7,400	8,000	9,500	10,500	12,000	13,500	—
פאסט 1300 3 ד' / סטיישן + 10%	3,200	3,700	4,400	5,300	6,000	7,500	8,500	9,500	10,500	12,400	16,000	19,000
פאסט 1600 אוט' / סטיישן + 10%	4,000	4,800	5,500	6,500	7,300	9,000	10,500	12,700	14,800	17,500	20,000	22,200
ג'טה 1.3 סי.אל. + 5%	—	—	—	—	—	8,000	9,300	10,800	12,000	14,200	16,000	20,000
פולו 1.1/895, 1.3 + 1000 $	—	3,000	3,600	4,200	5,400	6,400	7,400	8,600	10,000	11,000	12,800	14,000
סנטנה 1.6 אוט', 1.8 + 5%	—	—	—	—	—	—	—	—	15,000	16,000	18,000	—
פיאסטה 957 ופופולר, 1.1 + $500	—	—	—	4,600	5,000	6,000	6,700	7,300	8,500	10,500	11,000	12,000
אסקורט ברגרה 1.3 4 ד'		3,400	4,000	4,600	5,200	6,200	6,700	—	—	—	—	—
אריקה 1.3 5 ד', 1.6 + 15%	—	—	—	—	—	—	9,500	10,800	11,800	12,800	14,800	16,500
סיירה 1.3 / סלון 1.6 + 10%	—	—	—	—	—	—	—	—	12,000	13,000	15,000	16,800
קורטינה 1.6 אל. / אוט' + $500	3,000	3,600	4,200	4,800	5,700	7,600	8,600	9,800	—	—	—	—
קפרי 1.6	2,600	3,000	3,500	4,300	—	—	—	—	—	—	—	—
ויז'ן 104 954, ג'י.אל	2,000	2,300	2,600	3,000	3,600	4,000	5,000	6,200	7,000	8,000	—	—
פיז'ו 205 ג'י.אל. 1124 / ג'.אר. + 10%	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10,000	11,000	13,000
פיז'ו 305 ג'י.אל. 1290 / ג'.אר. + 12%	—	—	—	4,600	5,200	6,200	7,000	7,800	9,000	11,000	14,000	15,500
פיז'ו 305 אס.אר. 1470	—	—	—	—	6,000	7,000	8,400	10,000	11,000	13,000	—	—
פיז'ו 504 1.8 / 2.0 + 8% / אוט' +8%	4,000	4,600	5,400	6,200	7,400	9,500	11,800	14,000	16,000	20,000	23,000	25,000
פיז'ו 505 ג'י.אר 1.8 / ג'.אל	—	—	—	—	8,200	10,800	12,700	15,000	17,200	22,000	25,000	28,000
פיז'ו 604 2664 אוטומטית	—	—	6,800	9,000	11,000	14,000	17,000	—	—	—	—	—
פיאט 127 903/1050 / 3/4ד' $300	2,400	2,600	2,900	3,400	4,000	4,600	5,200	6,200	7,000	8,200	8,800	9,400
פיאט 128 1116 / סטיישן + $300	1,600	2,100	2,800	3,400	4,000	4,500	5,200	—	—	—	—	—
אונו 45 903/1000 3ד'	—	—	—	—	—	—	—	—	7,600	8,400	9,800	12,000
אונו 55 1.1, אונו 60 3ד' / 5ד' + 5%	—	—	—	—	—	—	—	—	8,400	9,200	10,800	12,500
פיאט 131 1.3, 1.6 + 10%	2,600	3,000	3,600	4,000	5,200	6,500	7,500	8,500	10,000	11,000	—	—
ריטמו 60 (רגאטה) 1.1 / 1.3 + 10%	—	—	—	—	4,500	5,500	6,800	7,800	8,400	9,500	10,800	13,000
פיאט רגטה 1.3 70 ס'	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11,400	13,000	14,700
פיאט רגטה 1.5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13,900	16,000	18,300
פיאט 132 1.6 / 1.8+5% / 2.0+15%	2,200	2,500	2,800	3,500	4,800	5,600	8,000	10,200	13,000	—	—	—
רנו כרמל 1.3 / משופצת + $500	2,000	2,400	2,600	2,800	3,000	3,500	4,000	—	—	—	—	—
רנו 4 845 / 1.1 + 8%	2,200	2,300	2,800	3,500	4,000	4,300	5,200	5,700	6,400	7,200	8,400	—
רנו 5 845	2,700	2,900	3,100	3,400	4,100	4,600	5,500	—	—	—	—	—
רנו 5 טי.אל. 956 + 1.1 + 4%	2,800	3,100	3,500	4,000	4,600	5,200	6,200	7,000	7,600	8,400	10,000	12,000
רנו 9 1.1 ס'	—	—	—	—	—	—	—	6,600	8,000	9,200	—	—
רנו 9 (1237) ספרינטר	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11,300	13,400
רנו 12 טי.אל. / סטיישן + $400	3,500	3,800	4,300	5,200	5,800	6,400	—	—	—	—	—	—
רנו 14 1.2 טי.אל. / רנו 15	—	—	2,800	3,400	3,800	4,800	6,000	7,300	8,700	—	—	—
רנו פואגו 1.4 / 1.6 + 12%	—	—	—	—	—	—	7,400	9,300	11,300	14,000	—	—
רנו 18 1.4 ג'י.טי.אל וטי.אל	—	—	—	—	4,800	6,000	7,000	8,700	10,800	14,600	—	—
אמריקאיות												
אולדסמוביל אומגה 2.5 4 צ'	—	—	—	—	13,200	15,300	18,500	25,800	34,000	41,200	54,600	—
אולדסמוביל אומגה 3.8 6 צ'	4,600	6,000	8,200	11,600	15,000	—	—	—	—	—	—	—
אולדסמוביל קטלס 3780	4,800	6,000	8,200	12,000	14,600	19,000	23,000	29,300	39,000	50,200	60,400	65,000
ביואיק סקיילרק 2.5 4 צ'	—	—	—	—	13,000	15,600	18,800	25,800	36,100	42,200	56,000	—
ביואיק סקיילרק קסטום 5737	4,800	6,000	8,200	12,000	14,800	19,000	22,900	30,700	41,200	51,500	60,000	—
ביואיק סנצ'ורי 2.8 ר"5737	4,700	6,200	8,400	11,800	13,600	16,000	20,000	27,400	37,900	45,500	—	—
דודג' אספן, דודג' דארט	6,800	7,000	7,900	10,800	13,400	15,000	19,200	22,700	29,300	41,400	55,200	—
פורד פיירמונט 2.3, 6 צ' + 10%	—	—	—	6,800	8,200	10,000	14,400	18,500	—	—	—	—
פונטיאק לימנס 5790	4,800	6,500	8,700	11,600	15,000	18,500	22,700	30,000	34,000	38,000	48,400	—
שברולט קפריס, קלסיק 6/8 צ'	—	—	—	12,400	16,300	19,600	23,700	30,300	40,700	54,000	68,300	—

המחירים דלעיל אמורים לגבי רכב במצב תקין (פח ומיכני) ללא עקבות נזקים תאונתיים ורישום ע"ש אדם פרטי. בכל הנוגע לשמאות רכב כללית ולירידת ערך הרכב לאחר תאונה, שחזור וניתוח תאונות דרכים ניתן לקבל יעוץ והדרכה בטלפון 331234־03, בנין מכון דינמומטר, רח' חרוץ 2 ת"א, ובטלפון 244319־03, בין השעות 13.00 – 08.00. בטלפון לבקש את מר אפרים מוהר. בכל הנוגע לשחזור וניתוח תאונות דרכים לפנות לג. פסחוביץ, בכתב ל"ידיעות אחרונות" עבור אפרים מוהר. שאלות בנושא מחירי מכוניות משומשות לא תיענה.

הלוח הכללי

מבצע מיוחד
לקבלת מודעות
הלוח הכללי
ומשפחתיות
24 שעות ביממה
885-885
לבעלי כרטיסי אשראי בלבד

• בהזדמנות חיפושית 1971 מצויינת 115,000 ק"מ טל. 052-61901 (8642)

פורד

• פיאסטה 1987, 1100 7000 ק"מ, ‎+סטריאו יפהפיה 03-9325389 (14116)

• קורטינה 1600 אוטומטית דגם 1978 ‎+סטס כחדשה 03-303784 (12650)

• קורטינה 1982 יד ראשונה מטלי 03-5513731 ק"מ 73,000 (12495)

• בהזדמנות פורד גרנדה ג'י.אל שנת 1980 מעולה 03-301634 (12452)

• פיאסטה 1983 מכני וחיצוני מצויין בהזדמנות 08-226704 (12394)

• "באוטו מנחם" אריקה 1982 1300 ‎+ברגרה 1979 ‎+סטס 30% מזומן 80% תשלומים 03-824924 (12387)

• אריקה 1981 יצור מרמניה (פרטית) 5 דלתות שמורה ומוזלת למוכרת 03-594976 15,000 (12046)

• לאספקה מהירות סיירה 1600 1987 ‎+1988 כל הדגמים 03-447924 (8035)

• בהזדמנות פיאסטה 1983 ראשונה מהסכרה 03-861535 ש"ח 11,500 (8024)

• אריקה 1985 יד ראשונה 26,000 ק"מ ‎+תוספות 06-790537 (7997)

• סיירה אל 1300 87 13,000 ק"מ 08-223977 03-324354 (7929)

• פיאסטה 1983 ראשונה 27,800 ק"מ במצב חדש 05-444358 03-540962 (7914)

• סיירה אל. 1300, 81, ראשונה שמורה ‎+סטס לשנה 45,500 03-882128 (7898)

• סיירה 1984 ‎+מזגן, רגילה מקורית 03-427744 (7858)

• ברנדה 1977 4 דלתות ‎+סטס אחע קה מיוחדת 052-451632 (7865)

• אסקורט 1100 1971 מכני מעולה חייבת להימכר 03-959152 (7823)

• קורטינה 1600 אוטומט דגם 1978 ‎+מזגן מצויינת 03-300237 (7809)

• פיאסטה 85 1100 ‎+מזגן כחולה, ש־ ניה, מעולה 03-738121 בערב 03-398219 (7790)

• אסקורט סטיישן 1974 1300 ‎+סטס במצב מצוין 589890 (7756)

• קורטינה 1600 1979 איקס.אל אוטומטית ‎+מזגן ‎+מערכת 591419 (7753)

• פיאסטה 86 חדשה מהסכרה 40,000 ק"מ ‎+רדיו 03-393085 (7734)

• ברנדה 77, סטס לשנה ודירקטיים יד שלישית, בבוקר 280776 בערב 5527307 (7703)

• סיירה סטיישן 1984 אוטומטית 1600 ראשונה מפואריה תוספות 03-451067 (7685)

• פיאסטה 1100 L 1984 יד ראשונה 23,000 ק"מ שמורה מרשה עבודה 03-571155 בית 03-373599 (7683)

• קורטינה ג'י.אל אוטומט 1977 פר־ טית 99,060 ק"מ 03-881629 (7673)

• כתרשה סיירה 1300 מיד־ ראשונה 1983 9325585 (7646)

• קורטינה סטיישן 1975 אוטומטית פרטית מכני מעולה 03-708318 (7620)

• פיאסטה 1981 51,000 ק"מ ‎+רדיו ‎+סטס (7064)

• פיאסטה, ישירות מהסכרה, 85 ‎+מזגנים 03-825140 (5133)

• פיאסטה 85 ‎+מזגן בהזדמנות השק־ רית, לא בוג 06-362730 (5064)

• אריקה גרמנית 1982 מצויינת שני־ יה 03-889483 03-380495 (5062)

• קורטינה איקס.אל. 2000 75 אוטומ־ טית ‎+מזגן לעבודה 03-5102897 (9043)

• סיירה סטיישן אוטומטית מיטלי 1984 ראשונה שמורה 08-468250 (8620)

• פיאסטה אל. 1979 מיטאלי פרטית חדשה להולטין 03-869734 (8622)

סוזוקי

• סוזוקי 1000, 1985 ‎+מזגן ‎+סטס ‎+מערכת (מתמסרת) 03-5051037 (12736)

• אלטו 4 דלתות 1986 12000 ק"מ מחירון 03-374195 (7689)

סוסיתא

• בהזדמנות רום 1980 ‎+שיפוץ ‎+סטס 03-741671 ובערב 03-9612110 (8058)

• בהזדמנות סנטר רום כרמל 77 מנוע פורד ‎+סטס 872584 (5089)

סיאט

• בהזדמנות פורה ג'י.אל 1985 ראשו־ נה מהסכרה מטלית. 20% 12,500 במ־ זומן ו־80% תשלומים 03-824924 (12453)

• רונדה 1984 ג'י.אל 1200 סטס כי־ נואר מצויינת 08-475920 (8031)

• מלגה ג'י.אל 1200, 1986, ראשונה, מעולה 06-324527, 03-490683 (5047)

• איביזה 1500 ג'י.אל.איקס 5 דלתות 1987 חדשה להולטין 03-490685 06-324527 (8616)

קנו אוטו אצל אוטו
ואגי חרוצה
03-830273, 834444

• ב.מ.וו. 316+ תוספות 1987

• ב.מ.וו. 318+ תוספות 1986

• פונטיאק גרנדפרי מיוחדת 1979

• קדילק סיביל מיוחדת 1979

• אולדסמוביל דלתא רויאל 2 דלתות 1977

• פורד פיירמונט 6 צילינדר 1980

• סובארו 1300 אוטומטי 1983

• סובארו 1600 ‎+מזגן 1978

• פיאסטה 1000, חברה 1981

• מונטיאק נגטורה 1974

• היפושית 1200 1976

• אפשרות החלפה

סיטרואן

• מגונים אורגינליים לסיטרואן – ויזה ו־.D.X, הרכבה, שרות ואחריות. "אס־ מור" בן־אביגדור 13, תל־אביב 03-331466-9 (12684)

• סיטרואן ג'י.אס. פלאס 1300 1984 הצי אוטומט ‎+מזגן יד ראשונה מהברה 257262 259076 (12540)

• סיטרואן 1984 ג'י.אס.אי פאלאס 1300 ראשונה כחדשה 03-450928 (12459)

• לאספקה מיידית סיטרואן ג'י.איקס 1987 כל הדגמים 03-447924 (8046)

• ויזה 1982 מרופא שניה ‎+סיים מצ־ יינת 03-340389 60,000 (7958)

• סיטרואן איי.אס.אי פאלס סטימטיק 1983 יד ראשונה במצב מעולה 40,000 ק"מ 03-9229057 (7909)

• בי. אקס סי.אר.אס 1984, ראשונה, מטליה ‎+מזגן תשלומים 27,500 ש"ח לרצניסיו אפשרי בהחלפה 03-7518205 03-7515284 לאחר (7647)

• דיהירה כארקס פאלס 1300 סיט־ טיק, 1984 שמורה ‎+33 נפתה ראשונה 03-7315284 30,000 ק"מ, מיוחדת 03-772155 (7641)

• פאלאס 84 אוטומטית ‎+מזגן מצוינת 03-996353 03-433235 65,000 (5070)

• ג'י.אס.אי. סימטיק 1982 ראשונה 03-614934 72,000 ק"מ (5058)

• ג'י.אס.אי 1982 1300 ראשונה ‎+סטרבה 052-450365 ש"ח 11,750 (8627)

• ג'י.אס.אי פאלאס 1984 שניה מצויינת ושמורה תוספות 58,000 03-498697 (8677)

ביאט

• 127, 84 מנוע 1050 50,000 ראשר־ נה 052-43729 03-7514741 (12735)

• 127 1981 פרטית 60,000 מכני חד־ שני כחדשה 03-474041 (12705)

• רג'אטה 1984 ראשונה 48,000 ‎+תוספות 08-236639 ובעבודה 08-230207 (12665)

• פיאט רג'אטה 5 –100, 1986 ‎+מזגן ‎+תוספות טלפון 955913 (12649)

• אונו 1987 ,1300 מיטלית חשמלית 03-887814 (12418)

• לרג'ניים, 124 סטיישל אוטומט 1975 מעולה ‎+תוספות 03-822535 (12381)

• פיאט 127 1975 במצב טוב מחירון 03-495283 (12528)

• פיאט 127 :1987 חדשה 3 הילוכים 03-535784 במסרה (12475)

• הקודם 127, 1979 (פרטית) ‎+אוטומטית 1982 03-914957 (12464)

• פיאט קריטו 83 במצב מצויין מוכר 03-735575 (12461)

• פיאט 128, 1982 יד ראשונה במצב מצויין 03-841178 (12507)

• פיאט 127 1976 ‎+צמיגים מקורית שמורה להגליא 03-392924 (12379)

פולקסווגן

מנועים וראשים משופ־ צים לכל סוגי פולקסווגן מבצע השבוע מנועי 1600. מכבדים כרטיסי אשראי 08-467856 (12661)

• היפושית במצב מכני מצוין 64 שנה־ ת 2600 ש"ח 448404 (12634)

• כרמנגיה סרטות 1982 ‎+הלוגות ‎+סטס ליוס לשנה 03-778634 (2910)

• גולף ג'י.טי.אי. 82 שמורה ‎+כל תוספות 03-744346 ‎+מזגן 03-346665 (5174)

• גולף קבריאולט 1980 ג'י.טי.אי חדשה להלוטין 03-392906 (5071)

• רג'אל 78 1400 אוברול, סטס, ימה 03-888944 03-7514011 (5083)

• 1600 1979 פרטית צבע ראשון ‎+סט־ ים וסטס 03-91970 (5040)

• 1300 די.אל 1982 מראשונה מצב מעולה 06-324527, 03-490683 (5037)

• 1300 1982 58,000 ק"מ במצב מצ־ ויין שמורה 03-885769 (8646)

• סובארו 1000 ואסטי ‎+1981 ‎+מזגן 08-453179 בבית 03-941542 (8575)

• סובארו 1300 1986 אוטמטי ראשונה פרטי 03-885698 ש"ח 25,000 (8562)

לנציה

מסחריות

מרצדס

סובארו

הגן על עצמך מפני כדו־ רים וסכינים רכוש גופי־ ות ואפודי מגן נחושתן 03-476177 (12474) 052-451223

המרכז לשיפוץ מנועי סובארו ב"סובארו" חוי־ לון" מורשה יפנאוטו (12433) 03-805050

צוות מחודשת באחרי־ ות 130 ש"ח "מוסך שר־ נא" לוינסקי 86, (7962) 03-382307

וולבו

הלוח הגדול ביותר

מכוניות, מנועים וחלקי פח באחריות רכב עזראלי בע"מ 025666-012592

• ועד 36 תשלומים! פורדים פורד‏+ פולקסווגן ‎+סובארו סר־ סיות וטנדרים‏+ אריקה‏+ קורטי־ נה סטיישן‏+ רום כרמל (‏+מכונו־ ות מהשכרה 86, 85)‏+חלקי פח‏+ מנועים (מיבוא) באחריות. 03-825718 03-839653

ב.מ.וו.

ג'יפים

דייהטסו

וקסהול

טלבוט

טנדרים

אוסטין

• 1984 ג'וניור שניה פרטיתו ‎+סטס ‎+טיים, מקורית 03-531280 (5106)

• הקודם הכהם ג'וניור 1981 מצוינת פרטית ‎+תוספות 03-883020 (5053)

• המומחים לאוסטין ומוריסו בדיקה כללית חינם ולחיקונים 12% הנחה 03-768011-3 (12675)

אופל

• אסקונה 83 יד ראשונה מהחברה אוטומט ‎+מזגן 259976 257262 (12541)

• אופל קרס אוטומטית 4 דלתות 1982 מחירון 03-919479 (12538)

• אסקונה 83 5 אוטומטית אס. 1300 אחה"צ 03-447542 (7964)

• קרס 82 1300 מוכספת 5 דלתות, גרירה 03-869381 (7856)

• מראשונה אופל מנטה 1971 ממודש מיוחדת 03-9228291 (7666)

• קרס 84 ספיישל אוטומטית ‎+מזגן שמורה נהדר 707559 (7645)

• קרס 1300 1983 יד־ ראשונה ‎+סטס שנה 03-703859 (7638)

• אסקונה 1300, אס אוטומטית 1983 יד ראשונה, 5 דלתות 30,000 ק"מ מטליות ‎+תוספות, יבוא אישי 03-7515284 03-772153 לייסי. (7631)

• אופל רקורד סטיישן 1974, אוטומט ‎+מזגן 9229355 ,9327384 (5067)

• קרס 1600 אס. 1988 חדשה מהמגל 03-353488 (5054)

• אופל מנטה 1600 1978 אוטומטית 03-595073 79,000 ק"מ (5038)

• קרס 83 ברלינה שמורה 48,000 ש־ נית 08-470154 ,08-459921 (8647)

• בחברה אסקונה 84 1300 ‎+מזגן 03-134882 03-620216 אחה"צ (8639)

• אסקונה 1.3 אס 1983 שמורה, 08-225104 (8619)

• אסקונה 1300 אס 1982 מעולה שנה סטס 08-232519 55,000 (17111)

אלפא רומיאו

• בהזדמנות אלפא סוד 1982 פרטית מצויינת 03-594976 11,700 (2900)

• בהזדמנות סוד 1300 1978 ‎+סטס שמורה מהחברה 03-235629 (2798)

• אלפא סוד, 82, יד שנייה, 46,000 ק"מ מהירון 861838 889692 (7251)

אמריקאיות

אוטוביאנקי

הלוח הנפוץ ביותר

שומרים

• דרוש שומר ל"ג לילות בשבוע 08-472669 (12741)

• קצין בטחון בכיר לתפקיד אחראי ומעניין תנאים טובים א.כ.א 03-282487 (12582)

דרושים עובדים לעבודת סקחות באזור תל־אביב למשמרות יום לאחר שי־ רות צבאי עד גיל 35. (12468) 03-7513894-5

• לבנק במרכז ת"א שומרים עד 50 ‎+נסק אישי. תנאים נוחים "קלף" לבני טין 16 ת"א מ־10.00 – 15.00 (12097)

שליחים

• ליא.ה.ת"ו שליח עם קטנוע לממפל בת"ת תנאים טובים 03-203052-3 (12712)

• דרוש שליח מנוסה עם רשיון לקט־ נוע ברמת־גן 03-751228 לפנות לדני (12602)

• שליחים למשרה מלאה/ חלקית (רשיון) וטספה במשכורת מכובדת בערב 878364 03-9320331 (12496)

• שליחים/ות בעלי קטנועים לשעות הערב והבוקר ‎+שישבת 03-7525555 (12479)

דרושים שליחים, רשיון לוספה ולרכב. בעיקר לשעות הבוקר, אפשרות למשרה חלקית 03-7518193 (8594) 03-7513722 יקי

מכוניות

טראנסקאר סבנה כל סו־ גי הרכב אספקה מהירה אשראי מחו"ל ל־3 ש־ נים. (7889) 03-660826

אאודי

תנאים מצוינים לסוכן מ־ כירות בענף הצעצועים לאזור מרכז/ דרום, בעל רכב משכורת ‎+עמלה ‎+אחזקת רכב 03-5515036 (12481) 03-5518722

דרוש איש מכירות יוצא צבא, אפשרי חסר נסיון, רכב חובה. לפנות ישי־ רות או בכתב לחברת צי־ וד תעשייתי, דרך פ"ת 158 ת"א (7833)

לחברה ארצית למשאבי אנוש דרוש מקדם מכי־ רות דינמי, נמרץ. כושר ביטוי וארגון. רצוי קש־ רים עם מפעלים ותע־ שיה. ידע בכח אדם בעל רכב פרטי תנאים ושכר למתאימים 03-297840 03-296846 (8608)

פועלים/ות

פועלי ייצור בלתי מקצו־ עיים לעבודה באזורים: ראשל"צ חולון בתיים ת"א פ"ת רעננה (תנאים טובים) 03-286111 (8573)

עובדי נקיון

עובדי מתכת

חרט קונבנציונלי ‎+נסיון בתעשיה לתקופה מ־ מושכת תנאים טובים "תיגבור" 03-297840 (8612)

כרסמים מוסים מפעילי C.N.C לעבודה קבועה בחולון (תנאים טובים) 03-286111 (8581)

עובדי מוסך

ספרים/יות

נגרים

נהגים

דחוף! נהגי עוליות מה־ מרכז תנאים מצויינים (7963) טלפון 216256

מחסנאים

למפעל ליציקות תכשי־ טים דרוש עוזר מחסנאי גיל 50, 03-823953 (8026)

מוכרים/ות

ל"גוטקס" דרושה מוכ־ רת לחנות הופעה נאה כל התנאים הסוציאלים (8029) 03-337725

סוכנים – מקדמי מכירות

טכנאים/ הנדסאים

הנדסאי מכונות ידע בי־ יוד אלקטרוני נסיון בתעשיה הסעות ‎+ארו־ חות. תנאים טובים. "תיגבור" 03-296840 (8599)

מהנדס מכונות בזרימת מים ומחליפי חום ידע בהדרדאוליקה ופנאומ־ טיקה נסיון בתעשיה תנאים ושכר טובים. ‎+נילווים "תיגבור" (8583) 03-297840

שרטוט וגרפיקה

לפנוט פרסומאים גרפיק־ אי/ת ביצועיסט/ית נסיון במשרד פרסום הכרחי! 03-294239 (12727) 03-291726

שרטט/ת אלקטרוניקה (תיב"ם) תוכנה סייקא רצוי נסיון בעבודה מעשית לתקופה ממוש־ כת הסעות‏+ ארוחות ותנאי שכר טובים "תיג־ בור" (8592) 03-297840

עובדי דפוס

חשמל ואלקטרוניקה

למפעל אלקטרוניקה גדול בת"א דרושים: 1. אלקטרונאי מוסמך בבי־ דיקות וויזואליות 2. עו־ בד בונדר מנוסה 3. מלי־ חימות מחווטות, תנאים מעולים "א.ו.ת" (12721) 03-203052-3

מחווטות/ים מלחימות/ים ידע ב־WIRE-UP (ווייראפ) נסיון בהרכבה עדינה וקריאת שרטוט אלקטרוני לתקופה מ־ מושכת מאיזור רעננה הרצליה, כפר־סבא, פתח־תקוה. "תגבור" (8601) 03-296846

עובדי יהלומים

דרוש פועל 6/8 לאבני משקל חומר ופה בהנ־ אים טובים 03-7515680 (12458)

טבחים – קונדיטורים

גזירה/תפירה

"לרומנטקס" בחולון – תופרות מקצועיות תנ־ אים סוציאלים ‎+ארוחות (12636) 03-5593236

ל"גוטקס" דרושה תופ־ רת דוגמאות, צייר גזרן כל התנאים הסוציאלים. (8034) 03-337725

ל"ניבה" דרוש/ה גה־ צן/ית מנוסה ‎+עוזר/ת גהצן. לפנות לדרך יפו 25, ת"א 03-651155 (7933)

גזרן/ית מנוסה, ‎+גהצן/ ית מנוסה. עבודה קבו־ עה. ‎+תנאים סוציאלים (7911) 03-813025

חופרות בית לאוברלוק וזיגזג בעלות מקצוע אנו מביאים ולוקחים (7650) 03-837724

ל"ברנר" אופנה גזרן מנו־ סה וותיק בבגדי נשים 5 ימי עבודה תנאים טובים למתאימים. 03-663494 (5095)

הנהלת חשבונות

מזכירות

מזכירה למשרד יבוא ושיווק ליום מלא עברית אנגלית חובה 03-812046 03-810992 (8000)

לחברת מסחרית בתנב"ג מזכירה למנכ"ל. בעלת נסיון, שליטה בעברית ואנגלית כולל ניסוח וה־ דפסה. שפות נוספות יתר־ רון. טלקס, כושר ניהול משרד, יחסי אנוש טו־ בים 03-9711172-3 (8005)

קלדניות (מסוף) לעבודה באזור הרצליה, בין הש־ עות: 18:00־14:00 ולאי־ זור ת"א ‎+נסיון על אלי־ ביט. "מנפאואר" בן־יהודה 12 ת"א, א־ ח' 14:00־08:00, (7930) 03-298877

קלדניות (מסוף) המנו־ סות בהזרמת חומר של חנותה"ש. תנאים מצוי־ נים למתאימות. פני אלי־ נו כדאי לך. "מנפאואר" בן־יהודה 12 ת"א, א־ ח' 14:00־08:00, (7926) 03-298877

כתבניות/ תמלילניות/ קלדניות (מנוסות בלבד) לעבודה מיידית לפי ש־ עות תנאים טובים תיג־ בור 03-282257-8 (8626)

מפעילה/ קלדנית מח־ שב נסיון ב־S"36 י.ב.מ. לעבודה קבועה, נסיון 3 שנים תנאים טובים למתאימים. "תיגבור" (8565) 03-282257/8

מחשבים

עוזרות ומטפלות

למעונות יום דרושות מטפלות לפנות 03-370239 (12617) 03-414825

עזרה רפואית ונפשית

• ער"ן – עזרה ראשונה נפשית – ת"א 5461111; לילדים ולנוער 261113. י-ם 02-227171. חיפה 04-672222-3. נתניה 053-35316. ב"ש 057-418111. סניף הגליל 04-988410

• יד ביד, אוזן קשבת לילדים לנוער ולהורים במצוקה 24 שעות. 03-226027, 03-222732, 04-229488, 04-922222, 02-243358ר

• קו פתוח לבעיות אלכוהול 24 שעות ביממה 03-721161 – 02-635062 – 02-667118

• מרפאת שיניים לעזרה ראשונה שע"י ההסתדרות לרפואת שיניים, בר כוכבא 49 תל-אביב – 03-284649.

• מרפאת שיניים תורנית לעזרה ראשונה. 24 שעות ביממה. כולל שבתות וחגים. דיזנגוף סנטר שער 3 (ליד המשביר) בימי שישי שער 5, 03-285822 – 294869

• נעמת – ייעוץ בבעיות אלימות במשפחה, בימים א'-ה' בשעות 16-9, טלפון – 03-231675, 03-235922.

• "אל-סם"- רח' פקיעין 7, ימים א'- ה'. 20.00-16.00. טל. 5463587, 5462076, 02-663828, 02-663902.

• סיוע לקורבנות אונס: ת"א (24 שעות) 03-234819. י-ם 02-245554. חיפה 04-382611.

• קו פתוח לקשיש – 02-690685.

• הועד למלחמה באיידס. מידע וסיוע לחולים 03-625629. ת.ד. 13158 י-ם.

חולון/בת-ים: • גני בת-ים, הנביאים 3, 5515671. בתג: • מור, חביבה רייך 20, 583360.

ר"ג/בני-ברק: • יהלום, קריניצי 63, 721968. בתג: • רמת יצחק, שד' ירושלים 96, 777506.

כפר-סבא/רעננה: • קופ"ח שרעלי, א. יפה, רעננה. בתג: • גלעד, ויצמן 34, כפר-סבא.

נתניה: • הנשיא, שד' ויצמן 36, 23639. בתג: • קריניאל, מרכז מסחרי ק. נורדאו, 51774.

טירת: • קופ"ח הכללית, רח' חיים עוזר, 905271. בתג: • קופ"ח הכללית, רח' חיים עוזר, 905271.

רמלה/לוד: • קופ"ח כללית, צה"ל 27, לוד.

רחובות: • הנשיא, הנשיא הראשון 134. בתג: סגל, הרצל 134, 451228. עפו: • קופ"ח מקצועית, רח' דוד נוי, 911811.

תורנות בתי מרקחת

ירושלים: • מרפאת רוממה, המ"ג 28, 523191. בתג: אל חייאת, בית חנינה מול נוה יעקב, 859386.

ת"א: • שחר (ברנדיס), פינקס 27, 441449 • דיזנגוף, דיזנגוף 132, 223390. בתג: • בריאות, המלך ג'ורג' 28, 283731. • ארלוזורוב, ארלוזורוב 76, 230746.

חיפה והקריות: • הדמן, סמטת מוריעין, קרית מוצקין, 715136 • נורדוי, נורדוי 13 חיפה, 664039. בתג: • קרית אליעזר, כבר מאירהוף 6, 511707 • הדמן, סמטת מוריעין, ק. מוצקין, 715136.

מטוסים

• מועדי המראה ונחיתה תקליט 03-381111

• מוריעין נמל תעופה ב.ג. 9712484.

רכבות

• מירושלים לבני-ברק ולחיפה 16.00.

• לירושלים מבני-ברק 8.18.

• *לחיפה* 6.00, 7.00, *8.00**, 9.00, *10.30**, 12.00, *13.00**, 14.00, *15.00**, 16.00, 17.00, 18.30, 20.00.

• *לנהריה* 6.00, 8.00, 12.00, 14.00, 16.00.

מחיפה בת-גלים

• *לתל-אביב* 6.00, 6.30, *7.30**, 8.30, 10.00, 11.30, *12.30**, 13.30, 14.30, 16.30, 17.30, *18.30**, 19.30.

• *לירושלים* 7.00 (היציאה מחיפה מרכז כ-10 דקות קודם).

• *לנהריה* 7.30, 9.03, 13.16, 15.11, 17.11.

מנהריה • *לחיפה ולתל-אביב* 6.30, 9.00, 10.40, 14.35, 16.35, 18.33.

*) רכבת ישירה

קריאות חירום

הישוב	מ.ד.א (מספר חירום 101 פרט למקומות המסומנים בכוכב)	מכבי-אש (מספר חירום 102)	משטרה (מספר חירום 100)
אופקים	057-923033	057-923922	057-923444
אור-יהודה	• 03-344442	03-781133	03-344888
אילת	059-72333	059-70102	059-72444
אשדוד	• 055-51332	055-23333	055-42444
אשקלון	051-23333	051-22222	051-49411
באר-שבע	057-74767	057-79691	057-37444
בית-שאן	06-587223	06-588222	06-587444
בית-שמש	02-911288	02-911288	02-911444
בני-ברק	• 03-781111	03-781133	03-703588
בת-ים	• 03-5511111	03-802222	03-5514444
גבעתיים	• 03-781111	03-313333	03-324143
דימונה	057-59333	057-52222	057-59444
הרצליה	052-541333	052-551222	052-555555
זכרון-יעקב	06-322333	06-399035	06-390444
חדרה	06-322333	06-322222	06-331444
חולון	• 03-803133	03-802222	03-843116
חיפה	04-512233	04-643222	04-664444
חצור הגלילית	06-936333	06-937222	06-937744
טבריה	06-790111	06-796222	06-792444
יבנה	08-451333	08-461222	08-439180
יפו	03-5460111	03-546222-3	03-838181
יקנעם	• 04-931401	04-994533	04-893044
ירוחם	057-80133	057-52222	057-80144
ירושלים	02-523133	02-661111	02-244444
כפר-סבא	052-33222	052-33223	052-459444
כרמיאל	04-988555	04-912222	04-985444
לוד	08-221022	08-229222	08-222222
מגדל-העמק	06-540062	06-540022	06-540444
מעלות	04-979333	04-979637	04-979444
מצפה-רמון	• 057-88333	057-88569	057-88444
נהריה	04-923333	04-922222	04-920344
נצרת (עלית)	06-573333	06-558222	06-571444
נתיבות	057-941033	057-943333	057-941144
נתניה	053-23333	053-22222	053-21444
עכו	04-912333	04-912222	04-919811
עפולה	06-593334	06-592222	06-594444
ערד	057-957222	057-950222	057-957044
פתח-תקוה	03-9231111	03-9222222	03-9374444
צפת	06-930333	06-930222	06-972444
קרית-אונו	• 03-344442	03-781133	03-344393
קרית-גת	051-881334	051-881222	051-881144
קרית-טבעון	• 04-931401	04-643222	04-931444
קרית-ביאליק	• 04-721817	04-643222	04-740244
קרית-מלאכי	055-82333	055-81222	055-81666
קרית-שמונה	06-944334	06-940138	06-943444
ראשון-לציון	03-942333	03-942222	03-995555
ראש-פינה	069-36333	069-37222	06-937744
רחובות	08-451333	08-461222	08-487444
רמת-גן	03-781111	03-742222	03-7544444
רמת-השרון	• 052-541333	052-551222	03-496444
רעננה	052-33222	052-551222	052-461666
שדרות	051-897074	051-897777	051-897044
תל-אביב, תחנת השכונות, עבר הירקון	03-5460111	03-546222-3	03-628444, 03-394444, 03-814504

הלוח הנפוץ ביותר

למפעל תעשייתי עתיר ידע במרכז הארץ דרושים/ות

★ משרה מס' 509:

טכנאי/ת והנדסאי/ת קרור חימום

אופי התפקיד: – טיפול ותחזוקת מערכת קרור, חמום וניקוי אויר משוכללות בעלות פיקוד אלקטרוני.

דרישות התפקיד: – השכלה פורמלית בתחום קרור וחימום (מיזוג אויר). – ניסיון מוכח של 3 שנים ויותר במערכות מיזוג אויר מרכזיות ומערכות קרור וחמום שונות.

★ משרה מס' 510:

טכנאי/ת הנדסאי/ת חשמל

אופי התפקיד: – תחזוקת מתקני חשמל מתקדמים.

דרישות התפקיד: – טכנאי/ת או הנדסאי/ת מוסמך/ת. – ניסיון של שנתיים ויותר בעבודות התקנה, תחזוקת מתקנים חשמליים, לוחות פיקוד ושנאי מתח גבוה.

מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בכתב ולפרט קורות חיים, השכלה, ניסיון, ומספר תעודת זהות אל ת.ד. 9304 יד אליהו.

(נא לציין על המעטפה את מספר המשרה המבוקשת)

מועמדים מתאימים ייענו

סודיות מובטחת

SAVIN סוין

סוין אלקטרוניקה בע"מ

לחברתנו המייצרת מערכות אל פסק ומערכות הספק אלקטרוניות דרושים:

א. הנדסאי/טכנאי אלקטרוניקה לשירות מערכות הספק.
נדרש נסיון של מספר שנים בעבודה מעשית.

ב. מחווטות למכשירים אלקטרוניים
(אפשרי גם משרה חלקית).

ג. מרכיבים ועובדי ייצור.

ד. פקידת מחסן אלקטרוניקה.

למשרות ב', ג' ו-ד' יועדפו בעלי נסיון. עובדים ללא נסיון יוכשרו במפעל

תנאי עבודה טובים • 5 ימי עבודה בשבוע

לפנות לטל. 03-703888 בשעות העבודה

pilat פילת

למפעל באילת

דרוש/ה

מנהל/ת מחלקת אחזקה

לניהול, פיקוח ומעקב על כל פעולות האחזקה במפעל החברה באילת.

כישורים נדרשים: מהנדס חשמל. נסיון של שלוש שנים לפחות באחזקת מתקנים תעשייתיים, או מתקני כח ושאיבה: עדיפות תינתן לבעל נסיון בתחום מתח גבוה.

כושר ניהולי

רשיון נהיגה

המועמד יידרש להשתקע באילת והחברה תעמיד לרשותו דירה ורכב בתנאים הנהוגים בחברה.

נא להתקשר לטוני טלפון 03-334191, 03-336312

סודיות תשמר בקפידה

הלוח הכללי

מכוניות

אשדוד

באר-שבע והדרום

אילת

וילות ובתים

נתניה

דירות

חברת אזורים מציעה בשכונת אזורים בנתניה דירות 3, 3½ חדרים לזכאי משרד-השכון, לזוגות צעירים ומכירה חופשית. לפרטים: 03-745964 בימים א'-ה' 10.00– 13.00, 15.00– 17.00 ויום ו' 10.00– 13.00 (12700)

VISA

דרוש חשמלאי אחזקה בעל ידע במיזוג אויר

דרישות התפקיד:

★ בעל רשיון חשמלאי מוסמך

★ נסיון בתחזוקת מבנים

★ ידע בשרברבות ואינסטלציה

המעוניינים יפנו בכתב בצרוף תולדות חיים אל: חב' כ.א.ל ת.ד. 25102 ת"א 61250 מח' כ"א

- סודיות מובטחת -

VISA ויזה יותר טוב מכסף.

לפרסום שבתאל

למשרה מלאה

גרפיקאי/ת ביצוע מעולה טית

לפנות לעמליה 03-721504

בטחון אזרחי CITIZENS SECURITY SERVICES

דרושים **בחורים/בחורות**

לתפקיד בטחוני מעניין בנמל התעופה בן-גוריון

• בוגרי שרות צבאי, • מצב בריאות תקין, • דוברי אנגלית ברמה טובה. (הראיון יערך באנגלית), • 12 שנות לימוד.

לתקופה ההתחיבות, חובת מגורים באזור המרכז.

העבודה מוצעת למשרה מלאה או חלקית, במשמרות מגוונות לתקופה של חצי שנה לפחות (אפשרי גם לסטודנטים ומתאים גם למשתחררים תוך חודש משרות סדיר או קבע).

ועדות הגלה בימים: ב' 1.6 ו/ה' 4.6 בין השעות 07.00–09.00 בנתב"ג לפנות למודיעין שב טרמינל. (לא להצטייד כח. זהות ס. מזלן אים ו-2 תמונות).

תנאים טובים למתאימים
כולל אפשרות לעבודה בחו"ל

★ אבטחה ★ שמירה ★ שרותים מיוחדים

סניף נתב"ג — 03-9721286

הלוח הגדול ביותר

דירות

דירות למכירה 4 חדרים ואחר

דירות בשכירות

הצעות עבודה

מכוניות

חיפה

שונות

הלוואות לשכירים עד 2.000 דולר ת"א 03-622042, 03-623278, חיפה 03-623279, 04-535795 (12619)

הלוואות וביטוחים בתנאים נוחים לעובדי מדינה והוראה בלבד 15.00- 03-297631, 18.00 (7941)

חקלאות

טלוויזיות

פוליש וניקיון

אסטרולוגיה

מחשבים

ציפוי אמבטיות

בתי אבות

קרוואנים ונגררים

שדוכים

בן זוג

הכרויות

בית-כנסת

סירות

סירות מיני-טאל +מפרש במצב טוב בהזדמנות (8556) 052-554976

מזגני אוויר

אליהו לבל

מכונות גלידה

ריפוי והרזיה

הלוח הנפוץ ביותר

ביקוש רכב

חליפי רכב משומשים

מציעים למכירה

פיאט סופר מירפיורי 1981 במצב מצויין מחירון+ תוספות בבית: 052-554976 במשרד: 03-297840, (8579) 03-282257-8

פיזו

רנו

רוצים לקנות

רהיטים

מקררים

וידאו טייפ

חיות בית

כלי נגינה

הלוואות

הלוואה מיידית וזולה לחברי ההסתדרות ולאנשי בטחון וחינוך 052-543202, 03-456565, 03-346069 (14384)

אליהו לבל

אופנועים וקטנועים

"בית דינמית" צ'לנוב 37 ת"א 03-383151, 372890 ופתוח גם במוצ"ש

הלוח הכללי

מחירון מכוניות חדשות, יוני 1987

(כולל מע"מ והפקדה)

מאת אפרים מוהר, שמאי ומעריך נזקים, מומחה לירידת ערך המכונית לאחר תאונה • המחירים נקובים בשקלים חדשים

דגם	מחיר
אודי	
קופה GT 1800 אוט' 3ד'	69,628
80 1600 4ד'	42,619
80 E 1600 4ד'	45,724
80 E S 1800 4ד'	64,629
80 IX 1800 5 הלוכ' 4ד'	73,280
100 1800 4ד'	69,068
100 CD 2200 אוט' 4ד'	127,440
אוונט CD 1800 אוט' 5ד'	99,902
אוטוביאנקי	
Y10 Fire –	20,855
Y10 טורבו	29,361
אוסטין (המחירים כוללים רשיון)	
מטרו 1300 5ד'	20,345
מונטגו 1300 5 הילי'	26,086
מונטגו 1600 5 הילי'	30,821
מונטגו סטיישן 1600	33,190
אופל	
אסקונה S 1300 L	36,308
אסקונה S 1300 L אוט'	39,894
אסקונה 1600	36,414
אסקונה 1600 אוט'	40,005
אסקונה 1600 5ד'	39,602
אסקונה L 1600 אוט'	41,560
אסקונה GLS 1600 אוט'	48,675
קדט N 1300 4ד'	33,685
קדט GLS 1300 S אוט' 5ד'	46,440
קדט LS 1600	35,880
קדט 1600 אוט'	38,946
קדט 1600 סטיישן	36,564
קורסה N 1200 4ד'	27,453
קורסה GT 1300 S 3ד'	33,373
אלפא רומיאו	
אלפא 33 1300	30,450
אלפא 33 1500	32,352
אלפא 33 1700	44,183
אלפא ספרינט 1500	34,807
אלפא 75 1600	42,154
ספיידר 1600	54,278
אלפא 75 1800	63,372
אלפא 75 2000	71,528
אלפא 90 2000	81,624
ב.מ.וו.	
316 1600 4ד'	44,090
316 אוט' 2ד'	58,594
316 אוט' 4ד'	60,663
318 i 2ד'	58,372
318 i אוט' 2ד'	64,151
518 i	61,551
518 i אוט'	67,171
520 i	90,687
520 i אוט'	97,520
320 i 4ד'	84,248
325 i אוט' 2ד'	110,254
325 i אוט' 4ד'	112,312
528 i אוט'	137,132
730 i אוט'	181,784
735 i אוט'	220,935
דייהטסו	
סופר קורה 846 5ד'	19,514
שרייד CS 993 5 הילי'	25,211
שרייד CS 993 5 אוט'	26,198
שרייד טורבו 993 5 הילי'	30,120
שרמנט LC 1300 5 הילי'	30,530
שרמנט LC 1300 אוט'	31,392
שרמנט LC 1600 אוט'	34,122
וולבו	
244 GL 1986 אוט'	89,076
245 GL 1986 אוט'	97,635
244 GLE 1986 אוט' + מזגן	101,916
744 GL 1986 אוט' + מזגן	100,984
745 GL 1986 סטיישן אוט' + מזגן + חלונות חשמל	113,594
744 GLE 2316 + מזגן מטלי	121,750
760 GLE 2849 אוט' + מזגן מטלי	159,994
344 GL 1397	36,255
345 GL 1397 סטיישן	35,852
345 GL 1397 סטיישן אוט'	37,167
לנציה	
דלתה 1300 5 הילי'	30,591
פריזמה 1500 5 הילי'	33,194
פריזמה 1500 אוט'	36,895
פריזמה 1600	36,158
תמה 2000	81,886
תמה 2600	116,692
סוברו	
ג'סטי 1000 5 ד'	21,297
1300 DL	28,385
1300 DL אוט'	30,698
1600 DL	30,648
1600 DL אוט'	33,032
קסטום 1600	31,724
1800 DL	43,522
טורבו ספורט 1800	58,652
סוזוקי	
אלטו אוט' 4ד'	21,711
סוויפט 5ד'	23,275
סוויפט אוטומט 5ד'	25,458
סוויפט 1300 5ד'	25,970
ג'ים ברזנט 1300	30,440
ג'ים מרכב סגור 1300	31,296
ג'ים ארוך 1300	32,297
סיאט (המחירים כוללים אביזרים)	
מרבלה GL	18,041
מרבלה GLX	19,832
איביזה GL 1200	23,544
איביזה GL 1500	24,560
איביזה GL 1200 5ד'	24,931
איביזה GL 1500 5ד'	25,947
מלגה GL 1200	26,093
מלגה GL 1500	26,871
סיטרואן	
ויזה 1124	
1580 RS BX	25,558
2500 GTI CX אוט' + הגה כח, חלונות חשמל	32,167
	116,208
מרצדס	
190	100,635
190 E	110,142
200	102,369
פולקסווגן	
פולו 1300 3ד'	28,815
גולף CL 1300 5ד'	38,171
גולף CL 1600 5ד'	41,220
גולף GL 1600 אוט' 5 ד'	44,292
ג'טה CL 1300 4ד'	38,632
ג'טה CL 1600	40,844
ג'טה GL 1600 אוט'	44,771
פאסאט CL 1300 5ד'	40,516
פאסאט CL 1600 אוט' 5ד'	44,211
פז'ו	
205 XE 1124	24,117
205 GTI 1580 5 הילי'	38,895
205 1580 אוט' 5 הילי'	38,445
305 GL 1290	31,186
305 1580 אוט' הגה כח	41,455
309 1118 5ד'	27,798
505 GL 1796 אוט'	56,784
פורד (המחירים כוללים אביזרים)	
פיאסטה C 1100	25,510
פיאסטה CL 1100 5 הילי'	27,016
אסקורט CL 1300	34,720
אסקורט CL 1400 5 הילי'	37,924
אסקורט CL 1600 5 הילי'	39,083
אסקורט CL 1600 אוט'	42,945
אוריון CL 1600 5 הילי'	37,776
אוריון CL 1600 אוט'	41,657
סיירה L 1300	31,899
סיירה L 1600 5ד'	34,358
פיאט	
ריטמו CC 1116 5ד'	26,407
פנדה CL	20,523
אונו SL 70 1300 5ד'	26,833
אונו 45 1000 5ד'	23,485
אונו טורבו 1300 3ד'	38,728
ריגאטה C 70 1300 5ד'	30,160
ריגאטה C 85 1600	30,105
ריגאטה S 85 1500 אוט' 4ד'	35,710
ריגאטה S 100 1600 אוט'	35,893
רנו	
5 1250 3ד'	24,900
5 1397 אוט'	31,859
5 1397 טורבו	39,084
9 1397 אוט'	33,942
9 סמרינגר 1397	28,146
9 סמרינגר 1237	26,165
11 סמרינגר 1397	29,858
11 סמרינגר 1237 5ד'	28,298

• יש לצפות כ-2½ אחוז מחיר המכוניות בתוצאה משינוי סכום ההפקדה מה-1 באפריל.
• המחירים לא כוללים אביזרים ורישוי.
• יתכנו הבדלים קטנים במחיר הנובעים משינוי סכום ההפקדה.
• המחירון כולל את מרבית הדגמים הנמכרים בארץ.

סופרגז

חברה ישראלית להפצת גז בע"מ
למשרד הראשי בהרצליה לאגף הרכש
דרושה
מזכירה
הדרישות:
- השכלה תיכונית (רצוי על־תיכונית).
- שפת אם אנגלית.
- שליטה מלאה בעברית.
- שפות נוספות - יתרון.
- הדפסה במעבד תמלילים וטלקס.
- הכרת תהליכי יבוא.

נא לפנות טלפונית למר וורשל 052־99895

סופר סופרגז

לביב עבודות עפר ואבן (1982) בע"מ
א.ת. עמק חפר/ד.נ חפר
* דרושים *
* **מכונאי צ.מ.ה דיזל ובנין**
* **מפעילי "גונסון" דחפור ומפלסת**
* **מנהל עבודה**

שכר הולם למתאימים
טלפון 06־335630

דרושים/ות
עובדי מחסן
לחברה להפצת ספרים
למשרה מלאה.
ידיעת עברית ואנגלית הכרחית
לפנות לסטימצקי הרכבת 22
תל־אביב, בית־הדר למחלקת כ"א

מועצה אזורית - מרום הגליל
מבקשת מועמדים מתאימים לעבודה
בבית הספר המקיף הדתי
במרכז אזורי מרום הגליל

1. **מנהל בית ספר** עם נסיון בניהול בי"ס תיכון וכשורים נדרשים ומוכרים. תנתן עזרה בדיור והתחבורה למועמד המתאים.
2. **מורים/ות (מדריכים)** במקצועות:

המחשבים	חשמל
מדעי החיים וחקלאות	אנגלית
מכונאות רכב	עברית וספרות
ניהול חשבונות	מתמטיקה
מזכירות ומינהל	תנ"ך
הביתנות	תורה שבעל־פה
	של"ח

מועמדים מתאימים בעלי הכשרה מתאימה להוראה והדרכה בבי"ס על יסודי יפנו בכתב יד בצירוף תעודות על הכשרתם אל מזכירות מועצה אזורית - מרום הגליל.

המשרד לקליטת העליה
מינהל הסטודנטים והתלמידים
דרושים רכזים ומדריכים חברתיים
באוניברסיטת גבעת רם, ובאוניברסיטת בר־אילן.
דרישות התפקיד:
שרות צבאי
נסיון קודם בעבודת הדרכה.
תלמיד מן המניין במוסד להשכלה גבוה מהשנה השניה ואילך.
ידיעת שפות
המעוניינים מתבקשים להגיש מועמדות בטופס מתאים שימסר במקומות האים:
* ירושלים - מיוהל הסטודנטים והתלמידים רח' הלל 15 ירושלים או בניין גולשמיט הר הצופים חדר מס' 508.
* תל־אביב - מיוהל הסטודנטים רח' אסתר המלכה 6 תל־אביב או במעונות הסטודנטים בניין משרד עוזר דיקן לעניני סטודנטים עולים אונ' תל־אביב.
התפקיד כרוך בשעות עבודה לא מקובלות.
דרגת המשרה - רכזי תרבות וקליטה במשרה מלאה.
מדריכים חברתיים בחצי משרה.
את הבקשות יש להגיש עד לתאריך 15.6.87

לצה"ל דרושים:

קצין במילואים
עבודה דינמית, עצמאית, לא שגרתית

אם אתה מחפש

תפקיד הכולל מגע עם אנשים ושטח, אפשרות להתפתח ולהתקדם

צה"ל מציע לך

נתונים דרושים:
- גיל - 23־32
- השכלה תיכונית
- פרופיל 64 ומעלה
- ידיעת השפות ערבית או אנגלית - יתרון

פנה אלינו לת.ד. 37342 ת"א
מיקוד: 61373
בצרוף קורות חיים ופרטים אישיים (כתובת, טלפון)
מועמדים שימצאו מתאימים יוכשרו לתפקיד
סודיות מובטחת

קצינים במיל' בדרגות סגן־סרן לשירות קבע בתפקידים בתחום החינוך: -

1) **קצינים** בעלי נסיון בתחום החינוך המשלים והכשרה אקדמאית בתחום מדעי החברה או הרוח.

2) **קצינים** בעלי רקע פיקודי.

המעוניינים יפנו בכתב יד לד.צ. 01188 בצרוף תולדות חיים ופרטים אישיים (מ.א., כתובת, טלפון).

רשות שדות התעופה בישראל
גמל התעופה בן־גוריון
דרוש
מתכנת ומנתח מערכות

הכישורים הנדרשים:
* 12 שנות לימוד לפחות;
* בוגר קורס תכנות במוסד מוכר;
* נסיון של 3 שנים לפחות במחשב S/38;
* בוגר קורס ניתוח מערכות - יתרון;
* ידע ונסיון קודם במערכות הנהח"ש - יתרון.

מועמדים העונים לדרישות, יפנו בכתב לרשות שדות התעופה, גמל התעופה בן־גוריון, ת.ד. 7, אגף כח אדם, מחלקת עובדים עבור מתכנת.
יש לפרט קורות חיים בכתב יד ותעודות המעידות על השכלה ונסיון קודם.
פרטים נוספים בטלפון 03־9712170

לחברת אוטובוסים בתל־אביב
דרוש
מנהל
כישורים הדרושים:
בעל רקע טכני לרכב דיזל ונסיון בניהול חברה. רצוי מגורים בתל־אביב ובעל רכב פרטי. בדבר פרטים נא לפנות טלפון
06־523355 06־590619 לזאב.

לחברה של הפצה והוצאה לאור של ספרים
דרוש
איש מכירות (סוכן)
רצוי ניסיון קודם ובעל רכב. לפנות בכתב לת.ד. 628 תל־אביב ולציין ניסיון שקודם והמלצות.

נציבות שירות המדינה
נציבות שירות המדינה
מודיעה כי
למשרד הבריאות
דרושים אחיות מוסמכות, אחיות מעשיות ועובדי טיפול גריאטרי
לעבודה במרכז גריאטרי תלפיות
בדבר פרטים יש לפנות במקום:
מרכז גריאטרי תלפיות דרך חברון 107 ירושלים
טלפון: 02־712545 02־713238

למוצר תיירותי חדשני ומלהיב
דרוש
סוכן/ת דיוני/ת
בעל/ת ידע באנגלית, רכב, וקשרים עם חברות ועם לקוחות בחו"ל. עמלה גבוהה.
08־471217

גפים בע"מ תל־השומר 52621
דרושים
טכנאים, מסגרים פיזיותרפיסטים
בוגרי בית ספר מקצועי ללימוד בניית פרוטזות ומכשירים אורטופדיים.
לפנות בכתב לכתובת הנ"ל ולציין קורות חיים.

חוק הזדמנות שווה בתעסוקה, תשמ"א 1981
לפי חוק זה אסור לסרב לקבל אדם לעבודה מחמת מינו או מחמת היותו נשוי או הורה, אלא אם אופיו או מהותו של התפקיד מונעים קבלתו של בן אחד המינים לעבודה הנדונה. העבריינים צפויים לעונש על פי החוק.

עירית רמלה
בהתאם לסעיף 3 לתקנות העיריות (מכרזים לקבלת עובדים) תש"ם־1979 מכריזים בזה על משרה פנויה של
מנהל מחלקת מיסים וגביה
(משרה מלאה)
הכישורים הדרושים:
* בוגר אוניברסיטה בכלכלה או לימודים אקדמאיים בחשבונאות
* נסיון קודם בתחומי מיסים וגביה או כספים
תנאים:
הדרוג בהתאם לכישורי המועמד ומסלול הקידום למנהלי מחלקות
רק מועמדים העונים לדרישות המשרה יוכלו להגיש מועמדותם
הצעות בצרוף תולדות חיים, תעודות והמלצות יש להגיש למנהל מח' המנגנון בעירית רמלה עד ה־15.6.87
י. רבי
ראש העיריה

תושבת הצפון וירושלים!
את נאה!
את מוכשרת במכירות!
הגיע הזמן שגם את תעשי הרבה כסף!
3600.- ש"ח ברוטו לפחות
בדבר פרטים להתקשר לטלפונים
03-661303, 643898, 654804

המועצה המקומית **אור־יהודה**
דרוש:
מנהל מחלקת תחזוקה
מכרז פנימי/חיצוני
תאור התפקיד:
ניהול מערכת התחזוקה העירונית הכוללת את התחומים הבאים:
* ביוב ומים
* חשמל
* צי הרכב
* כבישים ומדרכות
* בינון
הכישורים הדרושים:
נסיון בניהול מערכת תחזוקה בהיקף דומה.
יכולת הפעלת עובדים בתחומים הנדרשים.
כושר הבעה בכתב ובע"פ.
הצעות יש להגיש בכתב יד בצירוף המלצות ונסיון קודם לפחות כ"א במועצה המקומית אור־יהודה ת.ד. 30 אור־יהודה מועד אחרון להגשת מועמדות 15.6.87
יצחק בוכובזה עו"ד
ראש המועצה

לחברה לציוד תקשורת
סוכני מכירות
בעלי נסיון + רשיון נהיגה
ת.ד. 33545 ת"א

המשרד לקליטת העליה
מינהל הסטודנטים והתלמידים
דרושים רכזי תרבות וקליטה ומדריכים חברתיים
במעונות לסטודנטים עולים בחיפה ובבאר־שבע.
דרישות התפקיד:
א. שירות צבאי.
ב. נסיון קודם בעבודה ובהדרכה.
ג. תלמיד מן המניין במוסד להשכלה גבוה מהשנה השניה ואילך.
ד. מגורים במעונות.
ה. ידיעת שפות.
המעוניינים מתבקשים להגיש מועמדות בטופס מתאים שימסר במקומות הבאים:
* חיפה: מינהל הסטודנטים והתלמידים בנין צים פלים 7 חיפה.
* באר־שבע: מינהל הסטודנטים והתלמידים בנין חוגג שד' הנשיאים באר־שבע.
התפקיד כרוך בשעות עבודה לא מקובלות.
דרגת המשרה: רכזי תרבות משרה מלאה.
מדריך חברתי בחצי משרה.
את הבקשות יש להגיש עד לתאריך 15.6.87

למוסד רפואי באזור ת"א
דרוש
חשמלאי מוסמך
עדיפות לחשמלאי ראשי עם נסיון של 3 שנים לפחות, עדיפות לבעל נסיון באחזקת מתקני מזוג־אויר.
לפנות בצרוף קורות חיים ל"אלער" אלקרשי 3 ת"א 64073 "עבור חשמלאי".

לקיבוץ חפציבה דרושה
גננת
ניסיון עבודה קודם בקיבוץ, 7:00–11:30
מ־17:00 06־634376 06־634129 –
לבת־שבע

דרושים
1) **טכנאי אלקטרוניקה** + ניסיון בבדיקת רכיבים אלקטרוניים + ניסיון בבדיקת קיול ציוד בקרה.
2) **בוגרי בי"ס טכני** בלתי מקצועיים/ות לעבודות מעניינות.
3) **מסגרים, רתכים** עם ניסיון.
4) **מזכירה אנגלית עברית** + הדפסות לעבודה מעניינת.
5) **כרסם, חרט, מבלטן** עם ניסיון לעבודה קבועה.
7) **מהנדסת כימאית** עם ידע בהפרדת צבעים.
8) **טכנאי מכונות טכסטיל** ידע במכונות עגולות
לפנות 053־23773 053־347377

גדות, תעשיות פטרוכימיה בע"מ
למשרדנו בתל־אביב
דרושה
מזכירת הנהלה ראשית
הכישורים הדרושים:
* ידע בניהול משרד ממוחשב
* כושר ניהול צוות עובדים
* שליטה מלאה בעברית ואנגלית, דיבור והדפסה.
תנאים טובים למועמדת המתאימה
נא לפנות בכתב יד בצרוף קורות חיים למנהל כח אדם, ת.ד. 1780 מפרץ־חיפה.

דרושים:
נציגים
ללקוחותינו בירושלים ובחיפה
בשעות הערב
רכב חובה
טלפון 03־262923
(רצוי תושבי המקום)

דרושה
מרכזנית
מנוסה ואדיבה.
ל־5 ימים בשבוע,
בין השעות: 13:00–19:00
ופעם בשבועיים תורנות
בין השעות: 08:00–13:00
בוגרת 12 שנות לימוד - הכרחי,
רצוי ידע באנגלית,
עבודה מיידית.
שכר גבוה למתאימה.
נא לפנות לת.ד. 4890 ת"א, 61048.

לודזיה רוטקס
דרושים/ות:
1. **גזרן** - למוצרי טריקו
2. **תזמנית** - לעבודה מגוונת
3. **מסיק דוודים** - בעל הסמכה
4. **מסגר/מכונאי אחזקה** בוגר בי"ס מקצועי
לפנות במפעל איזור התעשיה חולון, רח' המנור 2, 03־807111
בוא תרגיש לודזיה

למשרד עורכי־דין בת"א דרוש
עורך־דין
בעל ידע בתחום האזרחי ומיסים
לפנות בכתב־יד בצירוף קורות חיים ת.ד. 37187 תל־אביב 61369

דרושה
פקידה
להנהלת חשבונות
למשרה מלאה וזמנית
(עם אפשרות לקביעות)
מקום העבודה בתל־אביב
כישורים: סוג מקצועי 2 או 3; נסיון בעבודה בהנה"ש; נסיון בעבודה משרדית; ידע בניסוח מכתבים
לפנות טלפונית 212240 או 212433 לקביעת ראיון

לחברה גדולה באיזור תל־אביב
דרושה
מזכירה למנהל אגף
- ידיעת שפות עברית אנגלית על בורין.
- הדפסה בשתי השפות
- כושר אירגון
- הפעלת טלקס
לפנות לגילי 03־235404

לחברת לעבודות עפר וכבישים
דרושים
1. מנהל עבודה מעולה
2. מפעיל מעולה ל־950
08־459944

קיבוץ מתפש
גננת
למעורב עדיפות לבוגרות סמינרי הקיבוצים, רצוי ניסיון קיבוצי
ביום 06־374335
בערב 06־374420

לחברת יבוא גדולה בת"א
דרוש/ה
פקיד/ה
למחלקת עמילות מכס
נסיון קודם לא הכרחי
בעל/ת תעודת בגרות מלאה
רצוי רשיון נהיגה
למשרד מלאה.
לפרטים נא לפנות טל. 03־255569

דרוש
מחסנאי
(שנתיים נסיון)
נסיון ברכיבי אלקטרוניקה
5 ימי עבודה במפעל באיזור חולון
03־801988, 03־808477

למשרד עורכי דין
דרושה
מזכירה/ כתבנית מעולה
מ־8.30 עד 13.30
לפנות בטלפון:
03־297128

למשביר לצרכן
דרוש
עובד מחסן
בעל רשיון נהיגה
נא לפנות לאגף כח־אדם
דרך שלמה 58 ת"א

לסוכנות ביטוח גדולה
דרושים/ות
1. **מקבל/ת עסקים** יועדף ידע וניסיון בהפעלת מחשב.
2. **פקיד/ת תביעות** ניסיון קודם של שנה לפחות.
3. **קלדנית** יועדף ניסיון בביטוח.
נא לפנות לטל. 03־624095, 03־614401 בשעות העבודה

לחברת מקלול מערכות לומדה דרושים:
★ **אנשי מכירות** עם נסיון ורכב, רקע במחשבים - יתרון
★ **מזכירה** עם ידע בהנה"ש לניהול משרד
03־7516843 - 7516886

2000 ש"ח לנשים
מעל גיל 25
עדיפות לפקידות בנק
לכל חלקי הארץ.
052־541946

חוק הזדמנות שווה בתעסוקה, תשמ"א 1981
לפי חוק זה אסור לסרב לקבל אדם לעבודה מחמת מינו או מחמת היותו נשוי או הורה, אלא אם אופיו או מהותו של התפקיד מונעים קבלתו של בן אחד המינים לעבודה הנדונה. העבריינים צפויים לעונש על פי החוק.

לעירית טבריה
דרוש/ה
מנהל/ת מחלקת הגביה
הכישורים הדרושים:
א. השכלה אקדמאית בכלכלה או חשבונאות
ב. ניסיון בניהול צוות
ג. נסיון בניהול מערכת כספית
ד. כושר בניהול מו"מ עם מוסדות ציבוריים וגורמים פרטיים
דירוג: דירוג מנהלי מחלקות ועיריה
פרטים והבקשות ניתן לקבל במחלקת המנגנון בעיריה טבריה טל' 06־791911

קופת חולים מאוחדת

לסניפנו בהרצליה
דרוש/ה
1. **רוקח/ת**
בעל/ת ניסיון למשרה מלאה
2. **טכנאי/ת רנטגן**
בעל/ת ניסיון
המעוניינים מתבקשים לפנות למנהל הסניף שד' יעקב 6 הרצליה, טלפון: 052־540146

*

לסניפנו בכפר סבא
דרושות
עובדות מעבדה רפואיות
אקדמאיות או מוסמכות
למשרה מלאה ושעות עבודה גמישות
המעוניינות מתבקשות לפנות למנהלת המעבדה רח' המאספים 20 כפר־סבא, טלפון: 052־450112

דרושה
מזכירת מחלקת מכירות
מרצת ומסודרת * לטיפול בלקוחות * וניהול משרד מכירות *
לפנות לת.ד. 61848 ת"א, עבור "מזכירה"

לחברת ביטוח בת"א דרושים
* **פקיד/ה למח' תביעות רכב־גוף**
רצוי כשנתיים נסיון
* **פקיד/ה לתיקיה**
ידע בהדפסה יתרון
* **פקיד/ה למח' חשבונות**
בעל/ת נסיון
מועמדים/ות בעלי 12 שנות לימוד יתקשרו 627333

- אינטרמוד -
לחברת שיווק מזון בר"ג
דרוש/ה
מנהל/ת־ חשבונות
עם נסיון של 3 שנים לפחות, בעבודה מעשית בהנה"ח ממוחשבת והקלדת החומר.
נא לפנות לטל':
03־611060 03־725114
או בכתב לת.ד. 1187 ת"א - עבור מנה"ח

למשרד אדריכלים ומהנדסים דרוש
אדריכל
בעל נסיון בתכנון וניהול צוות עובדים
03־792680 03־785260

בבאר־שבע
לעבודה זמנית ומעניינת דרוש
נהג ג'
נא לפנות לת.ד. 2541 חיפה.

לאגף ביטוח חיים של
חברת ביטוח גדולה
דרוש/ה
עובד/ת במחלקת שינויים
תיאור המשרה:
ביצוע שינויים, פדיונות, סילוקים, והלוואות.
דרישות המשרה:
נסיון מוכח של שנתיים לפחות בנושאים הנ"ל.
השכלה תיכונית לפחות.
משרה מלאה 5 ימי עבודה בשבוע
08.00 – 16.30
נא לפנות טלפונית
למר זאב ברלפלד
טל' 03־640838

U-MAN®

עבור אחת מלקוחותנו
חברה גדולה ותיקה ומבוססת
ליבוא ושיווק כלי רכב
דרוש
מנהל משק ותחזוקה
בעל ניסיון בתחום משק ותחזוקה לתפקיד אחראי מאד, עצמאי ורב עניין הכרוך בתפעול צוות עובדים, וקשר עם קבלני חוץ ספקים, נותני שירותים שונים, רשויות ועריכת הסכמים. יוזמה, יושר, ארגון וביצוע מעולים, יכולת לעבודה עצמאית והפעלת צוות עובדים הכרחיים.
מקום העבודה בגוש דן.
תנאים טובים ושכר חולם למתאים.
לפנות ליהודה 03־295694 משרה 880
סודיות תישמר בקפידה

"ת ל ת ן" - מוציאים לאור
רח' החשמונאים 90 ת"א
דרושים
* **מזכירה עצמאית**
- לניהול משרד
- כולל הדפסה בעברית אנגלית
* **גרפיקאית ביצועיסטית**
- לעבודות עימוד ובצוע מודעות פרסום.
- נסיון שנתיים לפחות בעבודות דומות.
טלפונים: 269517, 266555, 03־264728 לפנות לגלית
- סודיות מובטחת -

ל"ש.כ. מאגרי אנוש"
דרוש/ה
מקדם/ת מכירות
* בעל/ת כושר שיכנוע, נמרצ/ת
* התמצאות ונסיון מוכח בכח אדם
* בעל/ת רכב פרטי.
טלפון: 03־331118 לאפי

בר טל *דרושים*
תעשיות מחנה בע"מ
זיווד אלקטרוני • מבלטים
מבקר איכות מכני
נדרש נסיון במתכת ופח
בת־ים. אזור תעשיה. טל. 5515951

קינג בע"מ
ייצור מוצרי מתכת מדוייקים
באיזור התעשיה החדש בראשל"צ
דרושים
★ **מבקר טיב**
בוגר בי"ס מקצועי במגמת מתכת
★ **עוזר מחסנאי**
בעל רשיון נהיגה
- 5 ימי עבודה בשבוע.
- תנאים סוציאליים מלאים
- הכשרה מקצועית במקום
- ארוחות צהריים חמה
תושבי איזור חולון, בת־ים וראשל"צ יפנו טלפונית בימים א'־ה' בין השעות 8.00־15.00 לטל' 03־9612199

דרושה
אחות מוסמכת
בעלת ניסיון
למרפאה בקבוצת כינרת.
לפנות עד שעות צהריים 06־736709
בערב 06־736584

„השב"כ יתקן את עצמו"

עמוס קינן

הו ארצי, מולדתי

ב־4 ביוני, 1967, שכבתי על הר טרשים קרח, בין שדה נחמיה העברי והכפר נורדוס הערבי, וספגתי הפג־זה.

בצהרים הופיע מטוס קטן והטיל על נורדוס מה שהטיל. הכפר בער וההפגזה נפסקה.

ב־11 ביוני, 1967, שלחו אותנו לאבטח את הדחפורים שהרסו שלו־שה כפרים באיזור לטרון: עמואס, יא־לו, בית נובא.

לאחר מכן, נהרגה כיתה שלמה של ילדי בית־הספר על־שם ברנר מפתח־תקווה באסון רכבת, שהתרחש בגלל מזווה פסולה.

לאחר מכן, אחד שיורק על נחק־רים ודורך עליהם, התמנה למישרה ממשלתית חשובה. יש לו רכב צמוד, חשבון הוצאות, ואני מניח שלאחר ארוחה עיסקית הוא מדליק סיגר.

תנורת השווארמה מסביב ללוס אנג'לס הולכת ומתעבה. לפעמים, לאחר השווארמה, שרים: הו ארצי, מולדתי, הר טרשים קרח.

לאחר מכן, ששה פועלים שפוטרו מ„אתא" מתו מהתקפי לב.

כמה אבות שכולים התאבדו על קיברי בניהם שנפלו במלחמות ישר־אל.

נרכש במיליון דולר אוסף העתי־קות של משה דיין.

ב־5 ביוני קמו עלי לכלותני וע־מדתי על נפשי.

ב־12 ביוני 1967 נסעתי עם אש־תי לטייל באוטו אורחי קטן כחול בכפרים של הגדה. לא היה לנו נשק. גברים ונשים נופפו לנו לשלום והז־מינו אותנו לקפה על המרפסת. הם לא ידעו ואנחנו לא ידענו שהיום יז־מינו אותנו לבקבוק תבערה. הם חש־בו אולי ואנחנו חשבנו אולי שלאחר 19 שנים שנשרפו בתבערה, מאז 1948, מעכשיו נשתה קפה איש על מרפסת רעהו.

בבתי הקברות הצבאיים נח לנצח העתיד של העבר. בבית לוינשטיין כוהה אל השמש העבר של העתיד. מי שירצה פעם להפתיע אותנו שיש־כח מיום כיפור וישחפש לו יום אחר.

הארץ שקטה מזה ארבעים שנה.

בארץ השקטה מזה ארבעים שנה, המדינה ישנה מזה עשרים שנה.

המדינה לא צועקת בלילה מתוך שינה.

במקום לצעוק, היא ממנה ועדות חקירה וממשיכה לישון.

כדי לישון בשקט, היא העמידה מול הכותל מיזרקה שמשפריצה אש.

לצלילי מיזרקת האש החרישית, באים המוני־בית־ישראל לכותל ותוחבים בו פתקים של בקשה ובהם כתוב: אלוהים, לא ינום ולא יישן שו־מר ישראל, אל תישן ותן לישון.

אלוהים לא שומע, כי גם הוא ישן.

הפעם האחרונה שבה התעורר, היתה כ־5 ביוני 1967.

אולי בגלל מזווה פסולה או מש־הו. מאז הכל כשר והוא חוזר לישון.

הלילה, על הר־טרשים קרח, לא הצלחתי להירדם. חלמתי שאני שוכב על הר־טרשים קרח, וחולם שעכשיו ה־5 ביוני, 1967, וחולם על היום שבו אשב לבטח, תחת גפני ותחת תאנתי.

מהחלום הזה עוד לא התעוררתי, פשוט מפני שלא הצלחתי להירדם.

דוד שחם

כסף קטן

תזכורת אחרי עשרים שנה

ביום ה־5 ביוני כדאי לקרוא את דבריו של גורודיש, שאמר לדיין כמה ימים לפני מלחמת ששת הימים כי יספיקו לו שלושה ימים לנצח במלחמה. איך? שאל דיין. וגורודיש מספר: „אני מוציא את המפות, מראה לו. יש 500 ק"מ ממני לתעלה. אם אני צריך לנסוע 500 ק"מ, לשרוף את השרשרות, לשרוף את כל הדלק, לעייף את האנשים ולהילחם שם, יש לי סיכוי אחד לנצח. אבל כשהמצרים באים אלי, והם עשו את ה־500 ק"מ, אני דופק אותם".

חשיבה נכונה, גורודיש, חשיבה נכונה! אבל לאן הלך השכל של כל אלה (האם לא היית גם אתה ביניהם?) שאמרו כי הישיבה על התעלה, כש־500 הק"מ של המידבר מאחורינו, היא המביאה את הבטחון, ולא הישיבה במקום שישבנו כ־5 ביוני, כש־500 הק"מ של המדבר לפנינו!!

וזה המחדל האמיתי של מלחמת יום הכיפורים. לא שלא קידמנו את הכלים. שלא הבינונו מדוע ניצחנו במלחמת ששת הימים.

אחריות מיניסטריאלית

כשהתפרסם דו"ח ועדת אגרנט אחרי מלחמת יום הכיפורים, פגשתי במזנון הכנסת עתונאי אחד, הידוע בדרך־כלל כמי שכותב מה שאומרים לו ולא מה שהוא חושב.

שלא כמו בטור שלו, נפלטה מפיו הברקה לא רק חריפה, כי אם גם עצמאית (ואני מצטט מהזכרון): „אינני יודע מי עוד ישלם את מחיר הדו"ח. דבר אחד בטוח – אבן ישלם". ואכן, כשהקים רבין את ממשלתו אחרי התפטרותה של גולדה, היה אבן כמעט היחיד משריה שנותר בחוץ.

לפי כיוון הדברים עד עכשיו, נראה שהיחיד שבממשלה מבקשים להטיל עליו את האחריות המיניסטריאלית לפרשת פולארד הוא... אבא אבן.

אילו הייתי פרס

אילו הייתי שמעון פרס הייתי אומר, אחרי קבלת דו"ח ועדת אבן, משהו מעין זה: „מחמאותי לוועדה שעשתה עבודה מצויינת. אני גאה בדמוקרטיה הישראלית ומחזיק ברכה על כך, שלמרות שבוועדה היו חברים ממפלגות שונות, הם מצאו דרך להתאחד בלי חשבונות מפלגתיים. אשר למימצאים, אני מצטער על הפגמים שנתגלו בעבודת הממשלה ובימים הקרובים אעלה הצעות למניעת הישנותן של השגיאות שנעשו". את דברי הייתי מסיים, כמובן, בברכה אישית חמה ולבבית לאבא אבן.

כך לא הייתי עוזר להפיץ את הרושם שהדו"ח פוגע בי, בשמעון פרס, יותר מאשר בשמיר או בארנס, שהשכילו לשתוק. ולא הייתי מסייע לאולמרט ולבן־אלישר להטיל עלי אחריות שאינם מטילים על שרי הליכוד. וגם לא הייתי נראה כמי שאינו מוכן להאזין לבקורת.

אתנחתא קומית

החלק החסוי בדו"ח רוטנשטרייך–צור, שמחבריו אומרים עליו שאין בו שום סוד. והתביעה מחברי הממשלה שיאשרו את הדו"ח, על חלקו החסוי, מבלי לקרוא בו. וסליחה שהדבר מזכיר לי שוב את הבדיחה על הבחירות ברומניה, שבהן ביקש אחד המצביעים לראות איזה פתק נמצא במעטפה שהוא שם בתיבת הקלפי, ואמרו לו שהדבר אסור, כי הבחירות הן חשאיות.

צחוק־צחוק, אלה הם ימים שגם הבדיחות מתגלות בהם כמעשים שהיו.

העור הפרטי

בשבוע שעבר הקשיתי על המהפך שחל בגישת הממשלה לעניין השב"כ. לפני שנה דרשה הממשלה (בעצם, הרוב שהתגבש סביב שרי הליכוד) למנוע הקמת ועדת חקירה משפטית ועמדה על חקירת־משטרה. הפעם היא מתנגדת לחקירת משטרה ועומדת על הקמת ועדת־חקירה.

צילצל אלי איש חכם אחד, הרוצה בעילום־שמו, ואמר: העניין מובן. לפני שנה עמדה על הפרק שאלת מעורבותו של הדרג המדיני (כגון אחריותו של שמיר למתן ההוראה לרצוח את חשבויים) השנה עומדת רק שאלת אחריותו של הדרג המבצע.

ככה זה, כשהעניין נוגע או לא נוגע לעור הפרטי.

זיוה יריב

המלחמה שלא היתה

עכשיו, במלאת חמש שנים למלח־מת לבנון, מבצבצת אט אט האמת.

יותר ויותר מתברר שכל תומכי המלחמה בלבנון בעצם התנגדו לה נמרצות, והחליטו על יציאה למלח־מה בניגוד גמור לרצונם ומצפונם.

ואם בשנה הראשונה אחרי המלח־מה עוד האמנו שהיה קונצנזוס ממ־שלתי בעד המלחמה, הרי בשנה הש־ניה כבר דאגו להסביר לנו שחצי מהממשלה היתה בעצם נגד.

בשנה השלישית אחרי המלחמה התרחב מעגל המתנגדים והקיף לפ־חות כשלושה רבעים מחברי הממש־לה.

בשנה הרביעית כבר לא נותר שמץ של ספק. חוץ משרון כולם היו נגד מלחמת לבנון.

עכשיו, בשנה החמישית אחרי, מתפזרים שרידי הערפילים. עכשיו הכל ברור. גם הצבא התנגד למלחמת לבנון, גם זרועות הביטחון היו נגד.

כולם, בלי יוצא מהכלל, הקצינים הבכירים, מפקדי השורה, אלופי הפי־קוד, חברי המטכ"ל, יאנוש ודרורי, כולם היו נגד המלחמה עוד טרם הח־לה. ואפילו הרמטכ"ל רפול שלל את המלחמה לחלוטין, והסכים בקושי לאיזה מבצע קטן של ארבעים קילו־מטרים ולא יותר.

האמת המפתיעה הזאת התגלתה השבוע ביום עיון במכון ללימודים אסטרטגיים באוניברסיטת תל־אביב, בהשתתפות צמרת הפיקוד בעבר ובהווה.

בשנה השישית, אין לנו ספק, תחשף עוד פיסת אמת קטנה. כי הא־מת כידוע נחשפת לאט, וככל שהש־נים חולפות כך מתחדד הזיכרון.

ואז יבהיר לנו אורי דן שגם אריק היה נגד המלחמה, ולולא בגין שהזין אותו באינפורמציה כוזבת על הנע־שה בחזית ודחף אותו קדימה בעל כורחו בתחבולות מרמה, היה אריק מוציא את צה"ל מלבנון עוד ביום הראשון ואפילו קודם.

אולם יש לשער שהאמת הסופית והמוחלטת תתגלה לנו רק ביום הזכ־רון בשנה השביעית: מלחמת לבנון לא היתה ולא נבראה, רק משל היתה.

ממשיכו של מיסדו

יגאל הורוביץ הוא איש ישר. איש אינו חולק על כך. מידי פעם הוא אמנם משנה כיוון, אך תמיד ממשיך ללכת ישר עד הפינה הבאה, ולחולל את הבלתי אפשרי – ללכת ישר בזיג־זג.

יש להניח שרק בגלל סדר יומו הפוליטי העמוס הוא נמנע מלהופיע בפסטיבל ירושלים לצידו של ההוא שהולך על חבל, וחבל.

יום אחד הוא ממשיכו של בן גו־ריון. יום אחר הוא ממשיכו של ז'בוטינסקי. יום אחר הוא ליכוד. יום אחד איש המערך. פעם מפיץ את תורתו של ז'בוטינסקי בנהלל, ופעם מפיץ את תורת בן גוריון במצודת זאב.

אבל תמיד צנוע, גלויילב, וישר. העיקר ישר. עד הפינה הבאה, כמובן.

אם תשאלו אותו, חלילה, כיצד ממשיכו של בן גוריון יכול להיות בעת ובעונה אחת גם ממשיכו של ז'בוטינסקי, הוא יסתער עליכם באי־מרתו השנונה והמתוחכמת: „משוג־עים, רדו מהגג"

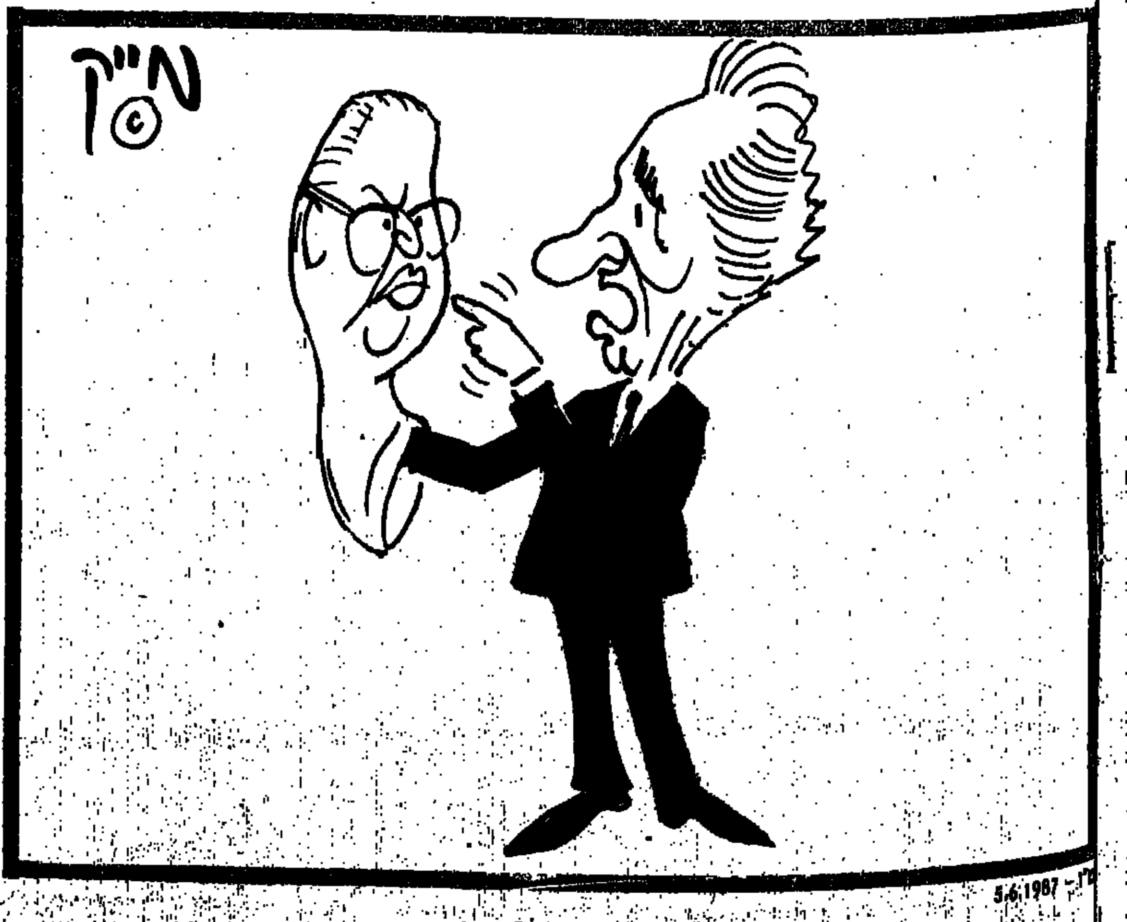

יש עבודה בחברת החשמל
להקמת תחנת הכח "רוטנברג" באשקלון
דרושים:
★ מסגרים
★ מסגרים/מכונאים
★ חשמלאים מוסמכים
הכישורים הדרושים:
★ בעלי מקצוע מעולים עם נסיון ובריאות תקינה, בוגרי בי"ס מקצועי.
קיימות הסעות מאורגנות לאתר ההקמה.
המעוניינים יפנו אישית, עם תעודות השכלה, אל מחלקת כח־אדם, ביצוע דרום, רח' החשמל 18 קומה 12 תל־אביב.
המודעה מיועדת לנשים וגברים כאחד.

חברת החשמל לישראל בע"מ

פילת
לחברה בתחום המחשבים
דרושה
מזכירה למחלקת מכירות
המועמדת המתאימה תהיה בעלת נסיון של 4 שנים לפחות. נדרשת שליטה טובה בשפות אנגלית ועברית ויכולת הדפסה בשתיהן.
רצוי ידע בהפעלה ונסיון במעבד תמלילים. התפקיד דורש יכולת עבודה בצוות. מקום העבודה בתל־אביב.
נא לפנות בכתב יד בפירוט מקסימלי של השכלה ונסיון בעבודה ל"פילת" בע"מ, דרך פתח־תקוה 114, תל־אביב 67012
נא לציין על המעטפה: מס' משרה 3080
סודיות תשמר בקפידה

תעשיות פרמצבטיות בע"מ
דרושים/ות
למשרדי החברה בפתח־תקוה למחלקת הספנות
מבקר/ת חשבונות יבוא/יצוא
• ידע בתהליכי יבוא/יצוא.
• ידיעת השפה האנגלית.
• מגורים באזור גוש דן.
ל־ס.ל.א. בע"מ סניף חיפה (חברת בת)
דרושים/ות
נציג/ת מכירות לאזור הצפון
• רשיון נהיגה.
• רקע פרא־רפואי.
• מגורים בחיפה־חובה.
• רצוי נסיון במכירות.
רוקח/ת
• לעבודה במשרה חלקית (אפשרי פנסיונר)
• מגורים באזור הצפון.
המועמדים מתבקשים לפנות בכתב בציון המשרה המבוקשת למחלקת כח־אדם, ת.ד. 3190 פתח־תקוה 49131.
- סודיות מובטחת -

לחברה תעשייתית גדולה
דרוש
נהג מחלק עצמאי
★ לחלוקת תוצרת החברה ללקוחות באיזור הדרום
★ בעל משאית חדישה (6 טון) עם ארגז סגור באורך 6 מטר
★ תושב באר שבע, או הסביבה הקרובה
נא לפנות בכתב, בצירוף קורות חיים, לת.ד. 3538 קרית אריה, פתח־תקוה 49517 ולציין על גבי המעטפה "נהג עצמאי".

למלון מנדרין
דרושים:
★ מנהל ארועים
★ מטרדי
★ טבחים
★ מלצרים ראשיים
★ צ'קרים
★ מלצרים
טלפון: 03־428161

המרכז הרפואי בילינסון
קופת חולים
מחלקת פנים
הידועה באיכותה המקצועית והאנושית זקוקה
לאחיות מוסמכות
במשרות מלאות וחלקיות למעוניינות מובטחת התמחות תיאורטית ומעשית בתחום זה יכולים
לפנות לטלפונים 03־9229678 03־9268206

לחברת שקם בע"מ
דרושים/ות עובדי/ות אחזקה
בעלי/ות תעודת הסמכה של חשמלאי/ת מוסמך/ת או ראשי/ת לעבודה בחנויות השקם:
★ גבעתיים
★ קניון – ר"ג
★ אבן־גבירול – ת"א
המעוניינים/ות יפנו/תפנינה לקביעת ראיון בימים א'–ה' בין השעות 09.00–12.30 ומ־16.00–19.00.
בחנות – קניון – ר"ג טל: 319172 חנן דורון
בחנות גבעתיים טל: 783003 למר יצחק חמר.
בחנות אבן גבירול ת"א טל: 262161־2 למר שאול כתב.

לחברה ציבורית גדולה
דרוש רואה חשבון
או
מנהל חשבונות בכיר
דרישות המשרה:
★ ידע נרחב בכל תחומי הנהח"ש
★ הכרת מערכות ממוחשבות
★ נסיון בניהול צוות עובדים
★ נסיון בעבודה של 5 שנים לפחות וכן – תעודות המעידות על השכלה.
המתאימים יפנו לת.ד. 33038 ת"א מיקוד 64928 עבור – רואה חשבון או – מנהל חשבונות בכיר.

תפרון ממעלי טקסטיל בע"מ
דרושה:
פקידה למחלקת יצוא
שליטה מלאה באנגלית רצוי ידע בגרמנית
שעות עבודה גמישות 6 ימים בשבוע
לפנות בטל. 03־223185 לטורינה

לאמקא בע"מ
דרושים
★ מנהל מכירות
★ סוכני מכירות בכל הארץ
★ מוכרת דלפק
לקביעת ראיון להתקשר טלפונית 03־712898

מפעל מעדני שרף אלון מורה בע"מ
לייצור נקניקים מעדני בשר פסטרמה ומעושנים
מעדני שרף
גלאט כשר
דרושים
1. בעלי מקצוע בענף הבשר
2. פועלי/ות אריזה
3. מתלמדים
4. מפרקים לעוף והודו
★ אפשרות לינה במקום
שיווק בלעדי: מ.מ. מוצרי בשר ומעדנים בע"מ
טל' 03־778119

למשביר לצרכן
דרוש
מנהל הספקה ומחסן טכני
לעבודה קבועה באזור ת"א
נא לפנות לאגף כח־אדם דרך שלמה 58 ת"א

לחברת ביטוח ארצית גדולה
דרושים
במשרדה בתל־אביב
1. מנהל משק
הכישורים הדרושים:
א. השכלה מקצועית;
ב. נסיון רב־שנתי בעבודות אחזקה, שמירה ונקיון;
ג. כושר הפעלת צוות עובדים, תוך שמירה על יחסי עבודה ואנוש מעולים עם גורמי פנים וחוץ;
ד. נכונות לעבודה בשעות בלתי מקובלות, ובתנאי לחץ
2. מנהל חשבונות
הכישורים הדרושים:
א. סוג 3, לפחות;
ב. נסיון של שנתיים, לפחות;
ג. דינמי ובעל יוזמה, המוכן להשקיע הרבה במטרה להתקדם.
מועמדים מתאימים יפנו בכתב־יד תוך פירוט קורות חיים ונסיון קודם בעבודה, לת.ד. 14101, תל־אביב, מיקוד 61140, עבור מס' 177.
– סודיות מובטחת –

בני משה קרסו בע"מ
יבואני „רנו" בישראל
למוסך המרכזי בתל־אביב
דרושים לעבודה קבועה
להתקנת מזגנים
חשמלאים מכונאים
יוצאי ח"א
ובוגרי בי"ס תכני
לפנות אישית למחלקת כח אדם, רח' ריב"ל 26 תל־אביב.

לחברת ביטוח בתל־אביב
דרושה
מזכירה בכירה
הכישורים הדרושים:
★ ידיעת השפות אנגלית ועברית על בוריין
★ הדפסה בעברית ובאנגלית ★ נסיון מוכח
נא לפנות 292836

לבית צבי ברמת־גן
דרושה
מזכירה
עם נסיון ויכולת אירגון משרד
בפרטים נא לפנות לטלפון 03/796021 03/782679

תשמ"א 1981

נתן ברון

מה היא „עשתה" לנו?

איפה היית ומה עשית ברגע שנודע לך על כיבוש הכותל המערבי בידי צה"ל לפני עשרים שנה?

כל מי שהיה כאן באותה עת – זוכר היטב. זו חוויה חד־פעמית, מיוחדת, חזקה, שאיש לא ישכח אותה לעולם – ממש כמו שאמריקאים שחיו בשנת 1941 לא ישכחו לעולם את התשובה לשאלה: היכן היית כאשר הודיעו ברדיו על ההתקפה היפנית בפרל־הרבור?

לא רק את האירוע זוכרים, את ההתרגשות הרבה, את התדהמה. יותר מכל דבר אחר, כך נדמה לי, זוכרים את התחושה שפשטה בכל הגוף, את החווייה הפנימית, הנפשית. זו היתה שעה גדולה לעם כולו, במקובץ – אבל, ואולי במיוחד, שעה גדולה וחשובה לכל אזרח בישראל.

היום מנסים לתאר את מה שקרה אז כתערובת של בלבול ומבוכה והיסטריקה המונית. לי נדמה, דווקא, שהיתה באותו רגע איזו הפסקה, איזו הפוגה, שנתנה לאנשים זמן כלשהו לחשוב על דברים גדולים ונכבדים, שאולי לא חשבו עליהם קודם.

התחושה הכללית היתה, שמשהו טוב וחיובי קורה כאן. ליבי ליבי לכמה אנשים בישראל, שהיו רוצים לאכול היום את הנייר עליו כתבו מה שכתבו באותם ימים לפני עשרים שנה. איזה שמאליץ, איזו מליציות, איזה דיבורים. היום, כאשר אנשים כאלה מביעים דעות אחרות, ואולי הפוכות, נראה להם הפרק ההוא כמשהו לא־נעים, משהו מטריד, שהלוואי ואפשר היה לסלק אותו מן הארכיונים – ומן התודעה.

אבל המדובר הוא במעטים. האדם ברחוב, הקהל הרחב, זוכר עד היום את הימים ההם – לטובה. אלה היו הימים הגדולים של מדינת ישראל ושל תושביה, ומי לא אוהב ימים גדולים, מי לא מתגעגע אליהם.

■■■

השאלה שמטרידה עכשיו רבים וטובים, והיא נשאלת מעל כל במה ומעל כל מסך – מעידה על חוסר־הבטחון ועל התסכיך הנצחי של העם היושב בציון. מה קרה לנו מאז? מה עשתה לנו המלחמה ההיא? איך התגלגלו הדברים למה שהם כיום?

אלה השאלות שנשאלות, וכבר מצורת הצגת השאלה ברור, שההנחה היא שהמצב עכשיו פחות טוב מאשר המצב אז, ושבסך־הכל חלה ירידה במה שאפשר לכנות „המאזן הלאומי הכולל".

קשה לי להבין מנין נובעת הגישה הזו. הרי מכל בחינה אפשרית, מצבנו היום טוב יותר מאשר היה לפני 20 שנה. רמת החיים שלנו עלתה, המצב הבטחוני בגבולות 87' טוב יותר מאשר בגבולות 67', ואפילו המצב המדיני נראה היום (גם בגלל התפתחויות חיצוניות) הרבה יותר טוב מאז: ביוני 87' הסיכויים לשלום כלשהו עם עוד מדינה ערבית, כן ועידה בינלאומית או לא ועידה בינלאומית, נראים עדיפים על הסיכויים שהיו (אם בכלל) ביוני 67'.

אז מנין הטיפטוף הזה של דברי־נכאים, על „מה עשתה לנו המלחמה ההיא?" מי היה מאמין ביוני 67', שבמדינת ישראל יתנהל היום ויכוח בדרג לאומי עליון על ייצור מטוס ה„לביא", מוצר שגם אם יש ויכוח עליו – אין ויכוח לגבי העובדה, שרק מעצמות גדולות, עשירות וחזקות מאתנו מסוגלות אולי לייצר אותו. וישראל הקטנה והעלובה, זו שהמלחמה ההיא „עשתה לה" כל מיני דברים – מסוגלת להעיז, ולבצע.

בצורה קצת סוריאליסטית אפשר לומר, שלייצר מטוס כמו ה„לביא" דרושים אומץ, וכשרון, ותושיה וכוח־החלטה – ממש כמו שהופגנו, בתחומים אחרים, בדיוק לפני 20 שנה.

נכון שיש בעיות קשות, ואכזבות גדולות. מה שקרה בשב"כ הוא מין פרשת־דרכים כזאת, כאשר בגוף כה מפואר וחשוב מתגלים פגמים קשים. יש עוד תופעות שליליות לא מעטות, אבל מה הן כל אלה לעומת המאזן הרחב, הכולל, שכל אחד מאתנו יכול לעשות בעצמו, ללא סיוע מכל החכמים שמסבירים לנו כמה דברים רעים „עשתה לנו" המלחמה ההיא.

■■■

אבל בנקודה אחת, לדעתי, ישראל היום חלשה הרבה יותר מאשר לפני 20 שנה. וזו דווקא נקודה מרכזית ועקרונית, הנוגעת בעניינים של חיים ומוות.

לאור – או לחושך – מה שקרה ב־20 השנים האחרונות, ובעיקר בעקבות מלחמת יום הכיפורים ומלחמת לבנון, חל שינוי גדול בכל מה שקשור להרגשה הלאומית הכללית בקשר לנושא חשוב: פתיחתה של מלחמה.

הוויכוחים הרבים בנושא של „מלחמת אין ברירה" ו„מלחמת יש ברירה" החלישו מאוד את כוח ההרתעה של ישראל. כל מנהיג ערבי יודע היום, שיהיה זה קשה מאוד לממשלה ישראלית – תהיה מפלגת השלטון אשר תהיה – לפתוח במלחמה מונעת, או מקדימה, או יזומה, נגד מישהי ממדינות ערב. מלחמה כמו זו שהיתה ב־56', מבצע קדש, ספק אם היתה יכולה להתקיים היום. תוך יום־יומיים היו מתארגנות הפגנות, היו נחתמות פטיציות, היו נכתבים מאמרים – והקונצנזוס הקדוש היה נשבר חיש מהר.

גם אם המלחמה תהיה צודקת לחלוטין – קיימת היום לגיטימציה ציבורית להתנגדות למלחמה יזומה על־ידי ישראל, אפילו בעוד הבחורים נלחמים, נהרגים ונפצעים בשדה הקרב.

זה מצב שלא היה קיים ב־67'. אחרי הכל, הפרובוקציה של נאצר (סילוק האו"ם) לא היתה כל־כך מרחיקת לכת. עזר וייצמן מספר, שהשר הדתי חיים משה שפירא שאל אותו: „מה אתם כל־כך ממהרים? ב־56' תקפנו את מצרים רק ארבע או חמש שנים(!) אחרי סגירת מצרי טיראן. למה עכשיו צריך לתקוף תוך שבועיים?" אבל זו, כמובן, היתה או שאלה שנשאלת בלחש, כאילו בביישנות, כי לא היה נעים להעלות נושאים כאלה בפומבי.

היום – הכל מותר. ועד כמה שהדבר כואב וצורב, צריך לומר זאת בבירור: תארו לעצמכם את מטה גור עומד לפני כיבוש ירושלים, בעוד בככר מלכי־ישראל בתל־אביב מפגינים אנשים נגד המלחמה, נגד ההרג ונגד הכיבוש.

האם היום עולה על הדעת שייתכן מצב בו ינוהל קרב כזה תוך תמיכה מסיבית של העורף, שהיה מוכן אז אפילו להעלים עין מ־300 ההרוגים שתבעה המלחמה ההיא בירושלים?

זהו השינוי הגדול שחל מאז. הביטוי העם כולו עמד מאחורי צה"ל – ספק אם הוא רלבנטי לדרכה מאוד מצבים ומקרים. כמובן, אם תותקף ישראל, אם יפלשו לשטחה – זה סיפור אחר. אבל כל ילד יודע, שבמצב כזה ידנו על התחתונה. ישראל צריכה תמיד להיות בעלת היוזמה, הצד התוקף, הצד שמכתיב את הקצב ואת הזירה. כאן, למרבה הצער, נשבר משהו.

■■■

אבל אין בכל אלה כדי להעם במשהו את זוהרם של הימים הגדולים ההם. כל מי שחי כאן אז – היה שותף, ולו זוטר, לאירועים המסעירים. טוב להיזכר בהם, במיוחד בימים אלה.

נקיון של חו"ל לארץ

גלנצר
ברק יציב ומיידי למשך כ־6 חודשים, מגן על הריצפה. למרוח בעזרת סמרטוט לח טבול במעט גלנצר.

Glänzer longlife

מבצע ביריד אדם ומעונו מרכז קניות ביתן 60

tofix

טופקס
הפתרון האמיתי והיעיל לניקוי קערות ואמבטיות

tuba

טובה
קצף יבש – תכשיר־פלא לניקוי, חידוש ורענון שטיחים, וריפוד – כולל ריפוד במכוניות.

tarax

טרקס
חומר מיוחד לניקוי אסלת השרותים ללא מגע יד

להשיג:
● רשתות שופר־סל ● רשתות היפרכל ● כל־בו שלום ● שקם
● המשביר לצרכן ● המשביר המרכזי ● רב־מכר ● סופרמרקט הרצליה
● צרכן חיפה ● רשתות היפר־שוק תנובה ● ובחנויות המובחרות ●

הפצה: נשר מברשות בע"מ
טלפונים: 03-831094, 03-824057, 03-825286.

מחליפי צריך להצטייד

(המשך מעמוד 11)

הוא ימצא בשדולה הפרו־ישראלית מסירות בלתי־רגילה למה שהוא מייצג. מסירות זו אינה נעדרת בעיות, כיוון שהם היו רוצים, שנהיה על־אנושיים וישראל רחוקה מזה, במיוחד עתה, לאחר שחולשותיה נחשפו בכמה וכמה פרשיות, שאיני רוצה לדבר עליהן.

● האם מנקודת ראות זו פרשת פולארד היתה בבחינת קו פרשת־מים? היהודים כאן נוטים עתה פחות מבעבר לקבל כל מה שישראל עושה או אומרת ופרשיות נוספות, כגון פרשת השב"כ, אינן אלא מגבירות את הגישה הביקורתית כלפינו.

עלינו להבין, שאם רצוננו הוא, שיהודי ארה"ב ישתתפו בבניין ארצנו, עלינו לקבל את זכותם למתוח ביקורת, במיוחד בעניינים בעלי מיטען מוסרי, בעניינים עקרוניים, בנושאים הנוגעים ליחסי ישראל וארה"ב, כפי שקרה בפרשת פולארד. אך בנוגע לענייני בטחון, אינני יכול להסכים, שיתנו לנו עצות. קל מאוד לדבר ממרחק אלפי קילומטרים. אך בעניין כמו הוועידה הבינלאומית יש להם זכות להביע דעה, כמובן. וזהו תהליך דיפלומטי, שגם לארה"ב יהיה בו חלק חשוב. וזוהי סיבה נוספת להתערבותם של היהודים בנושא.

● וודאי קראת, שקיסינג'ר אמר, כי אל לנו לבוא לוועידה בלי הסכמה מוקדמת עם ארה"ב בדבר הקווים הכלליים של הפתרון הטריטוריאלי. בימי כהונתך כאן נעשה נסיון לבוא להסכמה עם ארה"ב בעניין זה?

בכל הדיונים שבהם השתתפתי, דובר רק על דרכי המו"מ ולא על תיאום עמדות לכשיתחיל הדיון המהותי. למותר לומר, שלא יהיה קל להגיע לתיאום כזה, על אף הידידות בין שתי הארצות. מכל מקום, ראשית כל עלינו להגיע לתיאום בינינו לבין עצמנו.

● פעמים רבות שמעתי ממך, שקשה לפעול בוושינגטון, שבה הכל מבוסס על מאבקי־שלטון של הכל בכל ועל אינטרסים. אך אם לשפוט לפי מספר מסיבות הפרידה, בשעה שאתה כבר עוזב ואין לצפות ממך לטובות הנאה, הרי אתה ואשתך הפעילה מאוד, רכשתם כאן מספר ידידים רב, יהודים ולא יהודים. כיצד הצלחת בכך?

אולי משום שקל ליצור אתי מגע ואני אוהב גם לצחוק. היכולת להקל על כובד השיחה על־ידי הלצה טובה חשובה במיוחד כאן, כיוון שהכל חיים כאן במתח וזקוקים לרגיעה.

רייגן הוא חסיד גדול של בדיחות והודות לכך נוצר קשר טוב ביני ובין הבית הלבן, מעבר לקשר הרגיל שבין הנשיא ובין נציגה של ידידה ובעלת ברית. יו"ר המטות המאוחדים, שהתפטר לפני זמן מה, נהג לספר לנשיא כל בוקר בדיחה, כדי שהנשיא יפתח את היום במצב רוח טוב. מאחר ששמי הלך לפני כספק בדיחות, קרה לא פעם, שבערב ביקש ממני לעזור לו למצוא בדיחה מתאימה.

● האם זכורה לך בדיחה, שהועברה דרכו לנשיא?

תן לי לחשוב רגע. כן, למשל הבדיחה על תורת התפתחות החברה בבריה"מ שלפני גורבצ'וב: יש שלושה שלבים: קפיטליזם, אלכוהוליזם וקומוניזם. ומדוע האלכוהוליזם הוא השלב השני? כדי שהשלב השלישי יהיה קומוניזם...

לשגריר יש עניינים יותר חשובים לעסוק בהם בבית הלבן, אבל צחוק בריא לעולם אינו מפריע ולפעמים אף מקדם את העניינים הרציניים.

נוסח איגרות הברכה לרוזן, לרגל סיום תפקידו, מאשרות הנחה זו. כך למשל כתב שר החוץ שולץ: „רוזן כדיפלומט מיומן רכש את הוקרתנו והערכתנו את עצותיו, ונהנינו מחברתו ומהלצותיו שאין לעמוד בפניהן, שהצחיקו אותנו ברגעים שהיינו זקוקים לצחוק". וברוח דומה העלה על נס את השגריר גם סגן הנשיא בוש.

■

ובכן, אם פרס ושמיר זקוקים לעצה בחיפושיהם המאומצים אחר יורשו של השגריר רוזן, הרי היא: המועמד, שאולי בדרך נס יסכימו עליו, נוסף על תכונותיו המוזהירות האחרות, חייב להיות בעל חוש הומור. עליו לדעת גם לספר את הבדיחות בזמן הנכון ובמקום הנכון, כדי שאנשים כג'ורג' שולץ יאמרו עליו, כי הצחיק אותם „בשעה שהיו זקוקים לצחוק".

חידון הסמלים ב־ידיעות אחרונות 17

בחסות "תפארת המכונית בע"מ" – הראשונה במתן אשראי לרכב

יצחק שדה 34 ת"א טל. 03-336431 שד' בן גוריון 8 חיפה טל. 04-520461 רח' עקיבא 1 ירושלים טל. 02-223475

הוראות לפתרון החידון: בתלוש (המופיע לאחר ההוראות) מצויינים מספרי הסמלים. עליך למצוא בחידון את החברה המתאימה לכל סמל ולרשום בתלוש את מספרה.

הפרס הגדול מתנת תפארת המכונית בע"מ הראשונה במתן אשראי לרכב
מכונית ביאם 127, שנת 87' כולל מסים
חינם!
יצחק שדה 34, ת"א, טל. 03-336431

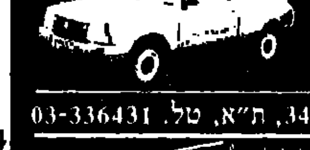

פרס II בית הפסנתר — היבואן הגדול ביותר לפסנתרים ואורגנים
תל־אביב, רח' אלנבי 99, טל: 299023
תל־אביב, רח' דיזנגוף 79, טל: 282276
נתניה, רח' הרצל 41, טל: 053-38827

1 דיזנגוף 166 · 2 Dorit · 3 התושיה · 4 · 5 siltal מדיח הכלים הקטן · 6 mercury מרקורי כלכו לאופנה האחרונה · 7 · 8 שבלולית · 9 קומודור · 10 · 11 · 12 עלון הפנויים/יות מס' 1 בישראל · 13 בית הפסנתר · 14 סופר אגוד · 15 · 16 הקבקבה · 17 50 קו־אופ · 18 entertainment membership card · 19 אנציקלופדיה להתנהגות האדם · 20 Glowie fashion · 21 · 22

10 פרסי ביגוד בערך כולל של 300.- שקל יוגרלו כל שבוע מתנת אופנת "קומודור". קומודור

שגיא תמלילות ומזכירות 774931 774212 קורסים לכתבנות בסך 150 ש"ח

1 אופנה מיוחדת לאנשים מיוחדים ... ובמספר רב של ... המפעל ... ת"א 03-836639
4 חנות המיוחדים של מפעל ... נתורלת רב־פרס.
5 איך את אוהבת צמודי קצרי לוחץ ... מכנסיים בגזרות מיוחדות ... נטלון 38 ת"א טל: 820108
6 אופנה אקסלוסיבית לצעירות חליפות, חצאיות, חולצות, טעילים ... "קומודור" ... 24 ת"א 653995, 662325. 03-663979.
7 "מרכז סקווש" הוא ספורט, כאב ומסעדה בואו להנות על יד תחנת מכבי אש בהרצליה.
8 וינוגרד מגבות טובות למטבח, לרחצה, לחוף הים ולבריכה ... המפעל רח' אליקים 8, יו"ר 03-828340
9 ... דיזנגוף 166 (פינת בן גוריון) 240300
10 האופנה לילדים האוהבים להתלבש. ... דרך יפו 13 ת"א טל 659120
11 הדרך הישירה והנאה להכיר בני זוג היא "עלוני קשר" - עלון הפנויים והפנויות ... 04-446023 משעה 9.00-21.00
12 המקום האמין לרכישת פסנתרים ואורגנים ... "בית הפסנתר" ת"א, אלנבי 99, דיזנגוף 79 נתניה הרצל 41
13 רשת סלונים "שופי" - רשת המלונות הגטובייה בישראל
14 סלט של 5 כוכבים וגם מלון "חילטון" בחר ב"סלטי צבר" ...
15 חתב: המובילה בעולם להפיקת תכנית הנהה איכותית ... 03-915079.
16 רשת להרכבת מערכות פליטה לרכב (אגזוזים) ...
17 אנציקלופדיה בת 12 כרכים, כתובה בידי פסיכולוגים ידועים ... "מכון אדלר" ... התעשיה 10 ת"א
18 המפעל היחידי בארץ לייצור כל סוגי הקבקבים נשים, גברים וילדים ... המעלה 29 ת"א
19 בהרמת טלפון - חומוס לביתכם פיצה משפחתית חמה במבחר טעמים ... 03-7525555 ... רמ"ג וגבעתיים
20 חינם: שורטס, טי־שירטס ובגדי ספורט ב"כל בו לאופנה האחרונה" ...
21 ילדים זה לא תמיד תענוג אבל ... בחנויות ברחבי הארץ
22 האגוון החוגי לכל רכב, מיוצר ע"פ הטכנולוגיות החדישות ... טל' 03-846519 ... 825544 ... 057-78161

לכבוד חידון הסמלים בידיעות אחרונות ת"ד 11881 ת"א
שם ומשפחה ______
כתובת ______

זוכים במס' 15 בשבוע הבא

לרוצים לפרסם: 03-654804

הרזייה בשיטה אמריקאית

בהשגחה רפואית ★★★★★★★★★★★★★★★

דיאטה אמריקאית – הרזיה בדרך הקלה, הטבעית, הבטוחה, הבריאה והמהירה.

מליוני אמריקאים כבר הפחיתו ממשקלם ושומרים על גזרתם לאורך זמן בזכות שיטת הקומפלקס המשולש (TRIPLE COMPLEX)

הקומפלקס המשולש – שילוב של 3 שיטות המסייעות להרזייה, העונות לצרכים האישיים הספציפיים של כל אדם ואדם, ללא מאמץ וללא הרעבה תוכל/י תוך זמן קצר להפחית ממשקלך באופן משמעותי ע"י שיטת **הקומפלקס המשולש** התוקפת את נושא הדיאטה מ־3 כיוונים.

יתרונות השיטה
גם אנשים שניסו להפחית ממשקלם בשיטות שונות ולא הצליחו או אלה שהצליחו להפחית ממשקלם אך חזרו למשקלם הקודם, יוכלו לרזות ולהשאר רזים יותר בזכות שיטת **הקומפלקס המשולש**.

דיאטות מיוחדות
● לנשים אחרי לידה
● לילדים בעלי עודף משקל
● שיטה להפחתת ריכוז שומן

מהי השיטה?
1. **דיקור סיני אוקופונקטורה** – קליפס קבוע לצמצום התיאבון.
2. **הומאופטיה, צמחים ותוספות מזון**
●קפסולות צמחים ותוספות מזון לדיכוי והפחתת תיאבון, להסדרת פעילות המעיים ולשמירה כוללת על בריאות הגוף וחוסנו.
●טיפות הומאופטיות להרזיה.
3. **תזונה אינדיבדואלית נכונה** – התאמת תזונה ודיאטה אישית הכוללת עד 6 ארוחות ביום, תוך שימת דגש על צרופי מזון מתאימים.

תוך 5 פגישות – התוצאות מרשימות
תוך 5 פגישות ובהשגחה רפואית, תוכל/י גם את/ה להפחית ממשקלך באופן משמעותי ולסגל לעצמך הרגלי תזונה נכונים תוך שימוש בדיקור וצמחים מיוחדים.

חינם 24 שעות ביממה!
חייג/י ברגע זה לטל. 03-722019, 03-680881, 057-76486, 04-844980, 02-228237
גם בלילות ובשבתות מסור/י שמך וכתובתך ומס' הטלפון שלך ותוזמן/י לשיחת ייעוץ חינם!

מפעיל השיטה
משה אולשבסקי D.O.M. C.A. Ph.D
מומחה עולמי לרפואה סינית וצמחי מרפא.
מעביר לרופאים קורסים בדיקור סיני ועורך הירחון טבע־און.

משה אולשבסקי

לכב' – המכון האמריקאי לשיפור הרגלי הבריאות ביאליק 27 רמת־גן מיקוד 52461
אבקשכם לשלוח אלי חינם, מדריך להרזייה בשיטת **הקומפלקס המשולש**
שם ______
כתובת ______
טל' ______
גזור ושלח!

חינם! חייגן קלוריות לחישוב מספר הקלוריות. חייגן ויטמינים לאיתור ויטמינים במזון. גליון של הירחון טבע־און.

ייעוץ חינם!
הנך מוזמן לשיחת ייעוץ חינם ללא כל תשלום או התחייבות מצדך. פנה אישית או טלפן לסניפנו הקרוב אליך!
הסניפים פתוחים רצוף בין השעות 09.00-19.30

המכון האמריקאי לשיפור הרגלי הבריאות
רמת גן – ביאליק 27 (פינת ז'בוטינסקי), טל. 03-722019
בת ים – רוטשילד 32, טל. 03-583818
חיפה – הרצל 27, טל. 04-844980; 04-673980
ירושלים – הילל 8, טל. 02-240245; 02-228237
באר שבע – רמב"ם 3, טל. 057-76486; 057-32823

הקומפלקס המשולש - דיאטה אמריקאית מ-3 כיוונים

הפעם – חומרים ישראליים

מאת יהודית אוריין

דוד שיץ, עד עולם אחכה, סדרת עמודים לספרות עברית, הוצאת זמורה ביתן, 334 עמ'.

כמו עץ עבות, סבוך ורב סיקוסים; כתמנון נפילים שולח הרבה זרועות לופתות; או כמו נחילים מצטלבים, חותכים ועולים זה על גבי זה – אני מחפשת דימוי שיהלום את תמונת הרומאן הזה כולו, את המיבנה שלו, ומכל מה שהעליתי דומני שהמחבר היה בוחר בדימוי התמנון. שכן, דוד שיץ אוהב דימויים של בעלי־חיים אגרסיביים. אבל על כך בהמשך.

ב־1978 הופיע ספרו הראשון „העשב והחול" (ספרית פועלים), שנתקבל בהתלהבות רבה וגם בדברי קיטרוג. לאחר שהיה לרב־מכר ולאחר שהקוראים התוודעו לשם חדש לא־מוכר – אף שהיה כבר לא צעיר ביותר (יליד 1941) – יצא ספרו השני, „ההזדמנות האחרונה", אסופת סיפורים (1980, אף הוא בספרית פועלים). הקובץ איכזב אחרי „העשב והחול", משום שחשף את חיסכונת הספר השני: הסופר המצליח מוציא מן המגירות סיפורים ופרקים בלתי גמורים שנכתבו לפני הרומאן, שהקדים לראות אור, בתוחלת שאלו ייהנו מן המוניטין הקודמים. עתה, ב„עד עולם אחכה", שיץ הוא רכישה חדשה של זמורה־ביתן בסידרת „עמודים לספרות עברית", רכישה טובה, אף כי מסתבר שלא בנישואין קתוליים. בקרוב יופיע עוד רומאן שלו „שושן לבן, שושן אדום" בהוצאת כתר. שני רומאנים אחרי שבע שנות שתיקה.

זקוק לקוביית הסוכר

מה שחיבב עלי את דוד שיץ עם הופעתו היתה הזרות. משהו אירופי מורבידי – לא יהודי, לא ישראלי. אי־אילו יחסים חולניים בין בני המשפחה, מעשים שלא ייעשו במקומותינו, התייחסויות ותחושות שאינן מוכרות לנו בספרות הישראלית שטופת השמש. איזה ריקבון של פגר. מזכיר אולי במשהו את „אחרי החגים" של יהושע קנז, את עמוס עוז בראשיתו, „ארצות התן", אולי „הר העצה הרעה". כשקראתי אז את „העשב והחול" חשתי, שכתיבה אירופית חשוכה זו חסרה לי בפרוזה הישראלית הצלולה, הצרבראלית, הנכונה

דוד שיץ

ומסורתית היצרים, זו שעוסקת באנשים שהם בסדר, כמעט נורדיים, אנשים שאינם יודעים חטאים קרדינאליים. המוטיב המרכזי של „העשב והחול", מוטיב תאם הקיקה שנוטשת את ביציה להתבקע בקיני ציפורים אחרות – היה כל־כך נוכרי, כל־כך רחוק מהאימהות היהודית בספרות. גם יסודות וסמלים נוצריים במובהק התגלו בכתיבתו, ומצאתי אז קירבה בינו לבין ספר סיפוריה של אניאלה ישינסקה, סופרת פולניה שעלתה לארץ, שסיפוריה היו „גויים". ציפיתי אז בסקרנות להמשך התפתחותה בארץ, אף חששתי לה. שכן גם אצל שיץ וגם אצלה נמצא אותו חומר אפל כיער, אותה משפחתיות טרופה וקרועה וכל־כך בלתי קיימת בסיפורת העברית־יהודית. ובהזדמנות זו, להיכן נעלמה אניאלה ישינסקה.

דוד שיץ של „עד עולם אחכה" השתנה. לא עוד שובלים של יתמות, אירופה, גרמניה, נצרות. הפעם – ספרות שהתערתה. זהו רומאן ישראלי פרופר, בחומריו, בקונסטאציות שלו, בחוויותו הקרובה. ועם זה, משהו זר לרומאנים הישראלים עדיין נותר בו, למזלו. אותו משהו חסר, שהופך את הקריאה ברומאנים העבריים לעיון במלאכת מחשבת, להתפעלות מן הניקיון הסיגנוני, מהפראנטזיות. לכל היותר יש בהם מטאפורות מקוריות, תבונה ואפילו תיחכום, לכל היותר צלילה – אותנטית יותר או פחות – בעולם ההכרה. אבל דוד שיץ יודע את השימוש באלמנט שאול מספרות־העולם. מסור הבטחות לקורא, שזקוק לקוביית הסוכר על־מנת ללכת בעיקבות הסופר־המאלף, כמו אותו ציור שמוטבע בקרקעית הצלחת, כדי שהילד הסרבן יבלע את הדייסה. אצלו לכל דמות יש חבילה. כל אות נושאת פרשיה נעלמה, איזו גזירה תלויה במרתף הנשמה. לא, לא טירוף־דעת. שיץ אינו זוקק לשימוש בשיגעון כדי לעבות את המורבידיות שבכתביו. אצל ברכה, בעל שנמלט על נפשו; אצל פרץ, ילדות קודרת (יסודות אוטוביוגראפיים, נטישה וגעגועים במופגן); אצל פיינר, כישלון טוטאלי; אצל עמליה, הריון אסור וגרידה עקרה מרים; אצל ליפשיץ, זיכרון מייסר על מות האב. לכל אחד יש פקאלע, משהו שמתרמז ונזרה לאורך הדרך.

„אותו יום ששי אחר־הצהריים, כאשר יצא פרץ לטייל עם בתו, כבר היה משוכנע שאשתו בוגדת בו". שורה זו, שפותחת את הרומאן, היא דוגמה – אף כי טכנית ועכרן – להתגלגלות שנוקט הסופר. אחרי משפט כזה איש לא יעמוד מקריאה. הציור שבקרקעית הצלחת כבר מבצבץ אלינו.

כאמור, זוהי אולי טכניקה נקית. פלואת הדגים פעם כיצד אין פותחים סיפור. משפט כמו „מראם שאבהול היתה אשה כבודה והסודה" – אסור באיסור מוחלט. מי ימשיך לקרוא. אבל „מראם שאבהול והסודה אינה אותו לילה לשוב לביתה" זה ענין אחר. ושיץ יודע אינטואיטיבית את הכללים הנאראטיביים, יודע לספר עלילה, יודע להקפיא אינפורמציה ולהפשירה

ספרות
אמנות

מאוחר יותר. ואיני מקילה ראש ביכולת סיפורית ובתחבולות עזר, שכאמור, הפרוזה העברית לוקה בחסרונם מאוד. „עד עולם אחכה" הוא רומן „מפלונטר" למדי, ואף־על־פי־כן הוא קריא ומאייץ.

הפעם, חומרים ישראליים במובהק. תיאטרון חובבים ירושלמי מעלה את „רומיאו ויוליה" בעיבוד ישראלי, כשמשפחות קאפולט ומונטגיו הם יהודים וערבים; יחסי חברות במוסד נעורים; היאחזות נפל אידיאליסטית בהרי הגליל; סעורה משפחתית במושב בשפלה; מלחמת יום־הכיפורים בחזית המזרחית שלא נפתחה; הפגנה בכפרים ערביים; מילואים בלבנון („אוטוביוגראפי, מבוסס על החוויות של הסופר). הספר מחליף גיבורים. לעתים נדמה כי הנה יאבד את דרכו בסבך העלילה. פרץ ורחלי, הגיבורים המרכזיים, מחזיקים למעננו כחוט אריאדנה. כל הדמויות מלאות. תחילה מופיעות כדמויות אפיזוריות, שנוגעות בגיבורים המרכזיים – רחלי, עמליה, פרץ, ברכה – אך זוכות בתפקידים בשרניים בבוא שעתן. גיבורים חוצים את קווי החיים של גיבורים אחרים, נדמים כבאים והולכים, אך בפרק הבא עובר המספר להתרכז בעולמם שלהם. כך, למשל, נרמז כי ברכה, היא אמה של רחלי וחמותו של פרץ, אינה שבעת רצון מייחוסו של חתנה. היא אינה סובלת את ידידיה. בהמשך מתברר כי ידידיה היה אב חורג לפרץ שניטש על־ידי הוריו. נעוריו של פרץ ועולמו של ידידיה במושבה ובחיפה נחשפים יותר מאוחר בסיפורים עצמאיים. וידידיה זה, יותר משאר הדמויות, הוא גיבור אפל, ערירי, שיש בו מאותן מוזרויות שעברו לכאן מספריו הקודמים של הסופר הירושלמי וכדאי לשים לב לשדה המטאפורי הקשור בצחנה ובפגרים בפרק המתייחד לו.

ספר בלתי קולנועי

שיץ מצליח לכסות, לכאורה כבימים אחרים, הרבה תופעות מקומיות, מבלי שהדבר ייראה דחוק ולחוץ פנימה. באופן אורגני ושייך יש ביטוי – לא עיוני – ליחסי חילוניים ודתיים, לרקע הפוליטי, לערבים. המלחמות משמשות, כמו לכולנו, צמתים או סימני־דרך בחיים הפרטיים. הערבים, ראול ומישל, אינם סטראוטיפים, אינם משמשים כתפקידים ארוטיים, כפי שרווח בסיפורת שלנו, וגם אינם מזמנים הלקאה עצמית פוליטית. הארכיטקטוניקה של הרומאן מחושבת מאוד, כמעט נדרשתי לציון אילנות־יוחסין של מי אב־את־מאהב של מי. ואף־על־פי־כן, הקורא הלא מודע לפעלולי מיננה יכול לגמא את הפרקים, על המעברים וחילופי המספרים והמונולוגים בגוף ראשון ושלישי והזיגזאגים הזמניים. הדברים מתבהרים, החללים מתמלאים ככל שמתקדמים בקריאה.

מבחינת קונסטרוקציית הברזל המחזיקה את חלקי הרומאן, יש כאן, כמדומה, משהו מאוד ייחודי. ניכרת השפעת חוקה של יעקב שבתאי מ„זכרון דברים". הטיפול האלאסטי ברגע, שמתרחב ומתכווץ בהתאם לסבך הסיפורי. כמו אצל שבתאי, מהווה הרגע משפך של הזמן. בשום פנים לא פלאש־בק קולנועי. יהיה מי שיתפתה לראות בכך טכניקה קולנועית, ולוא משום שהסופר מקורב לתעשיית סרטים ישראליים. לדעתי, הספר בלתי קולנועי לחלוטין. הטיפול המיוחד בכרונולוגיה יתקשה למצוא לו מקבילה סמאנטית מבלי שיהרס השיטוט המיוחד בזמן והמישחק בנקודות ותצפית. אותו ארוע עצמו שב ומסופר מבעד לעיניהן של שתיים־שלוש דמויות, ומה שנראה כתצפית של מספר אובייקטיבי מתגלה בהמשך כהתרשמות של דמות מעורבת. כך, דרך משל, פגישתה של רחל עם הבימאי ליפשיץ מתוארת תחילה על־ידי רחלי, כשמורגשת החשיבות שנוטל האיש בחייה. לאחר־מכן מתוארת אותה פגישה מבעד לעיניו של ליפשיץ ומקבלת ממדים אחרים, מסתבר שרחלי חשובה לו פחות משנדמה לה. ואותה סיטואציה עצמה מתוארת גם כפי שפרץ מדמה אותה ובהתאם למשמעויות שהוא מקנה לה.

במקום ניתוחים מגומגמים נוכל להסתייע בשני מונחים מתורת־הספרות, שמקורם בפורמאליזם הרוסי. הרוסים טבעו את ההבחנה בין הפאבולה לסוז'ט. הפאבולה או העלילה הם הארועים כפי שבאים לידי ביטוי על־פי סדר התרחשותם במציאות, והכיוון הה־סטרי המוקדם מן המאוחר. הסוז'ט הוא אירגון הארועים על־ידי הסופר, כפי שהם מגיעים לידיעת הקורא ברצף הסיפורי. המאוחר מקדים את המוקדם, לעתים חוזר עליו, כשדברים בו־זמניים מופיעים בסדר עוקב. כאן מחייב הסוז'ט את הקורא לשנות ולארגן מחדש את חלקי הפאזל כדי לעמוד על סדר הדברים, כפי שהתרחשו בזמן האובייקטיבי. כדאי להטעים שמישחק ההדבקות של הסוז'ט אינו גחמתי, אינו פעלול מתחכם. פשוט אין דרך טובה מזו להעביר את רוחב הסיפור.

ציפיה לשירות־מילואים

הדמויות, כאמור, זוכות כולן לטיפול מדוקדק, והן מתמלאות והולכות. פרץ מעורר אהדה מיוחדת כהיותו נער מיותם, שהיה עוזר צלם בחיפה, למד היסטוריה בכוחות עצמו (גם הסופר למד היסטוריה ופילוסופיה, מבלי שיוקק לו), לא מצא את מקומו, נגרר על־ידי ידידיו ואהבתו, והוא נוטל כל אמביציות, רגיש, כאוב, מושפל, עד עולם יחכה. אף־על־פי־כן דומה שלבסוף ייטול את גורלו בידיו. יפה במיוחד הוא הקטע שבו מתבונן פרץ בליפשיץ, מי שחשוד כמאהב של אשתו, ומראהו של ליפשיץ בעיניו, ואפילו שמו בלבד, מעוררים בו תיעוב שבקינאה („איזה שם ליפשיץ. שם חסר מישקל, שהברתו הראשונה מזכירה צליל של גמיעת אויר חמוזה והחברה השניה" וכו', עמ' 159).

ואגב, תיאוריו של שיץ, אף שאינם נופלים לשאבלונות, הם לעתים מקיפים ומפורטים יותר על המידה, עד כי מרוב פרטים חומקת התמונה. ויפה מאוד, למשל, הפרק על המדיר מאלכסנדריה. יש לו נטיה מיוחדת לדימויים חייתיים, נתעבים משהו, ארסיים, צפעוניים. בפירוש דימויים ולא מטאפורות. „ביזון מעצמו, ככלב מזהדעב המכרסם את גרמיו"; „כזנבו הכביר של הדרקון נעלם"; „ועיניה היו מתכווצות ומתכנסות פנימה כמשושי חילזון הנתקלים במיכשול". עולם דימויים אנימאלי בהקשרים מאוסים, שנתגלה גם בספריו הקודמים.

מבחינת הסיגנון נראה, כי שיץ התפייס עם העברית. לא עוד אותו סוג מאומץ שב„ההזדמנות האחרונה". גם לא בארוקי. עניני, פונקציונאלי. הצירופים נכונים ומשמעותיים. לא משומנים מדי וגם בלי תריקות.

כדוגמה להתייחסות רעננה, לא שאבלונית ולא ייצוגית, כדאי לעמוד על רגשותיה של רחלי כלפי בעלה בסיטואציה מקומית טיפוסית כשפרץ יוצא למילואים. לא אהבה שמתעצמת בשל המרחק והסכנה, לא האמיני יום יום לא לחבק אותך אבוא וגם לא בדיוק רגשות אשם. לשם שינוי – כנות שרק הספרות יכולה להרשות לעצמה: בקוצר רוח מחכה רחל שבעלה ייצא למילואים בלבנון, ואז כל ענין יחסיה עם מאהבה יהיו פשוטים וקלים יותר (בפרק „הצגה יומית"). איני זוכרת בספרות הישראלית אשה שהיה בה ציפיה משחררת כזו לשירות המילואים של בעלה.

כמי שהימר על דוד שיץ ב„העשב והחול", זכיתי ב„עד עולם אחכה" בתשואה גבוהה.

מאת יעל ויידמן

פיתחון פה

יוסף יחזקאל: שירה עם חלב

יוסף יחזקאל, חבר קיבוץ אורים בדרום, בן 50 פלוס, רפתן. ספר שיריו „כלת כור הסיר" יצא באחרונה בספרי סימן־קריאה הקיבוץ המאוחד. גם „בהר", ספרו הראשון (1981), יצא לאור בהוצאה זו.

● ***התחלת לפרסם את שיריך בגיל מאוחר יחסית. מדוע?***

למעשה אני כותב עוד מהיותי בחטיבת־הביניים, ומאז לא חדלתי לכתוב, אם כי לא תמיד היתה כתיבתי אינטנסיבית. היו לי הרבה עיסוקים אחרים. פעם, למשל, השתתפתי בחפירות במידבר־יהודה ומצאנו מטמון. זו היתה עבורי חוויה בלתי נשכחת – הרי כל אחד חולם למצוא אוצר. לאז לפני כעשר שנים התחלתי להשתתף בסדנאות לכתיבת שירה בירושלים, ואז בא אלי אורי ברנשטיין ואמר לי „ארוני, הגיע זמן לשחות. תן שירים לסימן־קריאה". מאז הם מפרסמים כל מה שאני שולח.

יוסף יחזקאל

● ***שפת־האם שלך היא אנגלית. מה גרם לך לעבור לכתוב בעברית?***

כשבאתי ארצה הפסקתי לכתוב, ואחרי שנים של הפסקה התחלתי לכתוב שוב, אבל בעברית. האנגלית לא היתה אז נפוצה, מקיפה וכובשת כפי שהיא היום, ולי לא היה כל דחף לכתוב באנגלית. לארץ הגעתי רק עם האל"ף־בי"ת העברי. למזלי, בצבא חייב הבראורים להשתמש בעברית, והוא משתמש בה. יום אחד מצאתי עצמי קורא עברית, ואז גם התחלתי לכתוב בה. ספריו של אבא קובנר היו מאוד נפוצים אז, וכתבתי שניים או שלושה שירים המחקים מעט את הנוסח שלו. אבל אחר־כך התחלתי בשלי, והייתי די מאושר. שיר ראשון פירסמתי בעלון שלנו בצבא.

● ***אין זה מפריע לכתוב בשפה שאינה שפת־האם שלך?***

אומנם גדלתי והתחנכתי באנגלית, אבל אנגלית דיברתי עשרים שנה, ועברית שלושים־ושבע. מעולם לא למדתי עברית באופן מסודר. יש לי אוזן מוסיקאלית ורצון עז לבטא את עצמי, ואלה עזרו לי לרכוש את השפה. אוצר המלים שלי קטן במידה מסויימת. איל מגר כתב שכתיבתי „מבוקרת". זה נובע בחלקו מהעובדה שאני כותב בעברית. יתכן שהבעה חופשית לחלוטין מחייבת דיבור בשפה מינקות, וודאי אני בכל־זאת התחלתי לדבר עברית רק בגיל עשרים.

● ***מה תורמת אווירת הקיבוץ ליצירתך?***

אורים הוא קיבוץ די ליבראלי. הוא לא בדיוק היכל התרבות, אך תרבות אינה זרה לו. אני עצמי גדלתי באזור כפרי בטקסס, והיו לי קשרים עם הכפר בכל הדרכים האפשריות ובכל השנים. לכן העובדה שאני חי בקיבוץ אינה מהווה שינוי עבורי. להיפך, השנים האחרונות שבהן ישבתי בערים גדולות באמריקה היו עבורי אתנחתות, ולא קיומי העיקרי. עצם הימצאי בתוך מקום שיוצר מזון בסיסי מעשיר אותי מאוד. שותה 7,000 ליטר חלב שהפקנו אני ועמיתי למיקצוע, והשדה שבני חישקה עם תותחי ההשקיה הפיק יבול של כ־400 טון חיטה, שיכולים להאכיל הרבה אנשים. זאת אולי סטטיסטיקה, אבל גם מציאות מאוד יפה. קודם־כל השטח נרטב, ואחר־כך צומח ומזהיב, ועכשיו קוצרים את החיטה, ועומדות שם חבילות גדולות וארוזות. אני לא חושב שצריך להיות אדם פיוטי בשביל להנות ולהרגיש שלמות באווירה כזאת. אני לא מסכים עם הקביעה שהשירה זקוקה למועקות ולתופעות חולניות למוצאה. דווקא האווירה הבריאה הזאת גורמת לי ליצור.

● ***איך הגיבו בקיבוץ על העובדה שאתה מפרסם שירים?***

אני אדם קצת שונה, והמלה האהובה על אנשים רבים לגבי טיפוס כמוני היא „תמהוני". אני חושב שזאת בעיה של אלה שאומרים את המלה הזאת. להרבה אנשים בקיבוץ לא ברור כלל מהי שירה, ומאחר שמדי פעם הייתי כותב משהו היתולי, היו כאלה שחשבו שאני עדיין כותב בסיגנון הזה. פתאום גילו שלא כך הוא. העובדה שפירסמתי בכתבי־עת ספרותיים לא שינתה דבר לגבי רוב האנשים. אבל כשספר יוצא לאור, זה כבר משהו אחר. מזה אי־אפשר להתעלם. אבל איני מגנה את אלה שלא יודעים על שירי. לאנשים יש דברים אחרים בראש.

● ***בשיריך באים לידי ביטוי מוטיבים של מוסיקה וציור.***

אני אוהב מאוד מוסיקה וגם מנגן בכמה כלים. קשה לי להבדיל בין השירה לבין המוסיקה. השירה מתקשרת אצלי גם עם הציור. לפעמים אני כותב שיר ואז רושם ציור בעיקבותיו, ולפעמים להיפך; קודם אני רושם ואחר־כך כותב שיר. כל אלה הם, בסופו של דבר, ביטויים שונים לאותו רגש.

● ***יש לך תוכניות לעוד ספר בעתיד?***

במקום תשובה הייתי רוצה לקרוא שלוש שורות משיר שלי: „לאדם ילדות אחת לה יקריש את כל חייו. / ריק בנעוריו סולה אל הקרב / מצביע פחדי הילד בחוזה". אלה הן שורות הפתיחה של שיר שאולי יהיה השיר הפותח של הספר הבא שלי.

בעריכת זיסי סתוי

המורדת המפוכחת

מאת שמעון שמיר

סנא חסן, אויב בארץ המובטחת, מזכרונות המצריה הראשונה שביקרה בישראל, תירגמה מאנגלית: דנה ליטוין, הוצאת עידנים, ספרי ידיעות אחרונות, 281 עמ'.

זהו סיפור אישי של מרד. עצם בואה של סנא חסן לישראל, שנים מספר בטרם החל תהליך השלום, היה ביטוי של מרי נגד כל איסורי הטאבו של קהילתה הפוליטית, אקט שבא כהמשך טבעי להתקוממותה נגד הקונוונציות של חברתה, מעמדה ומשפחתה. כולנו אוהבים לאהוב את המרידה הזו, וישראל נשאה את צרת־הדרך האמיצה על כפיים.

סנא חסן

אולם סנא מרדה שנית, הפעם נגד התפקיד שאנו יעדנו לה. היא כתבה על מסעה לישראל ספר שלא תאם לציפיות ממנה ולא תאם את תפקידה במערכת. כחלוצה סגנונית־שלום ראשונה, היא היתה „אמורה" לחשוף את כל האור שבישראל עבור בני חברתה המנועים ממנו, להמשיך בדיאלוג הפוליטי שבו החלה עם עמוס אילון ובחיפוש אחר הדרך לשלום, ולבנות גשר ספרותי להתקרבות קולקטיבית בין שני העמים. תחת זאת בחרה סנא לבטא את עצמה ויהי מה. היא מיאנה להיות מורדכת לידי כל שיקול אחר מלבד הפריזמה של אישיותה הנרגשת ושל חוויות התנסויותיה העצמיות. בספר היא חושפת את עצמה ואת כל מה שנקרה על דרכה להתמכלות ישירה וחסרת פשרות. היא יוצאת מן הארון, ותוך כדי כך מוציאה ממנו גם את השלדים שבישראל אין אוהבים להציגם בפומבי. ועתה כבר אין נחת בציון סנא חסן. רבים מקטרגים והמחלוקת נטושה.

את הספר „אויב בארץ המובטחת" צריך, איפוא, לקרוא כסיפורה האישי של סנא חסן, לפני שקוראים אותו כספר על ישראל. זהו סיפור התמודדותה עם בעיות עברה וחוותה, עם אשליותיה והתפכחויותיה. הסיפור נפרש כמגילת חיים, רווי לבטים ובדידות, ומוליך לסיום העצוב של ההשלמה עם זרותה הקיומית. „וכך הבינותי", כותבת היא בפיסקת הסיום של הספר, „כי הארץ היחידה שאוכל להתגורר בה עתה היא הגלות; העולם אשר נעשה לי קרוב ביותר הוא זה של המנודה, הזר". והנה, הנאמנות לעולמה הפנימי לא זו בלבד שאינה גורעת מערך כתיבתה על עולמה של ישראל, אלא שהיא אף מעשירה אותה. היא מקנה להתבוננותה של מורדת מפוכחת זו יכולת חדירה, שהספרים המקובלים על ישראל לרוב חסרים אותה. „כל מעשה של מרידה", כתב אלבר קאמי בהקדמה לאחד מספריו, „מביע נוסטאלגיה אל תום ומניה אל מתוחם של הדברים".

סיפורה של סנא – שתי עלילות מתרוצצות בקירבו. האחת היא סיפור יחסיה עם רקעה וסביבתה במצרים, והשניה היא סיפור ביקורה בישראל. השתיים כרוכות ושזורות זו בזו לבלי הפרד. לטעמי, כל ניסיון להבין את העלילה הישראלית ללא מודעות למישקעי העלילה המצרית סופו שיחטיא את מטרתו.

המעמד העליון

משפחתה של סנא חסן שייכת לאליטה חברתית, אשר במהלך המחצית השניה של המאה הי"ט צברה נכסים קרקעיים עצומים, והיא נתגבשה בתקופה המלוכנית כמעמד עליון בעל פריווילגיות וגינונים אריסטוקראטיים מובהקים. בני מעמד זה איישו את שורות הצמרת במדינה ותוך כדי כך ניהלו חיי מותרות מופלגים: אספו אמנות בחווילותיהם וסוסים אציליים באורוותיהם, בילו לילותיהם בנשפי פאר בארמונות המלוכה ובאחוזותיהם הכפריות, והיו בני בית בכל שכיות הקיץ האופנתיים באירופה. הם נהנו מהשכלה אירופית טובה, דיברו לשונות אירופיות בשטף, והיו מיטבי תרבות נלהבים. מבחינה זו הם נתמזגו עם אותו haute bourgeoisie הקוסמופוליטי של מצרים, שהיה מורכב מבני עממים ועדות רבים, כולל משפחות אלישא יהודיות (ואשר נחקר באחרונה ביסודיות על־ידי הוקרם סיגנור). אליטה זו בכללותה נתנה לחברה המצרית את צביונה הסגנוני והתוסס, עד שבאה המהפיכה הנאצריסטית ומחקה את קיומה מחיי החברה המצרית.

סנא חסן הגיעה לישראל בתקופה שבה, בזכות הדה־נאצריזציה ומדיניות הפתיחות שהנהיג סאדאת, זכתה שכבה זו לרהביליטציה חלקית, ונאפשר העיון־מחדש במאפייניה ובתרומתה ההיסטורית. ביחסה של סנא כלפי מעמד זה של מוצאה ניתן לחוש, כי מצד אחד היא גאה בהישגיו, בתיחכומו וברעיונות התרבותיים ובמיוחד כאשר היא ניצבת מול ישראלי חסר־השכלה וצר־מוחין, הרואה אותה כנחותה ממנו מעצם העובדה שהיא „ערביה". אולם מצד שני, כבעלת מצפון חברתי רגיש, היא סולדת מקלות־הדעת ומהאגוצנטריות של משפחות המעמד הזה, ומהניצול המחפיר של הפלאחים, שעליו התבסס עושרו.

ניכור כלפי הסביבה

אולם הניכור בין סנא והחברה שירשה את מקומו של הסדר הישן הוא חריף לא פחות. הצירוף של ה־nouveaux riches עם המוני העם, הגודשים היום את רחובות קהיר, מרתיע אותה. האינטגראציה והביורוקרטיזציה של החברה, שחוללה את המהפיכה, הגבירו במצרים את האוריינטציה פנימה, את הזיקה למסורת ואת לחציו של הקונסנזוס הציבורי. סנא, אשר התפתחה (במידה רבה תודות לפריווילגיות שהיקנה לה מעמדה) כאישיות רחבת־אופקים, נון־קונפורמיסטית, חילונית ודינאמית, אינה מוצאת שפה משותפת עם עולם חדש זה. המריבות שלה עם בעלה תופסות מקום בולט בספר לא כדי לתת נופך פיקאנטי לסיפורה אלא כביטוי דראמטי של הניכור הזה. נוכח עמדתו הזהירה של הבעל, היא מספרת, „אני התעקשתי, כי דווקא בארץ כמו מצרים... הצורך במרד הפרט הוא רחוף ביותר" (עמ' 22). לא ייפלא, איפוא, כי בסוף הספר היא מוצאת את עצמה זרה בעיני בני עמה ומנוכרת לסביבת גידולה.

סנא זו, הדוחה את העבר ומסתייגת מן ההווה של חברתה, אינה מתקשה לקבל את ההחלטה – השערורייתית בעיני משפחתה וכל מכריה – לבקר בישראל. הצורך הפנימי באקט של מחאה לא היה הדחף היחיד להחלטתה, אך בלעדיו קשה להעלותה על הדעת. על רקע זה יש לראות את פרשיות האהבים שהיו לה עם קצין בצה"ל ועם חבר בקיבוץ. יש גורסים כי מוטב היה לספר שלא נכללו בו פרשיות אלו משנכללו בו, ולא היא. סיפור יחסיה עם השניים הוא חלק אורגני מן הספר, ולא רק משום שהוא תופס מקום מרכזי במיטען החווייתי של התנסויותיה האישיות, שאותן היא שואפת להביע בכנות. מעבר לכך קיימת העובדה שיחסים אלו הם הקונסומציה הסופית והמוחלטת של מחאתה. אין שום דבר היכול לזעזע עד היסוד חברה מוסלמית מסורתית כמו יחסים כאלה, של אחת מבנותיה עם לא־מוסלמי, ועוד מן המחנה היריב. זו קריאת תיגר שאין אחריה חזרה, ולמענה מקריבה סנא אפילו את קבילותו של הספר בתוך הציבור שלה.

ישראל של מטה

כאמור, גם לציבור קוראיה הישראלים אין המחברת רואה עצמה חייבת להנעים את הסיור בארץ. התמונה שהיא מציגה בספר היא, בעיקרו של דבר, תמונת ישראל־של־מטה. כמו וירגיליוס את דאנטה, כן מוליכה המחברת את קוראיה דרך האדים המהבילים של המיטבח המלוכלך בתחתיתו של מלון גדול, דרך האפלולית של מרתפים שורצי־עכברים בשכונת עוני ירודה, ודרך הצחנה של קרביים רטושים באולם התת־קרקעי של בית־מטבחיים לעופות. בין הדמויות שהיא מציגה בשירטוטי חטף ניתן למצוא קבצנים, שומר־לילה גיבן, פועלי דחק קשישים, עבריינים, ובפירוט מיוחד – זונה בשם ליילה וסרסורה הסוחר בסמים. הישראלים המצויים שהיא פוגשת ברחוב הם המוניים, יהירים, גזעניים ונטפלים אל נשים זרות בתוקפנות גסה.

מסלול הסיור של סנא במבוכי החברה הישראלית הוא גיחה אל לב המאפליה. היא מנווטת חלק ניכר ממסעותיה מאזור־שוליים אחד למשנהו: מחרדים פונדמנטליסטים „תופסי נשמות" אל ערבים חסרי זהות המתחזים כיהודים, ומעולים חסרי־ישע שאינם מצליחים להיקלט בארץ אל מתנחלים אחוזי חזות משיחית.

אל המרכז – הספר כמעט שאינו מגיע. לעומת זאת, הוא מונק מפעם לפעם לצמרת החברתית ומטביע בתודעת קוראיו, מבלי משים, תמונת קוטביות חריפה של הרצליה־פיתוח, למידשאות המוריקות של קיבוץ משגשג, לאכסניה היפהפיה ב„משכנות שאננים", ולדירותיהם של המנהיגים ברחביה וברמת־אביב. ניתן להבין שפאנורמת הגבהים הזו אכן חשובה והכרחית לספר, שכן באמצעותה משקפת המחברת את דרכה הפוליטית והאידיאולוגית של המדינה (ואגב אורחא נותנת לנו כמה איפיונים מבריקים של מנהיגיה). אולם לא קשה לחוש, כי ליבה של סנא אינו מצוי כאן, אלא עם שוכני הדיוטות התחתונות. מורדת אנטי־ממסדית זו ממש תרה אחרי מקומותיהם של המקופחים ומוכי־גורל, מתקשרת אליהם ומשתלבת בתוכם בטבעיות רבה, ולעיתים – כמו במיקרה של ליילה – מגיעה עימם להזדהות אישית.

הראי העקום

אף הישראלי הביקורתי ביותר כלפי חברתו אינו יכול שלא לחוש התקוממות נגד הסלקטיביות שבה מציגה המחברת את „הארץ המובטחת". אולם סגולתו המופלאה של הספר היא שבמהלך קריאתו הולכת התקוממות זו ומתמסמסת. הקורא חש יותר ויותר, שבאמצעות קבוצות־השוליים האלה מנסה המחברת לומר לו משהו משמעותי יותר על מהותה של החברה כולה. עולות בזיכרון „הרשימות" של דוסטויבסקי, אשר באספקלריה של פושעים, סוטים וחולכאים בבית־הכלא האירו את לבליבה של החברה הרוסית. סנא חסן, בסיגנונה שלה וללא יומרות ספרותיות, הולכת אולי בדרך דומה, ו„הרשימות מן המרתף" שלה אומרות משהו, על הבית כולו. אכן, קשה שלא להודות כי דרך הראי העקום שהיא מגישה לפרצופנו אנו רואים את דיוקן ישראל של היום, או לפחות את הרוחות המנשבות מפני הרמות שהיא הולכת ולובשת.

התהפוכה בליבו של הקורא מתחוללת מסיבה נוספת: מגילוי התמורה אשר חלה בעמדתה של המחברת עצמה. סנא חסן, שמגיעה לישראל כזרה גמורה ומסכמת את אכזבותיה הראשונות במלים „אין שום ספק כי אני עתידה לשנוא את ישראל" (עמ' 35), הולכת ומתקשרת אל הארץ, ובסוף ביקורה היא נפרדת ממנה בכאב (עמ' 280). האמפאתיה המתפתחת בתוכה כלפי ישראל היא משמעותית במיוחד, משום ששוב אין היא בנויה על אידיאליזציה שטחית ותדמית הסברתית, אלא צרופה בכור החיתוך של התנסות בצדדים המרים ביותר של מציאותה. את הבסיס החדש הזה ליחסה כלפי הישראלים היא מגלה ברגע של הארה, שאותו היא מתארת כך: „לפתע עלתה בי המחשבה המחרידה, כי האידיאליזציה המגושמת שעשיתי מן העם היהודי, היא עצמה סוג של אנטישמיות" (עמ' 206).

סקרנות אינטלקטואלית

הקשר של סנא לישראל נעדר כמעט לחלוטין תכנים רעיוניים, והוא בעיקרו קשר של יחסי אנוש. היא רחוקה מלקבל את הדעות המקובלות של האמונה הציונית, אף עומדת הלומת צער נוכח הנכות והשכול שהמאבקים להגשמתה זרעו בקרב הישראלים; היא מוצאת עצמה, כמעט בעל כורחה, רוחשת כבוד לפשטות ולחוסן שנתגלו בהם. בסופו של דבר, היא עושה גם את שתי אהבותיה סמלים ליחס הזה: אהובה האחד מייצג את משיכתה לכאבה; השני, בפשטותו, ישרנותו והגינותו הבסיסית, מגלם „את כל מה שהוא חיובי ואמיתי בארץ הזו". בלבטים בין שני אלה, מגלה סנא בעצמה אני אחר: „זה אשר עמד פנים אל פנים מול כל הסתירות הטראגיות של ישראל, ואישר אותן" (עמ' 277־8).

אין משמעו של דבר שהספר נקי מפגמים. עיון מדוקדק ימצא בוודאי טעויות בלשון, בעובדות או בפירוש. רבים וודאי לא יסלחו למחברת שבמקום לשרת את התקרבות וההבנה בין ישראלים ומצרים כתבה ספר שהוא קונטרוברסאלי ומכעיס רבים בשני המחנות. אולם סנא, כמו כל מחבר, לא יכלה לתת אלא את עצמה, ואין זה מעט. אי־אפשר שלא להתרשם מן הספונטאניות, אהבת־החיים, והחמימות, האמפאתיה, האיכפתיות, העצמאות והסקרנות האינטלקטואלית שאישיותה קורנת אותן מכל דפי הספר. ויתכן שבפרספקטיבה ארוכה יותר של זמן עוד יתברר כי בדרכה הפגה, התחושתית והמרדנית תרמה סנא חסן לדיסקורס במישור גבוה יותר מזה שעליו מתנהל הדיאלוג המעשי כיום.

תרבות ספרות אמנות

לא לאניני הטעם

מאת שמעון לוי

חנוך לוין מה איכפת לציפור, ספרי סימן קריאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, מועדון הספר העברי, תל־אביב, 1987, 283 עמ'.

חנוך לוין של לפני עשרים שנה הוא היום נוסטלגיה: כמה תמימים היינו אז כשהזהמו אותנו שורות משיריו כמו „בשש לפנות ערב יבוא המבשר", או „הכותל הוא מקום קדוש, תענוג אותו לכבוש". בספר „מה איכפת

חנוך לוין

לציפור", נאספו פיזמונים ומערכונים שכתב מאז 1965 ורובם לא נס ליחם וליותם עדיין מטפטפת.

הסאטירות, ראשית אונו הדראמטי־תיאטרוני של לוין, מצויות בחציו הראשון של הספר. ביניהן „את ואני והמלחמה הבאה", „קטשופ", „מלכת האמבטיה", שנכתבו והוצגו בשנים 68'־70' וכן „הפטריוט" משנת 82'. איש לא כתב בעזות חברתית, פוליטית ואידיאולוגית כמו לוין, בתקופת השיכרון הלאומני ששטף את הארץ אחרי מלחמת ששת הימים, מלחמת אחת־עשרה הדקות בלשונו. מאז חיקו אותו רבים שהצטרפו לקונסנזוס מחאתי.

מחקה את ברכט וסוויפט

ארבעה מחזות רוויו סאטירי־פוליטי מרכיבים את המסלול האחד מבין שלושה (עד כה) ביצירתו הדראמטית של חנוך לוין: יש גם מחזות „מישפחה" כמו „חפץ", „יעקבי ולידנטל" ומחזות „מיתולוגיים" כמו „יסורי איוב" או „הזונה הגדולה מבבל". וכבר בראשונים מתגלים אי־אלה יסודות שיתפרשו גם בהמשך: שיטוח דמויות, רידודן לרמת־תיחכום של לשון ילדים ופסיכולוגיה אינפנטילית מכוונת, התבוססות בצרכים הבסיסיים ביותר וסילוק של רגשות מעודנים. אלה, לצד השפלה ומושפלות מינית, חברתית ועצמית מלווים את רוב דמויותיו של לוין עד עצם היום הזה.

זהו תיאטרון של אנדרסטייטמנט־לכאורה המצליח להקפיץ דווקא ככל שהוא מתון ושקט. לוין מסתייע בהגיון קריר ו„טבעי" לתאור מהלכי דברים מזוויעים ומחקה לא רק את ברכט בענין זה אלא, למשל, את סוויפט שהציע, בזמנו, לאכול את ילדי אירלנד וכך לפטור אותם ואת הוריהם גם יחד מחרפת הרעב הגדול; טוב להם, טוב לכלכלה. לוין נעזר בתיאורים מדוייקים של שלושת מצבי־הצבירה של ההפרשות האנושיות: נאד, פיפי, קאקי ומיני זיעות, ליחות, דימומים ונשלים. ד"ה לורנס ביקש לכבס מילים „מלוכלכות" על ידי שישתמש בהן עד־שחיקה ותאבד משמעותן המזוהמת: ליידי צ'טרלי אומרת יחד עם הגנן המפורסם SHIT – FUCK, SUCK. ושניהם נשארים ויקטוריאנים כמקודם ופוריטאנים „נועזים". לוין זקוק מאוד להילת הטאבו האופפת מלים גסות, שאחרת לא יעלה בידו לגרום זעזועים לקהלו. לאמיתו של דבר, ומעבר לתחושת ההנאה הילדותית המורגשת בהתגוללות המילולית במילי סחי וקיא – למה לא, בעצם? – לוין מכוון חיציו מעבר לבאריקדה הראשונה הזאת אל כיסוחים שברמה הפסיכולוגית העמוקה יותר ואל ענינים חברתיים ופוליטיים.

חולשותיו של הבשר הרפה

חמשת פרקי הספר ערוכים בהקבצות פחות או יותר תמטיות. „בוא אלי חיל נחמד" ו„נשר שחור על גג אדום" הם פרקים שכוללים מערכונים ופיזמונים שלא מצאו את מקומם ברוויו סאטירי זה או אחר. שם נמצאת גירסתו של לוין למוטיב עקדת יצחק: „...ויצחק בן־חיל וייבן את הארון, והערבי מתאנה לו, ויך את הערבי..." לאברהם נולדים שלושה יצחקים המתים בזה אחר זה – „ויצחק". לא נעים. עד ש„וישא יעקב את רחל לאשה ויולד את דן ואת עוז ואת שממית" (עמ' 149), וזהו, לדעתי, אחד הקטעים היותר מצמררים. להתבהמות האנושית בצד עשיית הרווחים בשטחים תורם שיר שתי המשאיות: „...פעם הנהג עשה טעות, הטעין פועל שחור במקום פרה, הוביל אותה לבית־המטבחיים, שם שחטו אותו שחיטה כשרה..."

בבלדה המתושלת ובעוד שירים לוין מנצל את גל השמאלץ המופגן ונמכר בעיקר בימי־הזיכרון, שירים נוגים על חיילים שותקים ותריקות שרשראות שריון. ככל שלוין מעודן יותר, הוא חריף יותר. הסאטירה הבוטה שלו הולמת, אך בעוד האפקטיביות שלה פגה – העיקצוצים העדינים יותר מגרדים זמן רב יותר.

הפרק „הוי בשר, בשר, בשר" מוקדש לשירי זימה נוגים ולחולשותיו של הבשר הרפה, המתמקמק והולך ומכזיב את בעליו ונשותיו המזקינים, מתפוררים. בקבוצה זו יימצאו כמה מהשירים האנטי־אירוטיים שבעברית וגם מערכון שסופו:

בחור: חדלקת, השילשול, הווסת או הקיא?

בחורה: סמארק. יצא לי פתאום והייתי בלי מיטפחת ועם שימלה בלי שרוולים. למה אתה בעצם שואל את כל זה?

בחור: כי נמאס לי כבר מבחורות שאתה בא, דופק והולך. איתך, אני רואה, אפשר גם לפתח שיחה.

פחות עלינו ויותר אוניברסלי

לא לאניני הטעם, אבל מצחיק עד דמעות, ובסופו של דבר, מאוד אינטלקטואלי. לפיכך ניתן לראות באמנותו של לוין מין סיכום עצמי בנוסח: „ותן לנו בריאות להבין במשטות / שחיינו לשווא, ולשווא גם נמות". ובינתיים נשאר קצת זמן להתבדרויות שגם הן, בעצם, חסרות־משמעות ותפלות.

ב„לנפר את אשתי גם אני יכול" מסתמן קו של הומור אבסורדי שחור ומטורף המנותק מכבלי הציוויים של האמירה הפוליטית. בפרק זה מופיעים שירי ילדים ושירי נונסנס משולבים היטב באכזריות מתיילדת. מין תערובת מודרנית ועברית מאוד בין אדוארד ליר, כריסטיאן מורגנשטרן ויהושע הפרוע הידוע משכבר. נא ראה, „העט של בנצי": ביום ההולדת של בנצי / בנצי קיבל עט. / כל היום קישקש לו בנצי בעט, / ובלילה מת. / ישב לו אבא של בנצי, / וכתב מיכתבים בעט. / מה כתב אבא של בנצי? / – „בנצי מת"...//

קו ענוג ועגמגם יותר אסוף תחת הכותרת „אין מקום לשניים על עמוד החשמל" המעמיד את לוין, לדעתי, כמשורר מהשורה הראשונה בנוסח כאילו־מפוייס. כאן גם נמצא השיר המקנה לספר כולו את שמו.

לוין כתב סיפורים ושירים רבים ודבריו באחרונה פחות על אודותינו ויותר אנושיים כלליים, כשהם מותירים לנו לקשור את הזיקות המתבקשות. הוא נע ונד כבר זמן רב בין הלוקאלי של המצב הפוליטי־הישראלי לבין האוניברסאלי שבמצבו של האדם בכלל. „במה יכול לבעור אדם, ובסך־הכל בשביל מה?" היא שאלה שלוין אולי מתחבט בה בעצמו, גם כשהוא בועט במימסד מתוך מעמקי קרביו של המימסד הזה. אולי הוא תמה, בדבקות ובאריקות, כמעט כמו נזיר ישועי מתייסר, בין הצורך להתבטא לבין הרגשת המיותרות, שאין טעם. ובנוסח אחר: „מה נחת גברת בבר ושם ארון כמעט".

אהבה והומור

סיפורת

אהבות מגוחכות / מילן קונדרה / מצ'כית: רות בונדי / זמורה־ביתן / 195 עמודים.

קונדרה קנה לו בישראל קהל קוראים ומעריצים על סמך ספריו הקודמים והמאוחרים (על־פי סדר כתיבתם) ואלה ייהנו גם משבעת סיפורי האהבה שנאספו בספר זה, מיצירותיו המוקדמות. ההומור בסיפורים אלה מפורש ומוטעם יותר מאשר בספריו שקראנו בעבר, כמו למשל בסיפור הראשון, על רדיפתו האובססיבית של גרפומאן אחרי מרצה לאמנות כדי לסחוט ממנו מאמר־ביקורת שישבח את המסה שכתב. בספר זה מתגלה איזו קירבה בין קונדרה לבין ההומור הבריא והחריף של קארל צ'אפק.

חניכתו של נביא

צמא / עמוס מוקדי / מפריש / 176 עמודים.

ר' חיים מוולוז'ין אמר פעם כי „השם הוא עצם הנפש של האדם" וזה אולי מה שדחף את עמוס מוקדי לתחושת־הזדהות עם הנביא הקדום שעל שמו נקרא. הספר שלפנינו הוא ראשון לטרילוגיה המספרת את סיפורו של עמוס הנביא ועניינו ילדותו ונעוריו של עמסיה (שמו הראשון) בתקוע, כרועה צאן אביו במדבר יהודה, מאבקיו עם איתני הטבע, תחושת הייעוד המבויקה בו, ראשית לימודיו, חידוש זבח הפסח בתקוע על־פי הצעתו ועלייתו הראשונה לירושלים, להגן עליה במלחמה. הצמא שמדובר בו בכותרת הוא גם כפשוטו, צמא מדברי למים, וגם צמא לדבר ה'. בסופו של הספר, כמעין נספח, מובא מיכתב קרום־לכאורה מאת סופר המלך אמציה בן־יענת אל סריה בן־אחיעו שבשבי. מיכתב זה עוצב ביד אמן (של ארי רון) כשרידי מגילת קלף קרועה, כתובה בכתב רעץ עתיק ונוסחה המלא מובא לצידה בדפוס רגיל. בספר מובאת גם מפה של יהודה בימי עמוס.

העולה והנשארים

נהרה / ישעיהו אוסטרין / ביתן / 260 עמודים.

נהרה הוא הכרך הרביעי בסידרה שראשיתה ב„מתושלח" והמשכה ב„אוקיינוס" וב„חופים" והיא סיפור חייו של אליעזר טוביו־פרידגוט – שיש בו הקבלה אוטוביוגרפית רבה לחייו של המחבר – מאז נולד וגדל בפולין, יצא ללמוד בבריסל, חי בספרד, בקובה ובמקסיקו ועד עלייתו לישראל, שהיא עניינו של הכרך החדש שלפנינו. מסופר פה על לבטי־החלטתו של העולה וויכוחיו עם חבריו לתנועה שרבים מהם עשו חיל חומרי ועם המשורר יחיאל ברסלר (שכמה משיריו משולבים בספר עצמו ומובאים גם בסופו). מתוך הסיפור מצטיירת תדמיתה של ישראל כפי שהיא נראית ממרחקי דרום־אמריקה – ואין היא תמיד מחמיאה.

רזון נחוש

עד כלות / גפנה אמיר / אלפא, זמורה־ביתן / 262 עמודים.

זהו סיפור על הסיכסוך שיש לאדם עם קיבתו. הגיבורה היא תלמידת תיכון שהשמינה מעודף זלילת ממתקים, כפיצוי על בדידות. אז היא עוברת לדיאטה המתפתחת לאנורקסיה נרבוזה ורק טיפול במוסד פסיכיאטרי, בחברת נערות כמותה, מצילה אותה ממוות מרעב. חברתה למוסד אינה זוכה לכך והלווייתה מסיימת את הסיפור. המחברת היא בת 16 ולצורך הסיפור נעזרה בנהלה שעברה אחותה. נציין עוד, כי התופעה של כתיבת ספרים בראשית הנעורים הולכת ומתפשטת אצלנו, אולי יותר מאשר אנורקסיה נרבוזה.

מלחמה חשאית במיטה

אהבותיו של הארי דנפר / לורנס סנדרס / מאנגלית משה זינגר / כרים / 221 עמודים.

במלחמות החשאיות והמתוחכמות, גם האהבה היא נשק. שני גופים חשאיים מעוניינים בהארי דנפר, מנהלה של חברה להשקעות שכלל לא מכבר את אשתו האהובה מאוד – „המדור" ו„התאגיד". „המדור" שולח לעניין זה את סאלי אכרון היפהפיה ו„התאגיד", שיש לו מרגלת פנימית ב„מדור", שולח יפהפיה משלו, את אוולין היימדל. כך, במיטתו של הארי דנפר, מתנהלת המלחמה בין „המדור" ל„התאגיד" ומתחוללים בה מיפנים מפתיעים, שלא נפרט יותר מן ההכרחי. ספריו של לורנס סנדרס תורגמו לעברית בזה אחר זה, ומסתבר מכאן שיש לו כאן קהל הצמא לעלילות המתח המתוחכמות שלו.

רצח על החוף

להט הלבנה / ט. ג'פרסון פארקר / עברית: אריה חשביה / לודוי / 205 עמודים.

גופה מכוסת־כוויות, שראשה נמחץ לפוות באבן בזלת, מתגלה בחוף הלאגונה שבקליפורניה. בפרשת הרצח מטפל הבלש טום ספארג, שחייו נמצאים בנקודת שפל. דורך אחריו מיקרה של הריגת ילד ואשתו נטשה אותו. החקירה תוביל אותו אל מין מועדון סודי „הריבירה הקליפורנית" וגם אל אהבתה של אשת הנרצח. הסבכים ייפתרו לבסוף, אבל לא כאן אלא בספר עצמו, הבונה את המתח במיומנות רבה.

העיקבות הוליכו לרוסיה

השועל האדום / אנתוני הייד / מאנגלית: יוסף אשבול / מועדון קוראי מעריב / 304 עמודים.

זהו מותחן שנון, שבו מתבקש העיתונאי רוברט תארפ על־ידי ידידה ותיקה לבוא לחייב נעלם אביה המאמץ, סוחר הפרוות הקנדי. החיפוש הזה יוביל את תורן גם לקנדה, גם לפאריס וגם לברית־המועצות ויחשוף בפניו את עברו של האב, את עברה של הבת ואת סודו של אוצר גנוז, אבל יותר לא נפרט.

החשיפה

השתיקה הרועמת / מרי היגינס קלרק / מאנגלית: חיים גיבורי / אור־עם / 244 עמודים.

פטרישה טריימור, שדרנית טלוויזיה, מכינה סידרה על „נשים בממשלה". הגיבורה הראשונה של התכנית היא אביגיל ג'נינגס, מלכת יופי בעבר, סנאטורית חשובה בהווה ומועמדת לתפקיד סגן־נשיא בעתיד. התחקיר היסודי של השדרנית מגיע אותה לחשוף בשירור סודות־עבר אפלים של הסנאטורית והיא כמעט נרצחת בשל חשיפה זו. אך לבסוף מתפענחות כל התעלומות ויש סוף טוב. כמה נחמד לקרוא פעם משהו שבו התיקשורת איננה אשמה. להיפך.

אנרכיזם ברוסית

לנגד עיניים מערביות / ג'וזף קונרד / מאנגלית: נעמי כרמל / מועדון קוראי מעריב / 292 עמודים.

בשוויץ הרחוקה מתכנן פטר איוונוביץ מנהיג האנארכיסטים הרוסיים, את חיסול השלטון ברוסיה הצארית באמצעות טרור אכזרי. אחד ממכשיריו הוא הסטודנט המסוגף ראזומוב, האמור לתת מיקלט לטוב שבידידיו, האנארכיסט האלדין, הנמלט מאשמת רצח של שר בממשלה. ראזומוב מסגיר את הנמלט למשטרה, אם מתוך קונפורמיזם ואם מתוך פחד, אך אינו יכול לעמוד בלחץ הסוד האפל ובסופו של דבר הוא מתוודה עליו בפני חבריו האנארכיסטים וגם בא על עונשו, שסופו מוות בתאונה. קונרד מספר את הסיפור בלא לנקוט עמדה לכאן או לכאן (לכן הוא גם שם את הסיפור בפיו של אנגלי קשיש, בלתי מעורב), אלא כעין גילגול חדש של „על דאטפת אטפוך וסוף מטיפייך יטופון" של הלל הזקן. אלימות מולידה אלימות ויצרים אפלים מולידים אפלים מהם.

סידרה ששבה לתחייה

ארבעה ספרים ראשונים במהדורה חדשה של סידרת כתבי מחברים נודעים בהוצאת מ. מזרחי: ברנשים ותחבולות / דיימון ראניון / עברית א. כרמי / 308 עמודים • טיפוסים קשוחים / דיימון ראניון / עברית א. כרמי / 304 עמודים • שמונה לאחת / דיימון ראניון / עברית א. כרמי / 293 עמודים • אהיקינג / סומרסט מוהאם / עברית א. כרמי, א. חשביה / 291 עמודים.

כותב השורות האלה, המבקר לפעמים בחנויות לספרים משומשים (שנתרבו באחרונה בתל־אביב), יכול להעיד מה רב עד היום הביקוש לספרי הסידרה „כתבי מחברים נודעים", שראתה אור בזמנה בהוצאת כרמי את גאור. הקורא העברי הכיר דרכה את מיטב הסיפור הקצר העולמי, מראניון עד או הנרי, מסטיינבק עד דורותי פארקר, מצ'כוב עד צ'אפק, ממוהם עד לואיס ברומפילד, ממארק טוויין עד סטיוון ליקוק ומאלפונס דודה עד אנדרה מורואה, והרשימה עוד אינה שלמה. הסיפורים, שנבחרו לפרסום, היו ממיטב הסיפורת הפופולארית, רבים מהם עם יותר מקמצוץ של הומור, והתרגום חי ושנון, אף כי ההוצאה היתה מרושלת קצת, מצד העריכה וההגהה. הספרים הישנים ההם עדיין נאים

שער „עד כלות"
עיצוב עטיפה: מיכל לשם
התצלומים בעטיפה: יעל דוזן־תורן

ויאים לקריאה, אלא שקשה מאוד להשיגם. עכשיו קמה הוצאת מזרחי לחדש ולרענן את הסידרה, והחלה „במכה אחת" בשלושת כרכי הסיפורים של דיימון ראניון, המכילים יותר כמאה מסיפוריו הקצרים. דיימון ראניון (1880 עד 1946), עיתונאי וכתב־ספורט בראשית דרכו, יצר בסיפוריו עולם ציורי של ניו־יורק של מטה, גרושה ממזרים, נוכלים, סטודנטים ובדרנים ועיצב לה לשון משל עצמה. הצלחתו הגדולה של כרמי היתה סיגנונו של הלשון העברית לצורכי ניו־יורק הראניונית. תרגומים אלה, שהתקבלו מאוד על הנוער בזמנם, היתה להם השפעה על התפתחות הסלנג העברי ועסיסיותם לא פגה עד היום. יצויין, שהמהדורה החדשה איננה הדפסה או צילום של קודמתה. ההוצאה לא חסכה עמל לשיפור התקנון ומה שיש בו, התמליל נבדק ונערך מחדש, ואף עודכן במקרה הצורך, והספרים זכו בסדר חדש ובעיצוב חדש, מהודר להפליא

אורי סלע
ממכבש הדפוס

שער „נהרה"
עיצוב עטיפה: שלמה רותם

וססגוני במירה המשקפת את התוכן. נוסף לשלושת הראניונים (ומכולם, רדפו מחפשי־מציאות ביותר אחרי „שמונה לאחת", שהיה נדיר במיוחד) ראתה אור גם מהדורה מחודשת ומשופצת של „אהיקינג", קובץ סיפוריו של סומרסט מוהם (1874 עד 1965). הסופר הבריטי מעורר ההומור, ליר מאריס, שכתב סיפורים אלה אחרי מסע על פני המזרח הרחוק, במיוחד במאלאיה. נותר רק להמתין בקוצר־רוח להמשכה של סידרה זו, המבטיחה לקורא תענוגות לא־מעטים.

הלכה

מדברי „ישראל הצעיר"

שנתון מועצת רבני ישראל הצעיר בישראל - כרך א' / הרב עמנואל בווינט, עורך / הרב חיים לובאן, נשיא / (ייבב) + קט"ו + 174 + (45) עמודים.

„ישראל הצעיר" הוא אירגון יהודי אורתודוכסי שמקורו בארצות־הברית ועם עליית מקצת חבריו ורבניו לארץ, החל מלפני כעשרים שנה, החל להתארגן גם בישראל ועתה הריהו מוציא לאור שנתון ראשון, בעברית ובאנגלית, ובו דרשות, מאמרים ומחקרים. תמצא כאן, למשל, את מאמריהם של הרב מגדל לויטס על אכילת פסח ומצה באאבון, של הרב עוזי קלכהיים על העלאת תדמיתה של הרבנות, של הרב ארי יאהן על הבן הרשע בהגדה של פסח, של הרב חיים לובאן על הגישה היהודית לסובלנות, של הרב זלמן שרפמן על יהדות ודמוקרטיה בישראל ועוד. הכרך הוקדש לכבודו של מנכ"ל „ישראל הצעיר" בישראל הרב אברהם משה הלוי רוז ומובאים בו גם דברי הערכה עליו וגם מאמר משלו על הרמת ידיים בעת התפילה.

כתבי־עת

עיר שחוברה לה

כיוונים - 35 / העורך: יורם בק / המחלקה להסברה, ההסתדרות הציונית העולמית / 159 עמודים.

איפה תמצא בימים אלה את יצחק שמיר ושמעון פרס בכפיפה אחת, ועוד מתוך תמימות דעים גמורה? הווה אומר: בחוברת זו של „כיוונים" שלבשה חג לכבוד 20 שנות שחרור ירושלים. לבד מראש הממשלה וממלא מקומו, כותבים כאן בשבחי ירושלים עוזי נרקיס, יורם בק, ישראל אלדד, ראובן קשאני ועוד. יש כאן גם מחקרים באותו עניין: על ועד יהודי ירושלים ב־1918 (שמעון רובינשטיין ושמואל אבן־אור), על היבט התיכנוני של העיר המאוחדת (יוסף שכייד), על משפחות הצמרת המוסלמיות ושקיעתן (אורי שטנדל), על מיגוון הדתות בירושלים (ישראל ליפל) ועוד.

מחקרים

אנטישמיות בצפון־אפריקה

יהודי צפון־אפריקה במלחמת העולם השנייה / מיכאל אביטבול / מכון בן־צבי, יד בן־צבי והאוניברסיטה העברית / 239 עמודים.

שואה לא התרחשה בצפון אפריקה, אך מסתבר שיהודי מארוקו ותוניסיה נרדפו לא מעט ורדיפות אלה לא זכו לתשומת־לבם של ההיסטוריונים, בשל המאורעות הדראמטיים בזירה שסקרו את אירופה באותה עת. הנחה זו מתקן עכשיו הספר שלפנינו, המספר על מה שהתרחש בצפון אפריקה ב־1940 עד 1943, כאשר 400 אלף היהודים חיו תחת שלטון וישי והיו כפופים לחוקי גזע אנטישמיים. בספר מובאות גם תעודות רבות.

פאר ואיכות

ארץ־ישראל

הרובע היהודי בעיר העתיקה ירושלים / עורך: מרדכי נאור / חברה לשיקום ולפיתוח הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים, מוסד ביאליק, בהוצאת ידיעות אחרונות / 543 עמודים.

גם בתעשיית־הספר המפותחת והמשוכללת שלנו נדירה הפקה כה מפוארת, הן מהצד המדעי, הן מהצד האמנותי־אסתטי והן מצד מלאכת הספר. האלבום נועד לתעד ולהנציח את שיקומו של הרובע היהודי בדורנו ועל כך, אומנם, נכתב הפרק המרכזי (מרדכי נאור), בתוספת תמונות רבות ומרהיבות. אבל פרק זה נתמך ומתאשר על־ידי היסוד ההיסטורי שמניחים למענו שאר הפרקים – של נחמן אביגד על החפירות הארכיאולוגיות וממצאיהן, של יהודה קרמון על הגיאוגרפיה של העיר העתיקה, של יהושע בן־אריה על הרובע היהודי בדורות האחרונים, של אהרון בייר על מוסדות תורה ותפילה בעיר העתיקה, של רמי יוראל על הרובע היהודי מראשית המאה העשרים ועד מלחמת העצמאות ושל נתנאל לורך על הרובע היהודי במצור ובקרבות ירושלים במלחמת העצמאות. לאלה נוספים עוד שני פרקים חשובים – פרקו של זאב וילנאי על אגדות הרובע היהודי ופרקו של דן עומר על הרובע היהודי בספרות העברית החדשה. לבסוף באה גם ביבליוגרפיה נבחרת ומועילה שהכין גיורא בסין. אבל במיקרה זה, גם נתן קארפ, מעצב הספר, היה שותף שווה זכויות במפות, בתרשימים ובדיאגרמות שהכין והם תורמים לספר תרומה משל עצמם. יש להצטער, שמלאכה נאה ושלמה כל־כך לא הושלמה על־ידי מפתח עניינים, שהיה מועיל במיוחד בספר גדול כמו זה.

תיעוד

קפקא בשר ודם

שיחות עם קפקא / גוסטב יאנוך / מגרמנית: שלמה טנאי / עורך: טוביה ריבנר / ספרית פועלים / 93 עמודים + 8 עמודי תמונות.

על גוסטאב יאנוך אפשר לומר, על־פי שיגרת הלשון המקובלת, שפקד אותו גורל קפקאי. שנה לאחר מלחמת העולם השנייה פוברקה נגדו האשמה של שחיתות ומעילה והוא נכלא בכלא פאנקראץ שבפראג למשך 13 חודשים עד שהתברר כי להאשמות כלפיו לא היה כל יסוד. הוא היה מוסיקאי שחיבר מוסיקה קלה וחיבר גם ספרים על מוסיקה ומוסיקאים, אך שמו ייחרת, כנראה, בהיסטוריה הודות לידידותו עם פרנץ קפקא בשלוש שנות חייו האחרונות של הסופר. הוא היה אז בן 17 בלבד ואביו הראה את השירים שכתב בסתר לקפקא, וכך נולדה ההיכרות בין הנער לסופר. את השיחות עם קפקא רשם ביומנו. אלה הן שיחות על ספרים, על הצגות, על עניינים היום־יום ועל בעיות עקרוניות של החיים והספרות. אך יותר מתוכן השיחות מעניינת כאן הבבואה של קפקא והסביבה שבה חי.

ברסלב ובנותיה

אמש שואה... – יד לקהילות ברסלב, אוסטה, אוקמניץ, רובינה ואמוש, יאיסי, יוד, סלובודקה, קיסלובשצ'יזנה, רימשאן / עורכים: אריאל מכבם, רינה קליטוב / ארגון יוצאי ברסלב והסביבה בישראל ובארצות הברית, בית לוחמי הגיטאות והוצאת הקיבוץ המאוחד / 640 עמודים.

עדויות היסטוריות לקיומה של ברסלב מצויות מאז 1065 והיהודים הראשונים נזכרים בכתובים במאה הט"ו. יהודי העיר היו סוחרים, בעלי־מלאכה ופונדקאים. ארבעה בתי־כנסת היו בה, וגם ישיבה ובתי־ספר יהודיים. בפרוץ מלחמת העולם השנייה נכנסו אליה הרוסים וכשנתיים אחר־כך באו הגרמנים והחלו במלאכת הגירושים וההשמדה. גדול רוצחי יהודי ברסלב, סטאניסלאב יאשינסקי, נתפס אחר־כך על־ידי יהודים והועמד לדין בפולין ב־1963. בספר שלפנינו נרשמו פרקי זכרונות על השואה בברסלאב ובבנותיה ועל דמויות בולטות בקהילות אלה. מובאת גם רשימה של הנספים בשואה.

הומור

אין רע בלי רע יותר

מרפילוגיה – חוק מרפי ועוד סיבות אחרות מדוע דברים משתבשים / ארתור בלוך / מאנגלית: יעקב פיאלקוב / איורים: אלי ברמלי / כתר / 87 עמודים.

„אם דבר־מה עלול להשתבש – הוא אכן ישתבש". האם יש מי שחוק מרפי המפורסם הזה עוד לא הגיע לאוזניו? מן הספר מסתבר, יש לחוק הזה אב חוקי: קפטן אד מרפי, מהנדס פיתוח במעבדת המטוסים בשדה התעופה רייט, שביטא ב־1949 את תיסכולו ממיתקן טכני משובש. מאז עשה חוק מרפי היסטוריה קטנה, בשמשו אבטיפוס לאוצר גדול של „חוקים", המכונסים בספר שלפנינו (ובשני ספרונים נוספים, שעוד לא תורגמו), כגון „חוק ג'ונסון ולייירד" – כאבי שיניים נוטים תמיד להתפתח בערב שבת; „חוק פודר" – כל דבר שמתחיל טוב נגמר ברע, כל דבר שמתחיל רע מסתיים גרוע יותר; „האקסיומה של מר קול" – כמות האינטליגנציה בעולם קבועה, אך האוכלוסיה גדלה בהתמדה. ויש עוד רבים ורבים כאלה, ואחד מהם שימושי ביותר בפוליטיקה הישראלית, „החוק השישי של קאמינק" – כאשר מנסים לנבא את החלטותיהן הכלכליות של פוליטיקאי, יש לעשות זאת על סמך מעשיו בעבר ולא על סמך הצהרותיו בהווה.

עצמיות וייחוד

אמנות

ציונה שמשי - מיבום ביניים 1987 / עיצוב ו. טורונובסקי בע"מ / צילומים יבין הירש / גלריה [illegible]

יצירתה של ציונה שמשי טבועה בחותם העצמיות והייחוד. היא אינה ביטוי לזרם או לאופנה ולא באה לקשט בתי עשירים או לשמש כחומר ביד המניפולציה המסחרית של גלריות, אלא אוצרת תכנים הומאניסטיים וכשמה של התערוכה האחרונה, מבקשת ממש כמו המאגיה הקדומה לנסות ולגרש את השדים המתרוצצים באופל נשמתנו. הקטלוג־האלבום – מיפעל של גלריה פרטית שעד כה ראינו כדוגמתו רק אצל המוזיאונים המוסדיים – מרנין יפה תקופות ותחומים שונים של יצירה, מפסלים ומיתווים ועד לסטיתי־קיר שעוצבו לבנייני־ציבור. התמונות מלוות בטקסטים „אוטוביוגרפיים" הנוחתים־אמנותיים של ציונה שמשי, בכתב־ידה, וגם מאמרים של דן צלקה, רן שחורי, יגאל תומרקין, יואב רגון ויהיה ריטר קפלן וכן רשימת תערוכות, פירסומים ועבודות, הכל בעברית ובאנגלית.

נוער

איך נוצרנו

ההולד / שילה קיצינגר / צילומים: לנארט נילסון / מאנגלית: רוני כהן־שנקר / הקדמה: פרופ' יוסף שנקר / מודן / 64 עמודים.

עיקרו של הספר האלבומי הזה הוא התצלומים הצבעוניים הלא־יאמנים שנעשו בטכניקת־צילום מיוחדת ומראים את תהליך התפתחותו של העובר בבטן אמו, החל מהביצית קודם הפרייתה, דרך תחילת התחלקותה של הביצית המופרה לתאים, תחילת התעצבותו של האדם החדש, גידולו ההדרגתי, תנועותיו בעודו ברחם, לידתו וימי חייו הראשונים. את הצילומים האלה מלווה התמליל, המכוון לילדים ומסביר להם בדרך פשוטה ומובנת כל אחד משלבי ההתפתחות.

ציורים

סירון סיר

דובי חביבי עושה במו גדול / סמדר שיר / ציורים: בריקטינה פאלינדי קרמון / ספרית מעריב.

הרעיון להדריך ילדים לשלוט על עשיית הצרכים ולעבור מחיתולים לסיר הוא רעיון מבורך, אבל אולי לא מבורך עד כדי כך שראוי ליצור סביבו ספריה שלמה. ההתחלה היתה ספרה הקטן והמוצלח של אלונה פרנקל. באחרונה הצטרפו אליו שני ספרים (מתורגמים) של ויקי לנסקי, אחד להורים ושני לילדים. עכשיו הצטרפה גם סמדר שיר לשיר־ההלל לסיר בסיפור על דובי, שאבא הבטיח לו סיר כשילמד לשלוט על צרכיו. ואכן, הוא לומד וזוכה בזוג תחתונים, כמו הגדולים.

הרחבת אופקים בגן

מגן הילדים בשמחה / תמר פייד נחשון / ציורים: נורית יובל / עמודי / 64 עמודים.

זה קובץ של סיפורים ושירים לגיל הגן, שייחודו בכך שהחומר מכוון להמחיש נושאים הנלמדים בגן־הילדים ובדרך זו להעשיר ולהעמיק את תפיסתם של הקוראים או השומעים הצעירים באותם נושאים: אני וגופי, קבוצות עצמים וצבעים. נוסף על כך, בא הספר להקנות לגילאי הגן ראשית קריאה בעמודים מיוחדים לכך, שבהם באות מלים בודדות מלוות באיורים המפרשים את תכנן או עמודים שבהם מוזמן הילד למנות עצמים. גם הומור לא חסר בשירי הספר, בייחוד אלה על לץ הכלכלה ויום המגזים וחיק המצחיק.

תגשם שסבל מקור

חלונות בהקיץ / רבקה מרים / ציורים מאת המחברת / הקיבוץ המאוחד / 32 עמודים.

בספר ששה סיפורים קצרים, שהגנות פיוטית כמו מלפפת את עלילתם, כאותו סיפור על הגשם שביקש מקלט מן הקור ונרגם בעור העצים ממתינים לו ונקוים לו, או הסיפור על הילד שהגיע לארץ ההפוכה שבה אנשים באים לעולם כשהם זקנים והולכים ומצעירים עד שהם מסיימים את חייהם ברחם אימם. המחברת עצמה ציירה איורים ברישומי מכחול.

דראמה

טראגדיה אירית

הרוכבים אל הים / ג'והן מ. סינג' / תרגם מאנגלית שמעון לוי / גומא / 81 עמודים.

המחזאות האירית של ראשית המאה מצטיינת באירוח הוד פיוטי קודר ונואש, ואחת הדוגמאות המשוכללות ביותר לרוח זו הוא המחזה שלפנינו. זה מחזה תמציתי מאוד (בתרגום, שלפנינו הוא תופס רק י"ט עמודים קטנים), אך בצימצומו זה הוא מעלה את כל היסודות של טראגדיה משוכללת, שבה מתעמתים האדם, הטבע והאלוהים.

תיאטרון בלונדון, 1987

שיילוק חי וקיים

מאת בן־עמי פיינגולד

לא מכבר בימים אלה באנגליה מזומנות כמה הצגות מעניינות של מחזות שקספיר. המרתקת, המדהימה מכולן, היא ללא ספק ההפקה החדשה של „הסוחר מוונציה" בתיאטרון הרויאל שקספיר בסטראטפורד, שהצגת הבכורה שלה נערכה בסוף אפריל בבימויו של ביל אלכסנדר, ועוד ידובר בה, ללא ספק. ההצגה משתלבת באיזה גל „יהודי", שמסתמן בשנים האחרונות בתיאטרון הבריטי. ריבעון החדשות של הרויאל שקספיר מקדיש כתבה מפורטת לשיילוק ולשקספיר ביידיש. באולם אחר של להקה מציגים מחזה מאת רייווד לם, „פליטים", על משפחה יהודית ברודזיה. בקיץ עומדת הלהקה להציג את „היהודי ממלטה" מאת מארלו, ואילו התיאטרון הלאומי עומד לקיים בקיץ הקרוב תערוכה על תולדות תיאטרון יידיש בלונדון בשנים 1880–1987.

אנתוני שר בתפקיד שיילוק ברויאל שקספיר, סטראטפורד

את תפקיד שיילוק ממלא בהפקה החדשה אנתוני שר, שחקן צעיר ומבטיח שעלה לכותרות בשנים האחרונות בשורה של תפקידים מוצלחים. הבולט בהם הוא ריצ'ארד השלישי, שהיכה גלים והיקנה לו מוניטין ומעמד בלתי מעורער של שחקן מן השורה הראשונה. ביצוע תפקיד שיילוק מעורר תמיד שאלות של תפיסה ואינטרפרטציה: איך להציג את הרמות? כיהודי רמוני, זר, מגושם וערמומי, על פי המודל הקומי־גרוטסקי של הנבל־היהודי ה־Stage Jew; או כאדם מן הישוב, יצור אנושי, קורבן טראגי של נסיבות חברתיות והיסטוריות, חי בתוך עולם מתנכר, עוין ואנטישמי. לפני ההצגה חשף שר בכמה ראיונות עיתונאיים את הלבטים הללו. להפתעת הכל הוא גילה – כן, אותו סיפור ישן – שהוא עצמו יהודי, בן להורים יוצאי ליטא שהיגרו לדרום־אפריקה. היום, לאחר השואה, הוא אומר, אי־אפשר לשחק את שיילוק כעוד נבל־של־תיאטרון, הנחה המעמידה אותו לפני בעיות ודילמות הן כיהודי והן כשחקן המחפש את הביצוע ההוגן והנאמן, שמציג את שיילוק לא רק כנבל, אלא גם כקורבן של מעשי נבלה. העובדה שהוא, שר, השתייך כיהודי בארץ מוצאו למיעוט הלבן דווקא, למעמד המדכאים, מסבכת בעיניו עוד יותר את המבוכות והדילמות הללו.

יצר נקם טבעי

התוצאה, יש להודות, היא מדהימה ומפתיעה, אבל גם מוזרה. שיילוק של שר מופיע על הבמה כיצור־פרא עם בלורית ענק וזקן עבות, והליכה שלו היא מגושמת ומסורבלת. הוא יושב על הבמה ישיבה מזרחית, מגלגל בעיניים ערמומיות ומשחק בחמרנות במטבעות הזהב שלו כמלווה־בריבית טיפוסי. שר מדבר בהיגוי מזרח־אירופי כבד ומתנגן, כמעט בכייני, כמי שיידיש או פולנית היא שפת־האם שלו, צירוף מוזר של תכונות של מי שאמור להיות יהודי ונציאני, אבל נאמן מאוד למסורת שיילוק הגרוטסקי בתיאטרון האנגלי.

לאט־לאט מתחוללת בשיילוק זה תמורה. האווירה סביבו נעשית אלימה ועוינת, נוגעת במורגש על־פי התפיסה העקרונית והעקבית של הבמאי. מפים אותו, יורקים עליו, מבזים אותו בכינויי יהודי גם במקומות שאין לכך ביטוי מפורש במחזה. לאחר שבתו ג'סיקה נוטשת אותו, שמחים הכל לאידו וחובטים בו עד זוב דם. כך שהעמידה על העיקרון של ליטרת־הבשר אינה איזו קפריזה מרושעת של יהודי שטני, אלא יצר נקם טבעי ואנושי, המביא את ההצגה והמישחק לנקודת השיא והעוצמה שלה, לידי „חלחלה מהולה בהערצה" כפי שכתב מבקר הסאנדיי טיימס. יתר על כן, וכאן, עלי להודות, הגדישו השחקן והבמאי את הסאה על־ידי ז'סטה שאולי יאה לקהל אנגלי, הרואה את הדברים כפולקלור וכתיאטרון, בלא להבין את משמעותם. שיילוק עומד לקרוע את ליטרת הבשר מגופו של אנטוניו. הוא מתעטף בטלית. החשבון שלו חל בנקודה זו להיות אישי, והופך חשבון קולקטיבי לאומי, לגמרי מחוץ לקונטקסט ההיסטורי והספרותי של המחזה. הוא נוטל את המאכלת, לפירוש מאכלת ולא סתם סכין, מתקרב אל קורבנו וקורא בעברית: „שפוך חמתך אל הגויים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו..." וכו', מלה במלה ככתוב, בקול אימים 'נבואי', כמי שמבצע איזה פולחן שבטי קדמון, שאומנם מתקבל כז'סטה תיאטרלית מרשימה מאוד של שר (אולי זכר משהו מגירסת הילדות שלו: כ'לשון הקודש'), אבל הופכת להיות גרוטסקית מהכיוון ההפוך: הפגנה מגוזמת, שקופה ומאולצת מאוד של המשמעות היהודית־ייצוגית של המחזה ושל הגיבור.

יש כאן ללא ספק גם עדות מאלפת למבוכות ולתיסכולים של שחקן יהודי, די מתבולל, כפי שהוא עצמו מצהיר בראיונות העיתונאיים, שאין לו בעיות עם ריצ'ארד השלישי ועם מאקבת, אבל שיילוק מביך אותו. במעמד זה לא יכולתי שלא להיזכר בשיילוק של אלק גינס, שראיתי לפני כשנתיים בפסטיבל צ'יצ'סטר. שקול, מאופק, מאופק כמעט לאפטי, אבל מעורר צמרמורת בכל מלה ובכל תג. כאן עומדים הדברים כמעט על סף ההאהרויזציה העצמית. לאלק גינס ה„גוי" לא היו בעיות של זהות. הוא שיחק את שקספיר כאן ועכשיו, והנקודה 'היהודית' של שר אומנם מעניינת מבחינת תרומתה למסורת שיילוק בתיאטרון, כשילוב של שתי תפיסות, הגרוטסקית והטראגית, ואולי גם מבחינת תהפוכותיו של הגורל היהודי, המאלץ שחקן בריטי מצטיין לחשוף לפתע את זהותו, אבל היא משכנעת פחות באמת ובהיגיון הפנימי שלה.

יחסים צוננים

הקו ה'יהודי' של ההצגה בולט בדרך מרומזת ומאופקת יותר, ולכן גם משכנעת יותר, בעיצוב דמותה של ג'סיקה, בביצועה של דבורה גודמן. אומנם גם היא מדברת באנגלית 'סלאבית', אבל כאן חשף הבמאי בתבונה רבה את הטרגדיה הפנימית, הלא מומחזת והמיותרת כמינה של ג'סיקה. מ'משומדת להכעיס', המקבלת את הנצרות בהתלהבות של בת טיפש־עשרה מאוהבת, כנערה קלת־דעת ה'מסררת' את אביה היהודי לשמחת ליבם של ידידיה הנוצרים, עוברת גם ג'סיקה תהליך של תמורה פנימית, ששקספיר, למען האמת, אולי לא התכוון אליה, אבל התיאטרון המודרני והרבר בלט כבר בביצוע של ה'אולד וויק' מ־1970 עם אוליבייה בבימויו של ג'ונתן מילר) תושף אותה מתוך הסיטואציה כמהלך מובן מאליו. ג'סיקה מתוודעת לאט־לאט למשמעות האמיתית של ההרפתקה שלה: הבגידה באב, במוצא, ולא פחות בזכר אמה המנוחה.

יחסיה עם הסביבה הברוטאלית, האנטישמית, על־פי התפיסה המודגשת של הבמאי, נעשים מסוייגים וצוננים יותר. היא נשארת זרה, חצויה, לא שייכת. בסיום, הסמלי מאוד, לאחר שאביה שיילוק מובס וכל האוהבים מתפייסים, היא נוטשת את הבמה עם כל החבורה העולזת, כשרק אנטוניו נותר לבדו. בדרכה היא שומטת כאילו מבלי משים את הצלב שבידה, שקודם־לכן ענדה אותו בהתלהבות מופגנת. היא מהססת, נרתעת, ולבסוף חוזרת ומרימה את הצלב, שספק נשמט ספק הושלך, ונוטלת אותו בידה בהיסוס, ללא מלים, כמשהו זר, מעיק, המסמל בשבילה את המשמעות הטראגית של הסיטואציה שאליה נקלעה. היא מחליפה מבטים עם אנטוניו: שני זרים, כל אחד מזווית אחרת, בחגיגה לא להם. סיום קולע, מלאכת מחשבת של בימוי ומישחק. בסך הכל זהו „הסוחר מוונציה" מעניין, מפתיע ומעורר מחשבה. 'הצגת חובה', כמו שאומרים במקומותינו, למי שמזדמן הקיץ לסטראטפורד.

תיאטרון פוליטי

תפיסה מקורית ומעניינת מכיוון שונה ניתן למצוא במחזור „הצגות הנרי" (הרביעי א,ב והחמישי) המוצג ב'אולד וויק' הוותיק, המנסה עתה לחדש ימיו כקדם, בבימויו של מיכאל בוגדנוב. בוגדנוב, שאת התפיסה החדשנית המרתקת של הצגת „רומיאו ויוליה" שלו כבר הזכרתי במוסף זה לפני מיספר המרתקת של הצגת „רומיאו ויוליה" שלו כבר הזכרתי במוסף זה לפני מיספר חודשים, מצליח גם כאן „לערכן" את שקספיר בלא לסלף או לפשט את הדברים לכדי אמירה ז'ורנאליסטית או דידאקטית אלמנטארית. „הנרי החמישי" שלו הוא למעשה סאטירה פוליטית על... מלחמת פוקלנד. המחזה הוא אחד הפאטריוטיים בדראמה הבריטית, ונאום הקרב של המלך, „יום סנט קריספין" שלו, שכבר הפך למיתוס לאומי, מוצג כאן כדראמה אנטי־הרואית בטון ובסיגנון של שגב היתולי סאטירי, עם תלבושות מודרניות, חיילים במדי צנחנים ירוקים, נשק אוטומאטי, קולות פגזים ומכונות ירייה. פיסטול, הנוכל הקטן, המצטרף למלחמה כדי להנות משלל קל, המקשט את לחיו בצלב־קרס קטן, והנרי המלך המצביא הם שני גילויים שליליים באותה מידה של הפאטריוטיזם המיליטאריסטי. מסע המלחמה של הנרי לצרפת מוצג כאן כהרפתקה צבאית קפריזית, שאינה ראויה להילה ההרואית המזוייפת האופפת אותה. בסיום, עם הניצחון והפיוס בין מנצחים ומנוצחים, נשמע ההימנון הבריטי. לכאורה נראה לרגע שהבמאי נוטה לבסוף להתיישר על־פי ה'קונסנזוס', ואז נקטע לפתע ההימנון על־ידי קולות צורמים ותורקים של פגזים וצפירות אזעקה, המשבשים את הטקסיות החגיגית של המעמד ומעמידים את הכל כפואנטה מוחצת מזווית סאטירית ואירונית.

איש אינו מוכיר, כמובן, את מלחמת פוקלנד ואיש אינו מכריז על שחיטת פרות קדושות, אולם המסרים מתבקשים מאליהם מתוך הקונטקסט הפוליטי־חברתי הערפני והרמיזות האלגנטיות, העקיפות. זהו תיאטרון פוליטי רלוואנטי מאוד, עשוי בטאקט ובחוש מידה, בלא לגלוש לבנאליות ובלא להפוך את התיאטרון לאסיפת בחירות, כנוהג לעתים בסוג זה של אינטרפרטציה. בוגדנוב מתגלה גם כאן כאחד הבמאים המקוריים והמעורבים ביותר מבחינה פוליטית של התיאטרון האנגלי כיום. זהו שיעור טוב לתיאטרון הפוליטי בישראל, איך לעשות מה.

מקבת כקורבן

מגמה הפוכה דווקא, בכיוון של דה־פוליטיזציה של שקספיר, באה לידי ביטוי מעניין בהצגת „מקבת" של הרויאל שקספיר, המועלית עתה בלונדון. זוהי בעיקר הצגה של במאי (אדריאן נובל) ותפאורן (בוב קרולי). מקבת עצמו והליידי אינם מעניינים במיוחד ולמי שמצפה לראות במרכז ההצגה מישחק גדול, יותר ממקצועי, מחכה אכזבה. כוחה של ההצגה הוא בשילוב של פירוש רעיוני ועיצוב חלל במה. מקבת אינו מוצג כנבל נציג הרוע, הנסחף אחר האמביציות הפוליטיות חסרות המעצורים שלו, אלא כקורבן של רחפים אי־ראציונאליים, שמשליטות עליו המכשפות. הוא נגרר בעל כורחו, כמעט בלתי מודע לעצמו, אל מעשי הרצח הברוטאליים ואל הנפילה הבלתי־נמנעת.

חכמה מוקפת קירות שחורים, אטומים, עם ניגודי אור־צל אפקטיביים, המהווים מטאפורה בימתית מובהקת לתודעה האפלה הסבוכה של הגיבור. דמות כנפי המת אינה מופיעה על הבמה, אלא כסיוט בדימיונו של מקבת. מרשימה במיוחד היא תמונת הסיום. קירות החדר הולכים ונסגרים על מקבת, כולאים אותו בתוך מבוך ללא מוצא. מבעד לבתלים פורצות חניתות ידוקות, רמז ליער בירנם המתקרב להכניע את הגיבור, הנלכד כחיה מצועה ברשת שהוא עצמו הסתבך בה. עלילת מקבת מוסטת כאן מהמישור החיצוני, הפוליטי, של מאבקי כוח וסצינות קרב אל המישור הפסיכולוגי והפילוסופי־מוראליסטי. יש כאן מבחינה מסויימת הומאניזציה של מקבת (ודאי לא מעט בעיקבות אבחנותיו הקלאסיות של ברדלי, שהשפעתו ניכרת בהפקה זו מהרבה בחינות). מקבת הוא אזרח הגון וחייל נאמן, קורבן של נסיבות וקוות־אסון ושל חולשות אנוש לא פחות מאשר קורבנותיו שלו. דמות טראגית, אנושית, המאירה את הדראמה באור חדש, מודרני.

„מקבת" ו„הנרי החמישי" הם בניגודם, כשתי תפיסות שונות בתכלית של דראמה פוליטית והיסטורית, שני גילויים מעניינים של הפנומן השקספירי, שהוא קלאסי ואקטואלי תמיד.

האוזן השלישית

מאת תמי שבק

דיאלוג ספרותי עם מתנחלים

ערב קריאה יוצא דופן ערך המשורר איל מגר כיום ירושלים. הוא הוזמן לקרוא שירים ב„בית הדסה" שבחברון לרגל „יום חברון" הנערך שם באותו תאריך היסטורי. מגר, המזוהה היטב בדעותיו הפוליטיות, ולאו דווקא עם הימין, הוזמן בעיקבות השתתפותו בתוכנית הטלוויזיה „רוח הארץ" ביחד עם המשורר החב"דניק יונדב קפלון. המתנחלים התרשמו, כנראה, מיכולתו לנהל דיאלוג גם עם הצד שלהם וביקשו ממנו לבוא לערב קריאה משיריו: „מרוב עיסוקים פרוזאיים, אומנם על בסיס רוחני אידיאולוגי הם חשים בחוסר בספרות. הם ידעו על השקפותי הפוליטיות אבל המיפגש היה א־פוליטי בהחלט", מספר מגר. בהתחלה נפגשו איתו במתנ"ס. אח"כ הציעו לו לבוא איתם ל„בית הדסה" ושם העלו זכרונות על הימים הראשונים במקום. מגר מודה ששוחח איתם גם על פוליטיקה אבל „ניסיתי למצוא את המשותף. למרות שאני מתנגד פוליטית למעשיהם אני מכבד את המניע הרוחני שלהם". מגר גם התרשם מהצמא לתרבות של המתנחלים חובבי הספרות והידע. „הם דיברו על ,קופסא שחורה' ועל הופעתו של עוז בטלוויזיה והמיפגש נטע את המחשבה על אפשרות לדיאלוג".

נשים קונות יותר ספרים

חמישים־וששה אחוזים מכלל האמריקאים, שקנו ספרים במהלך שנת 1986 היו אמריקאיות. כך קובע סקר חדש של מכון „גאלופ" האמריקני. המכון סקר את הרגלי הקניה של נשים וגברים ומצא, למשל, כי 72 אחוזים מכלל קוני הספרים כמתנות היו נשים. באופן כללי הן קונות יותר ספרות יפה (49%) מספרות מיקצועית (38%) אבל נשים בעלות השכלה אוניברסיטאית קנו כמעט אותה כמות של ספרות יפה וספרות מיקצועית. אלו שלא זכו לחינוך כזה, העדיפו את הספרות היפה. בקרב הנשים הרומאנים מובילים בפופולאריות של 22%, אבל נשים בעלות השכלה אוניברסיטאית קוראות ספרי בילוש, ספרי ילדים או ספרות פופולארית באותה כמות ממש. 64 אחוזים מן הספרים שניקנו על־ידי הנשים היו בכריכות רכות, אם כי, שוב, בוגרות האוניברסיטה העדיפו ספרים בכריכה קשה. לא נעים לספר, אבל החלוקה המסורתית בנושאי הקריאה נשמרת. גברים קוראים יותר ספרי מדע בידיוני, הרפתקאות ומערבונים. גם ספרי הדרכה למחשבים, ספרי כלכלה וספרי הדרכה בכלל הם קוראים, אבל רק ביתרון של שני אחוזים. לעומת זאת נשים קונות יותר רומאנים, ספרי מיסתורין וספרי ילדים, דראמות היסטוריות, ספרי הומור וספרי בישול. הסקר התבסס על 6,177 נשאלות טלפוניות מעל גיל 18, המייצגות את כל סוגי האוכלוסיה. מעניין מה היה מעלה סקר כזה אילו נערך בארץ. בכל מיקרה, בפעם הבאה שמתחשק לכם לנהל שיחה אינטליגנטית על ספרות, פנו בדברים אל האשה הקרובה.

מקהלה יוונית בגלי צה"ל

מחזהו של יוסף מונדי „זה מסתובב" הוזמן לפסטיבל אדינבורו במיסגרת ה„פרינג'", תיאטרון השוליים של הפסטיבל. ההצגה תועלה באנגלית, בין ה־24 ל־29 באוגוסט והצוות שישתתף יהיה ישראל בירדמן, גדעון שמר ורות הרליים. במקביל סיים כעת מונדי עיבוד רדיופוני למחזה הקלאסי „אדיפוס רקס" בתרגומו של יעקב שבתאי. התסכית ישודר בגלי צה"ל ומונדי מקווה שאחריו יבואו נוספים: „בואו נתעסק קצת בקלאסיקה", הציע לתחנה הצבאית ואירגן בנוסף לתפקידי המישחק הרגילים גם מקהלה יוונית בת 15 משתתפים. מועד השידור עדיין לא נקבע.

עצומה פוליטית ב„עיתון 77"

סופרים ומשוררים, כחמישים במיספר, חתמו על עצומה פוליטית, שתופיע על שער הירחון „עיתון 77" העתיד לצאת לאור בשבוע הקרוב. העצומה, התומכת בהידברות עם העם הפלשתיני ובפיתרון של שלום צודק, מגנה גם את האירועים האחרונים ביהודה ושומרון וגם את התנהגותם של המתנחלים שהביאו ל„הרס חוסנה המוסרי של מדינת ישראל". על העצומה, המעוטרת בציור של יגאל תומרקין חתומים, בין השאר, יהושע סובול, יורם קניוק, יהודית הנדל, סמי מיכאל, א.ב. יהושע, הדרה לזר, יוסי יזרעאלי, יונת ואלכסנדר סנד, חיים באר, חיים סמת, יעקב בסר, דן צלקה, גבריאל מוקד, אריה סיון, נתן שחם ועוד רבים אחרים. בגיליון עצמו מאמרים המוקדשים לספרות העברית ולספרות הפלשתינית בצל הכיבוש ובין הכותבים גם אהוד בן־עזר, סלמן נטור, נעים עריידי ומחמוד בצראווי. עוד יתפרסמו בגיליון שירים מתורגמים מרוסית של המשורר אברהם חלפי שכתב בראשית דרכו. השירים נבחרו מתוך 70 שירים ברוסית השמורים אצל אחיו. במרכז יתפרסמו כהופעת בכורה עולמית שלוש אלגיות של צלי וקייש וכן מוסף מיוחד לעבייני הספרות ההונגרית בת־זמננו, שבה יוצגו עשרה משוררים הונגריים עכשוויים.

שתי אנתולוגיות באיטליה

שתי אנתולוגיות של הספרות העברית העכשווית, האחת פרוזה והשנייה שירה, ראו אור באיטליה בתרגומו ובעריכתו של גאיו שילוני בעזרת המכון לתרגום. זו של הסיפורת ראתה אור בהוצאת „ספיראלי" במילאנו והיא כוללת 12 נובלות, ביניהן „מסע הערב של יתיר" מאת א.ב. יהושע, „זכרון דברים" (הגירסה הקצרה) של יעקב שבתאי וכן סיפורים משל עמוס עוז, רות אלמוג, דוד שחר, אהרן אפלפלד, עמליה כהנא־כרמון, יוסל בירשטיין, יצחק בן־נר, יצחק אורפז ויהודית עמיחי. א.ב. יהושע כתב את ההקדמה. האנתולוגיה השנייה היא פרי יוזמתו וקשריו של המשורר דוד אבידן, ומופיעים בה שירים משל עמיחי, זלדה, אבא קובנר, אבות ישורון, אסתר ראב, דוד רוקח, אבידן, אורית סיוון, אשר רייך, יונה וולך, איתמר יעוז־קסט, רוני סומק, מאיה בז'רנו, פרץ דרורי־בנאי, ישראל הר, גרשון שקד, דליה רביקוביץ, אמיר גלבע, אורי ברנשטיין, עודד סברדליק, מרים אורן, ראובן בן־יוסף ועליזה גזור. מי חסר? יאיר הורביץ, למשל, מרדכי גלדמן, אהרן שבתאי ועוד כמה משוררים נחשבים. מה אומר שילוני? „יש דברים שעוברים באיטלקית ויש משוררים שאי אפשר לתרגם. יש בוודאי ליקויים בעריכה ויש גם טעם אישי. עם אהרן שבתאי קרה אסון. הוא, כנראה, נשמט בהגהות כיוון שרשימות שהיו קודם הוא נמצא". עם הורביץ לא הגיע שילוני להסכמה על המיבחר. וכך יכירו האיטלקים את השירה העברית העכשווית שאפשר לתרגם אותה.

[illegible]

• שירו של נתן זך „סרג'נט וויס" ושיר של אשר רייך מ„בקעת העצמות" הופיעו בתרגום לגרמנית בירחון השירה „מנה" (Manna) בגיליון חדש יונאר שהופיע בברלין בעריכת הסופרת קלאריה משגר. הגיליון הוקדש לשירה בינ"ל בנושאים חברתיים ופוליטיים. השתתפו בו גם המשורר הערבי מחמוד דרוויש ומשוררים מארגנטינה ומצ'ילה.

• עשרה פרסי ראש־הממשלה בשווי משכורת חודשית של מורה בשיא הוותק (1,250 ש"ח) יקבלו סופרים הכותבים עברית, אשר לא זכו בפרס זה בשתיים־עשרה השנים האחרונות. המועד האחרון להגשת הצעות לקבלת הפרס הוא 10.7.87 ואותן יש להפנות למזכיר הפרס ד"ר אביגדור שנן, רחוב תל־חי 5, ת"א, 64334.

אמפיתאטרון ואהל
יהודה פוליקר
בהופעה
ארז נין – גיטרה, זיו הרפז – בס, אורי מיילס – קלידים
ז'אן פול זימבריס – תופים.
במופע חד פעמי
קיץ' אמסלם, אלי חדר, בנג'ו קמחי.
אמפיתיאטרון ואהל, פארק הירקון, מוצ"ש 6.6.87
בשעה 9 בערב.
כרטיסים במשרדים ובקופת האמפיתיאטרון בערב המופע.
אל תחמיצו!!!
האמפיתיאטרון של תל אביב

מינהל הסטודנטים והתלמידים
צעירים וסטודנטים עולים
המעוניינים להרשם ללימודים בארץ לשנת הלימודים תשמ"ח (1987/88), הנזקקים והזכאים לעזרת מינהל הסטודנטים ואינם נמצאים במסגרתנו, מתבקשים להרשם במשרדי המינהל.
כתובות משרדי מינהל הסטודנטים והתלמידים הן:
★ ירושלים – רחוב הלל 15, משרד הקליטה
★ תל־אביב – רחוב אסתר המלכה 6, משרד הקליטה
★ חיפה – רחוב פלים 7, משרד הקליטה
★ באר־שבע – שד' הנשיאים, בנין בטוח לאומי, משרד הקליטה
זכאים לעזרה עולים, עולים בכח (בעלי אשרה א/1) וקטינים חוזרים שעלו ארצה אחרי ה־1 באפריל 1986, העונים לקריטריונים של המינהל.

אל־אוף
תעשיות אלקטרו אופטיקה בע"מ
קרית וייצמן ת.ד. 1165, רחובות
הצעה למכירת ציוד משומש
חברת אל־אוף מציעה למכירה פרטי ציוד משומש כדלקמן:
1. מכונות ליטוש / מירוק לעיבוד אופטי.
2. מכונות כביסה / ייבוש.
3. מכונה לניקוי מעגלים משולבים.
4. מקדחות שולחן / רתכת / מכבש בורג.
5. מסופים 1920 DS – אלביט.
6. מדפסת TELETYPE 43.
7. מכונת נשיגול להנחה"ש.
8. מכונות ניקוב סרטים.
9. מחשבים PM / INTELL / ADM.
10. מכונת כתיבה / חישוב (פסולים).
11. מוניטורים.
12. ספקי כח / כלי מדידה חשמליים (צב"ד) אוסילוסקופים.
13. קאונטר / בודק רתמות / מד זרם.
14. פלטת גרניט 40x30.
15. שולחן אור לשרטוט / מעמד לשולחן שרטוט.
16. פרוז'קטורים לתאורה.
17. ארון לאיחסון דיסקים למחשב.
18. מזגני אויר (חלון).
19. אבקת ליטוש לעיבוד אופטי.
20. מכלים לאויר נוזלי 50 ליטר.
21. ארונות דואר / ארונות בגדים / מדפים מתכת / כסאות / עגלות למכונות כתיבה.
22. כלי עבודה שונים (פגומים).
את הציוד ניתן לראות במחסן החברה, בין התאריכים 7־10/6/87 בשעות 14.00־16.00 אחה"צ (מצב הציוד יפורט ע"ג הטפסים).
את ההצעות יש למסור ע"ג טפסים (שניתן לקבל במחסן) עם פירוט נפרד לכל אחד מהפריטים ובצירוף ערבות בנקאית בגובה 10% מהמוצעה (הצעות ללא ערבות, לא תתקבלנה).
את ההצעות יש למסור במעטפות סגורות לא יאוחר מה־11/6/87, שעה 16.00, לתיבת המכרזים, (ע"י השער).
אין החברה מתחייבת לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או את כל ההצעה בשלמותה.
אל־אופ

משרד עו"ד ישראלי בניו־יורק
מעוניין בשיתוף פעולה מקצועי עם משרד עו"ד בישראל
הפניות תישמרנה בסודיות מוחלטת
נא לפנות: בהט, רח' בצלאל 23 ת"א 64683

לנוסעים
להודו
טיסה אחת לחודש, כולל טיפול באשרות.
לפרטים נוספים נא לפנות אל:
פאטרא
סוכנות נסיעות
PATRA

למכירה
מפעל מתכת עובד
★ תיק הזמנות 2½ מיליון דולר מתוכם 1½ מיליון דולר ליצוא.
★ יצרן מוסמך למשהב"ט, תע"ש, תע"א, רפא"ל.
★ שווי ציוד ומכונות מעל מיליון דולר (כולל מכונות ממוחשבות וציוד בלעדי).
★ מוניטין 40 שנה.
★ פוטנציאל להכפלת היקף הייצור.
★ השקעה נדרשת: בטחונות 800,000 $ להלוואות פיתוח ארוכות טווח.
מחיר 500,000 $,
קיימות אפשרויות לשותפות.
נא לפנות לת.ד. 4697, חיפה, מיקוד 31046.

אזרחים למען הלביא
נפתח חשבון
בבנק דיסקונט דרך יפו ת"א
מס. חשבון 129836
נמר אליאס
כולנו לטובתנו ולטובת המדינה

„מיזרקות"
אביזרי המיזרקות הטובים בעולם
מעתה גם בישראל HEISSNER
[illegible]
052-570358 ■ 572436

קיבוץ רבדים
במרכז הארץ
קבוצת צעירים

★ עבודה בענפי חקלאות, תעשיה וחינוך
★ השתלבות בחיי חברה ותרבות של הקיבוץ
★ השתתפות בתוכניות המיוחדות של רווקים/ות בתנועה הקיבוצית
★ ימי סמינר להכרת רעיון הקיבוץ
אתה מחליט כעבור חצי שנה: לבקש מועמדות בקיבוץ רבדים או – „היה טוב וטוב שהיה..."
פניות וקבלת פרטים:
בשישי: מ־16.00–22.00 ובשבת: 10.00–22.00
בטלפון: 055-91820
יתר ימות השבוע: במחלקת הקליטה 03-262521, 03-216015 – שד' שאול המלך 8 ק"ב ת"א.

מוטורולה
תקשורת ישראל בע"מ
רח' קרמנצקי 16 ת"א
מכרז רכב מס' 4.87
מוצעות בזה למכירה המכוניות הבאות:

מס' רישוי	סוג הרכב	סמ"ק	מזגן	בעלות ע"ש חברה
17-544-81	קורטינה L אוטו'	1.6	+	מוטורולה
17-437-81	קורטינה L אוטו'	1.6	+	מוטורולה
17-433-81	קורטינה L אוטו'	1.6	+	מוטורולה
17-432-81	קורטינה L אוטו'	1.6	+	מוטורולה
(79) 524-684	קורטינה L רגילה	1.6	+	מוטורולה
16-758-52	רנו 9 רגילה	1.1	–	מוטורולה

המכוניות כשרות לנסיעה, לכולן מבחן (טסט) שנתי. המכוניות בבעלות חברה. את המכוניות ניתן לראות בחניון דליה, רח' שונצינו 23 ת"א, בימים א'–ו', החל מתאריך 7.6.87 ועד לתאריך 12.6.87, בין השעות 08.00-16.00 (ביום שישי ה־12.6.87 עד לשעה 13.00).
טפסים להגשת הצעות ניתן לקבל בחניון דליה, טל' 03-337700. את ההצעות, בצרוף המחאה בנקאית בסך 10% מגובה ההצעה, יש להגיש לפקודת מוטורולה במעטפה סגורה לתיבת המכרזים בחברה ברח' קרמנצקי 16 ת"א (ליד השומר) עד לתאריך 12.6.87 שעה 13.00.
העברת בעלות במקום חלה על הקונה.
אין לרדת לחניון, לבדיקת כלי הרכב, בשום אופן עם רכב פרטי.
אין החברה מתחייבת לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.

המועצה האזורית דרום השרון · בי"ס המ"מ אזורי בצופית
יובל 50
כנס מחזורים
יתקיים ביום ה', כ"ח בסיון תשמ"ז 25.6.87 בביה"ס בצופית.
בתכנית: 18.00–20.30 מפגש רעים ביקור בתערוכה.
21.00–22.00 מופע אור־קולי
בוגרינו, מורינו ביום ובעבר – מוזמנים!
נא לראות הזמנה זו כהזמנה אישית
מפקדים בצה"ל מתבקשים לשחרר בוגרינו לכבוד האירוע

עירית תל־אביב־יפו
האגף לרפואה ציבורית
סדנא – גיל המעבר
תתקיים במרכז הקהילתי ברמת אביב, רח' האוניברסיטה 37, טל' 418782
ביום א' 7/6 בשעה 19.30 –
פיסיולוגיה של גיל המעבר
ד"ר יוסף לסינג – ביה"ח הקריה ת"א
בימי ה' 11/6, 18/6, 25/6 בשעה 19.30 –
בעיות חברתיות ופסיכולוגיות של גיל המעבר
ורדה שילה – פסיכולוגית.
דמי כניסה 5 ש"ח לכל פגישה

אוניברסיטת תל־אביב
בית הספר להיסטוריה ע"ש זלמן ארן · המכון להיסטוריה גרמנית
סימפוזיון בינלאומי בנושא:
„רפובליקת וימאר – דמוקרטיה במשבר"
7—11 ביוני 1987
בספריית וינר
(בשיתוף מכון גיתה, תל־אביב)
יום א', 7 ביוני: פתיחה
18:00 יו"ר: שולמית שחר (תל־אביב)
ברכות
א. שולין (פרייבורג): הרפובליקה הוימארית בהיסטוריוגרפיה 1935–1985.
יום ב', 8 ביוני: אינפלציה ויצוב: השלכות כלכליות, חברתיות ופוליטיות
9:00 יו"ר: וולפרם פישר (ברלין)
משתתפים: גרלד פלדמן (ברקלי)
חיים ברקאי (ירושלים)
הרולד ג'ימס (פרינסטון)
15:00 יו"ר: משה צימרמן (ירושלים)
משתתפים: היינץ־גרהרד האופט (ברמן/ליון)
מיכאל פריגץ (בילפלד)
יום ג', 9 ביוני: הסגנון הפוליטי ברפובליקת וימאר
9:00 יו"ר: עמנר ברטוב (תל־אביב)
משתתפים: דן דינר (אסן/תל־אביב)
פיטר פריטשה (אורבנה, אילינוי)
15:00 יו"ר: רוברט יוטה (חיפה)
משתתפים: מעוז עזריהו (תל־אביב)
ג'ורג' מוסה (מדיסון, ויסקונסין/ירושלים)
20:00 פתיחת תערוכה במוזיאון תל־אביב, ביתן הלנה רובינשטיין „ג'ורג' גרוס – השנים בברלין"
יום ד', 10 ביוני: יהודים בחברה הוימארית
9:00 יו"ר: צבי יעבץ (תל־אביב)
משתתפים: יעקב טורי (תל־אביב)
טרודה מאורר (גטינגן)
סטיב אשהיים (ירושלים)
15:00 יו"ר: מוניקה רישרץ (קלן)
דיון: מקום האנטישמיות בחברה הוימארית.
20:00 במכון גיתה, תל־אביב: פיטר ילבקף (אוסטין, טקסס): „קברט פוליטי ברפובליקת וימאר"
יום ה', 11 ביוני: הדרך לדיקטטורה
9:00 יו"ר: שולמית וולקוב (תל־אביב)
הנס ממזן (בוכום): „התמורות החברתיות והפוליטיות של קואליציית־היטלר ושל תפיסת השלטון על־ידי הנאצים"
דיון מסכם.
17:00 במוזיאון תל־אביב, אולם קאופמן: אומנות ברפובליקת וימאר
הרצאות על ג'ורג' גרוס ועל הקולנוע ברפובליקת וימאר.
ההרצאות תנתנה בשפה האנגלית, הציבור מוזמן.

אוניברסיטת תל־אביב
הפאקולטה למדעי הרוח
החוג לתורת הספרות הכללית
מכון פורטר לפואטיקה וסמיוטיקה
יום העיון השנתי בחקר הספרות
לזכרו של
פרופ' יוסף האפרתי ז"ל
סדר היום:
מושב הבוקר: 10.00—12.00
יו"ר: פרופ' מאיר שטרנברג
ד"ר ישעיהו שן: האוקסימורון השירי
ד"ר תמר יעקבי: לשון ומציאות בשירה
דן פגיס: דרכו של צופן פואטי
פרופ' איתמר אבן־זהר:
שירו האחרון של סקארפיידין
הפסקת צהריים
מושב אחה"צ: 14.00—16.00
יו"ר: ד"ר יעל דנן
פרופ' מנחם פרי:
מולכו: הפואטיקה של ההעדר
א.ב. יהושע: דברים ושיחה עם הקהל
יום העיון יתקיים ביום א', י' בסיון תשמ"ז, 7.6.87, בבניין גילמן, חדר 496, קרית האוניברסיטה, רמת־אביב
– הציבור מוזמן –

עירית ראשון לציון · המחלקה לתרבות ולאירוע
במשכן התרבות „בית העם", רח' הרצל 4, ראשון לציון
ערב מוסיקה קלאסית
„סוינג בארוק" – מתקופת הרנסנס
עם הנגנים: מיכאל מלצר – חלילים
עדית צבי – פסנתר, יורי אהרון – בס
מאיר לוי – תופים
במוצ"ש, ט' בסיון, 6.6.87 בשעה 21.30
מחיר הכרטיס 8 ש"ח, כולל כיבוד ושתיה.
[illegible]

באמנות

מאת עודד ברושי

מראת קסמים

מיכל נאמן, גלריה ג'ולי מ., רח' גליקסון 7, ת"א.

הזאיכות בסידרת הציורים החדשה של מיכל נאמן מתבטאת בריכוז ובתימצות המחושב. שלא כבציוריה הקודמים בחרה נאמן לצאת הפעם ממיבנה מיחבר קבוע כשהמעוף היצירתי מופנה לפיתות מיחבר זה מציור לציור. היסוד המושגי ששיווה לעבודותיה הקודמות מהות של כתב חידה סתום מוסמע כאן יותר מתמיד וניתן ביתר צניעות. המיבנה המלבני הניצב של הציורים חתוך באמצעו ומחלק את הציור לאגף עליון ותחתון המקיימים דו־שיח שבין הפנימי לחיצוני ובין מחשבה לבין חיצוניות גופנית.

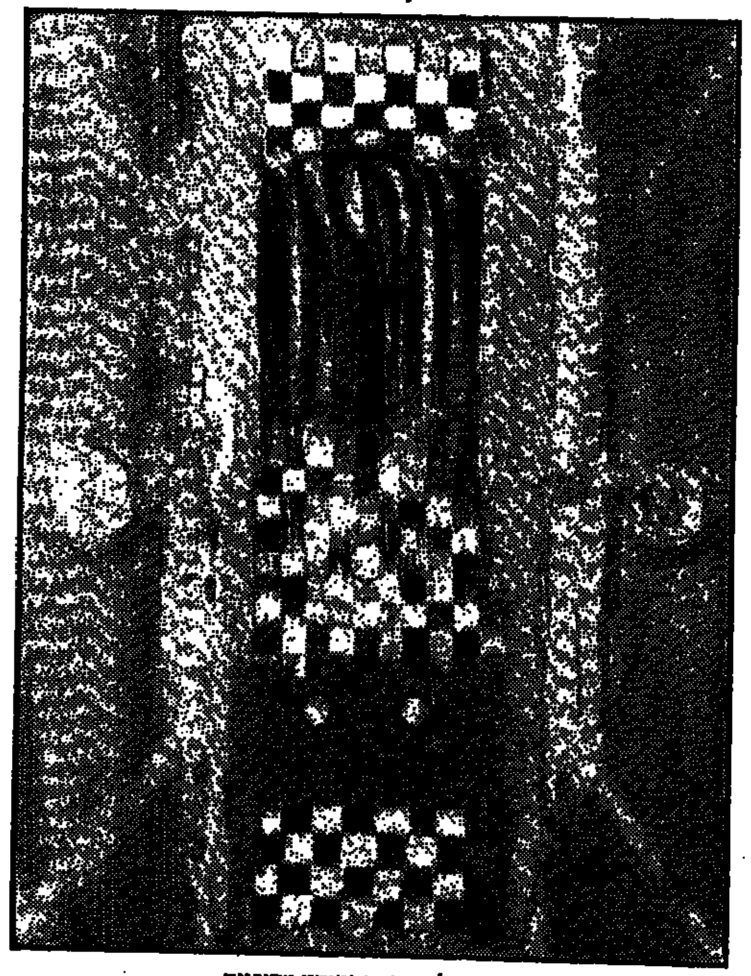

מיכל נאמן: דינמיקה מתוכננת

את החיצוניות הזו מגלם, למרבה הפלא, דווקא בגד עליון (מעין חליפה) ולא גוף אדם. ציור הבגד הופך את הציור לציור על אודות אדם בניגוד לציור של אדם. בין אם זהו הצופה ובין אם זהו כל אדם, נוכחותו בציור היא כבגד נימשל. ה„על־אודות" מעניק לציור את הדינמיקה התוכנית שלו ומרמז על המשמעויות המצטברות של הפרטים השונים. בין הפריטים החוזרים מופיעים מטבע של חצי שקל בשני צידי המיסגרת, קיפולי נייר יפאניים, כדורים לבנים ודוגמת מישבצות לוח שחמט המשנה בהדרגה את צבעיה, את הדחף התוכני הראשוני מספקת הכותרת המופיעה בתחתית באותיות שבלונה לועזיות מן הסוג שהפך לסימלו המיסחרי של הצייר האמריקני ג'אספר ג'ונס בשנות השישים.

בקריאה ראשונה רומזות הכותרות בתחתית הציור לריפרוף חטוף במילון, כאשר צירוף הערכים מעביר תחושה של שיר קנקרטי. נאמן משתעשעת בקולאז' של רשתות סמנטיות. לכל מלה, ביטוי, או תמונה של חפץ, יש רשת משמעויות אסוציאטיביות המשותפות לדוברי השפה. הנחתה היא שרשתות המורכבים של בגד, כסף והכותרת בתחתית התמונה ייפגשו במקום מסויים, שהוא ראשו של הצופה. המישחק הסמנטי עצמו אינו חדש כשלעצמו, אולם נאמן משכילה לפשט אותו למיספר מרכיבים במיסגרת ציור בעל אשלייתיות גבוהה. ההישג המוחשי שלה בתערוכה זו הוא במישור הציורי הטהור. גוני האפור והסגול השולטים בציורים מונחים על הבד במגע מייסטרי ומקנים להם מימד עומק ואווירת רצינות, כשהכוח העיקרי נובע מהסימטריה החוקית, שכל שבירה שלה הופכת

בתערוכה זו הוא משלב את הציורי עם הפיסולי. על קיר הגלריה מסודרות תשע שורות אנכיות של קוביות מלבניות בולטות

למשמעותיה. ההכפלה הסימטרית של עצמים ושל איורי ציור שלמים יוצרת מישחק של מראת קסמים המסיחה את עינו של הצופה מצד לצד בחיפוש אחר המקור לעומת ההשתקפות, ואחר האמיתי כניבדל מן השיקרי.

□

לדגדג התניות

גבי קלומר, גלריה גימל, רח' שלמה המלך 4, ירושלים.

גבי קלומר מצטיין בכושר המצאה מקורי שבא לידי בטוי בדרך־כלל בפסליו. ועטופות בקנוות. על כל אחת מן הקוביות הזעירות מצויירת מיניאטורה בצבעי שמן וסופרלק. ששים ושלוש המיניאטורות מהוות פסל קיר אחד שלם שכל אחד מחלקיו מהווה יצירה ציבעונית נפרדת. קלומר, המצווה עם שדות סופרלק על יריעות נייר וקנווס גדולות, פורט את הסאגה הקוסמית העתידנית לאפיזודות קטנות של רגע. הנושאים המצויירים על הקוביות הם המשך של החיפוש המתמיד שלו אחר רעיון המקום. ה„מקום" של קלומר אינו לקוח ממציאות גיאוגרפית מסויימת. נקודת המוצא היא ביצירת רקיע תכלת אשלייתי בו מרחפים עצמים. המשכה הוא בהפשטה של ציור הנוף לכדי קו אופק דימיוני ובאיכלוסו ביצורי מרע בידיוני בעלי ראש מרובע ומיפרקים הדורשים שימון תקופתי.

קלומר שואף בעיקביות לצמצם את הפרטים העודפים להעברת התחושה הבסיסית של מרחב ותנועה. הנוף ללא תכונות ברומה לאיש ללא תכונות הוא אידיאה ריקה המתמלאת בתוכן על סמך המגע עם תולדות הציור הפיגורטיבי. מלת המפתח כאן היא איזכור. קלומר מאזכר את היופי או את הרגש שמעורר ציור של שקיעה או נוף כשם שגרפיקאי מאזכר דמות אדם בציירו שלט למעבר חצייה. זהו איזכור מגוכר וטכני במתכוון. יש בו מידה של התגרות בצופה, הוא מדגדג לו את ההתניות. הוא מעורר בצופה רגש כשם שפבלוב מעלה רוק בכלבי הניסוי.

הצימצום הנוסף שנוקט קלומר בהעבירו את הנוף לממדי מיניאטורה על גבי קוביה, הופך את הנוף לחלק מחפץ שניתן לגלגלו מיד ליד או להניח אותו על השולחן. שקיעות הסופרלק, מסתבר, עובדות גם בקטן. קיבוצן לפסל קיר סידרתי עושה את התערוכה לאחת היפות והיותר נועזות של קלומר בשנים האחרונות.

מכתב לעורך

לא נגד הציונות

הידיעה במדור „האוזן השלישית" (מוסף זה, 29.5.87) על ספרי „מעומד להושיע השנה בדפוס תחת כותרת „המעוררת" את הרושם שהספר הוא כתב התקפה על הציונות, ולא היא. אין ספרי בגדר פולמוס פוליטי, אלא מין השאר ניסיון להצביע על כך שההורות הציוניות לשוניות אינן נותנות תסבר [illegible] לתולדות המתרחשים בעם [illegible]
[illegible]
רמת־גן · [illegible]

בכפיפה אחת

מאת דליה אמוץ

קארלי חבר, קולאז'ים, גלרית המחלקה לצילום של בצלאל על הר הצופים, ירושלים.

הדברים שמרמזות להם קארלי חבר, אם חיתה בהם באמת אמת גדולה, היו צריכים להביא את מין האדם, שהשתלט לחלוטין על כל כדור הארץ, למעשה נואש ואחרון. שם תערוכתה כבר מכיל את כל היאוש, שקל לצבור אותו, ביחוד כשמתחילים להרביק קרעי צילומים ממקורות שונים, והם מקבלים משמעויות שלא היו בהם במקור, המתמוטטות במוטו של דבר מרוב חשנתייתר. „הארץ מבעד לעין המבער בה". רעיון נורא הוד. טוב כמו מי שאומר שהאדם הוא המוקילר (הורג את בני מינו). והלא גם זה נכון. אגב, הוא גם מתנכל לא לבני מינו. הכל תופס. אי־אפשר, אפילו לא בתערוכת קולאז'ים של צלמת מוכשרת, לגולל על האדם את כל ההאשמות שעולות בדימיון, גם אם יש להן ראיות מפה ומשם. האדם אינו אחד. זה מרור לערוך ביקור בכדור הארץ ולהעיד אתר־כך נגדנו. אי־אפשר להדביק, גם לא על דרך האמנות, את כל החטאים. ראשית הם רבים מדי ושנית מתקבלת תמונה כליכך כוללנית עד שהיה עלינו לוותר ולפנות את הבמה מכל ההוויה שלנו. הצייר הירונימוס בוש, בן ימי־הביניים, צייר תמונות שלא היה בהן אפילו כתם אחד של חסד. אבל היתה בהם איזו אחדות של זמן, של מקום, ושל סיגנון. הם לא היו מורכבים מגזרי עיתונים שאפשר להוסיף עליהם עוד כהנה וכהנה. הכל להתפתות ולאסוף בשקידה כליכך רבה את כל המאינו. הם ממילא רבים מסטור, ולא ילבינו כשלג לרגל פתיחת התערוכה הזו. הקולאז' בצילום במעט מתבקש מעצמו, אך למעשה אינו יכול להתקיים. אפשר להעביר הצגה מוסרית באמצעות הסיפור, אך על הסיפור להיות שייך לעצמו, ולא לתכללה של כל הפרוכלמטיקה כולה של האנושות הדוויה. תמונה שבה מישהו מצווה בקולי קולות, כשאשה יושבת אדישה ומעליה שירטוט אנטומי של אוזן, כנראה אטומה משמוע, על רקע מישבצות של גינות בפרוטיב ובנגטיב, ודמות נערה עם ראש מסכה מנחכת מעל – אין בה כוח מסור. כבר ראינו קולאז'ים בצילום שגרמו לנו דתיה על הצירופים הלא כנים שלהם. התערוכה הזו אינה מחדשת אלא מותחת את האפשרות המתוקשת של הקולאז' אל הבלתי־נסבל.

מדף ספרי ארץ־ישראל

מאת מרדכי נאור

מיפעל שנשלם

ויקטור גרן, תיאור ארץ־ישראל, כרך 7 – הגליל. תרגום עברי: חיים בן־עמרם, יד יצחק בן־צבי, ירושלים, 339 עמ'.

עם הופעתו של הכרך השביעי הושלם המיפעל כולו, שראשיתו (בעברית) לפני חמש שנים. לפני הקורא והמתעניין מונח עתה אוצר בלום המתאר לפרטי־פרטים את ארץ־ישראל במחצית השניה של המאה ה־19, בהיקף של יותר מ־2,100 עמוד.

ויקטור גרן היה חוקר צרפתי שערך שמונה ביקורים יסודיים בארץ, בין השנים 1852 ל־1888. ביקורים אלה, שכללו סיורים מדוקדקים בכל אזור, עיר, כפר וחורבה עתיקה, הניבו שורה של ספרים, שהחשוב והמקיף ביותר ביניהם הוא „תיאור ארץ־ישראל", שסבעת כרכיו יצאו לאור בשנים 1869–1880.

גרן מתאר את מסעותיו בארץ בצורה מפורטת ביותר. הוא מוסר לנו מתי יצא לדרך ביום מסוים, מהו המרחק שעבר עד תחנתו הראשונה (כפר, חורבה, מעיין וכו'), וכן הלאה. כל אתר מהיישובים והאתרים זוכה להתייחסות מלאה, תוך הסתמכות מירבית על מקורות עתיקים וחדשים – החל מהתנ"ך והברית החדשה, עבור לתלמוד, לספרי היסטוריה ולדיווחים של חוקרים ונוסעים בדורות הקודמים, כמו יוסף בן־מתתיהו, ר' בנימין מטודלה, ואלה שהקדימו את גרן בשנים לא רבות.

בכרך שלפנינו, אחד משניים המוקדשים לגליל, הוא מתאר בהרחבה את אזור דרום לבנון, שבמהותו של החוקר בן המאה ה־19 היה חלק בלתי־נפרד מהגליל. כך אנו יכולים ללמוד על כפרים ואתרים משני הצדדים של הגבול הנוכחי. על צפת מספר הוא, שיושבים בה 7,000 יהודים ו־6,000 ערבים, ושהיהודים סבלו קשות מרעידת האדמה של 1837, ומהיגודים של שכניהם.

בסופו של הספר מסביר גרן את שיטתו, שנראה כי היו שהתקיפוה: „קוראים אחדים יחשבו אולי שהגזמתי במנותי את אתרי החורבות הדלים ביותר ואת הכפרים העלובים ביותר. ואילו אני מצאתי לנכון (כמו בשני חיבורי הקודמים – על יהודה ועל שומרון), לציין את התוואי של דרכי בדייקנות כמעט מתמטית, וזאת למען יקל על החוקרים אשר יבואו אחרי לבקר את דברי... כשם שפרשן המקרא חייב להתחשב בקוצו של יוד, כן אסור לפי דעתי לחוקר ארץ־ישראל להתעלם משום פרט קטן".

אי־אפשר לסיים סקירה קצרה זו מבלי להזכיר את הלבוש העברי שניתן לשבעת הכרכים. המתרגם, ד"ר חיים בן־עמרם, לא הסתפק רק בהעברת החומר הרב מכלי לכלי, כמשה קריאה ושוטפת: הוא אף הוסיף מבוא, הערות ומפתח מפורט. גרן קיבל כאן, ללא ספק, טיפול יסודי ואוהב.

□ □ □

מנהיגים, נביאים ותימהונים

יואל רפל, ארץ חמדת, הוצאת מודן, תל־אביב, 167 עמ'.

ארבעת שעריו ואחד־עשר פרקיו של הספר שלפנינו מוקדשים כולם, כפי שמעיד שמו, לארץ־ישראל. אין זה ספר היסטוריה, אלא ספר ההולך בעיקבות ההיסטוריה ומביא את הפנים הגדולים, אך גם את הקטנים, על נביאים ומנהיגים, חלוצים ותימהונים, יהודים ולא־יהודים במהלך הדורות.

הדברים מובאים ברהבות (אולי אף ברהבות־יתר), תוך שימוש נדיב באיורים ובצילומים. כך אנו יכולים לעקוב אחרי מעשיו והרפתקאותיו של אליהו הנביא, ללוות את נסיונותיהם של תימהונים אמריקנים להתנחל בארץ הקודש במאה ה־19 ולהצטרף אל עולי־רגל שרור אחר דור עשו דרכם לירושלים חרף הקשיים והסכנות.

„ארץ חמדת" מצטרף לשורה הולכת ומתארכת של ספרי ארץ־ישראל, המספרים את תולדותיה בעט קליל. גם מספר זה עולה העובדה שבארץ הזאת אין צורך לברות עלילות מרחיות. המציאות עולה על כל מה שיעלה בדעתו הטוב שבסופרים.

□ □ □

הפמיניזם בתקופת היישוב

דבורה ברנשטיין, אשת בארץ־ישראל – השאיפה לשוויון בתקופת היישוב, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל־אביב, 191 עמ'.

מחקרה ההיסטורי־סוציולוגי של ד"ר ברנשטיין על מאמציהן של נשים־פועלות בשנים 1919–1939 להשיג שיוויון בשלושה תחומים – עבודה, משפחה ופעילות תנועתית – מנפץ עוד מיתוס המלווה אותנו זה עשרות שנים. על־פי מיתוס זה, בתקופת היישוב שררה האשה, ובעיקר הפועלת, שכם אחד עם הגבר במאמץ כיבושה של הארץ, תוך שהיא זכה להכרה ולשיוויון.

המציאות המתוארת בספר מביאה נתונים ופרטים שונים לגמרי. ד"ר ברנשטיין מתמקדת בעיקר במיגזר הפועלי, המתקדם יותר, שם היה מקום לצפות לגישה אוהדת לנשים יותר מאשר במיגזרים אחרים של היישוב (כדוגמת החוגים האזרחיים, שלא לדבר על המיגזר הדתי). מסקנתה היא, שהנשים אכן ביקשו ליטול חלק שווה בכל, אך הדבר לא עלה בידיהן.

עיקרו של הספר מוקדש לתנועת הפועלות, אותו חלק של הסתדרות העובדים שריכז את הנשים העובדות וייצג אותן, ולמאמציה לבטל או לפחות לצמצם את חוסר השיוויון. המחברת מציינת ארבע בעיות־יסוד, העוברות כחוט השני במאמציהן של פעילות התנועה להביא לשינוי המצבו מהות חשינוי הנשאף, המתכונת המתאימה לפעולה, מיבנה התנועה והקשר לתנועת הפועלים.

תוך כדי תיאור מאבקן של נשים להשתלבות בעבודה ובפעילות ציבורית מתגלים פרטים, שנראים כימינו דימיוניים ממש. כך, למשל, בשנות ה־20 וה־30 שאפו נשים לא מעטות לעבוד כבנין, במקצועות כמו ריצוף, טיפוף ברזל, טייחות וצבעות. ההתנגדות העיקרית לעבודתן באה לא מצד המעסיקים, אלא מצידם של פועלים־גברים, שהביעו התנגדות מחרירה נשיה זו לתחומם. כתוצאה מכך נאלצו רוב הנשים העובדות לעסוק בעבודות שירות למיניהן, כשמשק־הבית (עוזרות) תופס את המקום הראשון.

בעשרים השנה המתוארות בספר לא נפתרו בעיותיה של האשה. בסיכומה מציינת ד"ר ברנשטיין, כי גם בימינו רחוק הנושא מפיתרון, אף כי נחלשה המוטסמה ש„אצלנו אין בעיה כזו". לימוד העבר בנדון עשוי לסייע גם בהווה.

אירועים והודעות

„מולכו" ב„כאן ועכשיו"

במסגרת סידרת „כאן ועכשיו" – מגישות עם סופרים וספרים, יתקיים ביום ראשון (7.6.87), שעה 18.30, בבית מאירסדורף, האוניברסיטה העברית, ירושלים, מיפגש עם א.ב. יהושע על ספרו „מולכו". נוסף לסופר ישתתפו ד"ר זיוה שמיר ופרופסור עדי צמח. מנחה: פרופסור עזרא פליישר.

תיקון טעות

ברשימתו של חיים לפיד על הספר „שם ההורד" שפורסמה ביום ו' שעבר (29.5.87), נפל שיבוש בפיסקה המתחילה במלים „באומן מקביל יש משהו צפוי ומייגע...". המשפט האחרון בפיסקה צריך להיות: „בניגוד לדיורו, המשווה בתוספות עם קוראיו ב־ז'ק הפאטאליסט שלו – דוגמה קלאסית לדרך שבה הזאב הנתעי הקבש העלילתי יכולים לגור ביחד בשלום – אקו מתחכם להפליא, אך אינו מגיע באמת ליצירת מישחק ספרותי חדש, והוא אינו חורג די מן הקונוונציה הספרותית כדי שיוכל להתעלם מדרישותיה".

פרשת השבוע

נשא

מאת מנחם בקר

"כה תברכו את בני ישראל..." (ו', כ"ג)

הפרשן והמקובל רבינו בחיי בן אשר (1255 – 1340) מעיר על פסוק זה: לדברי חז"ל (בבא קמא ק"י ע"ב; ועוד), זכו הכוהנים בעשרים וארבע מתנות (חלקי קרבנות, ביכורים, תרומה, חלה ועוד). והנה מצינו בפרשת "נשא", שהבורא יתברך העניק לכוהנים מתנה נוספת: לברך את בני ישראל בברכה משולשת ("יברכך... יאר... ישא..." – ו', כ"ד–כ"ו). וזהי איפוא המתנה העשרים וחמש של הכוהנים; והיא נרמזת במלה "כה", שאותיותיה הן בגימטריא עשרים וחמש.

"ולבני קהת לא נתן; כי עבודת הקודש עליהם, בכתף יישאו" (ו', ט')

לפי פשוטו של מקרא, מציין הכתוב ייחודם של בני קהת משאר הלויים: בניגוד לבני גרשון ובני מררי, שקיבלו עגלות ושוורים להובלת המשכן מתחנה לתחנה (ו', ז-ח), לא ניתנו לבני קהת עגלות ושוורים. כיוון שהוטל על בני קהת לשאת את כלי המשכן הקדושים ביותר (הארון, השולחן, המנורה והמזבחות – ג', ל"א); ואלה נישאו על הכתפים, ולא הושמו על עגלה.

הצדיק רבי מנחם מענדיל מקוצק (1787 – 1859) היה אומר: התורה מרמזת כאן לכל אדם, שנחוצה יגיעה מתמדת ב"עבודת הקודש", כמשא ככבד המונח על הכתף שאין מסיחים ממנו את הדעת. וכבר שנינו בעניין זה בגמרא: "אם יאמר לך אדם: לא יגעתי ומצאתי – אל תאמין; יגעתי ומצאתי – תאמין" (מגילה ו', ע"ב).

"נחשון בן עמינדב למטה יהודה" (ו', י"ב)

כמה מן המפרשים מעירים, שנחשון בן עמינדב אינו מצוין כאן בתואר "נשיא יהודה" – בניגוד למה שמצינו בשאר נשיאי השבטים בפרשה זו ("נשיא יששכר"; "נשיא לבני זבולון"; ועוד).

לדברי רבי חזקיה בן מנוח, בעל ה"חזקוני" (מגדולי חכמי צרפת במאה הי"ג), לא נקרא כאן נחשון בתואר "נשיא", כדי שלא יתגאה על כך שזכה להביא את קרבנו בחנוכת המזבח לפני שאר נשיאי השבטים.

לעומת זאת סבור רבי חיים בן עטר, בעל "אור החיים" (1696–1743): שהשמטת התואר "נשיא יהודה" באה לשבחו של נחשון; וזה לשונו: "למטה יהודה" – ולא אמר "נשיא", ככל האמור בכל המטות (=בשאר י"א השבטים) – לומר כי ראוי נחשון להקריב ראשון, הגם (=אפילו) שלא היה נשיא ומעלתו מצד עצמו; מה שאין כן בכל שאר הנשיאים, כי מעלתם היא לצד היותם נשיאי השבט לבד.

ועוד אומר כאן בעל "אור החיים": השמטת התואר "נשיא יהודה" באה לציין צניעותו וענוותנותו של נחשון; שלא היה מחשיב עצמו כנשיא, אלא כאחד מבני השבט.

★

לדעת חכמים אחרונים, מצוין כאן נחשון בשמו בלבד כדי להדגיש את ייחודו משאר נשיאי השבטים. שכן שמו של נחשון הלך לפניו בקרב כל המחנות במדבר, מאז קפץ ראשון לתוך הים הסוער והביא בכך תשועה גדולה לישראל ביום השביעי ליציאת מצרים. השם "נחשון" היה איפוא חשוב יותר מכל תואר, ולכן נאמר בפרשה זו: "נחשון בן עמינדב למטה יהודה", ולא צוין תארו הנשיאותי החשוב של נחשון.

ממדרשי חז"ל

"ישא ה' פניו אליך, וישם לך שלום" (ו', כ"ו)

שנו רבותינו: גדול השלום! שכל הברכות והטובות והנחמות שהקדוש־ברוך־הוא מביאן על ישראל – חותמין (=מסתיימים) בשלום.

בקריאת־שמע: "הפורש סוכת שלום..." (בערבית שבלילות שבת ויום־טוב); בתפילה (=בשמונה־עשרה): "עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו..."; בברכת כוהנים: "וישם לך שלום".

וכן אתה מוצא, שלא נמשלה התורה אלא בשלום. שנאמר: "דרכיה דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום" (משלי ג', י"ז).

★

אמר רבי לוי: חביב הוא השלום, שכל חותמיהן (=סיומיהן) של ברכות אינם אלא בשלום. ואף ברכת הכוהנים חותמת "וישם לך שלום" – לומר לך, שאין הברכות מועילות כלום אלא אם כן שלום עימהן.

חסידים מספרים

כיצד פעל רבי דויד'ל מלעלוב להשכנת שלום בישראל

בעיירה אחת הסמוכה ללעלוב פרצה פעם מחלוקת קשה בקרב ראשי הקהילה. לא עברו ימים מרובים ויהודי העיירה נחלקו לשני מחנות, שהיו מריבים זה עם זה בלא הפוגה והגיעו גם להרמת יד איש בחבירו.

פנו כמה מבני המקום לצדיק רבי דויד'ל מלעלוב (1746–1814), שיטיל את השפעתו למען השכנת שלום בעירם. כדרכו בקודש, נעתר רבי דויד'ל לבקשת הפונים ויצא לאותו מקום שפרצה בו אש המחלוקת עם חבורת חסידים. אולם כהגיעו לאכסניה שנקבעה למענו, לא הזמין אליו רבי דויד'ל את ראשי הקהילה המסוכסכים; אלא עמד להתפלל בכוונה גדולה עם חבורת החסידים, וכתום התפילה ציווה לשמשו להזמין מיד את בעלי־העגלות כדי לשוב ללעלוב.

פנה אליו רבי יצחק מוורקה (1779–1848), שהיה מבחירי תלמידיו, ואמר לו בעיניים דומעות מצער: הלא באנו לכאן במטרה קדושה של השכנת שלום! מדוע בכל זאת החליט הרבי, שלא להתעכב עוד במקום זה ולשוב כלעומת שבאנו!

התבונן רבי דויד'ל בתלמידו החביב והשיב לו בנימה פייסנית: כשעמדתי כאן בתפילת שמונה־עשרה והגעתי לאמירת "עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל", חשתי מיד שבאמירה זו מקרב לבי הדואב כבר פעלתי את פעולתי להשכנת השלום במקום זה...

אגד תיור

כתובתנו החדשה בירושלים

התחנה המרכזית - רח. יפו 224 (קומה ב')

טלפונים:
מנהל אגד תיור 02-304882
תיירות פנים 02-304890/2
תיירות חוץ - שבץ 02-304884/5
מרכז הזמנות 02-304422

משרד המכירות
בכניסה לתחנה המרכזית
טלפונים:
02-304868
02-534596

אגד תיור דרך יפה לגלות ארץ יפה

אוניברסיטת תל־אביב

דיקאנט הסטודנטים
המרכז ליעוץ לימודי

המרכז ליעוץ לימודי מציע לך שירותי יעוץ לבחירת כיוון לימודים ובעקבותיו מקצוע.

היעוץ כולל מבחני התאמה למקצוע, שיחות אישיות ושימוש בספריית מידע.

אנו ממליצים לא לדחות את ההתיעצות לרגע האחרון. כדאי לגבש החלטה לפני מועדי הרישום.

לפרטים: המרכז ליעוץ לימודי
בנין רוזנברג, חדר 117,
בימים א'–ה', בשעות 9.00–14.00
טלפון: 420505.

יד יצחק בן־צבי
המחלקה לפעולות חינוך והדרכה

חמישה כנסים בקיץ תשמ"ז

א. ירושלים במאה העשרים
חמישה ימי עיון וסיור, השתלמות מורים (פתוחה גם לציבור הרחב)
הכנס יתקיים בימים ראשון–חמישי, ח'–י"ב בתמוז תשמ"ז (5–9.7.87)
באולם יד יצחק בן־צבי, רחביה, ירושלים.
מחיר למשתתף: (הרצאות, סיורים ודמי כניסה לאתרים) – 130.- ש"ח, לחיילים וצעירים עד גיל 30 – 25% הנחה.

ב. נצרות וירושלים
שלושה ימי עיון וסיור.
הכנס יתקיים בימים ראשון–שלישי, ט"ז–י"ח בתמוז תשמ"ז (12–14.7.87)
באולם יד יצחק בן־צבי, רחביה, ירושלים.
מחיר למשתתף: (הרצאות, סיורים ודמי כניסה לאתרים) – 80 ש"ח, לחיילים וצעירים עד גיל 30 – 25% הנחה.

ג. סמינר בתולדות ארץ־ישראל (בשפה האנגלית)
קורס קיץ בן שבועיים למורים יהודיים מארה"ב ולציבור הישראלי.
הקורס יתקיים בתאריכים: כ"ז סיון–י"ב בתמוז תשמ"ז (24.6–7.7.87)
באולם יד יצחק בן־צבי, רחביה, ירושלים.
מחיר למשתתף: (הרצאות, סיורים ודמי כניסה לאתרים) – 250 ש"ח.

ד. החסידות וארץ־ישראל
היבטים היסטוריים, עיוניים וספרותיים.
שלושה ימי עיון וסיור (בשיתוף אוניברסיטת בר־אילן מכון ריבלין).
הכנס יתקיים בימים ראשון–שלישי, ח'–י' בתמוז תשמ"ז (5–7.7.87)
באולם ארנטונה באוניברסיטת בר־אילן.
מחיר למשתתף: – 80 ש"ח, לחיילים וצעירים עד גיל 30 – 25% הנחה

ה. מבצרים ומרידות בגליל
ארבעה ימי עיון וסיור לצעירים (עד גיל 40)
הכנס יתקיים בימים שני–חמישי, ט"ו–י"ח בתמוז תשמ"ז (13–16.7.87)
במלון "פסגה" הר־כנען בצפת.
מחיר למשתתף: (הרצאות, סיורים ודמי כניסה לאתרים ואש"ל מלא – 2 בחדר) – 230 ש"ח.

ההרצאות בכל הכנסים יינתנו על־ידי טובי החוקרים באוניברסיטאות בארץ.
למורים – הכנסים מוכרים לגמול השתלמות. מספר המקומות מוגבל.

פרטים והרשמה:
יד יצחק בן־צבי, ת.ד. 7660, ירושלים, 91076, טל' 02-639201, 02-639170, 02-667678

למכירה
קו יצור ליצוא לארה"ב

★ היקף הזמנות קיים 1,600,000 $
★ פוטנציאל גדול מאד להזמנות נוספות.
★ כולל ציוד וידע.
★ תעסוקה ל־15 עובדים.
★ ערך מוסף 70%.
★ מתאים לבעלי פוטנציאל בתחום העיבוד הבלתי שבבי במתכת, מפעלים, קונצרנים תעשייתיים, קיבוצים.
★ מחיר 500,000 $.

נא לפנות לת.ד. 4697, חיפה, מיקוד 31046.

מלרון בע"מ
מיסודה של מליסה בע"מ – חירון בע"מ

למכירה

הצעה למכירת ציוד משומש במפעלי אתא קרית־אתא.
מוצע בזה למכירה הציוד הבא:
כ־150 נולי אריגה שונים, קומפרסורים, חשמליה + מנועים חשמליים, שולחנות ביקורת בד, עגלות שונות, גלילים שונים, מיתקן לאיחסון גלילים (פטרנוסטר), מכונת בטון חשמלית, שולחנות גזירה, ציוד משרדי, ניגרר סגור, ארונות לבגדי עובדים.
ניתן לקנות את כל הציוד או חלק ממנו.
המציע שהצעתו תתקבל יחוייב להוציא את הציוד משטח המפעל תוך 30 יום.
את הציוד ניתן לראות בשטח המפעל בימים א'–ה' 7–11.6.87, בין השעות 09.00–13.00.
לפנות לאבי, טלפון 04-458202.

האוניברסיטה העברית בירושלים

החוג להיסטוריה כללית
מזמין את כל בוגריו
לכינוס הבוגרים הראשון
שיתקיים ביום ב', 15.6.87, באולם הסנאט, בניין המנהלה בקמפוס הר הצופים, בשעה 17.00.

בתוכנית: 1. הרשמה וכיבוד קל
2. ברכות וסקירת ראש החוג
3. שולחן עגול: "ההיסטוריה כמדע שימושי".

המעוניינים בסיור בקמפוס החדש, יקדימו ויגיעו בשעה 16.00 לרחבת הכניסה לאולם הסנאט.

היתר להעלאת מחירים במעונות־יום

לפי חוק יציבות מחירים במצרכים ובשירותים (הוראת שעה) התשמ"ו–1985

בתוקף סמכותנו לפי סעיף 7 לחוק יציבות מחירים במצרכים ובשירותים (הוראת שעה), התשמ"ו–1985*, אנו קובעים כי מותר להעלות את מחירי שכר הלימוד במעונות יום ובמשפחתונים בשעור של עד 2% מעל המחיר הקובע, ובלבד שהתעריף המירבי, לאחר העלאה עפ"י היתר זה יהיה:

במעונות יום
1. א. עבור תינוק לא יותר מסך 207 ש"ח לחודש;
ב. עבור ילד לא יותר מסך 162 ש"ח בחודש;
2. בדרגת 13 מותר להעלות את שכר הלימוד עד למחיר המירבי לחודש, עבור ילד – 180 ש"ח ועבור תינוק – 230 ש"ח.

במשפחתונים – לא יותר מסך 204 ש"ח לחודש.
תחילתו של היתר זה ביום ד' בסיון התשמ"ז (1 ביוני 1987).

משה קצב, שר העבודה והרווחה
משה נסים, שר האוצר

* ס"ח התשמ"ו, עמ' 2.

חברה ישראלית למתכת מחוזה ולרשתות בע"מ
בכינוס נכסים

הזמנה לקבלת הצעות

מוזמנות בזה הצעות לרכישת חלקת מגרש בשטח של 4,857 מ"ר כולל מבנים וסככות בשטח של 2,800 מ"ר, והמצויה באזור התעשיה חולון.
ניתן לבקר במקום ולקבל מידע ופרטים וטפסים לאחר תיאום עם הח"מ.
הצעות בכתב בצירוף המחאה בשעור 10% מסכום ההצעה יש להגיש לח"מ עד ליום 14.6.87, בשעה 12.00.
אין הח"מ מתחייב לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.
המכירה כפופה לאישור בית המשפט המחוזי בתל־אביב.

יעקב אמתי, עו"ד
כונס נכסים ומנהל
רח' בלפור 6 תל־אביב 64161 טל' 221954, 237477

חברת ה.ש.י. המגדר תעשיות פלדה בע"מ
בכינוס נכסים (להלן: "המפעל")

הזמנה לקבלת הצעות

מוזמנות בזה הצעות לרכישת המפעל בקרית־גת כעסק חי הכולל שטח קרקע של כ־55 דונם בחכירה, מבנים, ציוד ומלאי.
ניתן לבקר במקום ולקבל מידע ופרטים וטפסים לאחר תיאום עם הח"מ.
הצעות בכתב בצירוף המחאה בשעור 10% מסכום ההצעה יש להגיש לח"מ עד ליום 14.6.87, בשעה 12.00.
אין הח"מ מתחייב לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.
המכירה כפופה לאישור בית המשפט המחוזי בתל־אביב.

יעקב אמתי, עו"ד
כונס נכסים ומנהל
רח' בלפור 6 תל־אביב 64161
טל. 221954, 237477

לכל המבקרים במסעדת
"שבתאי הדייג"
הכניסה הדרומית למסעדה תהיה סגורה: בשעות היום עד שעה 18.00.
היוכם מתבקשים להיכנס בכניסה הצפונית (בכיכר השעון יפו).
סליחה על ההטרחה
מסעדת
"שבתאי הדייג"

ברצוננו להודות לכל אותם האנשים אשר תרמו דם מסוג A.B
לחולה שעבר ניתוח לב בביה"ח "בילינסון"

בכבוד רב,
המשפחה

הזמנה להציע הצעות

לרכישת ציוד ומטלטלין הכוללים בין היתר:
1. מכשירי חשמל ביתיים.
2. ציוד לחממות.
3. משחקי טלוויזיה.
4. ריהוט וציוד משרדי.
5. כספות, ארונות ברזל ועוד.

אין הח"מ מתחייב לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.
הח"מ שומר לעצמו את הזכות לנהל מו"מ עם מציעים.
ניתן להגיש הצעות לגבי כל הציוד המטלטלין או מקצתו.
המכירה טעונה אישור בית המשפט המחוזי בת"א־יפו.
הצעות בכתב יש להגיש למענו של החתום מטה ברחוב מונטיפיורי 39, ת.ד. 1254 ת"א, 61012, עד יום שישי 15.6.87, בצירוף המחאה בשעור 10% מסכום ההצעה.
בדבר פרטים נוספים ניתן לפנות לאבי [illegible], טל' 03-260435.
אילן שביט, עו"ד המפקח במנהל המיוחד של חברת משקי תנועת המושבים (מ.ת.מ.) בע"מ ושל משקי תנועת המושבים למימון (1976) בע"מ.

קרקע-אויר - צוות אחד

קח לידיך את המחר
ורכוש מקצוע טכני תעופתי בח"א

לבוגרי כתות י' ו-יא' (בגילאי 16½ עד 17½)·
"מסלול חד-שנתי" במקצועות אחזקת מטוסים בביה"ס הטכני בחיפה.

לבוגרי כתות ט', י', יא'·
"מסלול שוחרות" בכל המגמות·
כולל מסלולי בגרות, טכנאות/הנדסאות.
בביה"ס הטכני בחיפה ובבאר-שבע.

פרטים והרשמה: בכל לשכות הגיוס ובדואר צבאי 02348/א-ש
טלפונים: 03-234735 03-693800

סיור הורים בביה"ס הטכני של חיל האויר בבאר-שבע

הורי תלמידים בוגרי כיתות ח', ט', מוזמנים לביקור בביה"ס עם ילדיהם

ביום ב', 8 ביוני 1987

במגמה להתרשם מרמת ביה"ס ומהנושאים הנלמדים בו.
שעות הביקור בביה"ס: מטעה 14.30 עד 17.00. לביה"ס ניתן להגיע באוטובוס מספר 2, היוצא משוק באר-שבע לנווה-נוי (משק עזר), או בהסעים מטעם ביה"ס שיצאו מתחנת אגד ב"ש (מול מגרש החניה) החל משעה 14.15 כל שלשים דקות.
ביה"ס הוא ללא פנימיה.

פרטים והרשמה: בכל לשכות הגיוס בארץ ובדואר צבאי 2348 א-ש.
טלפונים: 03-234735; 03-693800

לרזות מהר וקל יותר!

עכשיו אפשר

הרכבי מזון מדוייקים — שילוב תרכובות צמחים — טבעי ללא תרופות!
הכל מחושב בהתאם לנתוניך המיוחדים.

"להדוף משקל עודף" 3-12 ק"ג! בפיקוח רפואי!
בכל שבועיים יורדים

"גאלאקס - מחלקה רפואית"
פיתחה שיטה מדעית ואישית, המבטיחה הרזיה בדרך טבעית ובריאה

כל אדם הוא עולם בפני עצמו!
עם קבלת שאלון ההרשמה שלך, לומד צוות הרופאים והדיאטנים את מבנך לפרטי פרטים ובונה בשיטה מיוחדת את כל התזונה והשילובים המתאימים לך. הרכבי מזון ושילוב תרכובות הצמחים שלך הם אישיים לגמרי – לא תרופות; צמחים וטבעיים והרכבי מזון ושילוב תרכובות הצמחים מותאמים לך – כדי להבטיח הרזיה קלה, מהירה ובטוחה.
בפיקוח רפואי ועל־פי נסיון מוצלח בארץ ובארה"ב.
התוצאה: תוכנית אישית אמיתית · פתרון יסודי לבעיית השמנתך!

טבע ברכה
אחות מראשל"צ
רזתה 16 ק"ג
בארבעה שבועות

בבריאות, הרזיה ותזונה אסור להמר! דיאטה לא מבוקרת עלולה לגרום נזק! ללכת על בטוח – להצטרף לאלה שכבר הצליחו...
לרזות בדרך קלה ומהירה – זה שווה להתקשר ומיד!

מתאים למבוגרים ולנוער
גם לסובלים מאלרגיות והפרעות

לפרטים נוספים ולקבלת שאלון הרשמה חינם:
מכבדים כרטיסי אשראי
טל: 5463770 ; 03-5460297 (24 שעות).

אפשר להצטרף בדואר ללא פגישות או לשלב את תכנית ההרזיה בתוכנית התעמלות בהתאמה אישית.

או פנו בכתב: "גאלאקס בע"מ — מחלקה רפואית" בן יהודה 185 תל־אביב 63473
נא לשלוח לי, חינם, הסבר + שאלון על התוכנית **"להדוף משקל עודף"**
שם ______ כתובת ______ מיקוד ______

בטל את החום!

מאווררי תקרה + מאור דקורטיבי

Havana Fans
MADE IN ISRAEL

הוואנה פאנס
גורדון 48, ת"א (חנות במקום)
טל. 246137

בריא יותר ממזגן, יפה וחסכוני עוד יותר!

למכירה מגרש בחדרה

מבקשים לקבל הצעות לרכישת מגרש בשטח 1,700 מ"ר שיתקבל, מחלקות 134, 135 בגוש 10035.

הצעות יש להגיש
לחברת **דיור ב.פ. בע"מ**
מונטיפיורי 39, ת"א.

אין החברה מתחייבת לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.

פרטים בטלפון 03-298361.

מושב עין יהב
קולט משפחות
למשקים חקלאיים
עד גיל 35

נא לפנות בכתב לוועדת קליטה במושב עין יהב, ד.נ. ערבה 86-820.

נא לצרף קורות חיים

השגרירות של הרפובליקה הפדראלית של גרמניה

תהיה סגורה
לרגל חגים גרמנים רשמיים

בתאריכים הבאים:
יום שני 8 ביוני 1987
יום רביעי 17 ביוני 1987

אוניברסיטת תל-אביב

הפקולטה להנדסה

כנס מסיימים
והענקת התואר עמית כבוד
של הפקולטה להנדסה
למר משה שמיר

יתקיים ביום רביעי, י"ג בסיון תשמ"ז, 10.6.87, החל משעה 7.30 בערב, ברחבת הדשא שליד אולם בר־שירה בקרית האוניברסיטה ברמת־אביב.

הטקס יתקיים באולם בר־שירה ויתחיל בשעה 8.30 בערב.

מסיימים שטרם קיבלו הזמנות מתבקשים לפנות ללשכת הדיקאן, טלפון 420736.

נציג בניו־יורק

סטודנט בניו־יורק אחראי ומסור ישמש כאיש קשר – נציג – סיוע ביבוא יצוא וכו'...
לחברות / אנשי עסקים בארץ

לפגישה: טל. 04-212956 – איציק

הגיע!

superturbo 2000
סופרטורבו איתמר 2000

הפן המקצועי המהפכני הקל ביותר ובעל העוצמה הגבוהה ביותר
במחיר המומלץ למעצבי שיער: -.110 ש"ח בלבד, עם אחריות לשנה
הזהרו מחיקויים!

להשיג בסוכנויות וולה בכל הארץ ואצל הסוכנים המורשים · היבואן: איתמר בע"מ, רח' יסוד המעלה 21 ת"א, טלפון 03-379231

למכירה בבאר־שבע
מבנה תעשיה במקום מרכזי
170 מטר בנוי + 100 מ"ר חצר
כח חשמל + טלפון לכל מטרה (רשום בטאבו)
057-412551

מ י ל ה המכללה לקריאה מהירה

23 שנות נסיון ★ 40 אלף תלמידים ★ פיקוח אקדמי

קריאה מהירה – ללימודים, לעבודה ו...לפנאי

העומס המוטל עלינו היום - בלימודים ובעבודה, גורם לנו להיות לחוצים.

כולנו מכירים את תופעת "לא הספקתי" או במילים אחרות: "אינני מתגבר על החומר". איננו מספיקים בלימודים, איננו מספיקים בעבודה, התוצאה: אנו מתפקדים פחות טוב. יתרה מזאת, כבר שכחנו את הטעם המתוק של שעות הפנאי, להיות חופשי ופנוי ובלי מחשבות מטרידות? מי עוד זוכר את ההרגשה?

קריאה מהירה באה למקום עבודתך

קורסים מיוחדים רבים נערכים לאחרונה על-פי הזמנה מיוחדת במוסדות ובמפעלים עצמם, בין השאר לבכירים ולמהנדסים של המרכז הלאומי למידע טכנולוגי (הוזמן קורס שלישי), לקציני צה"ל, לקציני משטרה, לעובדי בנק דיסקונט ולאחרים. הבוגרים טוענים כי השיפור באיכות הקריאה הוא מיידי. אחד מהם מספר כי את עתון יום ו' הוא מסיים בחצי מן הזמן - ובאותה רמת הבנה. מנהלי מח' הדרכה אומרים: יש מאבק על מקום בקורס... הם מרוצים מהתוצאות וה...ינים קורסים נוספים.

ב...עלים, מוסדות, קיבוצים ואחרים המעוניינים גם הם לשפר את יכולת הקריאה, ההבנה והתפוקה של אנשיהם יפנו אל שרה, הממונה על הקורסים, בטלפון: 03-900683, 03-901006 משעה 8 בבוקר עד 7 בערב והקורס יגיע אליהם.

קריאה מהירה במכללות, במרכזים קהילתיים, במתנ"סים ובבתי"ס

מוסדות לימודים והשכלה, המעוניינים לקיים קורסי קריאה מהירה בתחומם, יזכו לסיוע מירבי ושיתוף פעולה נרחב. מנהלי מוסדות חינוך, מורים, מחנכים, וועדי הורים, מועצות תלמידים וקבוצות תלמידים יפנו למיל"ה, המכללה לקריאה מהירה, טל: 6 - 03-900595, רצוף משעה 8 בבוקר עד 7 בערב.

קריאה מהירה באה בדיוק בשביל לפתור בעיות אלה.

בלימודים

אנו קוראים בדרך כלל כ-½ עמוד בדקה, אולם טכניקת הקריאה המהירה מלמדת את עינינו ומוחנו לתפקד טוב יותר. אנו מסוגלים להגיע, מסתבר, למהירות קריאה הגבוהה פי שניים, פי שלושה ויותר מכך. אחרים מבוגרי הקורסים לקריאה מהירה קוראים היום 10 עמודים(!) בדקה.

מתברר גם, כי הקריאה המהירה משפרת מאוד את רמת ההבנה של החומר וזכירתו. כך, ניתן להתגבר על כמויות עצומות של חומר כתוב - ללא קושי. להתכונן ביעילות ובמהירות לבחינות. לגמוע כמויות ענק של חומר ביבליוגרפי. להיות מוכן וערוך בלימודים וגם, למרבה ההפתעה, לגלות כי נשאר זמן פנוי ליהנות - ובלי נקיפות מצפון.

בעבודה

בימינו, כל מי ששואף להתקדם ולהצליח בעבודתו חייב להקדיש שעות ארוכות לקריאה. בכירים מקדישים עד כ-6 שעות ביום לקריאה! אולם כיצד קוראים? כיצד מבדילים בין טפל ועיקר? כיצד קוראים ביעילות? כיצד מבינים וזוכרים טוב יותר? ובקיצור, כיצד מספיקים יותר בעבודה, עם תוצאות טובות יותר וגם נהנים משעות של פנאי לאחר העבודה?

ד"ר עמיר גדלמן מתל-אביב כותב: "שינוי מהפכני ומהותי מדהים בקליטת האינפורמציה הכתובה הנדרשת לעבודתי, עיסוקי האחרים וכתיבתי הפובליציסטית".

ואמנם, מספר עצום של משפטנים, מהנדסים, מנהלים שיפר ללא הכר את הרגלי עבודתו ואת התוצאות המושגות.

קריאה מהירה, מאפשרת להתכונן ביעילות לפגישות חשובות, לסרוק במהירות חומר רב תוך כדי פגישות, לחסל פיגורים בעבודה, להרחיב את הידע ולזכור טוב יותר. קצב העבודה של ימינו מחייב אותנו להיעזר בקריאה מהירה. אם זמן הוא כסף, כמאמר האמריקאים, (אגב, קוראים מהירים מושבעים) הרי שקריאה מהירה היא גם כלכלית ביותר.

יש לך פנאי

מי שסובל מחוסר פנאי וזמנו דחוק, כל השואף לשפר ללא הכר את הישגיו בלימודים ובעבודה, קורס קריאה מהירה הוא בדיוק בשבילו. כדאי מאוד להקדיש פעמיים בשבוע (9 פגישות) לקריאה מהירה. אפשר, מסתבר, לשפר במאוד את ההישגים בלימודים ובעבודה וגם... לגלות מחדש את שעות הפנאי.

הקורסים לקריאה מהירה יפתחו במקומות הבאים:

בתל-אביב: בית ציוני אמריקה, אבן גבירול 26,	ביום א' 7.6 וביום ד' 10.6 בשעה 7 בערב
בתל-אביב: סמינר הקיבוצים דרך חיפה 149	ביום ב' 8.6 וביום ה' 11.6 בשעה 7 בערב
בירושלים: מכללת מיל"ה אגריפס 30	ביום א' 7.6 וביום ד' 10.6 בשעה 7 בערב
בחיפה: בבית ארדשטיין, י.ל. פרץ 20 הדר	ביום א' 7.6 וביום ד' 10.6 בשעה 7 בערב
בק. חיים: בבית ההסתדרות, שרת 75	ביום ב' 8.6 וביום ה' 11.6 בשעה 7 בערב
בהרצליה: בביה"ס התיכון, הרב קוק 30	ביום א' 7.6 וביום ד' 10.6 בשעה 5 בערב
בכפר-סבא: בחטה"ב ע"ש אלון, גלר 6	ביום ב' 8.6 וביום ה' 11.6 בשעה 5 בערב
ברחובות: בבית החמישה, גולדברג 6	ביום א' 7.6 וביום ד' 10.6 בשעה 5 בערב
בפתח תקוה: סמינר שיין קפלן 42	ביום ב' 8.6 וביום ה' 11.6 בשעה 5 בערב
בראשל"צ: גימנסיה ריאלית סמילנסקי 3	ביום א' 7.6 וביום ד' 10.6 בשעה 7 בערב
בנתניה: בית לינת נשים, מקדונלד 5	ביום א' 7.6 וביום ד' 10.6 בשעה 5 בערב
ברמת גן: בבית התרבות, קריניצי 6	ביום ב' 8.6 וביום ה' 11.6 בשעה 5 בערב
בבאר-שבע: מכללת מיל"ה רמב"ם 30	ביום ב' 8.6 וביום ה' 11.6 בשעה 5 בערב
בחולון: בית הנוער נאות שושנים, גאולים 50	ביום א' 7.6 וביום ה' 11.6 בשעה 6 בערב
בק. אונו: מרכז קהילתי צה"ל 104	הרשמה מוקדמת כל יום במתנ"ס

להרשמה ולקבלת ציוד לימודי הקדם ובוא 30 דקות לפני פתיחת הקורס
שכר הלימוד למשתתף 165 שקלים

חופשת הקיץ — זה הזמן שלך לקורס קריאה מהירה של מיל"ה

קורסי בוקר וערב

"ספיקינג"

יתן לילדך את היוזמה

באנגלית

"ספיקינג" ידוע בעולם כולו כמורה הטוב ביותר לאנגלית. רק ב"ספיקינג" ילדך ידבר בכל שעור כ-50 דקות נטו (ובכל שעור אחר 5 דקות מקסימום).

"ספיקינג". המשלבת לימוד יעיל ביותר עם הנאה וכיף תקנה לילדך ביטחון עצמי רב ותאפשר לו "לפתוח את הפה" ולדבר אנגלית תוך חודש אחד.

* * *

קורסי "ספיקינג" המיועדים לגילאי 12 - 17 יתקיימו בארץ בחופשות הקיץ במסגרת מכון מיל"ה בתל אביב ירושלים ופתח תקוה

* * *

ת"א – בית ציוני אמריקה. אבן גבירול 26 ביום ב' 8.6 וביום ה' 11.6 בשעות 18.30 – 19.30

פ"ת - בית מיל"ה בר כוכבא 63 ביום ב' 8.6 וביום ה' 11.6 בשעות 18.00 – 19.00

ירושלים בית מיל"ה אגריפס 30 דרושות תחקיינה ...

מלגת לימודים לקורס קריאה מהירה למתמידים.

אנגלית

מדוברת למבוגרים

יפתחו קורסים במסגרת מכון מיל"ה ב"בית ציוני אמריקה", אבן גבירול 26 ת"א פגישת הכרות ביום א' 7.6 וביום ה' 11.6 בשעות 18.00 – 18.30 – 19.00

אנגלית שפה קלה. מיל"ה.

מודעות לימודים והכשרה מקצועית
ראה במוסף 7 ימים שער אחורי פנימי

הנהלת חשבונות

קורסים להנהלת חשבונות 1+2 ו-3-1

הלימודים בפיקוח משרד העבודה והרווחה

★ קורס לסוגים 1+2 יפתח ב-18.6.87
★ קורס 3 יפתח ב-25.6.87
★ קורס הנהח"ש ממוחשבת יפתח ב-7.6.87
★ נמשכת ההרשמה לקורס יועצי מס

ידע בית ספר לחשבונאות

רח' יהודה הלוי 80 תל-אביב טל' 613001, 613004, 03-611003
פתוח א - ה' 8.30-13.00 15.30-19.00 ו 8.30-13.00

חינם ! שבועיים לימודי נסיון

סי"ט אנד סאונד

לימדו בשיטה האורקולית הבלעדית, היחידה בארץ המבטיחה הצלחה

★ קורסים ב:

★ **כתבנות** עברית/אנגלית
★ **מזכירות** עברית/אנגלית
★ **עיבוד תמלילים** עברית/ אנגלית
★ **אנגלית מדוברת** דיבור קריאה כתיבה

שיעור דוגמה חינם

ת"א: בן-יהודה 21 א' טל. 656022,658464
ירושלים: המלך ג'ורג' 5 טל. 234907
★ ביום שישי סגור

אוניברסיטאות בארצות הברית

יעוץ ★ הכוונה ★ הרשמה

כל סוגי לימודים אקדמיים לקראת תואר ראשון, שני ודוקטורט

★ הכנה לבחינת TOEFL

• מבחני אנגלית טופל • תרגום נוטריוני של תעודות • ניסוח מכתבים ומילוי טפסים

תל-אביב, בן יהודה 32 בניין אל על חדר 521 טל. 03-297334

Israel American Institute
COLLEGE ADVISORS

N.S.A.

לימודים בארה"ב

ייעוץ אישי וטיפול בהרשמה
ימים א', ב', ד', 16.00-19.00
שד' שאול המלך 35 תל-אביב
בית-אמריקה חדר 1111
טל. 03-472707

$3.000 ויותר

תוכל/י להרוויח
במשך עבודתך בשיבוץ

יהלומים וזהב

לאחר סיום קורס צורפות ושיבוץ
• מספר המקומות מוגבל
• קורסים בוקר וערב

חדש • אפשרות לקורס נסיון.

תל-אביב
שנקין 9, טל. 03-285863

חיפה
הרצל 8, קומה א' (מעל מפעל הפיס)
טל. 646770
642364

גבי המשבץ
25 שנות נסיון ומוניטין

מכון שי נפתחים קורסים בוקר וערב

הנהלת חשבונות

סוגים 1+2, 3 ★ הנהח"ש ממוחשבת ★ קורס חשבי שכר חינם ★ אפשרות לשתי פגישות לנסיון ★ פתיחה 11.6.87

פרטים והרשמה: ז'בוטינסקי 106 ת"א (בניין גמנסיה הרצליה) טל. 263114 בשעות 16.00-19.00

האוניברסיטה העברית בירושלים

לימודי קייץ בכלכלה

המחלקה לכלכלה תקיים לימודי קייץ במקצועות הבאים בחופשת הקיץ של שנת הלימודים תשמ"ז

(א) מבוא לכלכלה א', מבוא לסטטיסטיקה לכלכלנים א', הכרת המחשב, מכינה במתמטיקה
(ב) תורת המחירים ב', מקרו כלכלה ב'

הלימודים יתחילו ב-26.7.87 וימשכו עד ה-10.9.87 (7 שבועות). הבחינות תתקיימנה בשבוע שלאחר מכן. הקורסים בקבוצה (א) פתוחים לתלמידים שהתקבלו לפקולטה למדעי החברה לשנת הלימודים תשמ"ח. הקורסים בקבוצה (ב) פתוחים לתלמידים העומדים בתנאי הכניסה הרגילים לקורסים אלה. תלמידים חוקיים החוזרים על לימודיהם, יתקבלו לקורסים בשתי הקבוצות בכפוף לזמינות מקומות בכיתות ובהתאם לציונים שהשיגו בקורסים אלה בעבר.

ההרשמה תפתח ביום א' ה-14 ביוני, ותסתיים ביום ה' ה-30 ביוני. ניתן להרשם באמצעות הדואר, או במזכירות לענייני תלמידים, בנין 7, מדעי החברה, הר הצופים בין השעות 11.00 ל-13.00.

לקבלת פרוספקט מפורט יש לפנות בכתב למזכירות המחלקה לכלכלה, האוניברסיטה העברית, הר-הצופים ירושלים, או בטלפון 02-883067, בין השעות 8.30 ל-10.30 בבוקר ואחרי 16.00 אחה"צ (מזכירה אלקטרונית).

קרית הנוער גן יבנה ישיבת אחוות יעקב, אורט בחסות הסתדרות הרבנים דאמריקה ת.ד. 31 טל' 055/74328, 74414

ההרשמה למגמת מכונאות תעופה (מכונאות מטוסי סילון) נמשכת!

לימודים במסלול בגרות ובגרות חלקית. בשיתוף חיל האויר ובפיקוח משרד החינוך. ההרשמה פתוחה לתלמידים מצטיינים בוגרי כתות ח' וכתות ט'.
נא לפנות מיד למשרד הקריה.
הלימודים היום בתנאי פנימיה (לתושבי האזור יש אפשרות ללימודים אקסטרניים – בהסעות יומיות).
מגמות נוספות בישיבה: אלקטרוניקה ומחשבים, מכניקה כללית ובן הישיבה בי"ס כתות ז' ח'
על הפונים להצטייד בתעודה בי"ס, תעודת זהות ושני התצלומים.
המרצה תבחן הספר.
ההרשמה בכל יום עד יום ב' בשעה 9.00 בבוקר.
תחבורה: אוטובוס קו 638 מרחובות, גדרה או מעוף חצור.

בית הספר לחינוך של התנועה הקיבוצית

אורנים

המכללה

חדש!! לראשונה במכללות

מסלול להכשרת מורים לטכנולוגיה

אלקטרוניקה ומחשבים

• מסלול בן 3 שנים, לקראת תואר מורה בכיר
• לבוגרי המסלול תוענק תעודת הוראה לחטה"ב ולכיתות ההמשך (עד תום כיתה י"א)
• תחום עדיף בהוראה עפ"י מדיניות משרד החינוך ותחום בו קיימת דרישה למורים.
• מיועד לבעלי/ות תעודת בגרות מעל גיל 21

מועמדים/ות המעוניינים/ות ללמוד במסלול להכשרת מורים בתחומי האלקטרוניקה ומחשבים מתבקשים לפנות בהקדם לצורך קבלת טופסי הרשמה ומועד לבחינות לתמר חורב טל': 04-930756 בימים א'-ה'.

המרכז לטלוויזיה לימודית

הטלוויזיה החינוכית הישראלית

קורסים למורים בשנת הלימודים תשמ"ח

הטלוויזיה החינוכית מציעה למורים בשנת השתלמות ולמורים בפועל להשתתף בקורסים שיתקיימו בשנת הלימודים תשמ"ח בנושאים:

(1) תולדות הישוב היהודי וגיאוגרפיה של ארץ ישראל בעקבות הסדרות: "ארץ מולדת" ו"פני הארץ" בשיתוף עם החברה להגנת הטבע.
(2) הטלוויזיה החינוכית בבית-הספר היסודי – סדנת מחנכים.
(3) חג ומועד בבית-הספר בעזרת משדרי הטלוויזיה החינוכית – בשיתוף עם בית התפוצות.
(4) הוראת ראשית הקריאה בעזרת הסדרה "בלי סודות".
(5) הוראת-החשבון בכתות ד'–ה'–ו' בעזרת משדרי הטלוויזיה החינוכית.
(6) משדרי הטלוויזיה החינוכית לגננות.

הקורסים יערכו בת"א ובירושלים

בכל הקורסים יתקיימו הלימודים יום אחד בשבוע במשך השנה.
הקורסים מוכרים לגמול השתלמות ומוכרים על ידי קרן ההשתלמות.
• **בדבר פרטים נוספים יש לפנות לטל. 03-417214.**

קריאה מהירה

ילדים, נוער ומבוגרים עוברים קורסים לקריאה מהירה של המכון הישראלי למינהל, בשיטה האמריקאית החדשה – בעזרת מכונת ההבזק ה-EXCEL-O-READER ומשפרים את הישגיהם בכל תחומי החיים.

מכון ישראלי למינהל, בעל נסיון של מעל 25 שנים, בהכשרה מקצועית ובהשתלמויות לאנשי נפים ומוסדות ציבוריים מהגדולים במשק, מביא לכם את השיטה והמכשור החדיש ביותר, ישר מאמריקה.

כל תלמיד מתרגל על מכונת הבזקה אישית EXCEL-O-READER המגבירה את מהירות הצילום של העין ומשפרת את כושר הקליטה והבנה, וכן מתאמן בחוברת תרגילים ועזרי לימוד מקצועיים ומעודכנים המודרכים תנועות עיניים מהירות ומגבירים את כושר הריכוז, הזיכרון וההבנה.

כך, תוך 9 שיעורים ניתן להכפיל את מהירות הקריאה ואף להגדילה פי 3, 4 או אף יותר, לשפר את יכולת הקליטה, הריכוז והבנת הנקרא.

אלפי סטודנטים, מנהלים ועובדים בכירים, אנשים הרוצים להיות בעניינים, כבר עברו קורס קריאה מהירה. אין שום סיבה שלא תתנו לילדכם, כבר עכשיו, את האפשרות להיות התלמיד הטוב ביותר בכיתה. אין שום סיבה שאתם לא תוכלו להתמודד ולשלוט בכמויות חומר כתוב.

הרשמו לקורס לקריאה מהירה - יפה שעה אחת קודם!

מחיר מוזל מיוחד:

137 ש"ח בלבד (כולל מע"מ)

הינך מוזמן/נת לביקור בלתי מחייב בסניף הקרוב למקום מגוריך להדגמת השיטה.

קריאה מהירה בכל מקום בארץ בימים ובשעות הנוחות לך.

חינם - 24 שעות ביממה. חייג ברגע זה לטל. 03-228546, 057-73714, 04-669041, 02-221933, גם בלילות ושבתות. מסור שמך וכתובתך ותקבל לביתך חוברת הסבר - חינם.

משרדינו פתוחים בין השעות 9.00-19.30 רצוף	תל-אביב דיזנגוף 118 ליד כולנוע רון טל. 228546, 243428	חיפה בלפור 8 פינת נורדאו טל. 669041	ירושלים יפו 38 מול בית יואל טל. 221933	באר-שבע העצמאות 49 פסג' נוקי קריו טל. 73714	רמת-גן ביאליק 47 מול אורדע טל. 734191
הרצליה סוקולוב 36 פ. בן גוריון טל. 87882	חולון סוקולוב 48 בנין הסופר טל. 880889	פתח-תקוה איכילוב 13 טל. 913686	ראשל"צ רוטשילד 36 פסג' חיים טל. 958801	רחובות הרצל 183 טל. 463532	כפר-סבא עמרמי 3 מול פינוויין טל. 444206
נתניה הרצל 24 כיכר ציון טל. 22404	בת-ים רוטשילד 18 פינת בלפור טל. 888410	ק. חיים - קביאליק העמקים 3 740410	אשדוד בנין פאן לון 6 מרכז א' טל. 35624	אשקלון הרצל 36 בית גור טל. 28488	רמלה הרצל 84 בכסב מעל בנק לאומי טל. 242388

מכון ישראלי למינהל

גם מזכירה רפואית וגם מזכירה בכירה בקורס אחד

עיון במדור הדרושים בעיתונים, מראה על 2 מקצועות נדרשים ביותר - מזכירה רפואית ומזכירה בכירה. הקורסים למזכירות רפואית של מ.י.ל. מעניקים תעודה המוכרת על ידי בתי חולים וכן מכינים אותך לתואר - מזכירה בכירה.

פעמיים בשבוע, בזמנך הפנוי בשעות הערב או הבוקר תוכלי לסיים קורס להכשרת מזכירות רפואיות. הקורסים כוללים לימוד כל הנושאים הקשורים למזכירות כללית ורפואית. הלמודות תעבורה השתלמויות עבודה מעשית בבתי חולים, כך שעם סיום הקורס תרכושה נסיון מעשי ותוכלנה להשתלב באופן מיידי בשוק העבודה.

חינם 24 שעות ביממה
חייג כבר ברגע זה לטלפון 03-281868, 03-295528, 04-669041, 02-221933, 057-73714 גם בלילות ובשבתות ומסור את פרטיך ותקבל לביתך חומר הסברה על הקורסים. כמו כן תוזמן לראיון ולמבחן התאמה - חינם.

לכבוד המכון הישראלי למינהל ת.ד. 28124 (למס 99) ת"א מיקוד 61281 אבקשכם לשלוח אלי חינם עלון הסבר

שם וכתובת ____________

טל. ____________

משרדינו פתוחים כל יום בין השעות 9.00-19.30 רצוף	תל-אביב בן יהודה 32 בנין ארפל חורטוס טל 291858	חיפה בלפור 8 פינת נורדאו טל 669041		ירושלים יפו 38 מול בית יואל טל 221933
באר-שבע העצמאות 49 פסג' נוקיך 1 טל 73714	ראשל"צ רוטשילד 36 פסג' חיים טל 958801	רחובות הרצל 183 טל 463512	כפר-סבא עמרמי 3 מול פינוויין טל 444206	רמת גן ביאליק 47 מול אורדע טל 726132
קרית אונו מרכז קהילתי רח' צה"ל 104 טל 718647	פתח-תקוה איכילוב 13 טל 913686	חולון סוקולוב 48 בנין הסופר טל 880889	אשקלון הרצל 36 בית גור טל 28488	אשדוד בנין פאן לון 6 מרכז א טל 35624

מכון ישראלי למינהל

המכון לשפה הספרדית — המכול לימוד ספרדית בארץ

הספרדית

נפתחות כיתות חדשות • 20 שנות נסיון • מורים בעלי נסיון רב
• 7 רמות • קורס אינטנסיבי • קורס לשפה שוטפת
• ספריה בספרדית קלה • קסטות ללימוד
הקורס למתחילים מאפשר לדבר תוך 4 חודשים
שעות קבלת קהל כל יום מ-10.30 עד 16.30 ו-19 עד 30 • דיזנגוף 184 • 220223, 03-481539

הכנה ל...

TOEFL

SET services 03-474977

מישלב

המרכז הישראלי להשכלה
בפיקוח משרד החינוך והתרבות

265.000 למדו כאן
39 שנות נסיון ומוניטין
צוות מורים מעולה
טיפול ויעוץ אישי

בגרות למבוגרים כיתות בוקר וערב

החלת הרשמה לבי"ס למבוגרים ללימודי בגרות בכיתות בוקר וערב לקראת מועד הבחינות דצמבר 1987 - ינואר 1988 לכל מקצועות הבגרות

■ כיתות הכנה מיוחדות במתמטיקה ואנגלית
■ כיתות מיוחדות למתמטיקה מורחבת - 5 יחידות ופיסיקה מורחבת - 4 יחידות

פרטים והרשמה:
רח' ויצמן 53 תל-אביב
בימים: א – ה, 08.00-14.00, 16.30-20.30
ביום ו': 08.00-12.00
טל. 263185-9
ת.ד. 21373
מיקוד: 61213

בגרות לנוער

בי"ס בוקר על-יסודי עיוני אקסטרני תל-אביב
רח' ויצמן 53, טל. 263185-9

■ כיתות מיוחדות לעולים
■ מתמטיקה מורחבת 5–4 יחידות

בי"ס בוקר על-יסודי עיוני אקסטרני – חיפה
רח' העליה 45, בת-גלים, טל. 520797

בי"ס בוקר על-יסודי עיוני אקסטרני ראשון לציון
רח' הפרדס הראשון 3, טל. 959988

החלה הרשמה לשנת הלימודים תשמ"ח לכיתות י"א, י"ב

■ פעילות חברתית וספורטיבית מגוונת
■ שיטות לימוד חדישות

פרטים והרשמה בבית-הספר

בגרות למבוגרים כיתות ערב בסניפים ברחבי הארץ

■ כרמיאל – מועצת הפועלים, טל. 987988
■ נצרת – חטיבת הביניים, שכון ג'.
■ חיפה – רח' העליה 45 בת-גלים, טל. 520797
■ רעננה – מועצת הפועלים, אליעזר יפה 4, טל. 25281
■ חולון – בי"ס רביבים, השומר 21
■ ראשל"צ – הפרדס הראשון 3, טל. 959988

■ ספרי לימוד לכל מקצועות הבגרות בהוצאת "מישלב"
ניתן להשיג ב"סיפרי", בחנויות הספרים וברכישה מרוכזת במרכז "מישלב".

מסרים

בגרות לומדים במישלב

25% הנחה לחיילים ולחיילים משוחררים עד שנה ויוצ...

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל ■ מפעלי תרבות וחינוך בע"מ ■ מרכז מישלב - רח' ויצמן 53 תל-אביב, טל. 263185-9, ת.ד. 21373 מיקוד 61213

תואר מוכר

המכון לפריון העבודה והייצור

ביה"ס להנדסת ייצור
בשיתוף
המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית

התמחה במקצוע מבוקש וייחודי

מערכות מחשב בתעשייה וניהול (ייצור)

לימודי תואר

הנדסאי תעשייה וניהול (ייצור)
התמחות במערכת משולבת מחשב

פרטים והרשמה
ביה"ס להנדסת ייצור, רח' הנרייטה סולד 4,
תל-אביב, טלפון 4-430263, 03-430248

אוניברסיטת תל-אביב

קורסים והשתלמויות ביחידה ללימודי חוץ

קיץ תשמ"ז (22.9.87 — 14.7.87)
הקורסים מיועדים לקהל הרחב והם מתקיימים בשעות הבוקר והערב
הרישום יסתיים ב־25.6.87
בין נושאי הקורסים:

- ★ פסיכולוגיה
- ★ הריון ולידה
- ★ הורים וילדים
- ★ מצבי לחץ
- ★ יחסי אנוש
- ★ ארגון וניהול
- ★ כלכלה
- ★ הכרת מחשב
- ★ חברות ותאגידים
- ★ שיווק
- ★ מכירות
- ★ אנגלית
- ★ צרפתית
- ★ ספרדית
- ★ קרימינולוגיה
- ★ אנתרופולוגיה
- ★ ביולוגיה
- ★ פילוסופיה
- ★ קבלה
- ★ תיאטרון
- ★ אמנות
- ★ מוסיקה

ונושאים נוספים

פרטים והרשמה: אוניברסיטת תל-אביב, בניין היחידה ללימודי-חוץ, (ליד בניין וולפסון), טל' 425452, 420388, בשעות: 10–13, 17.30–19.
הערה: תלמידים שלומדים או למדו בתשמ"ז ביחידה יקבלו ידיעון לבתיהם.

גזור ושלח

לכ' אוניברסיטת תל-אביב - היחידה ללימודי חוץ, רמת-אביב, ת"א 69978
נא לשלוח אלי את חוברת לימודי הקיץ - תשמ"ז
השם: ....
הכתובת והמיקוד: ....

בית-הספר לטכנולוגיה של האוניברסיטה הפתוחה

מפעל משותף של קרן ברכה ויד הנדיב

נפתח

קורס סרטוט בעזרת מחשב
הקורס מיועד לסרטטים

הקורס ייערך בין התאריכים 3–27 באוגוסט 1987
יתקיימו 8 פגישות (2 פגישות בשבוע) בנות 3 שעות כל אחת
לקבלת מידע נוסף ניתן להתקשר לטלפון 03-429382, בימים א'–ה', בשעות 13.00–15.00.
לקבלת תאור הקורס והנחיות הרשמה, מלא ושלח הספח

לכבוד האוניברסיטה הפתוחה, המחלקה למידע, למרשם ולמעקב ת.ד. 39328, רמת-אביב, תל-אביב 61392
שם ....
כתובת ....
אבקש לקבל תאור הקורס סרטוט בעזרת מחשב והנחיות הרשמה.
5.6 לא"

עלית הנוער

הדסה-נעורים

בית-ספר תיכון מקצועי ומכללה טכנולוגית

נמשכת ההרשמה לשנת הלימודים תשמ"ח

1. כיתות ט' ברמות מסמ"ת, מסמ"ר
המיון למגמות מקצועיות נעשה בגמר כיתה ט' לפי ההישגים והכישורים
2. כיתות י' ברמות מסמ"ת (בגרות), מסמ"ר

במגמות המקצועיות הבאות:

- **אלקטרוניקה ומחשבים** (לבוגרי י"ב אפשרות להמשיך בכיתות י"ג – טכנאים, י"ד – הנדסאים להוראה והדרכה)
- **חשמלאות ואלקטרוניקה ברכב ומכונאות רכב** (לבוגרי י"ב אפשרות להמשיך בכיתות י"ג – טכנאים, י"ד – הנדסאים להוראה והדרכה)
- **סיעוד** – כולל התמחות בבית חולים
- **מכונאות צמ"ה**

– כל המסלולים הם לקראת בחינות בגרות וגמר חיצוניות –

○ הסעה מאורגנת מנתניה וחדרה לחניכים אקסטרניים
○ מילגות לתלמידים מצטיינים

לפרטים נוספים נא לפנות למזכירות ההרשמה לפי הכתובת:
"**הדסה נעורים**" דאר נעורים 40298 טל. 053-96831
ההרשמה במקום בין השעות 8.00–1300

מכללת הדסה

ירושלים

מודיעה על פתיחת מסלול נוסף ללימודי

מדעי המחשב

לשנת הלימודים תשמ"ח
הלימודים במסגרת משולבת

לתואר בוגר B.A.

של האוניברסיטה הפתוחה

ולתואר הנדסאי

בשתוף המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית

הלימודים הינם לימודי יום הכוללים הוראה ותרגול במעבדות. התרגול מבוצע במערכת חדשנית של מחשבי המכללה ובמחשבים אישיים ניידים המושאלים לסטודנטים ע"י המכללה. הסטודנט יוכל לבחור:
1. במסלול לימודים משולב לתואר B.A. ולתואר הנדסאי מחשב – משך הלימודים כשלוש שנים.
2. מסלול לימודים לתואר הנדסאי – משך הלימודים שנתיים.

למעוניינים במידע נוסף ינתן ייעוץ בכל יום רביעי בין השעות 11.00–12.00 לפנה"צ.
מעטפת הרשמה ניתן לרכוש תמורת 10 ש"ח לפי הכתובת:
מכללת הדסה, רחוב הנביאים 37, ירושלים (טל' 02-222291).

מכללת בית ברל

חדש בבית ברל

המרכז להכשרת יוצאי אוניברסיטאות ואקדמאים להוראה

מכון "יהלום"

("ייעוץ להורים, להורות ולמנחי הורים
על פי הגישה ההומניסטית)

נפתחת ההרשמה:
- ★ לחוג להכשרת מנחי קבוצות הורים
לימודי תעודה מיועד לבעלי רקע אקדמי במדעי ההתנהגות או מורים בעלי ניסיון בנושא
- ★ להשתלמות למורים ומנחי הורים
מוכר לגמול השתלמות
- ★ לחוגי הורים - המיועדים לרכישת גישות וכלים חדשים בחינוך ילדיהם.

לפרטים וייעוץ נא לפנות בימי ד' בשעות 8.30–14.30 לבית ברל
טל' 052-28155, 052-26167 קו פנימי 32 ולבקש את עמליה

מכללת לוינסקי להוראה

המרכז להשתלמות מורים במחוז ת"א

השתלמויות מורים לשנת תשמ"ח

למורים בביה"ס היסודי, בחטיבות הביניים ולגננות – בשנת שבתון ולמורים בפועל

א. בקורסים של יום אחד בשבוע:
- לבעלי תפקידים בביה"ס: חינוך חברתי, ספרית ביה"ס, המשחק בלמידה, חנוך והחגיגה בביה"ס.
- למרכזי מקצוע: מחשבים, מתמטיקה, ספרות ולשון, מקרא, טבע, גאוגרפיה, מלאכה.
- התמחויות שונות: מחשבים, תכנון לימודים, למידה פעילה, טלוויזיה בשרות המורה, קריאה והבנת הנקרא, יצירתיות ואמנויות, ערבית, הוראה כוללת א'-ד'.
- קורסים לחינוך מיוחד: ל"הסמכה", ל"בכיר".
- הכרת א"י בשיתוף עם החברה להגנת הטבע.

ב. השתלבות במסלולי המכללה עפ"י תכנית אישית:
- לחסמכה להוראה בחטיבות הביניים, להשתלמות לתואר "מורה בכיר" ו"גננת בכירה".
- להשתלמות לתואר "מורה בכיר" ו"גננת בכירה".
- להשתלמות חלקית.

ההרשמה בימים א'–ה' בין השעות 08.30–13.00, ביום א' עד 15.00, בחדר 218.

כל הקורסים
- ★ מוכרים כלימודי "חובה" ו"רשות" למורים בשנת שבתון;
- ★ מאפשרים צבירת שעות ל"מורה בכיר";
- ★ מוכרים ל"גמול השתלמות" ול"מענק השתלמות".

מידע מפורט יישלח לכל הפונה למשרדנו: טלפון: 03-426162 ת.ד. 48130 מיקוד 61480 ת"א.

משרד העבודה והרווחה | לגת נשים למען ישראל
המרכז להכשרה ופיתוח כ"א – נתניה

נמשכת ההרשמה למגמת

טכנאות שיניים שנה"ל תשמ"ח

תנאי קבלה: תעודת בגרות מלאה, מבחן פסיכומטרי, מבחן מעשי וראיון אישי.
משך הלימודים שנתיים ו־6 חודשי התנסות מעשית במעבדות.
ההרשמה תסתיים ב־20.6.87
פרטים והרשמה בית לגת נשים רח' מקדונלד 5, טל' 053-333281, 053-23564.

משרד העבודה והרווחה | קופ"ח של ההסתדרות הכללית
לגת נשים – המרכז להכשרה ופתוח כ"א נתניה

סייעות לרפואת שיניים

תנאי קבלה: תעודת בגרות ומבחן פסיכומטרי, עדיפות לבנות מעיירות פיתוח.
הקורס, משך שנת לימודים אחת – ההרשמה תסתיים ב־25.6.87 + אפשרות לתנאי פנימיה.
פרטים והרשמה: בית לגת נשים, נתניה, רח' מקדונלד 5, מיקוד 42262, טל' 053-333281, 053-23564.

יש חדש בחינוך...

האוניברסיטה העברית בירושלים

המרכז להכשרת מנהלים | בית הספר למינהל עסקים
מיסודה של קרן דיסקונט לישראל

מודיעים על יום עיון בנושא:

בנקאות 1987 מנין ולאן?

ביום שני, 22 ביוני 1987
בשעה 14.00, באולם הסנאט, בקמפוס הר הצופים

סדר היום:
- 14.00 – התכנסות והרשמה.
- 14.20 – דברי פתיחה – **אברהם פרידמן**, מנהל בי"ס למינהל עסקים, האוניברסיטה העברית.
"עיקרי התוצאות העסקיות של שנת 1986 והרבעון הראשון של 1987".
יצחק עוז, בי"ס למינהל עסקים, האוניברסיטה העברית.
– **"ניתוח רגישות התוצאות העסקיות לפרמטרים מקרו-כלכליים ושינויים מבניים"** – **יצחק סוארי**, בי"ס למינהל עסקים, האוניברסיטה העברית.
– **דיון הבנקאות לאן?**
משתתפים: **צדיק בינו**, מנכ"ל בנק לאומי, **גדעון להב**, מנכ"ל בנק דיסקונט, **גליה מאור**, מפקחת על הבנקים.
- 16.45 – הפסקת קפה
- 17.15 – רב שיח: הרפורמה בשוק ההון ומערכת הבנקאות
– משתתפים: **איתן ברגלס**, יו"ר מועצת המנהלים בנק הפועלים.
יעקב גדיש, לשעבר ממונה על התקציבים באוצר. **אריה מנטקביץ**, יו"ר רשות לניירות ערך, **מרשל סרנת**, בי"ס למינהל עסקים, האוניברסיטה העברית.

לפרטים והרשמה: נא לפנות למרכז להכשרת מנהלים, טלפונים: 02-883077; 02-824638, ימים א'–ה', בין השעות 8.30–14.30.

הטכניון

היחידה ללימודי המשך ולימודי חוץ

מודיעה על פתיחת

לימודי תעודה

אשר יתקיימו בשנת הלימודים תשמ"ח 88–1987
בחיפה, בתל-אביב, בירושלים בבאר-שבע, באשדוד ובפתח-תקוה

- ★ מינהל עסקים (בחיפה, בתל-אביב ובירושלים)
- ★ ניהול ויחסי עבודה (בתל-אביב)
- ★ ניהול כללי (בת"א, בירושלים, בב"ש, באשדוד, בפ"ת)
- ★ ניהול מתקדם (בתל-אביב)
- ★ ניהול ותכנון מסים (בתל-אביב)
- ★ ניהול השקעות (בתל-אביב)
- ★ מינהל כספים (בתל-אביב)
- ★ בקורת פנימית (בתל-אביב)
- ★ ניהול הייצור (בתל-אביב ובאשדוד)
- ★ מינהל עבודה (בתל-אביב, באשדוד ובפתח-תקוה)
- ★ ניהול הנדסי (בתל-אביב)
- ★ ניהול משאבי אנוש (בחיפה, בת"א, בירושלים, ובב"ש)
- ★ ניהול שיווק (בת"א)
- ★ ניהול שיווק בינלאומי (בת"א)
- ★ ניהול הספקה ורכש (בת"א, בירושלים ובב"ש)
- ★ ניהול משרד (בת"א)
- ★ ניהול אחזקה (בתל-אביב)
- ★ מינהל בתי מלון (בחיפה ובתל-אביב)
- ★ הכשרת סגל בכיר בענף היהלומים (בתל-אביב)
- ★ ניתוח מערכות מידע (בחיפה, בתל-אביב ובירושלים)
- ★ תכנות למחשבים (בחיפה ובתל-אביב)
- ★ יחסי ציבור ופרסום (בתל-אביב)
- ★ שמאות מקרקעין וניהול נכסים (בחיפה ובתל-אביב)
- ★ שמאות רכב (בחיפה, בתל-אביב ובירושלים)
- ★ הכשרת בודקים למעליות (בחיפה ובתל-אביב)
- ★ עיצוב גרפי (בתל-אביב)
- ★ גרפיקה שימושית – ביצוע (בחיפה)
- ★ הכשרת שרטטי אדריכלות (בחיפה)
- ★ הנדסת תנועה ותחבורה (בתל-אביב ובירושלים)
- ★ הכשרת מנהלי פרוייקטים בבניה (בחיפה ובתל-אביב)
- ★ בוחני רכב (בחיפה, בתל-אביב, בירושלים ובב"ש)
- ★ קציני בטיחות בתעבורה (בחיפה, בתל-אביב ובירושלים)

פרטים והרשמה:
בחיפה: הטכניון, בנין צרצ'יל, קרית הטכניון, חיפה טלפון: 294464, 04-225150
בתל-אביב: הטכניון, רח' ליסין 14, תל-אביב, טלפון: 03-262134
בירושלים: מכללת מטת יהודה, עין כרם, טלפון: 02-416515
בפתח-תקוה: ההרשמה בעירית פתח-תקוה, מינהל התרבות, רח' העליה השניה 8, טלפון: 03-913121.
בבאר-שבע ובאשדוד: ההרשמה במרכז תל-אביב.

עשו קריירה
עיצוב אופנה

נפתחים קורסי בוקר וערב בת"א ובחיפה

"הבגד עושה את האדם", אך מי עושה את הבגד? – מעצב אופנה.

אם את/ה מחפש/ת מקצוע מעניין, יצירתי ומקורי, עיצוב אופנה הוא האתגר בשבילך.

הקורס מיועד לבעלי/ות מודעות אופנתית, טעם מעולה, כישרון עיצובי וחוש אסתטי.

יתקבלו רק בעלי/ות כשרון ונתונים לאחר מבחן התאמה.
הינך מוזמן/ה לשיחת ייעוץ ומבחן התאמה ללא כל התחייבות מצידך

חיוג 24 שעות ביממה
טלפן/ני עכשיו לטל. 03-296629 או 04-669041
גם בלילות ובשבתות. מסור/י שמך, כתובתך ומס' הטלפון שלך ותוזמן/ני לראיון ומבחן התאמה – חינם.

משרדינו פתוחים בין השעות 9:00 19:30 רצוף.
ת"א – בן-יהודה 32 בנין אל-על ח. 510 טל. 296629.
חיפה – בלפור 5 פינת נורדאו, טל. 04-669041

מכון להכשרה מקצועית

U-MAN®

מחלקת ההדרכה מודיעה על מספר מקומות מוגבל בקורסים הבאים:

קורס מכירות מקצועי	–.1374 ש"ח
קורס נהול מכירות	–.5734 ש"ח
קורס שיפור היעילות	–.816 ש"ח
קורס שיפור יחסי-אנוש	–.832 ש"ח
קורס השגת מטרותיך	–.776 ש"ח
קורס למידה נכונה	–.982 ש"ח
קורס שיפור הקליטה המחשבתית	–.1088 ש"ח

המחירים אינם כוללים מע"מ.

הקורסים נלמדים בקצב אישי בשעות אחה"צ באקדמיה של יו-מאן בת"א.

פרטים והרשמה: 03/204828 – יוהר או מלא/י התלוש הרצ"ב ושלח/י לת.ד. 6610 ת"א 61066.

שם ______ טל. ______
כתובה ______
הנני מעוניין/ת בהרשמה ל/פרטים על הקורסים הבאים:
______

אוניברסיטת תל-אביב

מרכז גורדון ללימודי אנרגיה

הפקולטה להנדסה | ענף רישום וקבלה | הפקולטה למדעים מדוייקים ע"ש ריימונד ובברלי סאקלר

פתיחת רישום לתוכנית לימודי תעודה באנרגיה תשמ"ח

מטרת התוכנית היא לתת רקע כללי, בין-תחומי, בנושאים פיסיקליים, הנדסיים כלכליים וסביבתיים של בעיות האנרגיה בארץ ובעולם.
תנאי קבלה:
התוכנית מיועדת בעיקר לבעלי תואר "בוגר אוניברסיטה" במדעים ובהנדסה וכן לבוגרי פקולטות אחרות שהינם בעלי רקע מקצועי בתחום האנרגיה.
רישום:
המעוניינים להגיש מועמדותם, יפנו לפקולטה להנדסה, טל. 420930, בדבר פרטים על סדרי רישום ומבנה תוכנית הלימודים.
המועמדים – מתבקשים להרשם עד 30.9.87
שכר לימוד: המתקבלים לתוכנית יהיו פטורים מתשלום שכר לימוד.

מכללת הדסה ירושלים

מודיעה

המשך ההרשמה לשנת הלימודים תשמ"ח

לחוג לאלקטרו – אופטיקה

מטרת החוג להכשיר בוגרי בתי"ס תיכוניים, בעלי תעודת בגרות, לאחר שירות צבאי או לאומי, כהנדסאי אלקטרו-אופטיקה, בתחום התעשיה עתירת המדע: תעשיה אלקטרואופטית אזרחית וצבאית; מיכשור רפואי (לייזרים); אנרגיה סולרית; תקשורת אופטית ומוסדות מחקר.
משך הלימודים שנתיים, בשיתוף פעולה עם המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית.
תוכנית הלימודים כוללת מקצועות עיוניים ועבודה במעבדה.
ייעוץ יינתן ע"י ראש החוג בכל יום שני מ־10.30–12.00 בצהרים.
פרטים והרשמה במכללת הדסה, רחוב הנביאים 37 ירושלים, מיקוד 91010 (טלפון 02-222291), בימים א'–ה', בשעות 09.00–12.00 בלבד.

למכירה

מסיבות משפחתיות
קו חלוקה רווחי
למוצרי מזון נדרשים.
איזור חלוקה מוגדר – חיפה, קריות, עכו, נהריה, כרמיאל
טל' 04-893815

למד, למדי, למדו!!

חדש וייחודי בישראל

קורסים לאנגלית אוקספורד יוניברסיטי, הכנה ל־TOEFL ולכניסה לאוניברסיטה, בשיטת הקסטה הניידת.

הקורס כולל ספר, 4 קסטות, 12 חוברות-עבודה, 12 קסטות אישיות, מילון ותיקוני עבודה.
– הצלחה מובטחת –
פרטים וייעוץ ללא התחייבות של המבקש!!
גם בתשלומים ללא הצמדה או ריבית!!
שפות זרות אחרות:
גרמנית, ספרדית, צרפתית, איטלקית, ערבית ועוד.
"המורה הפרטי בביתך!"
3 רמות שונות
פנה היום בדואר או בטלפון: "טיוטר-טייפ" – רח' בצלאל 8, ת.ד. 9032 מיקוד 91090 ירושלים טל. 02-243040.

קיבוץ מעלה החמישה

קולט ילדי חוץ

לשנת הלימודים תשמ"ח
לכיתות ט'–י"
מספר המקומות מוגבל
טלפון ביום: 02-347411
ובערב: 02-347263 מאיר, 02-347344 אילן

אוניברסיטת תל-אביב

ענף רישום וקבלה

רישום מועמדים חדשים לעונת לימודי הקיץ תשמ"ז

ללימודים לקראת התואר הראשון

לפקולטה למדעי החברה

לחוגים: סוציולוגיה ואנתרופולוגיה, מדע המדינה, כלכלה

הערה: הרישום פתוח גם לתלמידי אוניברסיטאות אחרות המעוניינים ללמוד במעמד מיוחד בקורסים בודדים בחוגים: כלכלה (למעט הקורס מבוא לכלכלה א'), מדע המדינה, סוציולוגיה ואנתרופולוגיה ולימודי עבודה.
חוברת מידע וטפסי רישום נתן לרכוש בחנות הספרים שבמרתף בנין האקדמיה למוסיקה בקרית האוניברסיטה

הרישום יסתיים ביום 12.6.87
עונת לימודי הקיץ תחל ביום א' 12.7.87
קבלת קהל בענף רישום וקבלה
בנין המרכז למרשם
בימים: א', ב', ד', ה', בשעות: 09.00–12.00
ביום ג' בשעות: 09.00–15.00
☎ 03-420317, 420152, 420531

חוק התכנון והבניה התשכ"ה–1965
הועדה המחוזית לתכנון לבניה מחוז תל-אביב

מרחב תכנון מקומי הרצליה

הודעה בדבר אישור שינוי תכנית מיתאר מקומית
נמסרת בזה הודעה, בהתאם לסעיף 117 לחוק התכנון והבניה תשכ"ה–1965, כי הועדה המחוזית לתכנון ולבניה מחוז תל-אביב החליטה, באישור שר הפנים, לאשר "תכנית מיתאר מס' הר/1002 – מענה שינוי לתכנית מיתאר מקומית מס' הר/353א".
ואלה השטחים הכלולים בשינוי התכנית:
גוש: 6590
חלקות: 20–26, 81–86, 103–105.
חלקי חלקות: 2, 4, 5, 6, 9, 12–19, 102, 106.
עיקרי הוראות שינוי התכנית:
א. שינוי יעודי שטחים – מאיזור שטח ים לאיזור תיירות ונופש ולשטח ציבורי פתוח, ומאיזור לתכנון מחדש לשטח ציבורי פתוח, כמצוין בהחלטת המועצה הארצית לתכנון ולבניה בישיבתה מס' 216 מיום 6.8.1985 –.
ב. קביעת הוראות בדבר בניה בתוך תחום ה־100 מטר מקו המים החדש שנוצר לאחר היבוש בהתאם להחלטות המועצה הארצית בישיבתה מס' 216 מיום 6.8.85, ובישיבתה מס' 233 מיום 3.3.1987 וקביעת רצועת שטח ציבורי פתוח ברוחב של 150 מטר על גב המצוק.
ג. קביעת הוראות בדבר הקמת שוברי גלים והתחומים מעגנה.
ד. קביעת הוראות בדבר יבוש רצועת ים לשם הגדלת איזור תיירות ונופש שעיקרו מלונאות לסוגיה, מלונות דירות, דירות, נופש, ובתי נופש, מתקני מרינה, תחזוקה ימית, מסעדות, בידור ומסחר בזיקה לתיירות ונופש.
ה. קביעת הוראות להבטחת אופיו התיירותי של שטח התכנית ומניעת הסיכון לשכונת מגורים.
ו. קביעת הוראות בדבר הגשת תכניות מפורטות וכדבר הוצאת היתרי בניה רק לאחר אישור תכנית מפורטת.
ז. הוראות בדבר רכוש שקמות חניה ודרכי גישה.
הודעה על הפקדת שינוי התכנית פורסמה בילקוט הפרסומים 3332 התשמ"ז עמ' 1121.
השינוי האמור בצורה שאישרה הועדה המחוזית, ביחד עם התשריט המצורף אליו, הופקד במשרדי הועדה המחוזית והאמורה וכן במשרדי הועדה המקומית לתכנון ולבניה מרחב הרצליה, וכל המעוניין רשאי לעיין בו, ללא תשלום, בימים ובשעות שהמשרדים האמורים פתוחים לקהל.

מרדכי כהנא
יו"ר הועדה המחוזית לתכנון ולבניה, מחוז תל-אביב
28.5.87

איטלקית
צרפתית

קורסים בוקר/ערב

- ★ קורסים במלון פאלאס ת"א בכיתות קטנות וממוזגות בתנאי בית מלון (כולל כיבוד קל)
- ★ מורים בעלי ותק ונסיון רב
- ★ הקורס יקנה ללומד ידע בשפה המדוברת בתום קורס בן 3 חודשים

פרטים, יעוץ ותאום:
☎ 03-379774 בין 09.00–18.00

עדי מכון להשכלה יחודית

קדם

מכללה למחשבים ומערכות מידע בע"מ

קורס מפעילי מחשבים

מועד פתיחה: 6.7.87

למסיימים בהצלחה: מובטחת תעסוקה

פרטים: טל. 03-490114 (עד 20.00)

מכון ינון (המאה)